

DDA 2022 almanak

DENGE DENETLEME MERCEĞİNDEN 2022

KATKI VERENLER Fuat Keyman Hayriye Atas Hakan Yavuzyılmaz Ergun Özbudun Emre Erdoğan Eren Çağdaş Bilgiç Fahri Bakırcı Mustafa Biçer Ceren Bayar Tanju Tosun Habip Kocaman Ömer Faruk Gençkaya Nergis Demirkaya İnan İzci Didem Yılmaz Gökçer Tahincioğlu İtir Akdoğan Yıldız Yazıcıoğlu Özge Mumcu Aybars Erkan Saka Atlas Arslan Gülay Toksöz Kerem Dikmen

DENGE VE DENETLEME AğI TEMSİLCİLERİ

Kerem Ateş, Tüketici Sorunları Derneği

Muratcan Işıldak, Genç Düşünce Enstitüsü

Zübeyde Ozanözü, Anadolu Kadın Eğitim, Kültür, Sanat ve Dayanışma Derneği

KOORDİNASYON GRUBU ÜYELERİ

Ayhan Aykanat – İletişim Grubu Temsilcisi, Genç Düşünce Enstitüsü

Çağlar Karakış – Yasama Reform Grubu Temsilcisi, Barış ve Adalet İnisyatifi

Fuat Keyman – İstanbul Politikalar Merkezi Temsilcisi, İstanbul Politikalar Merkezi

Kadri İnce – Yargı Reform Grubu Temsilcisi, Sosyal Farkındalık Derneği

Kerem Ateş – Yerel Yönetim Reform Grubu Temsilcisi, Tüketici Sorunları Derneği

Lütfiye Yurdum Hasgöl – Yürütme Reform Grubu Temsilcisi, Kadın İşveren ve Sanayiciler Derneği

Muratcan Işıldak – Anayasa Reform Grubu Temsilcisi, Genç Düşünce Enstitüsü

Oya Yeğen - Anayasa Reform Grubu Eş Temsilcisi, Köpekle Yaşam Derneği

Ömer Atalar – İç Değerlendirme Grubu Üyesi, Hak İnisyatifi Derneği

Şahin Tekgündüz – Sivil Toplum Reform Grubu Temsilcisi, İstanbul Hepimizin Girişimi

Yıldırım Kaya - Yürütme Reform Grubu Eş Temsilcisi, Doğal Yaşam Derneği

Yuhanna Aktaş – İl Koordinatörü Temsilcisi, Mardin Süryani Birliği Derneği

Zeynep Duygu Ulusoy - Sivil Toplum Reform Grubu Eş Temsilcisi, Sıfır Ayrımcılık Derneği

Zübeyde Ozanözü – Yerel Yönetim Reform Grubu Temsilcisi, Anadolu Kadın Eğitim, Kültür, Sanat ve Dayanışma Derneği

DENGE VE DENETLEME AğI EKİBİ

Hayriye Ataş, Genel Koordinatör

Hakan Yavuzylmaz, Araştırma ve Politika Geliştirme Koordinatörü

Atlas Arslan, İletişim Koordinatörü

Eren Çağdaş Bilgiç, mecliste.org Program Koordinatörü

Nilüfer Demiroğlu, Savunuculuk ve Saha Koordinatörü

Demet Şöhret Boz, Dijital Medya ve İçerik Sorumlusu

Gözde Ocak, Editör

Yeşim Özgel, DDA Projesi Mali ve İdari İşler Sorumlusu

Mert Demir, Proje Asistanı

Yasemin Bingöl, DDA Ofis Sorumlusu

Tasarım: Karaşın Grafik

Baskı: Plnb Reklamcılık

**DENGEVE
DENETLEME AğI**

Bu yayın, İsveç Büyükelçiliği, Ankara ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı desteği ile Denge ve Denetleme Ağı tarafından yayımlanmıştır. Çalışmanın içeriği, İsveç Büyükelçiliği ve Sida'nın kurumsal görüşlerini yansıtmamaktadır.

Editör'den...

Gözde
OCAK
Denge ve Denetleme Ağı
Editörü

Denge ve Denetleme Ağı olarak, 2011 yılından bu yana katılımcı ve çoğulcu demokrasiye katkı sunma amacıyla çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Yola çıktığımız 12 yılın ardından bugün, toplumun çeşitli kesimleri ile farklı siyasi görüşlerden ulusal ve yerel 300'e yakın sivil toplum örgütü ağıımızda yer alıyor.

Çalışmalarımızda, Türkiye'nin demokratikleşmesinde vazgeçilmez olan denge denetleme sisteminin güçlendirilmesini hedefliyor; katılım, şeffaflık ve çoğulculuğu temel alarak bir siyasi ve sivil kültürü amaçlıyoruz.

Bu kez çalışmalarımıza bir yenisi daha ekledik ve her ay yayınladığımız DDA Aylık Bültenlerimizi ve daha fazlasını **almanak** altında bir araya getirdik. Geçtiğimiz yıl boyunca, gündemdeki önemli gelişmelerden seçtiğimiz içeriklerle 2022'ye dair geniş bir bakış açısı sunduğumuz **"Denge Denetleme Merceğiyle 2022"** almanağını sizlerle buluşturuyoruz.

Denge Denetleme Merceğiyle 2022, siyasetten temel hak ve özgürlüklere, toplumsal olaylardan hukuk alanındaki gelişmelere kadar Türkiye'nin gündemindeki konuları derlerken, takvime göre düzenlenmiş bir yayın olmanın ötesinde; **bakış açısına denge ve denetleme odağını yerleştiriyor.**

Almanakta, her ay merceğimize takılan yılın önemli haber başlıklarıyla birlikte, bu başlıklara ilişkin değerlendirmemizi içeren **"Denge Denetleme Merceği"** bölümü de yer alıyor. Bizi diğer yayınlardan farklı kılan bu değerlendirmelerin **demokrasiye** ışık tutacağına inanıyoruz.

"Dedi Ki" bölümüyle ise yıl boyunca yaşanan gelişmelere ilişkin siyasetin ve toplumun "ne dediğine" not düşüyoruz.

Reform alanlarımızdan yola çıkarak; **"Anayasa"**, **"Yasama/Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi"**, **"Yürütme/Yerel Yönetimler"**, **"Yargı/Temel Hak ve Özgürlükler"**, **"Sivil Toplum"**, **"Medya"** ile **"Toplumsal Cinsiyet Eşitliği"** ana başlıkları altında düzenlediğimiz yayının, 2022 yılını değerlendirme fırsatı sunan önemli bir kaynak olacağını düşünüyoruz.

Denge Denetleme Merceğiyle 2022'nin bir diğer önemi ise alanında **uzman isimlerin, akademisyenlerin, sivil toplum örgütü paydaşlarının ve gazetecilerin** yazılarıyla verdikleri katkılar. Bu değerli isimlerin yazılarına yer verirken, sıralamasını ise içerik bütünlüğünü göz önüne alarak oluşturduğumuzu belirtiriz.

Yayınımızın hazırlık sürecinde, DDA'nın kuruluş felsefesi de olan, **farklılıkların bir aradalığına** gösterdiğimiz özeni vurgulamak istiyoruz. Bu bağlamda yayınımıza farklı birçok kesimin yazılarıyla katkı vermesini talep ettik ve elbette talebimize olumlu yanıt veren isimleri sizlerle buluşturduk. Yazarlarımıza bir kez daha teşekkür ediyor ve **yayımlanan yazılardaki görüşlerin tamamının kendilerine ait olduğunun altını çiziyoruz.**

Her yıl geleneksel hale getirmeyi planladığımız **Denge Denetleme Merceğiyle 2022** almanamızın ilkinin yayınlıyor olmaktan mutluluk duyuyoruz.

Saygılarımızla...

İçindekiler

2022'de Ne Oldu?

İkinci Yüzyıl, Demokratikleşme ve Denge ve Denetleme

Prof. Dr. Fuat Keyman

Denge Denetleme; Demokrasi Kültürünün Özüksendığı Bir Yaşam Biçimi

Hayriye Ataş

2022 Yılına Denge ve Denetleme Perspektifinden Bir Bakış

Dr. Hakan Yavuzylmaz

ANAYASA

Türkiye'nin 2022 Anayasa Karnesi

Prof. Dr. Ergun Özbudun

Seçimler: Siyaset Festivalleri mi, Kutuplaşma Vesilesi mi?

Prof. Dr. Emre Erdoğan

DDA Bülteni

YASAMA / SİYASİ PARTİLER VE SEÇİM SİSTEMİ

2022 Kanunları

Meclis'in Performansı: Sayılarla 2022

Eren Çağdaş Bilgiç

Yasama Organı Üzerine

Prof. Dr. Fahri Bakırcı

Bütçe Hakkı Bağlamında Denge ve Denetleme

Dr. Mustafa Biçer

Meclis'in Yürütmeyi Denetleme Yönünden Etkisi

Ceren Bayar

Seçim Kanunundaki Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Tanju Tosun

TBMM'nin 2022 Çevre Performansı

Habip Kocaman

DDA Bülteni

YÜRÜTME / YEREL YÖNETİMLER

Dört Buçuk Yılın Ardından Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Hedefleri ve Sonuçları

Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Akıbeti 2023'te Belli Olacak

Tek Kişilik Hükümet: Tamam mı, Devam mı?

Nergis Demirkaya

Yerel Yönetimler ve İyi Yönetişim

Dr. İnan İzci

DDA Bülteni

YARGI / TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

2022 Yılı - Türkiye’de Yargı ve İnsan Hakları

Doç. Dr. Didem Yılmaz

Yargının Ahvali: Kuralsızlığın Kural Olduğu Mekanizma

Gökçer Tahincioğlu

DDA Bülteni

SİVİL TOPLUM

Yerde Denge Denetleme için Belediye - Sivil Toplum İş Birliği

Dr. İtir Akdoğan

Sivil Toplumun 2022 Yılı Deneyimi

Yıldız Yazıcıoğlu

DDA Bülteni

MEDYA

2022: Türkiye Medyasına Tam Kontrolü Sağlama Yılı

Dr. Özge Mumcu Aybars

Türkiye’de Gazeteciliğin Durumuna Dair Kısa Bir Özet

“Devam Eden Baskılar, Ümit Veren Gelişmeler”

Prof. Dr. Erkan Saka

DDA Bülteni

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

“Şahbaz’ın Bir Başka Harikulade Yılı”ndan “Yılbaşı Gecesi”ne

Atlas Arslan

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin İzleme Neden Gerekli?

Prof. Dr. Gülay Toksöz

LGBTİ+’lar Açısından 2022

Kerem Dikmen

DDA Bülteni

2022’DE DENGE VE DENETLEME AĞI

01

Anayasa Mahkemesi Üyesi Celal Mümtaz'ın yaş haddinden görev süresinin sona ermesinin ardından TBMM'de yapılan seçimlerde AYM üyeliğine Avukat Kenan Yaşar seçildi. Yaşar'ın daha önce AK Parti il başkan yardımcılığı yapmış olması ve 2015 yılında partiden milletvekili aday adayı olması tartışma yarattı.

İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi, Gezi Parkı davasının üçüncü duruşmasında Osman Kavala için bir kez daha tutukluğunun devamı yönünde karar verdi.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve merkezi yönetim arasında yaşanan kutuplaşma devam etti. İçişleri Bakanlığının İBB'de çalışan personel ile ilgili terörle ilişkili oldukları gerekçesiyle teftiş başlatması gerginliği arttırdı. İçişleri Bakanlığının İBB soruşturması Aralık 2021'de başlamıştı.

CHP, İYİ Parti, Demokrat Parti, Saadet Partisi, Gelecek Partisi ve DEVA Partisi olmak üzere 6 muhalefet partisi tarafından sürdürülen güçlendirilmiş parlamenter sistem görüşmelerinin sonucusu, nihai raporun son redaksiyonu için yapıldı.

180 ülkenin incelendiği Yolsuzluk Algı Endeksinin 2021 verilerine göre Türkiye Türkiye 96. sıraya geriledi.

OCAK

02

Altılı masa, Ankara Bilkent Otel'de düzenlenen geniş katılımlı bir toplantıyla "**Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem**" mutabakat metnini imzaladı.

Sosyal medya alanını düzenlemeye yönelik çalışmalarda sona gelindi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yasa teklifinin yakın zamanda TBMM'ye sunulacağını belirtti.

RTÜK, üç uluslararası yayın kuruluşuna lisanslama yapılmadığı takdirde bu sitelere erişim engeli getirileceğine yönelik tebligatta bulundu.

Hakkari, Van ve bazı diğer illerde Valilik kararıyla gösteri, eylem ve basın açıklamaları, oturma eylemi, gösteri yürüyüşleri, açlık grevi, çadır kurma, stant açma gibi eylem ve etkinlikler belirli sürelerle yasaklandı. Gerekçelerden biri olarak, yeni tip Koronavirüs (Covid-19) salgınının yayılmasının önlenmesi gösterildi.

ŞUBAT

03

Uzun süredir Türkiye'nin gündeminde olan seçimlere ilişkin kanun teklifi AK Parti ve MHP tarafından TBMM'ye sunuldu.

AK Parti tarafından TBMM Başkanlığına sunulan 39 maddelik torba kanunda, finans şirketlerinin şöhretine basın yoluyla zarar verenlerin 3 yıla kadar hapisle cezalandırılmasını öngören düzenleme tartışmalara neden oldu.

Altılı masa, güçlendirilmiş parlamenter sisteme ilişkin reform metinlerini paylaştıkları program sonrası tekrar bir araya geldi. Toplantıda, yeni seçim düzenlemesine ek olarak parlamenter sisteme geçişin yol haritası ve seçim güvenliğinin sağlanması konularında komisyonlar kurulmasına karar verildi.

MART

04

Suudi Arabistan Krallığı İstanbul Başkonsolosluğunda, Washington Post yazarı gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesine ilişkin davanın dosyası Suudi Arabistan'a devredildi.

Gezi Parkı davasında 4 buçuk yıldır tutuklu olan iş insanı Osman Kavala, "**cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs**" suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Davanın diğer sanıklarından Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Can Atalay, Tayfun Kahraman, Yiğit Ali Ekmekçi'nin de 18'er yıl hapis cezasına çarptırılmalarına ve tutuklanmalarına karar verildi.

Kadınlara yönelik cinayet ve saldırılarla mücadele etmek amacıyla 2010 yılında kurulan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneğine "Kanuna ve ahlaka aykırı faaliyet yürütmek" suçlamasıyla kapatma davası açıldı.

CHP, TBMM Genel Kurulunda kabul edilen Seçim Kanunu değişikliğini Anayasa Mahkemesine taşıdı.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sisteme Geçiş Mutabakat Metnine imza atan altılı masa liderleri üçüncü kez bir araya geldi. Basında yer alan haberlere göre toplantıda '**cumhurbaşkanı adayı**' tarifi yapıldı.

NİSAN

05

Yargıtay, CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu'na "kamu görevlisine hakaret", "Türkiye Cumhuriyeti Devletini alenen aşağılamak" ve "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlarından verilen 4 yıl 11 ay 20 gün hapis cezasını onadı. Kaftancıoğlu, denetimli serbestlik hükümleri gereğince cezaevine giriş-çıkış yaptı.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, İstanbul Beylikdüzü'nde bulunan SADAT Genel Merkezi önünde açıklama yaptı. SADAT'ı "terörist yetiştiren paramiliter kurum" ifadeleriyle suçlayan Kılıçdaroğlu, seçim güvenliği konusunu gündeme taşıdı.

Kamuoyunda "Dezenformasyon Yasası" olarak adlandırılan yasa teklifi, AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasıyla TBMM Başkanlığına sunuldu.

RTÜK, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Cumhurbaşkanı Erdoğan ve ailesinin TÜRGEV ve Ensar vakıfları üzerinden ABD'deki paravan bir vakfa 1 milyon lira aktardığı ve kaçacağı iddiasında bulunduğu açıklamasını yayınlayan Tele1, KRT, Flash Haber ve Halk TV'ye para cezası verdi.

Kadına ve Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulunda kabul edildi.

MAYIS

06

"6. Yargı Paketi" olarak bilinen "Hakimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. Hakim ve savcı yardımcılığı sistemi getirilen kanunda, gündeme geldiğinde tartışmalara neden olan nafaka hakkının evlilik süresiyle kısıtlanması düzenlemesi ise yer almadı.

Kamuoyunda "Dezenformasyon Yasa Teklifi" olarak bilinen "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi", TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildi.

AK Parti, sağlık çalışanlarının özlük haklarının düzenlenmesine ilişkin 14 maddelik yasa teklifini TBMM Başkanlığına sundu.

Üniversite öğrencisi Pınar Gültekin'in öldürülmesiyle ilgili davada, Gültekin'i öldüren Cemal Metin Avcı'ya verilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası "haksız tahrik" indirimiyle 23 yıla indirildi.

Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) adli ve idari yargı yaz kararnamesiyle, 5 bin 75'i adli 351'i idari olmak üzere toplam 5 bin 426 hakim ve savcının görev yeri değiştirildi.

Güçlendirilmiş parlamenter sistem için çalışmalarını tamamlayan 6 muhalefet partisinin temsilcileri, seçim güvenliği deklarasyonu açıkladı: "Seçim günü görev yapacak sandık alanı sorumluları, sandık kurulu üyeleri ve müşahitleri şimdiden belirliyor ve eğitiyoruz."

HAZİRAN

07

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Osman Kavala davasında Türkiye'nin, "AIHM kararlarına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmede" gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 46. maddesinin birinci fıkrasını ihlal ettiğine hükmetti.

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 16 maddelik kanun teklifi hazırlayan CHP, tatilde olan Meclis'i olağanüstü toplantıya çağırdı.

Danıştay 10. Dairesi, İstanbul Sözleşmesi'nin feshine ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararının iptal istemini 2'ye karşı 3 oyla reddetti.

Munzur Kültür ve Doğa Festivali, Tunceli Valiliğinin sahne alacak grupları, festival yürüyüşünü yasaklaması gibi kararlarının ardından tertip komitesince iptal edildi.

TEMMUZ

08

KPSS sınavında soru benzerliği iddialarının ardından Yediiklim Yayınevine yönelik Ankara Emniyet Müdürlüğü Mali Suçlarla Mücadele Şubesi ekiplerince operasyon düzenlendi. 31 Temmuz 2022 tarihinde yapılan KPSS GK-GY oturumları iptal edildi.

Şarkıcı Gülşen, konserinde imam hatip liselilere yönelik sözleri nedeniyle "halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama" suçundan hakkında başlatılan soruşturma kapsamında tutuklandı, ardından "konutu terk etmeme" şartıyla tahliye edildi.

2005'ten bu yana yapılan Zeytinli Rock Festivali'nin de aralarında bulunduğu pek çok etkinlik valilik ve kaymakamlık kararlarıyla iptal edildi. Yıl boyunca konser ve festival yasakları çok tartışıldı.

Düşük ücret, sözleşmeli çalışma ve uzun mesailere karşı Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı önünde basın açıklaması yapmak isteyen özel sektör öğretmenlerine polis izin vermedi. Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası Başkanı Eren Edebali, çıkan olayda 9 öğretmenin gözaltına alındığını açıkladı.

AĞUSTOS

09

2022-2023 Adli Yıl Açılış Töreni, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Adalet Bakanı, siyasi parti genel başkanları, Yargıtay Başkanı ve üst mahkeme başkanlarının katılımıyla gerçekleştirildi.

Anayasa Mahkemesi, CHP'nin Milletvekili Seçimi Kanunu'nda değişiklik yapan kanunun bazı hükümlerinin iptal istemini oy çokluğuyla reddetti.

Cumartesi Anneleri davasının 5. duruşması İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesinde yapıldı, bir sonraki duruşma 3 Şubat 2023 tarihine ertelendi. Duruşma öncesi basın açıklaması, kaymakamlık tarafından yasaklandı. Basın açıklaması yapmak isteyenlere polis müdahale ederken, 14 kişi gözaltına alındı.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun YSK üyelerine hakaret ettiği gerekçesiyle yargılandığı davada Mahkeme, tanıkların dinlenmesi için tebligat çıkarılmasına ve DVD'lerin çözümlenmesine karar vererek duruşmayı erteledi.

Sayıştay tarafından yayınlanan 2021 denetim raporları gündemin önemli başlıkları arasındaydı. Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere kurumların harcamalarına, atamalar ve ihalelere ilişkin raporlara yansınlar dikkat çekti.

Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'nın ardından üçüncü ittifak; Emek ve Özgürlük İttifakı adıyla kuruldu. Yeni ittifakta Halkların Demokrasi Partisi (HDP), Emek Partisi (EMEP), Türkiye İşçi Partisi (TİP) Emekçi Hareket Partisi (EHP), Toplumsal Özgürlük Partisi (TÖP) ve Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF) yer aldı.

EYLÜL

10

TBMM, 27. Dönem 6. Yasama Yılına başladı. TBMM Genel Kurulunda gündem, 2023 yılında yapılacak genel seçimler olurken, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yeni anayasa vurgusu yaptı.

CHP, başörtüsü ile ilgili kanun teklifini TBMM Başkanlığına sundu. CHP'nin "Kadınların Yürüttükleri Mesleğin İcrası Kapsamındaki Kılık ve Kıyafeti Giymek Dışında Herhangi Bir Zorlamaya Tabi Tutulamaması Hakkında Kanun Teklifi", tartışmaları da beraberinde getirdi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, partisinin Meclis grup toplantısında başörtüsüne ilişkin anayasa değişikliği çağrısı yaptı. Malatya'da katıldığı toplu açılış töreninde de Erdoğan, "Parlamento da bu iş çözülmüyorsa millete götürelim, kararı millet versin" diyerek referandumla işaret etti.

"Dezenformasyon Yasası" olarak bilinen Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Bartın'ın Amasra ilçesinde, Türkiye Taşkömürü Kurumu Amasra Müessesesi Müdürlüğüne ait maden ocağında patlama meydana geldi. 41 madencinin hayatını kaybettiği patlamanın ardından Sayıştay'ın denetim raporları gündeme geldi.

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, Türk Silahlı Kuvvetlerine yönelik açıklamaları nedeniyle "terör örgütü propagandası yapmak" suçundan tutuklandı.

EKİM

11

İstanbul'un Beyoğlu ilçesindeki İstiklal Caddesi'nde meydana gelen bombalı terör saldırısında 6 kişi hayatını kaybetti, 81 kişi yaralandı. Saldırının akabinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu yayın yasağı getirdi, sosyal medya platformlarına erişim kısıtlandı.

Altılı masa, "Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Anayasa Değişikliği Önerisi"ni Ankara Bilkent Otel'de düzenledikleri toplantı ile açıkladı.

AK Parti başörtüsü konusunda Anayasa değişikliği teklifi hazırladı. Adalet Bakanı Bekir Bozdağ başkanlığındaki AK Parti heyeti, hazırlanan anayasa değişikliği teklifine ilgili MHP, CHP, İYİ Parti ve HDP gruplarını ziyaret etti. AK Parti'nin HDP ziyareti ise gündem oldu.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kabine Toplantısının ardından yaptığı açıklamada, daha önce referandumla işaret ettiği başörtüsüyle ilgili anayasa değişikliğine ilişkin "Prensip olarak temel hak ve özgürlüklerle ilgili konuların halk oylamasına götürülmesini doğru bulmuyoruz. Temennimiz de, Meclis'te bu değişikliği doğrudan kabul edecek bir çoğunluğun sağlanabilmesidir" dedi.

Merkez üssü Düzce'nin Gölyaka ilçesi olan ve birçok ilde hissedilen 5,9 büyüklüğünde deprem meydana geldi. Can kaybının yaşanmadığı Düzce depremi, TBMM Deprem Araştırma Komisyonunun raporunu yeniden gündeme taşıdı.

Konya Büyükşehir Belediyesi Sahipsiz Hayvan Bakımevi ve Rehabilitasyon Merkezinde çalışan görevlinin bir köpeği, elindeki kürekle vurarak öldürdüğü görüntüler tüm Türkiye'de tepkilere neden oldu.

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde İstanbul Tünel'de yapılmak istenen eyleme Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasak kararı getirildi.

KASIM

12

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında, YSK üyelerine hakaret ettiği gerekçesiyle 2 yıl 7 ay 15 gün hapis cezası verildi. Mahkeme, İmamoğlu'nun TCK'nın 53. maddesinde belirtilen "belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmasına" da hükmetti. Cezanın onanması halinde İmamoğlu'na siyasi yasak gelecek ve belediye başkanlığı görevi sona erecek.

İsmailağa cemaatine bağlı Hiranur Vakfının kurucusu Yusuf Ziya Gümüşel'in kızını 6 yaşındayken 'evlendirdiği' ve kız çocuğunun (H.K.G.) yıllarca cinsel istismara maruz kaldığı ortaya çıktı. H.K.G'nin şikayeti üzerine açılan davanın basına yansımaları gündeme gelen olay, infial yarattı.

CHP, "İkinci Yüzyıla Çağrı" başlıklı ekonomi vizyon belgesini, İstanbul Lütfi Kırdar Kongre Merkezi'nde düzenlenen etkinlikle kamuoyuna açıkladı.

TBMM Genel Kurulunda, 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi kabul edildi. Bütçe görüşmelerinde bu yıl 'kavga' gündemi öne çıktı. AK Parti Milletvekili Zafer Işık'ın yumruk attığı İYİ Parti Milletvekili Hüseyin Örs, fenalaşarak hastaneye kaldırıldı.

AK Parti, MHP ve BBP'nin ortak imzasıyla "başörtüsünün anayasal güvence altına alınmasına" yönelik Anayasa değişikliği teklifini TBMM Başkanlığına sundu.

Anayasa Mahkemesi tarafından HDP'nin kapatılması istemiyle açılan davada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Bekir Şahin, sözlü açıklaması öncesi AYM'den partinin Hazine yardımı bulunan hesaplarına bloke konulmasını talep etti.

İçişleri Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesine karşı yürütülen terör soruşturmasında görevlendirilen 8 kişilik teftiş heyetinin soruşturmayı tamamladığını ve raporun Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edildiğini duyurdu.

ARALIK

İkinci Yüzyıl, Demokratikleşme ve Denge ve Denetleme

Geçmiş yüzyıldan alacağımız en önemli ders, Türkiye'nin geleceğine belirsizlik ve güvensizlik duygularından sıyrılarak bakmamızı sağlayacak denge ve denetleme sistemini ve kültürünü ciddiye almak, içselleştirmek ve yaygınlaşması için üzerinde birey ve sivil toplum olarak çalışmaktır.

**Prof. Dr. Fuat
KEYMAN**

*Sabancı Üniversitesi İstanbul
Politikalar Merkezi Direktörü*

Cumhuriyetin ve cumhuriyet modernleşmesinin ikinci yüzyılına giriyoruz. İkinci yüzyılında nasıl bir Türkiye'ye gireceğiz sorusunun yanıtını bilmiyoruz. Belirsizlik ile güvensizliğin iç içe geçtiği duygularla 2023 yılını yaşıyoruz. Bir taraftan Cumhuriyetin 100. yıl kutlamalarını yapıyoruz, diğer taraftan da, kutlamaları yaparken geleceğe belirsizlik ve güvensizlik içinde bakıyoruz.

Peki, niye bu ikilem, niye kutlama ile belirsizlik ve güvensizlik iç içe geçiyor? Bu sorunun yanıtı şüphesiz ki çok boyutlu,

çok nedenselli, çok katmanlı; çoğulcu bir çalışma, araştırma ve bilgi üretim sürecini gerekli kılıyor. Bununla birlikte, şu genel saptamayı yapabiliriz; yüzyıllık tarihi içinde Cumhuriyet ve modernleşme; değişim, dönüşüm, kırılma ve yeniden yapılanma süreçlerini yaşıyor. Fakat bu yüzyıl içinde, kısa dönemli belli aralıkların dışında, modernleşme demokratikleşme ile eklemlenmiyor; demokrasi kasabadaki tek oyun haline gelmiyor; hiç bir aktörün ve kimsenin demokratik kurumların dışında hareket etmeyi düşünmediği, demokratik birlikte yaşama normalarını içselleştirdiği ve kay-

bedenlerin aynı kurallarla kazanmayı yeniden denedikleri bir sürekliliği yaratmıyor. Demokrasi eksikliği, demokrasi sorunu, demokrasiden sapma, modernleşme tarihinin sürekliliğini yaratan bir nitelik ya da unsur olarak ortaya çıkıyor.

1945’de, çok partili parlamenter sistem içinde “demokrasiye geçişi” yaşayan, hatta kendine benzeyen Güney Avrupa (İspanya, Portekiz, Yunanistan) ve Latin Amerika (Arjantin, Brezilya, Meksika) ülkelerinden önce bu geçişi gerçekleştiren Türkiye, bugüne kadar süren yaklaşık 80 yıllık süre içinde, ilk önce geçtiği demokrasiyi “pekiştirme”de (consolidation) sürekli başarısız oluyor; sonra da son 10 yıl içinde, “demokrasiden sapma” (democratic backsliding) ve rekabetçi otoriterliğin örnek ülkelerinden birine dönüşüyor. Yüzyıllık tarihimiz, modernleşme ile demokratikleşmenin giderek ayrıştığı, demokrasinin pekişmesinde sürekli yenilgilerin yaşandığı, otoriterleşmenin güçlendiği bir tarih sunuyor.

Bu bağlamda, en önemli nedenin ve değerlendirme kıstasının, yüzyılın içinde, devlet yönetimlerinin ve hükümetlerin, demokrasinin kurucu ve tanımlayıcı unsurlarından olan “denge ve denetleme sistemini” uygulamaya sokmak ve içselleştirmek tercihinde bulunmamaları, zayıflatmaları, hatta son 10 yılda, yok etme noktasına getirmeleri olduğu söylenebilir. Yüzyıl içinde, denge ve denetlemeyi sevmeyen, son dönemde de yok etmek tercihinde bulunan yönetim anlayışının ve tarzının, modernleşmenin demokratikleşme ile birleşmemesinin temel nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Benimseme, uygulama ve içselleştirme boyutları içinde zayıf ve kırılğan denge ve denetleme, cumhuriyetin ve cumhuriyet modernleşmesinin süreklilik gösteren bir boyutunu oluştururken, ikinci yüzyılda eğer demokratik bir Türkiye istiyorsak, bu isteğin gerçekleşmesinin de anahtar kavramı niteliğindedir.

Denge ve Denetleme

Denge ve Denetleme Sistemi (DDS), bir ülkenin demokrasisinin, ekonomisinin, toplumsal güven ve istikrarının, birlikte yaşama kültürünün ve devlet-toplum/birey ilişkilerinin, hukuksal ve siyasi boyutlarda devlet iktidarının bireysel/grupsal haklar ve özgürlüklerin korunması temelinde sınırlandırılmasının ne derecede olduğunun ve kalitesinin ölçümünde kullandığımız en önemli kıstaslardan biridir.

Günümüzde DDS kavramı, sadece “yürütme, yasama ve yargı aygıtları arasında kuvvetler ayrımı”nın varlığını sürdürdüğü siyasal referans olmanın ve “yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi” temelinde gelişen hukuksal kullanımının ötesinde daha geniş bir perspektifle ele alınabilmektedir. Geniş bir perspektif açısından bakıldığı zaman, denge denetleme sistemi, devleti oluşturan yasama, yürütme ve yargı erklerine ilaveten; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, medya ve elbette bireylerin de dahil olduğu bir dizi toplumsal ve siyasal aktörün sahip oldukları görev ve sorumlulukları çerçevesinde siyasi gücü dengeleme ve denetlemelerine işaret etmektedir. Bu anlamda da DDS, farklı bireyler, gruplar, kimlikler arasında gelişecek ve bu katmanların devletle ilişkisini düzenleyecek “eşit vatandaşlık” anlayışının varlığını ve uygulamaya sokulmasını ve yerel yönetimlerin ve kurumların güçlenmesini, ülke yönetime katılımını ve merkezi hükümetle kapsayıcılık ve karşılıklı yarara dayalı ilişkiye girmelerini tanımlayan “adem-i merkeziyetçilik” ya da “yeni yerellik” kavramını betimlemektedir. Denge ve Denetleme, ikisi yatay; “kuvvetler ayrılığı” ve “yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı”, ikisi de dikey; “eşit vatandaşlık” ve “adem-i merkeziyetçilik” ilkelerini içinde barındıran bir kavramdır. DDS ise bu yatay ve dikey boyutların başta yönetenler olmak üzere, tüm kurumlar ve bireyler düzeyinde “uygulamaya sokulması”

📖 **Yüzyıllık tarihi içinde Cumhuriyet ve modernleşme, değişim, dönüşüm, kırılma ve yeniden yapılanma süreçlerini yaşıyor.**

ve “içselleştirilmesi”ni gerekli kılmaktadır. DDS’nin güçlülüğü ya da zayıflığı, bu boyutların uygulamaya sokulması ve içselleştirilmesi derecesiyle ölçülebilmektedir.

Örneğin yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, merkezi idarenin gücünün dengelenmesine, vatandaşların vergilerinin karşılığı olan hizmeti en etkin ve hızlı şekilde alabilmelerinde merkeze olan bağımlılığın azaltılmasına ve yerelin barındırdığı çeşitlilik ile ihtiyaçların yerel karar alma süreçlerine yansımaya katkı sağlayacaktır. Tüm bunlar bir bütün olarak yönetim sisteminin temsil kapasitesini de genişletecek ve işlerliğini güçlendirecektir. Sivil toplum ise, denge denetleme açısından, toplumdaki çeşitli talep ve politika önerilerinin aşığından yukarıya doğru oluşturulması veya farklı toplumsal kesimlerin halihazırdaki beklenti ve taleplerinin politika önerileri yoluyla yönetime iletilmesi/taşınması anlamına gelmektedir. Bu iki örneğin işaret ettiği üzere, modern demokrasinin vaatleri kapsamında yer alan özgürlük, eşitlik, şeffaflık, katılım, çoğulculuk gibi ilkeleri destekleyecek birçok hukuki ve siyasal mekanizma, denge denetleme içerisinde düşünülebilmektedir.

Tüm bu noktaların gösterdiği gibi, DDS’nin gelişmesi ve sürdürülebilmesi için sadece somut mekanizmalar değil, bir sivil ve siyasal kültürün varlığı da gereklidir. Bu kültür, hem denge denetlemeyi ön plana çıkartan birtakım öğretilerin varlığı ile bu öğretiler tarafından desteklenen inançların belli bir toplumdaki yaygınlığını hem de o toplumu oluşturan farklı toplumsal grup ve bireylerin siyasal davranışları üzerinde etkide bulunabilen içselleştirilmiş düşünme biçimleri yoluyla varlığını sürdüren toplumsal tahayyülleri kapsar.

Denge denetleme sistemi, demokrasinin pekişmesinin ve sürdürülebilirlik içinde dirençli olmasının; uygulanmasının ve içselleştirilmesinin; toplumsal istikrarın ve uyumun güçlenmesinin; farklılıklar içinde

birlikte yaşama kültürünün güçlenmesinin; vatandaşların bilgi alma ve yönetime katılma mekanizmalarının geliştirilmesinin; toplumsal güvenin ve ülke itibarının en önemli kurucu unsurudur. Denge ve denetleme, hem bir sistem, hem de bir kültürdür ve bu iki niteliği içinde demokrasinin kurucu unsurlarının başında gelmektedir.

Modernleşme-demokratikleşme-denge ve denetleme

Yukarıdaki kavramsal ve tanımsal çözümleme ışığında kısaca modern geçmiş yüzyılın kısa bir değerlendirmesini yapabiliriz. Türkiye’nin tarihi, süreklilik ve kırılmalar yoluyla yapısal nitelikte değişimler ve dönüşümler yaşanmıştır. Hem kırılmalar hem de süreklilikler, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma iradesi ve bir modern ulus ve ulus-devlet inşası tarihi olarak tanımlanabilecek modern Türkiye tarihini şekillendirmişlerdir.

1923 yılından günümüze Türkiye’nin yaşadığı çok boyutlu, çok yönlü ve karmaşık değişim ve dönüşümü birbirleriyle ilişkili 5 süreç yoluyla okuyabiliriz. Bu süreçler;

- 1 1923’ten günümüze modernleşme,
- 2 1945’den günümüze demokratikleşme,
- 3 1980’den günümüze küreselleşme,
- 4 2000’li yıllardan günümüze AB’ye entegrasyon sürecinde Avrupalılaşma
- 5 2015’ten günümüze demokrasinin gerilemesi olarak tanımlanabilir.

Türkiye, bu 5 geçiş sürecinin hepsini aynı anda ve iç içe yaşamış ve ekonomik dinamizmi, hızlı kentleşmesi, orta sınıf oluşumu, aktif dış politikası ve teknolojik gelişmeleri ile bugünkü “karmaşık bir toplum”a dönüşmüştür.

Denge ve Denetleme Sistemi’nin gelişmesi ve sürdürülebilmesi için sadece somut mekanizmalar değil, bir sivil ve siyasal kültürün varlığı da gereklidir.

Türkiye'nin bu karmaşık sosyolojisi, çok boyutlu dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak siyasi ayrışmaların çoğalmasıyla daha da karmaşık hale gelmiştir. 1923'ten bu yana, her biri dönüşümün farklı boyutlarına karşılık gelen çeşitli siyasi ayrışmalar yaşanmıştır. Bu siyasi ayrışmalar şu şekilde sıralanabilir ve kategorize edilebilir:

- 1 1923'ten günümüze merkez-çevre
- 2 1945'ten günümüze sol-sağ
- 3 1980'ten günümüze küresel-ulusal
- 4 2000'den günümüze kimlikler-vatandaşlık
- 5 2015'ten günümüze otoriterlik-demokratikleşme

Bugün Türkiye siyaseti, tüm bu ayrışmaları eş zamanlı ve iç içe bir şekilde yürütmektedir. Karmaşık bir toplum olarak Türkiye'nin iyi ve adil yönetişimi, tüm bu ayrışmalarla aynı anda başa çıkmasını gerektirmektedir. Modernleşme, demokratikleşme, küreselleşme, Avrupalılaşma ve demokratik gerileme süreçleri; merkez-çevre, sol-sağ, küresel-ulusal, kimlikler-vatandaşlık ve otoriterlik-demokratikleşme ile birleştiğinde, Türkiye'yi yönetmeyi çok daha karmaşık ve zorlu hale getirmektedir.

Tüm bu süreçlerde yaşanan kırılımlara, ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlara, risklere ve çıkmaza rağmen Türkiye, modernleşme, küreselleşme ve Avrupalılaşma noktasında belli ölçüde başarılı olmuştur. Fakat başta da belirttiğimiz gibi Türkiye, her ne kadar 150 yıllık anayasal demokrasi ve 75 yıllık demokrasiye geçiş tecrübesine sahip bir ülke olsa da, demokrasisini pekiştirememiştir. Kendine benzer durumdaki ülkelerden çok önce demokrasiye geçiş sürecini yaşayan Türkiye, ikinci ve önemli evre olan demokrasinin pekişmesi (konsolidasyon) temelinde sürekli başarısızlıklar yaşamıştır. Modernleşme, küreselleşme ve Avrupalılaşma süreçleri, yapısal düzeyde

değişim ve dönüşüm yaratsa da, demokrasi eksiği devam etmiştir.

Dahası, bu başarısızlık durumu zamanla belli bir yere kadar beşinci süreç olan demokrasinin gerilemesine ya da demokrasiden sapmaya ve rekabetçi otoriterleşmeye zemin hazırlamıştır¹. Denge ve denetleme eksiği burada her sürecin ve tüm süreçlerin ortak paydası olarak ortaya çıkmaktadır. Daha önce askeri darbelere, vesayet sistemine ve zayıf sivil topluma referansla açıklanan denge ve denetleme eksiği, son dönemde de devam etmiş; hatta son on yılda, çok ciddi boyutta kurumsal yıpranma ve denge ve denetimsiz yönetim anlayışı sorunlarını yaratmıştır. Bu anlamda Türkiye, küresel ölçekte demokratik gerilemeye ilişkin karşılaştırmalı çalışmalar için de önemli bir örnek teşkil etmiştir.

2023 yılında hem çok kritik bir seçim dönemini hem de ikinci yüzyıla girme sürecini yaşayan Türkiye, geleceğe güvenle bakmak için demokrasisini güçlendirmek ve etkili bir denge ve denetleme sistemini ve kültürünü inşa etmek zorundadır. Geçmiş yüzyıldan alacağımız en önemli ders, Türkiye'nin geleceğine belirsizlik ve güvensizlik duygularından sıyrılarak bakmamızı sağlayacak denge ve denetleme sistemini ve kültürünü ciddiye almak, içselleştirmek ve yaygınlaşması için üzerinde birey ve sivil toplum olarak çalışmaktır.

Türkiye'nin karmaşık sosyolojisi, çok boyutlu dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak siyasi ayrışmaların çoğalmasıyla daha da karmaşık hale gelmiştir.

¹ Burada vurgulayalım ki; son dönemde demokrasinin yaşadığı küresel krizde Amerika, İtalya, v.b örneklerde olduğu gibi, demokrasinin pekiştiği ülkelerde de demokrasiden sapma ve rekabetçi otoriterleşme yaşanabilmektedir. Demokrasinin pekişmesi demokrasiden sapma için önemli ama yeterli olmayan bir durumdur. Bu da bize, otoriterleşmenin ve otokrat liderlerin sevmediği denge ve denetlemenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Denge Denetleme; Demokrasi Kültürünün Özümsendiği Bir Yaşam Biçimi

Denge denetleme mekanizmalarının iyi işleme için sadece yasaların varlığı yetmez; sistemdeki herkesin demokrasinin değerlerini savunması gerek.

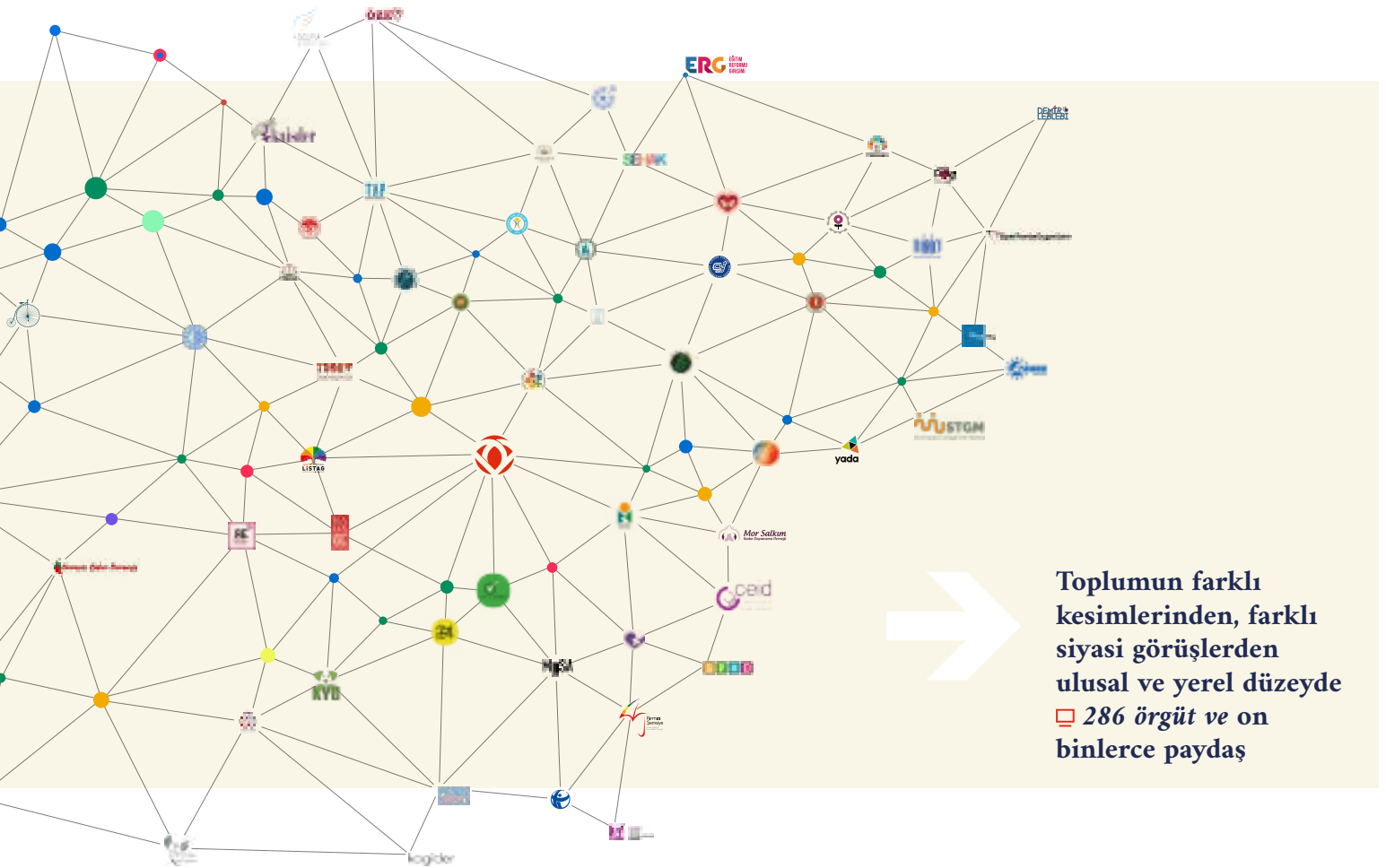

**Hayriye
ATAŞ**

*Denge ve Denetleme Ağı
Genel Koordinatörü*

Denge ve Denetleme Ağı olarak denge denetleme sistemini, hukusal kullanımının ve siyasi bağlamının ötesinde daha geniş bir perspektifle ele alıyoruz. Bu perspektife göre, denge ve denetleme sistemi sadece yasama, yürütme ve yargı arasındaki kuvvetler ayrılığı ilkesinin de ötesinde; yerel yönetimler, sivil toplum, medya ve elbette bireyler olarak vatandaşların da dahil olduğu bir dizi toplumsal ve siyasal aktörün görev ve sorumlulukları çerçevesinde, birbirlerinin güçlerini dengelediği ve denetlediği bir sistem bütünü.

Sistemin merkezinde nihai karar verici olarak vatandaşlar vardır; medya ve sivil toplum ise diğer erkler ile vatandaş arasında bağ kurar, erklerin kendi yetki alanlarına uygun hareket etmeleri ve gücün bir erkte toplanmasının önüne geçmek için çalışırlar. Böylelikle, bir erkin diğerine üstünlük kurmasının önüne geçilir, azınlık çoğunluktan korunur, tekil bir grubun ekonomik ve siyasal kaynaklar üzerinde üstünlük kurması engellenir ve toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilir. Yerel yönetimler de dikey denge ve denetleme mekanizması olarak hem sahip oldukları güç, yetki ve kaynaklar yoluyla hem de yerel yönetim süreçlerindeki karar

alma mekanizmalarına vatandaşların katılımını sağlamak suretiyle, merkezi yönetimin denge ve denetlenmesine aşağıdan yukarıya katkı sunar.

Denge ve denetleme, vatandaşların eşit olarak yer aldığı ve sadece kurum ile kurallardan oluşan bir sistem değildir; aynı zamanda sistem içindeki herkesin demokrasi kültürünü özümsemiş olduğu bir yaşam biçimidir. Denge denetleme mekanizmalarının iyi işleme için sadece yasaların varlığı yetmez; sistemdeki herkesin denge denetlemenin önemine ve gereğine inanması ve sistem içindeki rollerini sahiplenerek demokrasinin değerlerini savunması gerekmektedir.

Toplumun farklı kesimlerinden, farklı siyasi görüşlerden ulusal ve yerel düzeyde 286 örgütünü ve on binlerce paydaşı bir araya getiren Denge ve Denetleme Ağı, 2011 yılında, yukarıda tanımladığım den-

ge ve denetleme sisteminin bütün aktörleri ile işlerlik kazanması ve demokrasinin sivil siyasal bir kültür olarak bütün vatandaşlar tarafından benimsenmesi hedefi ile kuruldu.

Kurulduğumuz günden bugüne kadar;

- İzleme
- Politika Üretimi
- Kamuoyu Oluşturma
- Savunuculuk

yöntemlerini kullanarak Türkiye'nin demokratikleşmesinde vazgeçilmez olan bu sistemin güçlendirilmesine ve aktif vatandaşlık bilincinin toplumda yerleşmesine katkı sunmaya devam ettik. Demokrasi ortak idealimiz olsa da bu kadar çeşitli gruba ve fikri, bir araya getirmek kolay olmadı. Bir aradalığımızı devam ettirmek için süreç içinde benimsediğimiz ve asla taviz vermediğimiz yaklaşımlar geliştirdik.

Her zaman, tartıştığımız bütün konularda çözüme dayalı ve çoğulcu müzakere süreçlerine ve biraradalığımıza önem veriyoruz. Farklılıklarımızı zenginliğimiz kabul ederek ortak değer ve müştereklerimizde buluşmaya devam ediyoruz. Bir araya getirdiğimiz birçok sivil toplum örgütümüz ile birlikte denge ve denetleme sistemi odaklı çalışıyoruz. Tüm bunları yaparken elbette tarafımızı demokrasiden yana belirleyerek tüm siyasi partilere eşit mesafede duruyoruz ve tarafsız yaklaşımımızı özenle koruyoruz. Şeffaflık ve hesap verebilirlik hem kurumsal işleyişimiz hem de faaliyetlerimizde savunuculuk yaklaşımımızın temelinde.

Sivil bir anayasa talebi ile bir araya geldiğimiz 2011 yılından bugüne kadar ülke demokrasisindeki gelişmeleri yakından takip ediyoruz ve demokrasinin güçlenmesi için sivil aktör olarak bütün gücümüzle süreçlerin içinde olmaya özen gösteriyoruz. Geride bıraktığımız 2022 yılında da ürettiğimiz politika metinleri, analiz raporları, savunuculuk çalışmaları, kampanya ve çeşitli programlarımızla sivil toplumun sesini güçlendirmeye devam ettik.

2022 yılı, hem ulusal hem de uluslararası anlamda demokrasinin hızla gerilediği bir yıl oldu. Avrupa’da aşırı sağ partiler ve otoriter yönetimler yükselişini sürdürürken, Avrupa ve Ortadoğu coğrafyasında kanlı savaşlar ve insan hakları ihlalleri devam etti. Hassas jeopolitik konumu ile Türkiye’de ise 2022 yılı, sistem tartışmalarının alevlendiği, ekonomik krizin ve yoksulluğun derinleştiği ve sivil alanın da daraldığı bir yıl oldu. Hızla değişen gündemlerle birlikte birçok yasa Meclis’ten geçti. Türkiye’de siyasi gündemi ve toplumsal değişimleri bütüncül olarak yakalamak oldukça güç; bu nedenle

2022 yılında yaşanan bütün siyasal ve sosyal gelişmelere kendi savunuculuk alanımız olan denge ve denetleme perspektifi ile bakmaya özen gösterdik.

“Denge Denetleme Merceğiyle 2022” almanığında denge ve denetleme sisteminin bileşenlerini oluşturan yasama, yürütme, yargı, medya, sivil toplum, yerel yönetimler ve özel çalışma alanımız olan toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında yaşanan gelişmeleri sizler için derledik. 2022 yılını denge ve denetleme perspektifinden değerlendirme olanağı sunan bu çalışma birçok aktörün kıymetli katkılarının bir ürünü olarak ortaya çıktı. Alanlarında uzman akademisyenler, gazeteciler, sivil toplum temsilcileri değerli görüşleri ile almanakta yer aldılar.

Yıl boyunca, her birini Denge ve Denetleme Ağı üyelerinin oluşturduğu *reform gruplarımız*, ağ temsilcilerimiz, koordinasyon grubu üyelerimiz ve iletişim grubumuzun kıymetli fikirsel katkıları ile Denge ve Denetleme Ağı’nın yol planı belirlendi.

Denge ve Denetleme Ağı olarak, demokrasi kültürüne harç katma ve sivil alanın sesini duyurma amacı ile ilk defa kaleme aldığımız almanak çalışmasını siz değerli okuyucularla buluşturmaktan mutluluk duyuyoruz.

2022 yılını denge ve denetleme perspektifinden değerlendirme olanağı sunan bu çalışma birçok aktörün kıymetli katkılarının bir ürünü olarak ortaya çıktı.

2022 Yılına Denge ve Denetleme Perspektifinden Bir Bakış

Birçok farklı ülkede gördüğümüz otoriterleşme dinamikleri dikkatli incelendiğinde, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, medya özgürlüğü, sivil toplumun çoğulculuğu gibi denge ve denetleme bileşenlerindeki bozulmanın belirleyici olduğunu görüyoruz. Bu süreç sonucunda adil, özgür ve demokratik rekabetten de bahsedemiyoruz.

**Dr. Hakan
YAVUZYILMAZ**

*Siyaset Bilimci / Araştırma
ve Politika Geliştirme
Koordinatörü*

Antik Yunan'dan günümüze uygulanış biçimi farklılaşan demokrasiye ilişkin birçok tartışma mevcut. Demokrasi sözcüğünün etimolojisine bakacak olursak; sözcük en basit şekliyle 'halkın kendi kendini yönetmesi' anlamına geliyor. Günümüzde ise demokrasiden en temelde anladığımız, halkın belli sürelerde tekrar eden adil ve özgür seçimler yoluyla temsilcilerini belirlemesi ve iktidarları kendine hesap verebilir kılması. Şüphesiz ki 'demokrasi' diye adlandırdığımız siyasi rejim, sadece belirli aralıklarda gerçekleşen

seçimlerden ibaret değil. Aynı zamanda seçimler arası dönemde vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin garanti altına alındığı ve kurumların birbirlerine karşı hesap verebilir kılındığı bir siyasi rejimdir demokrasi. Bu nedenle günümüzde demokrasiden bahsederken genellikle demokrasi sözcüğünün önüne 'liberal' sıfatı ekleniyor. Demokrasinin temel hak ve özgürlüklere olumsuz etkilerini bertaraf etmeye yönelik mekanizmaların başında da bizim 'demokratik denge ve denetleme sistemi' diye adlandırdığımız sistem geliyor. Gündelik hayatta "denge ve fren siste-

mi” gibi başka adlandırmalarla da sıklıkla kullanılan bu kavramın önemi üzerinde durmanın faydalı olacağını düşünüyorum.

Peki denge ve denetleme olarak adlandırdığımız bu sistem demokrasi için nasıl bir işleve sahip? Neden gerekli?

Demokrasiyi en basit biçimde yukarıdaki şekliyle yani vatandaşların seçimler yoluyla temsilcilerini belirleyerek katılım sağladığı bir siyasi rejim olarak tanımladığımızda iki temel risk ile karşı karşıya kalıyoruz. Bunlardan birincisi halktan iktidar yetkisini alan yöneticilerin gücü kendi ellerinde toplayarak yozlaşmaları riski. Lord Acton 19. yüzyılda bu riski “güç yozlaşma doğurur; mutlak güç mutlak yozlaşma doğurur” cümlesiyle çarpıcı bir biçimde ifade etmiştir. İkinci temel risk ise halkın çoğunluğu tarafından seçilerek iktidar yetkisini kullananların toplumdaki azınlıkların temel hak ve özgürlüklerine olası müdahalesi. Bu riske de Alexis de Tocqueville tarafından ‘çoğunluğun zorbalığı’ ifadesiyle dikkat çekilmiştir.

Demokratik denge ve denetleme dediğimiz sistem de demokrasiye içkin olan bu iki temel riski bertaraf etmeye yönelik kurgulanmış bir sistemdir. Denge ve denetleme sisteminin özünde, gücün tek elde toplanmasını engellemeye yönelik olarak ortaya konan kuvvetler ayrılığı ilkesi bulunmaktadır; devleti oluşturan yasama, yürütme

ve yargı kuvvetlerinin aralarında karşılıklı hesap verebilirliğe dayalı bir sistem. Yani denge ve denetleme sistemi derken erklerin oluşumu açısından bir ayrılıktan bahsetsek de aslında bu erklerin birbirlerini şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri temelinde dengeleyip denetledikleri ilişkiyel bir sistemden de bahsetmiş oluyoruz.

Demokratik denge ve denetleme sistemi günümüzde kullanılan liberal demokrasi kavramının da ana omurgasını oluşturuyor. Şüphesiz seçimler demokrasinin olmazsa olmaz koşulu fakat yukarıda bahsettiğimiz riskleri asgari seviyeye indirmek için aynı zamanda yürütmeyi denetleme yönünden ve kanun yapma yönünden etkin bir **yasama** erki; şeffaf ve hesap verebilir bir **yürütme** erki; bağımsız ve tarafsız **yargı** erki ile hukukun üstünlüğünün tavizsiz uygulanması ve diğer erklerin etkin yargısal denetimi; özgür ve çoğulcu **medya**; bağımsız ve çoğulcu **sivil toplum**; parti içi demokratik mekanizmaların kurumsallaştığı siyasi partiler; merkezi idareyi dengeleme kapasitesine sahip, demokratik, katılımcı ve etkin **yerel yönetimler** de demokrasinin istikrar kazanması için yaşamsal öneme sahiptir. Denge ve denetleme sisteminin bu bileşenlerinden bir ya da birden fazlasındaki bozulma şüphesiz ki demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olan adil ve özgür seçimler kriterinde de geriye gidişe neden oluyor.

🗨️ **Şüphesiz ki demokrasi diye adlandırdığımız siyasi rejim, sadece belirli aralıklarda gerçekleşen seçimlerden ibaret olmamalı.**

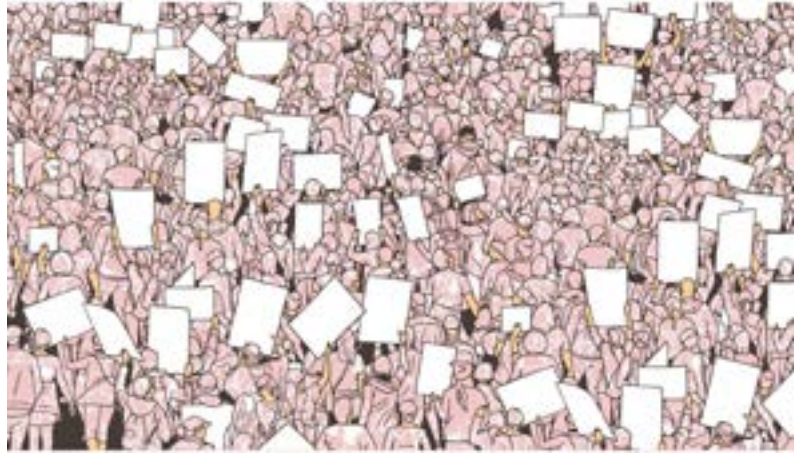
Günümüzde birçok farklı ülkede gördüğümüz otoriterleşme dinamikleri dikkatli incelendiğinde, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, medya özgürlüğü, sivil toplumun çoğulculuğu gibi denge ve denetleme bileşenlerindeki bozulmanın belirleyici olduğunu görüyoruz. Bu süreç sonucunda adil, özgür ve demokratik rekabetten de bahsedemiyoruz. Maalesef Türkiye de bu dinamik içerisinde geçen bir ülke konumunda. Tarih şüphesiz ki tartışılabilir fakat zaten çok partili hayata geçildiğinden beri tam olarak kurum-sallaşamamış olan demokratik denge ve denetleme sisteminde gözle görülür bir bozulma yaşıyor.

Özellikle 2017'nin Nisan ayındaki halkoylaması ile kabul edilen sistem değişikliği sonrasında yukarıda bahsettiğimiz denge ve denetleme sistemi bileşenlerinde gözle görülür bir bozulma söz konusudur. Bu sadece yeni sistemin anayasal olarak kurgulanış biçiminden kaynaklanmadı. Aynı zamanda yeni sisteme geçilirken yapılması gereken uyum yasalarının rafa kaldırılmış olması da yürütme erkini diğer erklerle karşı aşırı şekilde kuvvetlendirdi. Aşağıda daha detaylı şekilde açıklanan denge ve denetleme sistemine ilişkin pek çok sorun alanı aynı zamanda aşırı disiplinli ve liderin belirleyiciliği altındaki siyasi parti yapıları ile de yakından ilişkilidir. Siyaset bilimi yazınında da dikkat çekildiği üzere, farklı hükümet sistemlerinin demokrasi açısından performanslarını etkileyen temel unsur, siyasi parti örgütleri ve parti sisteminin özellikleridir. Bu bağlamda yürütme erkini yasama ve yargı üzerindeki etkisi büyük ölçüde Cumhurbaşkanının parti liderliği pozisyonunun devamı ve Türkiye'deki otoriter siyasi parti örgütü yapısından kaynaklanıyor. Bu nedenle hükümet sistemine ilişkin tartışmalarda Siyasi Partiler Kanunu'nda yapılacak değişiklikler önümüzdeki dönem için de büyük önem taşıyor.

2022 yılını değerlendirdiğimizde ortaya nasıl bir karne çıkıyor?

Yürütme erkini değerlendirdiğimizde hızlı bir liyakat, şeffaflık ve hesap verebilirlik kaybindan bahsetmek mümkün. Denge ve denetleme sisteminin önemli bileşenleri arasında bulunan Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Kamu İhale Kurumu gibi düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütmeden bağımsızlık seviyelerindeki azalma da çarpıcı niteliktedir. Bunun neticesinde Türkiye çeşitli endekslerin verilerinde de somut şekilde görüldüğü gibi

Demokrasinin temel hak ve özgürlüklere olumsuz etkilerini bertaraf etmeye yönelik mekanizmaların başında **‘demokratik denge ve denetleme sistemi’ geliyor.**

yolsuzlukların giderek arttığı bir ülke konumunda. Örneğin, Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından hazırlanan Yolsuzluk Algı Endeksinde Türkiye 2021 yılında bir önceki yıla kıyasla 10 sıra gerileyerek 180 ülke arasında 96. sıraya düştü. Yürütme erkinde yaşanan şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunları can ve mal kayıplarına neden olan afet ve kazalarda da kendini hissettirdi. Örneğin, 2022 yılında 42 madencinin ölümüne neden olan Bartın'daki maden faciasında idari sorumluların ihmali ortaya koyan Sayıştay Raporu, yürütme erki içerisindeki sorunları açıkça ortaya koyar nitelikteki üzüntü verici gelişmeler arasındaydı.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi olarak adlandırılan başkanlık sistemine geçişle beraber, yasama erkini yürütme üzerinde-

🗨️ **Hayat pahalılığı, gelir adaletsizliği, işsizlik gibi sorunların temelinde yatan yapısal problem, demokratik denge ve denetleme sistemi bileşenlerinde yaşanan bozulma.**

ki denetim ve kanun yapma yönünden etkinliğinde de gözle görülür bir geriye gidiş yaşanıyor. Bu geriye gidişi etkin kanun yapma yönünden oldukça problemlili olan 'torba kanun' uygulamasının yaygınlığından ve yasamanın denetim araçlarının etkisizliğinden takip etmek mümkün. 2022 yılında TBMM'nin gündemine gelen birçok kanun gerekli etki analizi yapılmadan son derece hızlı şekilde yasalaştı. Özellikle toplumsal etki potansiyeli yüksek kanun tekliflerinin yasama süreçlerinde sivil toplum katılımı oldukça sınırlı kaldı. mecliste.org Koordinatörü Eren Çağdaş Bilgiç'in hazırladığı ↪ "Meclis'in Performansı: Sayılarla 2022" yazısı, TBMM'nin kanun yapma ve denetim yönünden etkinliğini somut veriler üzerinden değerlendirerek ortaya koyuyor.

Denge ve denetleme sisteminin ana omurgasını oluşturan bağımsız ve tarafsız yargı erkinde yaşanan sıkıntıların sonuçlarını ise siyasi gündemin merkezine yerleşen birçok dava sürecinden takip etmek mümkün. Özellikle yüksek yargı organlarında ve yargı kurullarında yürütme erkinin doğrudan ve dolaylı etkisi, hukukun temel prensibi olan normlar hiyerarşisi ilkesine ters uygulamalar, uzun

tutukluluk süreleri, hakimlerin kürsü ve coğrafi teminatlarının bulunmaması yargı alanında yaşanan sıkıntılardan en çarpıcı olanları. Yargı alanındaki tüm bu sorun alanlarının yansımalarını 2022 yılında gündeme gelen önemli davalarda görmek mümkün. Denge ve Denetleme Ağı bültenlerinde okuyacağınız Osman Kavala, Gezi Parkı davası ve Ekrem İmamoğlu'na yönelik davalar yargı alanındaki sorunları somut biçimde ortaya koyan ve 2022 yılında Türkiye'nin gündeminde önemli yer tutan yargı süreçleriydi.

Bugün Türkiye'de bağımsız ve özgür bir medya ortamından da bahsetmek zor. Gerek geleneksel gerekse dijital medya ortamı, yapılan yeni düzenlemelerle ve bu alanları düzenleyen ve denetleyen kurumlarda yürütme erkinin etkisi nedeniyle oldukça kısıtlanmış durumda. Bu çerçevede 2022 yılında kanunlaşan ve kamuoyunda 'Dezenformasyon Yasası' olarak bilinen sosyal medya alanına yönelik düzenleme başta olmak üzere birçok gelişme bu alanı daha da daraltma potansiyeli taşıyor. 2022 yılında medya alanında bir başka sorun alanı da bu alanı düzenlemek ve denetlemekle görevli kurumların özellikle muhalif yayın yapan kanal ve gazetelere verdikleri

orantısız cezalardı. 2022 yılında RTÜK'ün verdiği cezalar durumu somut bir şekilde ortaya koyuyor. 2022 yılında medya alanında yaşanan bu sorunlar, sadece vatandaşlar olarak alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakkımızın hayata geçmesi anlamında sorun yaratmanın ötesinde; 2023 yılında yapılacak olan genel seçimlerde de seçimlerin demokratik standartları yerine getirmesi önünde de engel teşkil etmeye devam ediyor.

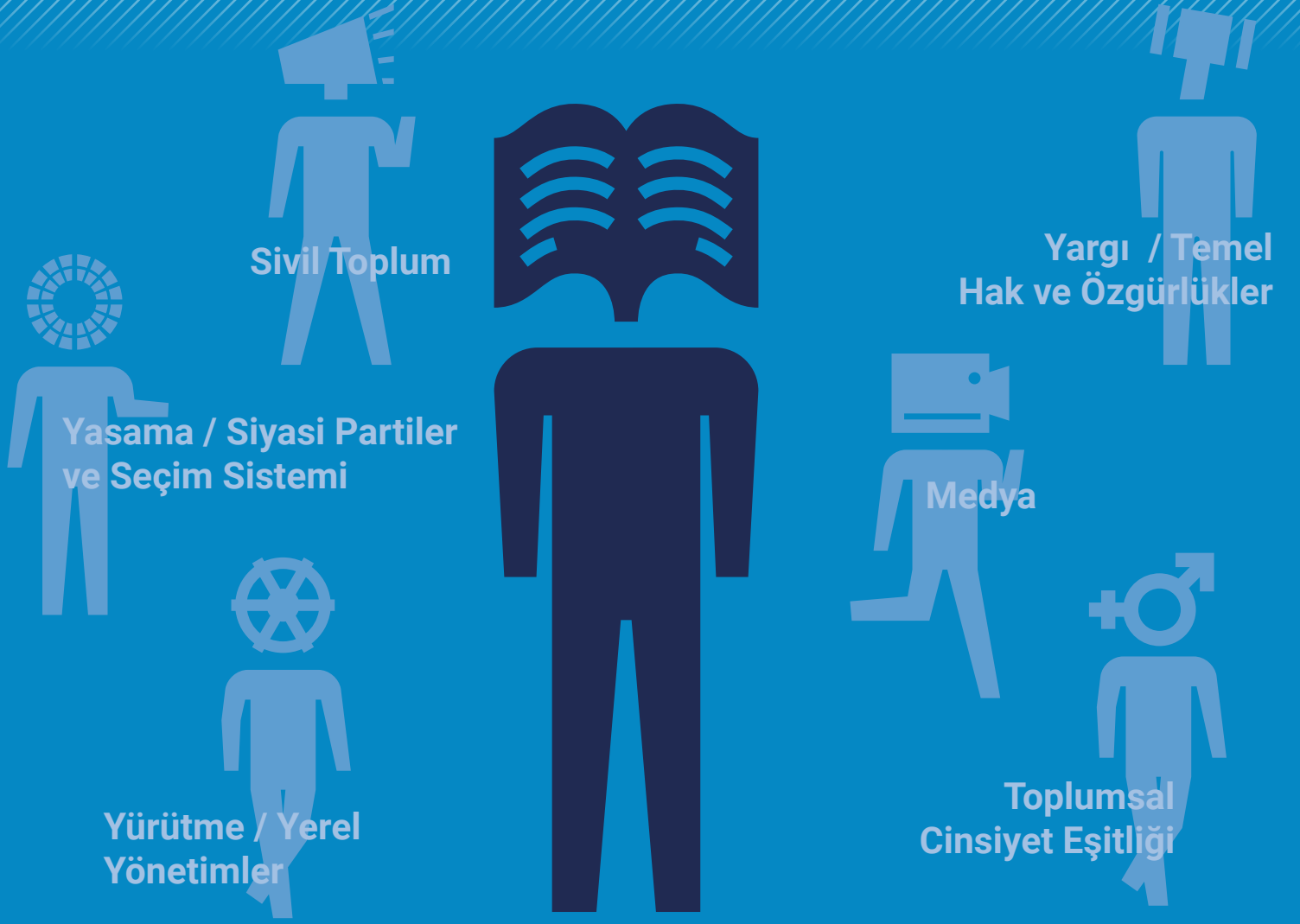
Denge ve denetleme sistemini talep etmeli ve savunmalıyız

Türkiye’de özellikle sistem değişikliği sonrası yukarıda özetlenen denge ve denetleme sistemi bileşenlerinde yaşanan tüm bu sıkıntılar vatandaşlar olarak bizlerin gündelik hayatından bağımsız değildir. Bugün yaşadığımız hayat pahalılığı, gelir adaletsizliği, işsizlik gibi sorunların temelinde yatan yapısal problem demokratik denge ve denetleme sistemi bileşenlerinde yaşanan bu bozulma. Burada değinemediğim fakat demokratik denge ve denetleme sistemi içerisinde önemli yer tutan yerel yönetimler ve sivil toplum başlıklarına ilişkin uzman yazılarını, derlediğimiz haberleri ve değerlendirmelerimizi almanığımızın farklı bölümlerinde bulabilirsiniz.

Şüphesiz ki bahsettiğimiz bu sistem öncelikle katılımcı yollarla yapılacak olan anayasa ve kanunlarla kurumsallaşmalı. Denge ve denetleme sisteminin temelini kurumsallaştığı yer olan Anayasa da 2022 yılında Türkiye’nin temel gündem başlıklarından birisi olmaya devam etti. Bu bağlamda 2022 yılı aynı zamanda hükümet sistemi tartışmalarının da yoğun yaşandığı bir yıl oldu. Özellikle halihazırdaki başkanlık sisteminde yaşanan sıkıntılar, iktidarın sivil anayasa çıkışı ve muhalefet partilerinin ‘güçlendirilmiş parlamenter sistem’ üzerine yürüttükleri ve bir anayasa değişikliği öneri metniyle somutlaşan çalışmalar da 2022 yılında anayasa başlığı altındaki önemli gelişmelerdi.

Günümüzde denge ve denetleme sisteminde yaşanan bozulmanın yarattığı ve vatandaşlar olarak gündelik hayatımızı da olumsuz etkileyen sorunlar, bu sistemin önemini bize her gün biraz daha fazla hissettiriyor ve hatırlatıyor. Yukarıda özetlemeye çalıştığım ve ilerleyen bölümlerde daha detaylı okuyacağınız gelişmelerin önümüzdeki seçim sürecine de olumsuz etki yaratması oldukça muhtemel. Bu nedenle Cumhuriyetimizin 2. yüzyılında kutuplaşmanın aşıldığı; sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma ivmesinin yakalandığı; vatandaşlar olarak hepimizin refah, barış ve huzur içerisinde yaşadığımız bir ülke için denge ve denetleme sistemini talep etmeli ve savunmalıyız.

🗨️ **Şüphesiz ki bahsettiğimiz bu sistem öncelikle katılımcı yollarla yapılacak olan anayasa ve kanunlarla kurumsallaşmalı.**

Anayasa

Anayasalar, devletin yetkilerinin hukukla sınırlandırıldığı, hak ve özgürlüklerimizin koruma altına alındığı temel metinlerdir. Denge ve denetleme sisteminin de ilk kurulduğu yer anayasalardır. Demokratik denge ve denetleme sisteminin bir ülkede işler hale gelmesi ancak demokratik bir anayasa içerisinde sistemin kurgulanmasına bağlıdır. Bu nedenle demokratik denge ve denetleme sistemi için anayasa yaşamsal bir öneme sahiptir.

Anayasanın;

- Katılımcı ve müzakereci bir yöntemle yapılması
- İktidarı sınırlayan ve denetleyen mekanizmaları kurgulaması
- Temel hak ve özgürlükleri koruma altına alması gerekmektedir.

2022 yılında özellikle hükümet sistemine ilişkin tartışmalar paralelinde anayasa ile ilgili birçok gelişme ve tartışma yaşandı. Bu tartışmaların başında ise iktidarın sivil anayasa çıkışı ve muhalefet partilerinin tüm yıl boyunca üzerinde çalıştıkları güçlendirilmiş parlamenter sistem ve bu sistemin somutlaştırıldığı anayasa değişikliği öneri metni geldi.

Tüm bu gelişmeleri “Anayasa” başlığı altında demokratik denge ve denetleme perspektifinden değerlendirdik ve sizler için derledik.

Türkiye'nin 2022 Anayasa Karnesi

Altılı masanın anayasa önerisi, farklı siyasal geleneklerden gelen, farklı toplum kesimlerini temsil eden altı siyasi partinin seçimlerden çok önce bu kadar geniş kapsamlı bir mutabakata varmış olmaları açısından Türkiye'nin anayasa tarihinde bir ilktir.

Prof. Dr. Ergun
ÖZBUDUN

Anayasa Hukukçusu/
Siyaset Bilimci

Türkiye'nin anayasa tarihindeki en önemli kırılma noktalarından biri, muhtemelen en önemlisi, 16 Nisan 2017 tarihindeki anayasa halkoylamasıyla gerçekleşmiştir. Bu halkoylamasıyla Türkiye'nin kesintili de olsa yaklaşık 150 yıllık bir maziye sahip olan parlamenter rejim deneyimi, kesin olarak sonlandırılmış ve onun yerine dünyada emsali olmayan ve “**Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi**” adı verilen ucube bir sisteme geçilmiştir. Bütün yerli ve yabancı tarafsız gözlemcilerin ittifak ettikleri gibi bu sistem, denge ve denetim

mekanizmalarından yoksun; yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının çok büyük ölçüde halkça seçilmiş bir Cumhurbaşkanı'nda toplandığı bir “**tek adam rejimi**”-dir.

Üstelik bu değişiklik, hukuken geçerli sayılsa bile, siyasal ve sosyolojik meşruluktan yoksundur. Halkoylaması, olağanüstü hal rejimi sırasında, değişiklik toplumda yeterince tartışılmadan süratle gerçekleştirilmiştir. Olağanüstü hal rejimleri, doğası gereği olarak, temel hak ve hürriyetlerin, özellikle siyasal tartışma hürriyetinin ciddi şekilde sınırlandırıldığı rejimlerdir. Bu

nedenle 1958 Fransa, 1978 İspanya ve 1976 Portekiz Anayasaları gibi birçok demokratik anayasa, olağanüstü hal dönemlerinde anayasa değişikliği yapılmasını yasaklamışlardır. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen, 2017 Anayasa değişikliği yüzde 51.41 gibi son derece dar bir çoğunlukla kabul edilmiştir.

Böyle bir anayasa değişikliğinin, daha ilk günden itibaren toplumda yoğun tartışmalara yol açmış olması son derece doğaldır. Üstelik bu değişikliğin yürürlüğe girdiği 2018 yılından bu yana tanık olunan uygulamalar endişelerin ne kadar haklı olduğunu göstermiş, bu süre içinde tam bir kurumsal çürüme ve anayasasızlaştırma olgusu yaşanmıştır.

2022 yılı, yaklaşan 2023 Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerinin de etkisiyle anayasa tartışmalarının daha da yoğunlaştığı bir yıl olmuştur. Kanımca bu yılın en dikkat çekici olayı, altı muhalefet partisi (CHP, DEVA P., DP, GELECEK P., İYİP, SAADET P.) arasında 2021 ortalarından itibaren sürdürülen temaslar sonucunda, 28 Şubat 2022 tarihinde “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” başlıklı bir mutabakat metninin kamuoyuna açıklanmış olmasıdır. O tarihten bu yana altı parti arasındaki ortak çalışmalar, daha yoğun olarak devam etmiş ve 28 Kasım 2022 tarihinde “**Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Anayasa Değişikliği Önerisi**”nin kamuoyuna sunulması ile sonuçlanmıştır.

Bu iki mutabakat metninin incelenmesi açıkça göstermektedir ki bu öneri, basit bir hükümet sistemi değişikliği önerisinden ibaret değildir. Aksine öneri, otokratik bir sistemden gerçek demokratik bir sisteme geçişi hedeflemekte ve ülkemiz demokratlarının yıllardır haklı şikâyetlerine konu olan birçok soruna da makul ve demokratik çözümler önermektedir. Bunlar arasında, parlamenter rejimin doğasına uygun olarak Cumhurbaşkanına sadece sembolik ve temsilî yetkiler verilmesi, yürütme

 Olağanüstü hal rejimleri, doğası gereği olarak, temel hak ve hürriyetlerin, özellikle siyasal tartışma hürriyetinin ciddi şekilde sınırlandırıldığı rejimlerdir.

içindeki gerçek siyasal gücün Başbakan ve Bakanlar Kurulunda olması, hükümetlerin kuruluşunu kolaylaştırıp düşürülmesini zorlaştıran hükümlerle (*yapıcı güvensizlik oyu*) hükümet istikrarsızlığının önlenmesi, TBMM’nin hükümeti denetleme yetkilerinin güçlendirilmesi, yargının siyasal organlar karşısında tam bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması, siyasi partiler üzerindeki yasakların kaldırılması veya hafifletilmesi gibi hususlar sayılabilir. Bu önerilerin hemen hepsinin, altılı masaya resmen dâhil olmayan HDP ve sol partiler gibi birçok muhalif parti tarafından da desteklendiği unutulmamalıdır. Altılı masanın anayasa çalışmaları, anayasa değişikliği önerisinin açıklanması ile sona ermiş de değildir. Önümüzdeki günlerde masanın anayasa çalışmaları komisyonu, şeklen anayasada yer almamakla beraber, anayasal sistemin işleyişi üzerinde büyük etkisi olan Seçim ve Siyasi Partiler Kanunları ile TBMM İçtüzüğü konularındaki önerilerini de açıklayacaktır.

Altılı masanın anayasa önerisinde teknik bakımdan eleştirilebilecek noktalar vardır. Bunlar, bugünkü iktidara muhalif konumda olan bazı gözlemciler tarafından da dile getirilmiştir. Ancak bu eleştiriler, altılı ma-

sanın anayasa önerisinin değerini azaltmaz. Gerçekten bu öneri, farklı siyasal geleneklerden gelen, farklı toplum kesimlerini temsil eden altı siyasi partinin seçimlerden çok önce bu kadar geniş kapsamlı bir mutabakata varmış olmaları açısından Türkiye'nin anayasa tarihinde bir ilktir. Gerçi geçmişte de bazı karşıt görüşlü partilerin bir hükümet koalisyonu içinde bir araya geldikleri (CHP-AP; CHP-MSP; DYP-SHP; DSP-MHP-ANAP) görülmüştür. Ancak son mutabakat, zamanlaması ve kapsayıcılığı açısından onlardan çok farklıdır.

2022 yılında muhalefet cephesindeki bu yoğun faaliyete karşılık, iktidar cephesinde benzer bir faaliyet gözlemlenmemiştir. AKP içinde, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi bâki kalmak şartıyla bu sistem içinde bazı düzeltmeler yapılması yönünde bir çalışma yürütülmüş olmakla beraber, bu herhangi bir sonuca ulaşmamıştır. 2022 yılında Anayasada hiçbir değişiklik yapılmış değildir. Sadece, yılın sonlarına doğru Cumhur Bloku partileri, kadınların kıyafetlerine ilişkin olarak sınırlı bir anayasa değişikliği teklifini TBMM'ye sunmuşlardır (Ergun Özbudun, "Anayasa Değişikliği Tartışmaları", Perspektif.online, 27 Aralık 2022). Bu teklifin akıbeti önümüzdeki günlerde belli olacaktır. Ancak

iktidarın amacının, konuyu bir halkoylaması haline getirmek, böylece seçmenlerin dikkatini yakıcı ekonomik sorunlardan uzaklaştırarak, kimlik sorunlarına indirgemek olduğu açıktır. Muhalefetin bu tuzağa düşüp düşmeyeceğini önümüzdeki günler gösterecektir.

2022 yılında herhangi bir anayasa değişikliği gerçekleşmemiş olmakla birlikte, seçim kanunu ve dezenformasyon (sansür) kanunu gibi kanuni düzenlemeler, siyasal hayatın işleyişi ve bireylerin temel hak ve hürriyetleri açısından çok ciddi sonuçlar doğuracak niteliktedir. Bu düzenlemelerle, "yarışmacı (rekabetçi) otoriter rejim" niteliği taşıyan yürürlükteki siyasal rejimin otoriter vasfının daha da güçlendiği, yarışmacılık unsurunun ise daha da sınırlandırıldığı açıktır. Son yılda yargının çok büyük ölçüde siyasal iktidarın güdümüne girmiş olduğunu gösteren siyasal saikli yargı kararları (Ekrem İmamoğlu ve Canan Kaftancıoğlu ile ilgili kararlar bunun en tipik örnekleridir), çok az sayıdaki muhalif kanallara uygulanan ağır RTÜK cezaları, durumun vahametini daha da arttırmakta ve önümüzdeki seçimlerin asgari eşit rekabet şartları altında gerçekleşmesi hususunda ciddi şüpheler yaratmaktadır. Bu otoriter gidiş, yurt içinde olduğu gibi yurt dışın-

🗨️ **Kanımcı bu yılın en dikkat çekici olayı, altı muhalefet partisi arasında 'Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem' başlıklı bir mutabakat metninin kamuoyuna açıklanmış olmasıdır.**

da da endişe ile izlenmektedir. 2022 yılı içinde Avrupa Konseyinin üç önemli organının Türkiye'ye ilişkin karar ve raporları, Türkiye ile Batı demokrasileri arasındaki makasın gittikçe açılmakta olduğunun ifadesidir (Ergun Özbudun, "Avrupa Konseyi ve Türkiye" I ve II, Perspektif.online, 25 Ekim, 8 Kasım 2022).

2022 yılının en hararetli anayasal tartışma konularından biri de yaklaşan 2023 seçimlerinde Sayın Erdoğan'ın yeniden aday olup olamayacağıdır. Bu konuda Anayasa hükümleri açıktır. Anayasanın 2007 yılında değiştirilmiş 101'inci maddesine göre, "Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir." Bu kuralın tek istisnası, Anayasanın 116'ncı maddesinde (f. 3) yer almıştır: "Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir." Meclis bu kararı ancak üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile alabilir. Bu hükümler çok açık olmakla birlikte, iktidar bloku sözcüleri 2017 Anayasa değişikliği ile yeni bir sistem yaratılmış olduğunu, dolayısıyla iki defadan fazla seçilme yasağının bu tarihten itibaren işletilmesi, Sayın Erdoğan'ın ilk seçiminin 2014 yılında değil 2018 yılında olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu iddia hukuki temelden yoksundur. 2017 değişikliği yeni bir anayasa değil, 1982 Anayasasının bazı hükümlerinin değiştirilmesine ilişkin kanundur. Anayasa değişikliği

hakkındaki 6771 sayılı Kanunun başlığı da aynen böyledir. Dolayısıyla 1982 Anayasasının bu değişiklikle değiştirilmemiş olan hükümleri geçerliliklerini aynen korumuştur. Hukuki durum açık olmakla birlikte, adaylık konusunda nihai yetkilinin Yüksek Seçim Kurulu olması ve Anayasa gereğince Yüksek Seçim Kurulu kararlarına karşı başka bir merciye başvurulmaması (m. 79) bu sorunun nasıl çözüleceği konusunda bir tahminde bulunmayı güçleştirmektedir.

2022 yılının bu esef verici tablosu göz önüne alındığında, 2023 yılının Türkiye bakımından bir kader yılı olacağını söylemek abartılı değildir. Gerçekten, 2023 seçimleri sıradan bir iktidar mücadelesi değil, otokrasi ile demokrasi arasında bir tercih, bir ölüm-kalım savaşı olacaktır. Seçimleri iktidar bloku kazandığı takdirde demokrasi rüyasına belirsiz bir zaman için veda etmek gerekecek, muhalefet cephesi kazandığı takdirde ise gerçek bir demokrasiye dönüşün kapıları açılacaktır. Ancak bu iyimser senaryonun gerçekleşebilmesi için, muhalefetin hem Cumhurbaşkanlığı'nı hem Meclis'te anayasayı değiştirebilecek asgari beşte üç çoğunluğu elde etmesi gereklidir. Kamuoyu araştırmaları, bunun mümkün olabileceği umidini uyandırmakta, fakat muhalefet partilerini bunu çantada keklik olarak görmemeleri gerekliliği hususunda uyardırmaktadır. Bunun dışındaki her ara senaryo (iki bloktan birinin Cumhurbaşkanlığı'nı, diğerinin Meclis çoğunluğunu kazanması gibi) Türkiye'yi uzun süreli bir belirsizlik ve istikrarsızlık dönemine mahkum edecektir.

☞ **Seçim kanunu ve dezenformasyon kanunu gibi düzenlemeler, siyasal hayatın işleyişi ve bireylerin temel hak ve hürriyetleri açısından çok ciddi sonuçlar doğuracak niteliktedir.**

Seçimler: Siyaset Festivalleri mi, Kutuplaşma Vesilesi mi?

Popülist hareketlerin referandumları çok sevmelerinin sebebi iddialarının tam aksine referandumların halk iradesini daha iyi yansıtması değil, karmaşık sorunları 'biz ve onlar' ikiliğinde temsil etme kolaylığına izin vermesi.

Prof. Dr. Emre
ERDOĞAN

*İstanbul Bilgi Üni,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fak.,
Uluslararası İlişkiler Bölümü*

2023'ün Mayıs ya da Haziran aylarında gerçekleşecek Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin sonuçlarını şimdiden kestirmek mümkün olmasa da, nasıl bir seçim ortamı olacağını şimdiden tahmin edebiliriz. Seçimlerin vatandaşları bir araya getiren ve ortaklıklar yaratan siyaset festivalleri olması umulsa da seçimler, çoğu coğrafyada zaten var olan ayrışmaları ve kutuplaşmaları daha da derinleştirmekten fazlasına vesile olmuyorlar.

Çağımızda seçimler zaten referandum benzeri nitelikler taşıırken, bizim gibi başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerde gerçek bir referanduma dönüşüyorlar; yö-

neten kişiyi istemek ya da istememek referandumu. Aradaki fark tek bir oy bile olsa, kazananın her şeyi aldığı ve rakipleriyle herhangi bir güç paylaşımını kabul etmediği başkanlık seçimleri hem kutuplaşmadan besleniyor hem de kutuplaşmayı besliyor. Bu sembiyotik ilişkinin kısa vadede kırılması da pek mümkün gözüküyor.

Kutuplaşmanın seçim ortamımızı belirleyen temel faktör olmasının sayısız olumsuz sonucu bulunuyor, ancak bunları kısaca tartışmadan önce kavramı tanımlamakta yarar var. Sadece ülkemizde değil, başta ABD olmak üzere çoğu coğrafyada siyasete damgasını vuran kutuplaşmadan kasıt, siyasal duygusal kutuplaşma. Siyasetin ol-

mazsa olmazı olarak kabul edilen vatandaşların konular hakkında ya da ideolojik olarak birbirlerinden uzlaşmaz şekilde ayrışması da bir tür kutuplaşma ancak bu tür ayrışmaların toplumsal sonuçları çok da fazla değil, hatta arzulanan bir şey. Demokrasilerden herkesin üzerinde uzlaştığı konuların az sayıda temel mesele olması beklenir, aksi takdirde totaliterliğe uzanan yollar açılmış olur. Duygusal kutuplaşma ise farklı siyasi tercihleri olan bireyler arasındaki bir mesele; tarafların kategorik olarak birbirlerinden hoşlanmamalarıyla başlayan bir süreç. Sırf başka bir partiye oy verdiği için bir kişiden hoşlanmamak kabul edilebilir belki, ancak bu hisler önce birlikte yaşamak istememeye, sonra ayrımcılığa ve siyasi hakların geri alınmasına uzanıyorsa basit bir anlaşamama meselesinin ötesinde olduğunu söyleyebiliriz.

Siyasi kabilecilik, sekteryenizm, toksik kutuplaşma gibi farklı isimler verilse de gözlemlenen olgu aynı; demokrasi içerisinde doğal olarak görülmesi beklenen tercih farklılıkları bir tür sahtetürcülüğe dönüşüyor. Seçmenler diğer parti taraftarlarını kendilerinden farklı ve muhtemelen

daha az “insan” bir tür olarak algılamaya başlıyorlar, bu tür bir hiyerarşinin varlığı her türlü ayrımcılığı ve daha kötüsü şiddeti meşru kılabiliyor. Azınlıkta bulunanlara karşı uygulanan ayrımcılık ve şiddeti mümkün kılan insandışılaştırma, gündelik siyasete damgasını vurduğu zaman demokrasinin vatandaşların iradesini ülke yönetimine taşıma iddiasını da anlamsız hale getiriyor. Böyle bir durumda da şekli bir demokrasinin varlığından söz edebiliyoruz; seçimlerin, adayların, kampanyaların ve her türlü temasının olduğu bir dönem yaşansa da bunun gerçek bir demokrasi olduğunu söylemek mümkün değil. Çünkü seçmenler kararlarını tartışmalar ve diyalog ile vermiyorlar; muhtemelen seçim kararı alındığı günden çok öncesinde oyunun yönü belirlenmiş oluyor: “Kesinlikle bizimki” ya da “asla o değil...”

Oysa demokrasinin en iyi yönetim biçimi olduğunu öne sürenler, sadece demos’un, yani vatandaşın iradesini sayılara dökmesinden bahsetmiyorlar. Siyasi tarihte çok sayıda seçim ama az sayıda demokrasi olmasının sebebi de bu. Demokrasi insanların iradesinin diğerleriyle konuşarak oluş-

☞ Çoğu coğrafyada siyasete damgasını vuran kutuplaşmadan kasıt, siyasal duygusal kutuplaşma.

turmasına izin verdiği için iyi bir yönetim sebebi. Tam bu sebeple de insanları “o ya da bu” arasında tercih yapmak zorunda bırakan referandumlar ile demokrasiyi uzlaştırmak çok kolay değil, çünkü yaşamda tercihlerin çok azı siyah-beyaz netliğine sahip; grillerin sayısı çok daha fazla olmasına rağmen referandumlar bu grilikleri yok sayıyorlar. Bildiğimiz demokrasiye karşı başka bir tehdit olarak gösterilen popülist hareketlerin referandumları çok sevmelerinin sebebi iddialarının tam aksine referandumların halk iradesini daha iyi yansıtmaması değil, karmaşık sorunları “biz ve onlar” ikiliğinde temsil etme kolaylığına izin vermesi, sonuçta ne olduğunu da Brexit Referandumu’nda gördük.

İyi bir demokrasi vatandaşlarının iradesinin serbestçe oluşmasını ve serbestçe ifade edilmesine olanak verir. Demokrasinin sadece formel taraflarına odaklananlar, bir coğrafyada rekabet eden partilerin ve düzenli seçimlerin varlığıyla yetinebiliyorlar. Biraz daha eleştirel yaklaşımlar iradenin ifadesi önündeki engelleri de tartışıyorlar, ifade özgürlüğünün önündeki engellerin demokrasinin niteliğine zarar verdiği öne sürülüyor ki doğruluk payı hayli fazla bir argüman. İnsanların siyasi görüşlerini serbestçe dile getiremedikleri, sansürün ve otosansürün var olduğu bir ülkede demokrasinin tam anlamıyla çalıştığını söylemek yanlış olur, bu anlamda ifade özgürlüğü demokrasinin olmazsa olmazı. Öte yandan görüşlerin özgürce oluşması da önemli bir şart, irade özgürce oluşmuyorsa, serbestçe ifadesi ne kadar anlamlı olabilir ki?

Kutuplaşmanın en büyük zararlarından biri iradenin özgürce oluşmasına engel olması. Kutuplaşmanın egemen olduğu bir siyasi ortamda vatandaşlar diğerlerinin görüşlerini duymazlar. Kutuplaşmayı mümkün kılan “Yankı Odaları” insanların etraflarını sadece kendilerine benzeyenlerle çevirmelerine yol açarken, kutuplaşmış medya ortamı da her grubun kendi gerçekliğini

üretmesini ve yaymasını sağlar. Böyle bir ortamda tartışma, diğerinin fikrini duyma ve ona hak vermek değil, grubun ortak algılarının yeniden üretilmesi ve grup aidiyetinin kelimeler aracılığıyla yeniden inşa edilmesi anlamına gelir. Tartışmanın amacı ikna etmek ya da olmak değil, grubun ezberlerinin kelama dökülmesi olur, en iyi konuşan en sadık grup üyesi olarak takdir görür, grup içi hiyerarşide yükselir. Tartışma sonucunda görüşler değişmez, pekişir.

Diğeri yokken yürütülen bu “kapalı devre” tartışma, sadece grup aidiyetlerinin pekişmesine yol açmaz, aynı zamanda “öteki” hakkındaki algıların da keskinleşmesini sağlar. Grup içi tartışmalarda gölgesiyle kavga edilen diğeri, kendisinin bir karikatürü haline getirilir. Grubun esenliği her bir bireyin diğer grubun her biri üyesinden daha farklı ve üstün olduğu yanılsamasına dayandığından; diğer grup mensupları hiçbir görüş farklılığı olmayan iradesiz nesnelere temsil edilir. Böylelikle bireyler arasındaki benzerlikler sıfıra indirgenirken, gruplar arasında sanal duvarlar inşa edilir. Diğeriyle herhangi bir temas olanağı olmayan bireylerin de bu yanılsamayı aşma şansları olmaz.

Kutuplaşmış bir siyasi ortamda, siyasi kamp üyeleri diğerlerinin sözlerini duymazlar, duydukları zaman da önemli bir gerçeklik indirimine tabi tutarlar. Aynı dünyalarda yaşamayan farklı grup üyeleri diğerinin ya gerçeği bilmediğini ya da bilerek inkâr ettiğini düşünürler, dolayısıyla diğeriyle karşılaştıklarında bile onu söylediklerini kendi görüşlerini güçlendirmek için kullanırlar. Böyle bir ortamda, ikna edilmenin yolu tamamen kapanmış olur. Oysa iradenin özgürce oluşabilmesinin yolu, başka görüşleri “koşulsuz” dinlemekten geçer.

Dünyanın karmaşık sorunlarıyla mücadele etmek ve gerçekçi politikalar üretmekten aciz kolaycı siyasetçiler için kutuplaşmış bir siyasi ortam son derece avantajlı gö-

🗨️ **Demokrasinin sadece formel taraflarına odaklananlar, bir coğrafyada rekabet eden partilerin ve düzenli seçimlerin varlığıyla yetinebiliyorlar.**

zükür. Çağımızın çoklu krizleriyle uğraşmaktansa bütün siyasi söylemlerini basit bir “biz ve onlar” ayırımına yerleştirmek, tartışmaları akılcı uzlaşmalar üretmek yerine safları sıklaştırmak için kullanmak, iktidarını elinde tutmak isteyen siyasetçinin işine gelir. Çevreden yoksulluğa, mültecilerden geri kalmışlığa, sokaktaki güvenlikten uluslararası çatışmalara ve hepimizi çevreleyen ayrımcılığa “uygulanabilir” çözümler üretmek öncelikle içten bir huzursuzluk, sonrasında da çok taraflı bir çaba gerektirir. Sandıktaki getirisi belirsiz böyle bir çaba harcamak yerine kutuplaştırıcı bir dil kullanarak toplumsal bölünmeleri derinleştirmek, daha önemlisi sosyal medyanın da yardımıyla gündelik referandumlarla insanları geri dönülmez sokaklara sevk etmek çok daha kolay ve başarısı garantili bir yöntem. Tam tersini denemek ve karşılıklı anlayış ve empatiyi tetikleyecek bir ortam yaratmayı amaçlamak çok daha zor ve maliyetli.

Önümüzdeki aylarda deneyimleyeceğimiz seçim sürecinin biraz önce tarif ettiğim reçetenin dışında kalması için bir sebep yok. Başkanlık sisteminin bir cilvesi olarak yüzde 50 artı biri, birinci ya da ikinci turda elinde tutmayı arzulayan siyasi aktörler zaten var olan kutuplaşmayı pekiştirecek adımlar atacaklar. Her kelime, her vaat ve her türlü eylem bu kutuplaştırıcı performansın bir parçası olacak. “Bizlerin” safları sıklaşırken, “onlarla” mesafemiz artacak ve seçim günü bizden beklenen, siyasi parti tercihlerimiz birer kimlik gibi boynumuzda asılı oy vermeye gitmemiz ve bize gösterilen doğrudan başkasını aramamız. Diğeriyle diyaloga girmek taviz, kendi kampının fikirlerini sorgulamak, ihanet olarak kabul edilecek.

İradenin özgürce oluşmasındaki engellerin, serbestçe ifadesinin önündeki engeller ile çoklaşacağını söyleyebiliriz. Kutuplaşmış medya ortamı fikirlerin serbestçe doluşmasını önlerken, makulün dışında kalan

fikirlerin ifade edilmesi yasal olan ve olmayan yöntemlerle engellenecek. Dezenformasyon Yasası başımız üzerinde Demokles’in kılıcı olarak sallanırken iktidar ve muhalefet arasında ulaşabildikleri kaynaklar açısından 10’a 1 gibi bir asimetri olacak, ülkenin birçok coğrafyasında iktidarın sesi tek ses olarak duyulacak. Farklı insanlar, fikirler ve çözümler duyulmazken absürt olsa da kısa ve acısız çözüm önerilerinin kakofonisi içinde kalacağız. Sosyal medya bir gürültüden ibaret olacak ve böyle bir enformasyon ortamı olası dış müdahalelerle iyice karışacak.

Bütün bunları bir araya geldiğimizde çelişkili bir durumla karşı karşıya kalacağız. Bazıları için Cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçilmesi nedeniyle bir “ileri demokrasi” uygulaması olarak tasvir edilecek 2023 seçimleri, iradenin oluşmasına ve ifadesine konulan görülür görülmez engeller nedeniyle “kusurlu seçimler” olarak tarihe geçecek. Bu kusurun hem sebebi hem kolaylaştırıcısı hem de sonucu da içinde bulunduğumuz siyasal duygusal kutuplaşma olacak.

🗨️ **Oysa iradenin özgürce oluşabilmesinin yolu, başka görüşleri “koşulsuz” dinlemekten geçer.**

OCAK

■ Anayasa Mahkemesi Üyelik Seçimi

Anayasa Mahkemesi Üyesi Celal Mümtaz'ın yaş haddinden görev süresinin sona ermesi nedeniyle baro başkanları tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne üç aday bildirildi. TBMM'de yapılan seçimlerde Anayasa Mahkemesi üyeliğine Avukat Kenan Yaşar seçildi. Seçim süresince kamuoyunda konuşulan temel konu ise bu üye değişiminin Anayasa Mahkemesi içerisindeki dengeleri nasıl etkileyeceği oldu. Bu tartışmalarda Anayasa Mahkemesine yeni üye olarak seçilen Kenan Yaşar'ın daha önce AK Parti il başkan yardımcılığı yapmış olması ve 2015 yılında partiden milletvekili aday adayı olması etkili oldu.

Denge Denetleme Merceğinden

Anayasa Mahkemesi bir yüksek mahkeme olarak sağlıklı işleyen bir denge ve denetleme sisteminin omurgasını oluşturmaktadır. Bir Anayasa Mahkemesi üyesinin değişimi sonrasında mahkeme içerisindeki siyasi dengelerin temel tartışma haline gelmesi bağımsız ve tarafsız olması gereken bu kurumun özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş sonrası bu niteliklerini hızla kaybettiğini göstermektedir. Denge ve Denetleme Ağı olarak bunun nedenlerini ve önlenmesine ilişkin somut önerilerimizi paylaştığımız pek çok içerik çalışmamız bulunmaktadır. Gerek iktidar tarafından başlatılan yeni anayasa çalışmalarında gerekse muhalefet partilerinin güçlendirilmiş parlamenter sistem reform önerilerinde sağlıklı bir denge ve denetleme sisteminin omurgasını oluşturan bu kurumun bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlanmalıdır.

NİSAN

■ CHP Seçim Kanununu Anayasa Mahkemesine Taşdı

AK Parti ve MHP tarafından hazırlanarak Meclis'e sunulmuş kabul edilen Seçim Kanunu Değişikliği CHP tarafından Anayasa Mahkemesine taşındı. Yasanın seçim kurullarının yapısını düzenleyen 5 ve 6'ncı, cumhurbaşkanını propaganda yasakları dışında tutan 11'inci ve seçim kurullarının 3 ay içerisinde yenilenmesini öngören 12'nci maddelerinin iptalini istedi. Anayasa Mahkemesi CHP'nin başvurusunu kabul ederek esastan görüşme kararı aldı.

Denge Denetleme Merceğinden

Demokrasinin gerekli fakat tek başına yeterli olmayan en önemli bileşeni adil ve özgür seçimlerdir. Adil ve özgür seçimlere olumsuz etki etme potansiyeline sahip yeni seçim düzenlemesi içerisindeki maddeleri Denge ve Denetleme Ağı olarak incelemiş ve somut önerilerimizi kamuoyu ve karar vericilerle paylaşmıştık. Özellikle düzenlemenin sandık kurullarının oluşumuna yönelik maddeleri sandık güvenliği açısından, propaganda yasaklarını düzenleyen maddeleri ise adaylar ve partiler arası adil rekabet açısından oldukça sorunludur. Yeni düzenlemeyle son yıllarda oldukça geriye gidiş yaşanan adil ve özgür seçim yapma kapasitesinde daha da geriye gidiş yaşanması kaçınılmazdır.

EKİM

■ Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Yeni Anayasa Açıklaması

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "yeni anayasa" açıklaması, 27. Dönem 6. Yasama Yılı açılışında dikkat çeken başlıklar arasında yer aldı. TBMM Genel Kurulundaki konuşmasında, "İçimizde ukde kalan bir diğer mesele de ülkemizi yeni, sivil, demokratik yöntemlerle inşa edilmiş, kapsayıcı, sade ve vizyoner bir Anayasa'ya kavuşturacaktır" diyen Erdoğan, Ankara'da düzenlenen "Türkiye Yüzyılı" temalı toplantıda da konuyu gündeme getirdi.

Erdoğan, “Hücrelerine kadar vesayete hizmet etmek üzere hazırlanmış 12 Eylül darbesi anayasasının raf ömrü çoktan dolmuştur” derken, “Her şeyiyle milli iradenin ürünü yeni bir anayasayı ülkemize kazandırmak, Türkiye Yüzyılı vizyonumuzun ilk hedeflerinden biridir. Bu yeni anayasayı, ülkemizin huzurunu güçlendirecek, milletimizin refahını yükseltecek, hukukun üstünlüğünü, çoğulculuğu, adaleti, hakkaniyeti tahkim edecek, her bir vatandaşımızın özgürlüklerini garanti altına alacak, gençlerimizin geleceğine umutla bakmalarını sağlayacak, özette Türkiye Yüzyılı’na yakışacak şekilde hazırlayarak, Meclisimizin takdiri ve milletimizin onayıyla hayata geçirmekte kararlıyız” açıklaması yaptı.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak demokratik denge ve denetleme sisteminin kurumsallaştığı, katılımcı yöntemlerle yapılacak bir anayasa yazım sürecinin önemine ilişkin birçok çalışmamız oldu. Önümüzdeki dönemde bu süreci de yakından takip ediyor olacağız. Şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir yürütme erki, kanun yapma, yürütmeyi denetim ve temsil kabiliyeti yüksek bir yasama, bağımsız, tarafsız ve etkin işleyen bir yargı, güçlü ve demokratik yerel yönetimler, katılım kapasitesi yüksek ve çoğulcu sivil toplum, parti içi demokratik mekanizmaların kurumsallaştığı siyasi partiler, çoğulcu ve özgür bir medya demokratik denge ve denetleme sisteminin önemli bileşenleridir ve yapılacak olan yeni anayasanın da temeli bu bileşenlerden oluşmalıdır.

EKİM

■ Altılı Masadan “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Anayasa Değişikliği Önerisi”

CHP, İYİ Parti, DEVA Partisi, Gelecek Partisi, Saadet Partisi ve Demokrat Parti’den oluşan Altılı Masa, “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Anayasa Değişikliği Önerisi”ni Ankara Bilkent Otel’de düzenledikleri toplantı ile açıkladı.

1982 Anayasasınının 84 maddesinde ve 9 bölüm başlığında yapılan değişiklik önerisinde, “Etkin ve katılımcı bir yasama; istikrarlı, şeffaf ve hesap verebilir bir yürütme; bağımsız ve tarafsız bir yargı; kurumsal kültürün hakim olduğu bir kamu yönetimi ile kuvvetler ayrılığının tesis edildiği güçlü, özgürlükçü, demokratik, adil bir sistem inşa etme kararlılığı içindeyiz” denildi.

Anayasa değişikliğinin amacı, “Türkiye’de yönetimde keyfiliğe yol açan, anayasal hak ve hürriyetleri güvence-siz bırakan, hukuk devleti mekanizmalarının tamamını aşındıran Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini yürürlükten kaldırmak ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sisteme geçişi sağlamak” ifadeleriyle açıklanırken, “Amacımız, tüm farklılıklarımızla beraber ‘biz’ düşüncesi ile hareket ederek kapsayıcı, kuşatıcı, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı, bireylerin eşit ve özgür vatandaşlar olarak düşüncelerini özgürce ifade edebildiği ve istediği gibi yaşayabildiği özgürlükçü demokratik bir Türkiye’dir” dendi.

Yapılan çalışmaların kamuoyu tarafından izlenebilmesi için www.altilimasa.biz isimli web sitesi de kuruldu.

Denge Denetleme Merceğinden

6 muhalefet partisinin 28 Şubat 2022 tarihinde yayınladıkları mutabakat metnindeki birçok alana ilişkin anayasa maddelerinde değişiklik öngören teklif, Türkiye’de son dönemde giderek bozulan denge ve denetleme sisteminin yeniden tesis edilmesine yönelik birçok önemli değişiklik içeriyor. Özellikle temel hak ve özgürlükler, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, kanun yapma ve denetim yönünden etkin ve temsil kabiliyeti yüksek yasama, şeffaf, hesap verebilir ve etkin bir yürütme erkinin tesisi alanında önemli değişiklikler içeren metin, siyasi partiler ve düzenleyici ve denetleyici kurumlar ile ilgili de önemli değişiklik önerileri getiriyor. Ancak her ne kadar yetkileri oldukça sınırlandırılmış ve siyasi parti ilişkisi ortadan kaldırılmış olsa da yürütme erki içerisinde Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, önerilen sistemi saf parlamenter hükümet sistemi modelinden uzaklaştırıyor. Bununla beraber önerilen değişikliklerin demokratik istikrar sağlaması Meclis İç Tüzüğü ve Siyasi Partiler Kanununda önemli düzenlemeler yapmayı da gerekli kılıyor. Denge ve Denetleme Ağı olarak bu düzenlemeleri her zaman yaptığımız gibi yakından takip ederek somut öneriler geliştirmeye devam edeceğiz.

KASIM

AK Parti'nin HDP Ziyareti

CHP'nin başörtüsü yasa teklifi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın anayasa değişikliği çağrısıyla farklı bir boyut kazandı.

AK Parti'nin başörtüsü konusunda Anayasa değişikliği çalışmaları devam ederken, Adalet Bakanı Bekir Bozdağ başkanlığındaki AK Parti heyeti, hazırlanan anayasa değişikliği teklifiyle ilgili MHP, CHP, İYİ Parti ve HDP gruplarını ziyaret etti. Ancak AK Parti'nin HDP ziyareti, hem AK Parti'de hem de "tutar-sızlık" eleştirileriyle muhalefet kanadında tartışma yarattı.

MHP Genel Başkan Devlet Bahçeli ise partisinin grup toplantısında yaptığı açıklamada, "Son derece doğal ve doğru bir adım" diyerek ziyarete destek verdi.

Denge Denetleme Merceğinden

Siyasi partiler temsili demokrasilerin vazgeçilmez unsurları. İlgili kanunlardaki yükümlülükleri yerine getirmiş ve Meclis'te temsil imkanı bulmuş bir partiyle görüşmek de demokrasinin işleyişi açısından doğal. Türkiye'deki aşırı kutuplaşmış siyasi iklim ve özellikle siyasi parti liderlerinin diğer siyasi partiler hakkındaki söylemleri, demokrasiye içkin olan bu tip görüşmelere tepkiyi arttıran temel dinamiklerin başında geliyor. Şüphesiz ki siyasi partilerin farklı seçmen kitlelerine hitap etmesi ve farklı vizyonlara sahip olması demokrasinin bir gereği ancak aşırı kutuplaşma sonucu bu farklılıkların müzakereyi önleyen bir boyut kazanması demokrasi açısından sorun yaratmaktadır.

KASIM

Erdoğan'ın Referandum Açıklaması

7 Kasım tarihli Kabine Toplantısı sonrasında açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip

Erdoğan, başörtüsüyle ilgili anayasa değişikliğine ilişkin "Prensip olarak temel hak ve özgürlüklerle ilgili konuların halk oylamasına götürülmesini doğru bulmuyoruz. Temennimiz de, Meclis'te bu değişikliği doğrudan kabul edecek bir çoğunluğun sağlanabilmesidir" dedi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, daha önce Malatya'da katıldığı toplu açılış töreninde "Parlamentoda bu iş çözülmüyorsa millete götürelim, kararı millet versin" diyerek referanduma işaret etmişti.

Denge Denetleme Merceğinden

Halk oylaması her ne kadar bir doğrudan demokrasi uygulaması niteliği taşısa da özellikle vatandaşların temel hak ve özgürlükleri ile ilgili düzenlemelerin bu yöntemle yapılması çoğunluğun toplumdaki dezavantajlı grupların hak ve özgürlüklerini kısıtlaması sonucunu da doğurabiliyor. Bu nedenle bireylerin hak ve özgürlükleriyle ilişkili düzenlemelerin halk oylaması yöntemiyle hayata geçirilmesi bu hak ve özgürlüklerin korunması açısından sorunludur.

ARALIK

AK Parti Başörtüsü ile ilgili Anayasa Değişikliği Teklifini TBMM Başkanlığına Sundu

AK Parti, MHP ve BBP'nin ortak imzasıyla "başörtüsünün anayasal güvence altına alınmasına" yönelik Anayasa değişikliği teklifini TBMM Başkanlığına sundu. CHP'nin başörtüsü ile ilgili kanun teklifinin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan konunun Anayasa değişikliğiyle güvence altına alınması gerektiğini söylemişti. Anayasanın din ve vicdan hürriyetini düzenleyen 24. maddesi ve "aile ve çocuğun korunmasına" ilişkin 41. maddesinde değişiklik içeren teklifle, "hiçbir kadının dini inancı sebebiyle başını örtmesi ve tercih ettiği kıyafetinden dolayı herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulamayacağı" öngörülüyor. Anayasanın 41. maddesinde yapılacak değişiklikte de madde başlığına "evlilik birliği" kavramı eklenerek, "Evlilik birliği, ancak kadın ile erkek evlenmesiyle kurulabilir" hükmü getiriliyor.

Denge Denetleme Merceğinden

2023 yılında TBMM'nin gündeminde olacak bu düzenlemenin özellikle Anayasanın 41. maddesinde öngördüğü değişiklik temel hak ve özgürlükler açısından sorunludur. Önceki haliyle evlilik birliğini toplumdaki tüm bireyler için geniş şekilde tanımlayan madde, teklifteki değişiklik ile bu tanımı oldukça daraltmaktadır. Bu değişikliğe ilişkin yapılan açıklamalarda aile birliğinin korunmasına yapılan vurgu ön plana çıkmakta ve toplumda farklı cinsel tercihlere sahip bireylere yönelik ağır ifadeler kullanılmaktadır. Aile şüphesiz önemli bir toplumsal birimdir ancak aileyi, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin önünde değerlendirmek bireysel özgürlük ve hakların hayata geçirilmesini engelleyici bir nitelik taşımamalıdır. Bununla beraber TBMM'de düzenlemeye ilişkin alınacak karar sonrası anayasa değişikliği teklifinin halk oylamasına sunulma ihtimali de bulunmaktadır. Halk oylaması her ne kadar bir doğrudan demokrasi uygulaması niteliği taşısa da özellikle vatandaşların temel hak ve özgürlükleri ile ilgili düzenlemelerin bu yöntemle yapılması çoğunluğun, toplumdaki dezavantajlı grupların hak ve özgürlüklerini kısıtlaması sonucunu da doğurabiliyor. Bu nedenle bireylerin hak ve özgürlükleriyle ilişkili düzenlemelerin halk oylaması yöntemiyle hayata geçirilmesi bu hak ve özgürlüklerin korunması açısından sorunludur.

Denge Denetleme Merceğinden

Hazine yardımının bloke edilmesi talebinin 2023 bütçesi kapsamında partilere Hazine yardımının yapılacağı 10 Ocak tarihinden önce yapılmış olması dikkat çekmektedir. Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Şüphesiz denge ve denetleme sisteminin işler olduğu demokratik rejimlerde siyasi partilerin de hesap verebilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda günümüzde yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı alanında yaşanan sıkıntılar bu tip davaların niteliğini sorgulanır kılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını kuvvetlendirecek ve demokrasi için vazgeçilmez olan siyasi partilerin hesap verebilirliklerini demokratik rekabeti olumsuz etkilemeyecek şekilde sağlayacak düzenlemelerin Anayasada ve ilgili kanunlarda ivedilikle yapılması gerekmektedir.

ARALIK

■ HDP'nin Kapatılması Davası

Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından HDP'nin kapatılması istemiyle açılan davada, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Bekir Şahin, sözlü açıklaması öncesi AYM'den partinin Hazine yardımı bulunan hesaplarına bloke konulmasını talep etti. Başsavcının ta-

Dedi ki;

Diyarbakır Baro Başkanı Nahit Eren:

"Daha önce Türkiye Barolar Birliği seçiminde oluşan birliktelik ruhundan Anayasa Mahkemesi üyelik seçiminde uzaklaşıldı. Neredeyse her barodan aday vardı, bunun da sonuca etkisi oldu."

DEVA Partisi Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Yeneroğlu:

"Şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim için hükümete hesap sorulabilmesini sağlayacak araçları artırıp etkili kılacağız."

Demokrat Parti Genel Sekreteri Serhan Yücel:

"Mevcut anayasanın en problemlisi, tüm sistemi enfekte eden kısmı 'tek adam rejimi' üzerine kurgulanan 'yürütme'dir."

Gelecek Partisi Genel Başkan Yardımcısı Serap Yazıcı:

"Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi devletin bütün organ ve kurumlarını önemli ölçüde zayıflattığı halde bu sistem altında en ağır hasarı yaşayan, yargı organı olmuştur."

İYİ Parti Genel Başkan Yardımcısı Uğur Poyraz:

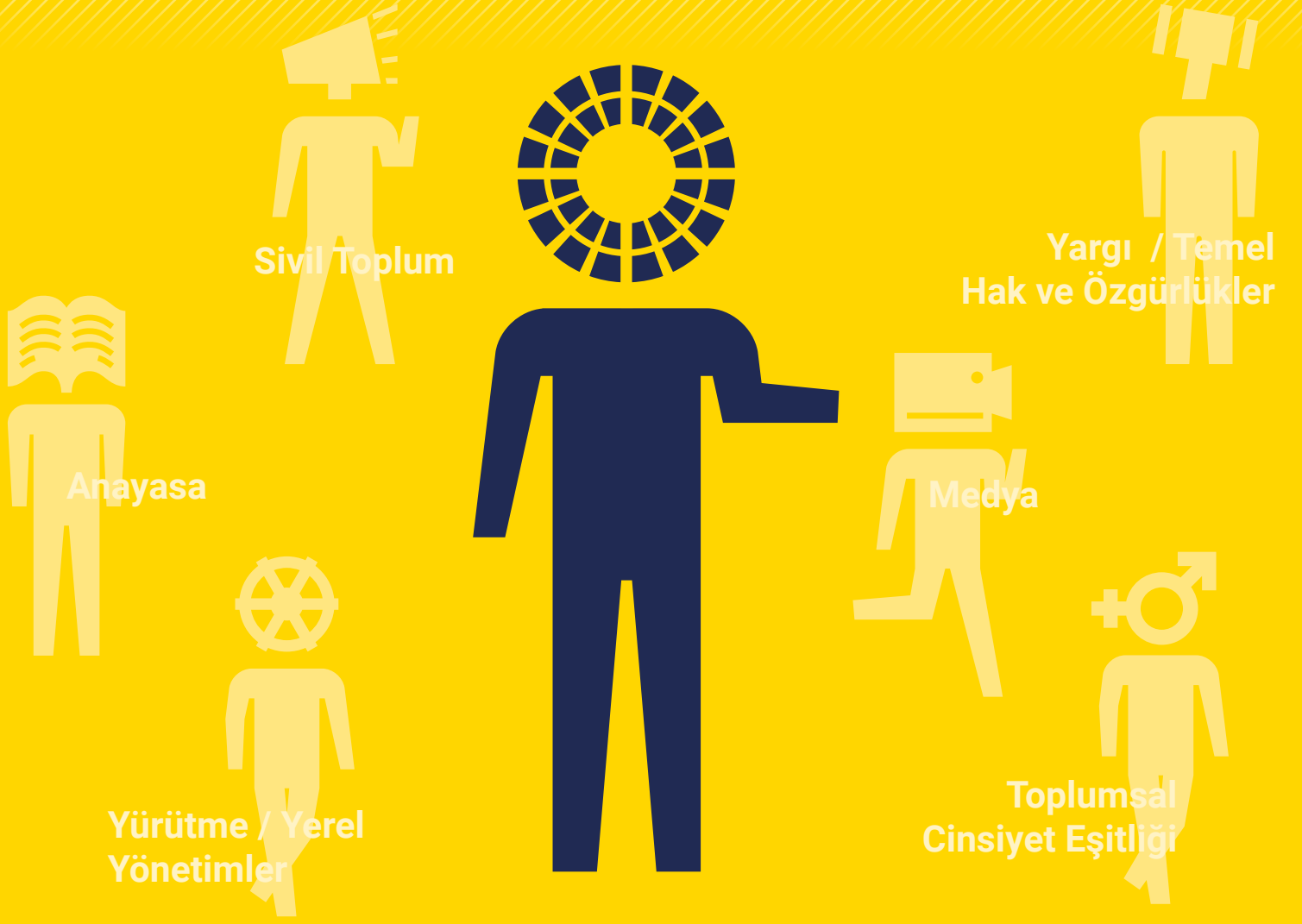
"Anayasanın ikinci kısmının başlığını 'Temel Hak ve Hürriyetler' olarak değiştirerek otoriter anayasacılık anlayışına karşı demokratik ve özgürlükçü anayasa inşası inanç ve kararlılığımızı vurguluyoruz."

HDP Sözcüsü ve Mardin Milletvekili Ebru Günay:

"Biz anayasal değişikliğin birkaç madde ile sınırlı olmasını doğru bulmuyoruz. Toplumsal bütün kesimlerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak demokratik sivil bir anayasaya ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum."

AKP Grup Başkanvekili Özlem Zengin:

"Teklifimizde; başörtülülerin de başı açıkların da hakkını savunuyoruz. Kısaca kadınların özgürlüğünü savunuyoruz."

Yasama / Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi

Demokratik denge ve denetleme sisteminde yasama, kanun yapma yönünden etkinliğinin yanında yürütme erkini denetleme bağlamında da etkin olmalıdır. Bu işlevleri vatandaşlar adına yerine getiren yasama erkinin, katılımcı ve temsil kabiliyetinin yüksek olması da demokratik denge ve denetleme açısından yaşamsal öneme sahiptir.

Yukarıdaki işlevleri etkin şekilde yerine getiren bir yasama erkinin;

- Temsilde çoğulcu ve katılımcı
- Etkin kanun yapma kapasitesine sahip
- Hesap veren ve uzlaşan
- Denetimde yetkili ve etkin olması gerekmektedir.

2022 yılında yasama yukarıda sıralanan kriterleri yerine getirme noktasında zayıf kalmıştır. Bunu somut veriler üzerinden ortaya konulan değerlendirmelerin de bulunduğu bu bölümde; 2022 yılında “Yasama” erkiyle ilgili gelişmeleri, demokratik denge ve denetleme perspektifinden sizler için derledik.

2022 KANUNLARI

6
Ocak

BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7350)
TORBA KANUN

- Stokçuluk yaptığı belirlenenlere, en az 100 bin liradan başlamak üzere 2 milyon liraya kadar para cezası verilebilecek.
- Özelleştirilen limanların işletmesi ihalesiz 49 yıla uzatılabilecek.
- Oda ve borsa üyeleri hakkında icra takip işlemleri durdurulacak.
- LPG dağıtıcılarına ilişkin yeni düzenleme.
- Yenilenebilir enerji üreticilerine ilişkin yeni düzenleme.

19
Ocak

BİREYSEL EMEKLİLİK TASARRUF VE YATIRIM SİSTEMİ KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA VE 375 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7351)
TORBA KANUN

- Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda değişiklik yapılarak BES'lerdeki devlet katkısında artış sağlanacak.
- İl ya da bölge bazında kademeli doğal gaz satış fiyatı uygulanacak.
- Yabancı ülke merkez bankalarına ait para, alacak, mal, hak ve varlıklar haczedilemeyecek, üzerlerine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz konulamayacak.
- 'İdari Yargılama Usulü Kanunu' ve 'Kurumlar Vergisi Kanunu'nda değişiklik.

20
Ocak

VERGİ USUL KANUNU İLE KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7352)
ÇERÇEVE KANUN

- Bankacılık sistemindeki toplam mevduat ve katılım fonu büyüklüğü içerisinde Türk lirasının payı artırılarak, yabancı paralarını TL'ye çeviren kurumlar vergisi mükelleflerinin, açılan vadeli TL mevduat ve katılma hesaplarından elde edecekleri faiz ve kar payları vergiden istisna olacak.
- Yabancı para cinsinden varlıkların TL'ye çevildiği tarihte oluşan kur farkı kazançları ile vade sonunda elde edilen faiz ve kar payları vergilendirilmeyecek. İstisnaya, Merkez Bankası tarafından yapılan destek ödemeleri ve faiz ve kar payları da dahil olacak.
- 2021, 2022 hesap dönemleri ve 2023 hesap dönemi geçici vergi dönemlerinde Vergi Kanunu kapsamındaki mali tablolar enflasyon düzeltmesine tabi tutulmayacak.

3
Şubat

ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU

(no. 7354)
KOD KANUN

- Öğretmenlik mesleğine hazırlık; genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon/öğretmenlik meslek bilgisi ile sağlanacak.
- Öğretmenlik, aday öğretmenlik döneminden sonra 'öğretmen', 'uzman öğretmen' ve 'başöğretmen' olmak üzere üç kariyer basamağına ayrılacak.
- Birinci dereceli kadroda görev yapan öğretmenlerin ek göstergeleri 3600'e çıkarılıyor. Diğer derecelerde bulunan öğretmenler bakımından da bu artışa göre düzenleme yapılması öngörülüyor.

2022 KANUNLARI

5
Mart

NÜKLEER DÜZENLEME KANUNU

(no. 7381)
KOD KANUN

- Türkiye dışında yürütülen bir faaliyet sırasında ortaya çıkmış olan radyoaktif atıkların Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine sokulması yasaklanacak.
- Nükleer tesis işletenin 'kusursuz sorumluluğu' ilkeleri düzenlenecek.
- Nükleer Düzenleme Kurumunun her türlü teknik desteğini karşılamak amacıyla NÜTED Nükleer Teknik Destek A.Ş. kurulacak.
- Nükleer tesis, radyasyon tesisi ve radyoaktif atık tesisini yetkisiz işletmek, radyasyon uygulamalarını yetkisiz yürütmek, nükleer maddeyi, radyoaktif kaynağı veya radyoaktif atığı sahihsiz kalacak şekilde terk etmek, suç olarak tanımlanacak.

9
Mart

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI TEŞKİLATI KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7382)
ÇERÇEVE KANUN

- İstanbul Ayyansaray Üniversitesi'nin ismi "İstanbul Topkapı Üniversitesi" olarak değiştirildi.
- Bursa Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından "Mudanya Üniversitesi" adıyla Bursa'da bir vakıf üniversitesi kuruldu.

16
Mart

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI KURULUŞ VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN İLE DEVLET MEMURLARI KANUNU'NDA VE 375 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7383)
ÇERÇEVE KANUN

- Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen bazı faaliyetler, bundan sonra, kurulacak Diyanet Akademisi bünyesinde yapılacak.
- Kurulacak Diyanet Akademisi, dini yüksek ihtisas, dini ihtisas ve eğitim merkezlerinden oluşacak.

24
Mart

TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN İLE KAT MÜLKİYETİ KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7392)
ÇERÇEVE KANUN

- Taksitle satış sözleşmelerinde temerrüt durumunda kalan borcun tümünün peşin kılınmasına ilişkin koşullar, Türk Borçlar Kanunu ile uyumlu ve tüketici lehine olacak şekilde değiştirilecek.
- Tüketici kredilerinde kredi borcunun tamamının erken ödenmesi halinde bildirim aranmaksızın cayma hakkı hükümleri uygulanacak.
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un, tüketici kredilerine sigorta yaptırılmasını içeren maddesi yeniden düzenlenecek.
- Kredili mevduat hesabı, kredi kartı gibi belirsiz süreli tüketici kredilerinde faiz oranında tüketici lehine değişikliklerin derhal uygulanabilmesi için düzenleme yapılacak.
- Ön ödemeli olarak satılan konutların sözleşmede belirlenen tarihte tüketicilere teslim edilmesi zorunlu olacak.
- Tüketici hakem heyetinin bulunmadığı yerlerde başvurular ilçe kaymakamlığına yapılacak.

2022 KANUNLARI

22
Nisan

SPOR KULÜPLERİ VE SPOR FEDERASYONLARI KANUNU

(no. 7405)
KOD KANUN

- Spor kulüpleri, dernek statüsünden çıkıp anonim şirkete dönüşebilecek. Birleşerek federasyon ve konfederasyon şeklinde üst kuruluş oluşturabilecek.
- Anonim şirket gibi örgütlenen kulüpler, şubeler açabilecek. Denk bütçe uygulanacak. Takımlar geliri kadar borçlanabilecek.
- Kulüpler, belirli miktar üzerindeki ödeme ve tahsilatlarını bankalar üzerinden yaparak şeffaflaşacak.
- Kulüp başkanı ve yöneticileri buldukları dönemin borçlarından sorumlu tutulacak. Bunun için ağır yaptırımlar ve hapis cezası uygulanacak.
- Futbolcuların tüm anlaşmaları şeffaf olacak. Menajer, oyuncularla en fazla 2 yıllık sözleşme yapabilecek; komisyonu %3-5 arasında olacak.
- Bağımlı ve bağımsız spor federasyonu ayrımı kaldırılarak "Spor Federasyonu" şeklinde yapılandırılacak. Federasyonlar, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulacak ve yönetim kurulunda en az 2 milli sporcu yer alacak.
- Spor federasyonlarının her türlü (kuruluş kanunu bulunanlar hariç) harcamaları Spor Bakanlığı tarafından denetlenecek. Federasyon başkanları en fazla 3 dönem bu görevi yapabilecek.

12
Mayıs

TÜRK CEZA KANUNU VE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7406)
TORBA KANUN

- "Somut pişmanlık emaresi" içermeyen hiçbir davranış indirim nedeni olarak kabul edilmeyecek.
- Kasten öldürme, yaralama, işkence gibi suçlar kadına karşı işlenmişse cezalar daha da artırılabilecek. Bu suçlara ilişkin verilen müebbet cezası, ağırlaştırılmış olacak.
- Düzenleme ile "ısrarlı takip" tek başına ayrı bir suç türü olarak düzenlenecek; Türk Ceza Kanunu'nda 6 aydan 2 yıla kadar ceza öngörülen bir suç olarak tanımlanacak.
- İsrarlı takipte gerekli durumlarda "tutuklama" kararı da verilebilecek.
- Eşe ve boşanmış eşe karşı işlenen tehdit suçunda hapis cezasının alt sınırı 9 aya çıkarılacak.
- Ayrıca yine eşe veya boşanmış eşe karşı işlenen "kasten yaralama" suçları katalog suçlar kapsamına alınarak tutuklamaya konu edilebilecek.

2022 KANUNLARI

26
Mayıs

BANKACILIK KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA VE 655 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7407)
TORBA KANUN

- Bilançolarında yer alan yabancı paralarını, bu yılın sonuna kadar dönüşüm kuru üzerinden Türk lirasına çevirerek en az 3 ay vadeli Türk lirası mevduat ve katılma hesaplarında değerlendiren şirketlerin, vade sonunda elde ettiği faiz ve kar payları ile diğer kazançlarından kurumlar vergisi alınmayacak.
- Resmi kuruluşlar, kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlara ait olanlar dışındaki tüm ticari mevduat ve katılım fonu, TMSF tarafından sigorta edilecek.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığınca yapımı tamamlanarak büyükşehir belediyelerine devredilen metro projeleri için merkezi yönetim bütçesinden harcanan tutarlar, belediyelerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden ayrılacak paylarının azami yüzde 5'i oranında tahsil edilecek.
- At Yarışları Hakkındaki Kanun ve Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmündeki Kararnameyle Türkiye Varlık Fonuna devredilen lisanslarla ilgili olarak ortaya çıkan kamu payı, anılan sürenin sonuna kadar TVF ya da TVF tarafından kurulacak şirket tarafından gelir kaydedilecek.
- Bankacılık sistemindeki toplam mevduat içerisinde Türk lirasının payını artırarak finansal istikrarın desteklenmesi amacıyla dövizlerini Türk lirasına ve mevduat katılma hesaplarına dönüştüren kurumlara belli şartlar dahilinde vergi istisnası sağlanacak.
- Kurumlar vergisi mükelleflerinin 31 Mart 2022 tarihli bilançolarında yer alan yabancı paralarını 2022 yılı sonuna kadar en az üç ay vadeli TL mevduat veya katılım hesabına yatırmaları halinde, TL vadeli mevduat hesabından vade sonu elde edilecek faiz ve kar payını kurumlar vergisinden muaf tutuluyor.

8
Haziran

AVUKATLIK KANUNU İLE TÜRK BORÇLAR KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7409)
ÇERÇEVE KANUN

- Hakim ve savcılar ve adayları hariç, kamu kurum ve kuruluşlarının kadro ve pozisyonlarında görev yapanlar, görevleri sırasında avukatlık stajı yapabilecek.
- Birden fazla baronun bulunduğu illerde her bir baro tarafından 'adli yardım bürosu' oluşturuldu.
- Ödenekten gönderilen paraların barolar arasındaki dağıtımında puanlama esas alınacak.
- Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapanların avukatlık stajını yapabilmeleri kolaylaştırıldı.

2022 KANUNLARI

10
Haziran

ÇEVRE KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7410)
TORBA KANUN

- Kıyılar, çevrenin ve devletin hüküm ve tasarrufundaki bazı koruma alanlarının korunması ve kullanıma açılması için Türkiye Çevre Ajansı tarafından işletilip işletilmesine imkan sağlanıyor.
- Marmara Denizi'nde meydana gelen Müsilaj ile mücadele kapsamında idari para cezası miktarlarında da artış yapıldı.
- Belediyelere ileri arıtma tesisi kurma zorunluluğu getirildi.
- Atık alım, ön arıtma, arıtma veya bertaraf tesislerini kurmayanlar ile kurup da çalıştırmayanlara bu yıl için toplam 328.8 bin TL'lik ceza uygulanacak; Boğazlar ve Susurluk havzası dahil Marmara Denizi Hidrolojik Havzasının tamamında bu ceza iki kat olarak uygulanacak.
- Tabiat varlıkları, doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgelerinde yer alan alanların işletilmesi, işlettilmesi ile deniz araçlarına atık alım hizmetlerini vermek ve bu hizmetlerin verilmesinin sağlamanın da önu açıldı.
- Yapı Denetimi Hakkında Kanun'a, "Bina kimlik sertifikası" tanımı eklendi.

10
Haziran

HÂKİMLER VE SAVCILAR KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN (6. Yargı Paketi)

(no. 7413)
TORBA KANUN

- İşçi ücretlerinin, besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek maksatla yalan haber yayan kimseye üç aydan iki yıla kadar verilmesi öngörülen hapis süresi artırıldı.
- Yargıda Hakim ve Savcı Yardımcılığı müessesesi getirildi.
- Hakim ve savcı yardımcıları, eğitim döneminin sonunda sınava tabi tutulacak ve puanlarına göre ayrı ayrı sıralanacak.
- Noterler, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ve taşınmaz satış sözleşmesi yapabilecek.
- Stokçuluk faaliyetlerinin önlenmesi amacıyla bu suçun cezası da artırıldı.

29
Haziran

2022 YILI MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE KANUNU İLE BAĞLI CETVELLERİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7414)
EK BÜTÇE

- 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'na bağlı genel bütçe gelir tahmini toplam 1 trilyon 80 milyar 515 milyon 421 bin lira artırılabilecek. Cumhurbaşkanı ödeneği de %20,2 oranında artırıldı.

Gider Kalemi	Ödenek Tutarı
Personel gideri	16 milyar 823 milyon 485 bin
Mal ve hizmet alım gideri	86 milyar 663 milyon 870 bin
Faiz gideri	89 milyar 416 milyon 338 bin
Cari transfer	421 milyar 17 milyon 578 bin
Sermaye giderleri	74 milyar 93 milyon 864 bin
Sermaye transferleri	13 milyar 579 milyon 640 bin
Borç verme	140 milyar 24 milyon
Yedek ödenek	38 milyar 856 milyon

2022 KANUNLARI

30
Haziran

ASKERİ CEZA KANUNU VE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7415)
TORBA KANUN

- Yoklama kaçağı, saklı veya bakaya olup bedelli askerlik hizmetinden yararlanamayanlar, bu hizmetten yararlanabilecek.
- Harekat veya yurtdışı operasyon görevleri nedeniyle astsubaylık sınavlarına katılmayanlar için ilave sınav hakkı verilecek.
- Askeri araç kazası sonucu harp malzemesine zarar vermek suçundan yargılanan erbaş ve erler, zarardan sorumlu olmayacak.
- Genelkurmay Başkanının görev süresi, birer yıllık süreyle 72 yaşına kadar uzatıldı.

13
Ekim

BASIN KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7418)
TORBA KANUN

- Halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacak.
- Milli İstihbarat Teşkilatı'nın faaliyetleri ve personeline yönelik suç teşkil eden içerikler katalog suç kapsamına alındı.
- İnternet haber sitelerinde fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlar da '212 Sayılı Basın İş Kanunu' kapsamında sigortalanacak.
- Basın kartı;
 - *Türkiye'de faaliyet gösteren medya kuruluşlarının Türk vatandaşı medya mensuplarına,
 - *Sürelî yayınların sahiplerine veya tüzel kişi temsilcileri ile radyo ve televizyonların yönetim kurulu başkanlarına,
 - *Medya kuruluşları adına hareket eden ve görev alanı Türkiye'yi kapsayan yabancı medya mensupları ile görev alanı Türkiye'yi kapsamamakla beraber geçici bir süreyle Türkiye'ye haber amaçlı gelen yabancı medya mensuplarına,
 - *Yurt dışında yayın yapan medya kuruluşlarının, Türk vatandaşı sahiplerine ve çalışanlarına,
 - *Yurt dışında serbest gazetecilik yapan Türk vatandaşı medya mensuplarına, medya alanında hizmet veren kamu kurum ve kuruluşlarında ve kamu kurum ve kuruluşlarının yürüttükleri enformasyon hizmetlerinde çalışan kamu personeline,
 - *Medya alanında faaliyet göstermeleri şartıyla, sendikalar ile kamu yararına faaliyette bulunduğu Cumhurbaşkanlığı kararıyla tespit edilen dernek ve vakıfların yöneticilerine verilebilecek.
- 'Çocukların cinsel istismarı, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma, devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarına konu internet içeriklerini oluşturan veya yayan' failere ulaşmak için gerekli olan bilgileri, ilgili sosyal ağ sağlayıcısının Türkiye'deki temsilcisi, adli mercilere verecek.

2022 KANUNLARI

20
Ekim

ENDÜSTRİ BÖLGELERİ KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7419)
ÇERÇEVE KANUN

- Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulunun oluşumuna ilişkin hükümler kaldırıldı.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, kurum ve kuruluşların veya yönetici şirketin başvurusuna istinaden endüstri bölgeleri kurulu bölgelere, ilave alan önerisinde bulunabilecek.
- Bakanlıkça belirlenen alanlarda, Cumhurbaşkanınca endüstri bölgelerinin kurulmasına izin verilebilecek.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı olarak belirlenen alanlar, yeniden yer seçimi yapılmadan doğrudan endüstri bölgesi ilan edilebilecek.
- Atık suları ilgili deşarj standartlarında arıtarak belediye altyapısına veren endüstri bölgelerinden, belediyelerce atık su uzaklaştırma bedeli alınmayacak.
- Kanunla, ÇED süreci, ÇED mevzuatında detaylı şekilde yer aldığı ve bu sürece yönelik ek maddeye ihtiyaç olmadığı için Endüstri Bölgeleri Kanunu'nun "ÇED Süreci" başlıklı maddesi yürürlükten kaldırıldı.
- Endüstri bölgeleri imar ve parselasyon planları ile değişiklikleri, belirlenen esaslara uygun hazırlanacak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca onaylanacak.

3
Kasım

GELİR VERGİSİ KANUNU İLE BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7420)
TORBA KANUN

- İşverenlerce, işyerinde yemek verilmeyen durumlarda çalışılan günlere ait bir günlük yemek bedelinin 51 TL'yi aşmayan kısmı istisna kapsamına alınacak.
- İşverenler tarafından çalışanlara elektrik, doğalgaz ve diğer ısınma giderlerine karşılık yapılan ödemelerde gelir vergisi muafiyeti getirildi.

16
Kasım

VERGİ USUL KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7421)
TORBA KANUN

- Fiyat istikrarının kalıcı olarak tesis edilmesine ve sürdürülmesine katkı sağlamak amacıyla Fiyat İstikrarı Komitesi kuruldu.
- Sosyal denge tazminatı ödediği tespit edilen il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve bağlı kuruluşlar ile mahalli idare birliklerinin sorumluları hakkında yapılan ödemeler nedeniyle idari veya mali yargılama ve takibat yapılamayacak, başlamış olanlar işlemde kaldırılacak.
- Kamu ihale uzman yardımcılığına atanacakların, atama sınavının yapıldığı yılın Ocak ayının ilk günü itibarıyla 35 yaşını doldurmamış olmaları gerekecek.
- Maden kazalarında ölen işçilerin hak sahiplerine aylık bağlanacak.

2022 KANUNLARI

23
Kasım

POLİS YÜKSEK ÖĞRETİM KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7422)
TORBA KANUN

- Polis Akademisi Başkanlığı bünyesinde lisans eğitimi veren İç Güvenlik Fakültesi kurulacak ve 3 ay içinde yapılacak atamalarla kadroları tamamlanacak. Fakültede eğitim alanlar, eğitim süresinin iki katı süreyle mecburi hizmetle yükümlü olacak.
- Polis Amirleri Eğitimi Merkezinde, en az 4 yıl süreli fakülte mezunlarından yapılacak sınavda başarılı olanlara ilk derece amirlik eğitimi verilecek.
- Şehitlerin ana, baba, eş ve çocuklarına intikal eden silah ruhsatlarında süre kaydı aranmayacak.
- Sahil Güvenlik Komutanlığı personelinin ödevleri, hak ve sorumlulukları, personel tarafından uyulması gereken kurallar, sahip olunması gereken vasıflar ve diğer hususlar İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulacak yönetmelikle belirlenecek.
- Teklifte, Jandarma Asayiş Vakfı, Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile ilişkilerine Dair Kanun kapsamı dışına çıkarılacak.

30
Kasım

TÜTÜN, TÜTÜN MAMULLERİ VE ALKOL PİYASASININ DÜZENLENMESİNE DAİR KANUN İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7423)
TORBA KANUN

- 'Ürün İzleme Sistemi'ne müdahale ederek belge, bilgi veya verilerin iletilmesini önleyenler ya da bunların gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine neden olanlara 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası verilecek.
- Makaron, yaprak sigara kağıdı ve sigara filtresi üretmek isteyenler için yıllık 2 milyar adet üretim kapasitesine sahip tesis kurma zorunluluğu getirilecek.
- Tütün, tütün mamulleri ve alkollü içecekler piyasasında üreticilerden 50 milyon liraya kadar teminat alınacak.
- Tarım ve Orman Bakanlığında yetki belgesi almadan veya bildirimde bulunmadan tütün ticareti yapanlara 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verilecek.
- Son sinyal alınmasından itibaren kesintisiz 1 yıl boyunca sinyal alınamayan cep telefonlarının IMEI'leri (Uluslararası Mobil Cihaz Kodu) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından pasife alınacak.

30
Kasım

T.C. VE AVRUPA KOMİSYONU ARASINDA IPA III ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YAPILACAK BİRLİK MALİ YARDIMININ UYGULANMASINA İLİŞKİN ÖZEL DÜZENLEMELER HAKKINDA MALİ ÇERÇEVE ORTAKLIK ANLAŞMASININ ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN

(no. 7424)
ULUSLARARASI ANLAŞMA

2022 KANUNLARI

16
Aralık

2023 YILI MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE KANUNU

(no. 7427)
BÜTÇE KANUNU

- Bütçe Kanunu'nda yatırım, üretim, istihdam, ihracat ve büyüme başlıkları öne çıkacak.
- 2023'te ekonomide %5'lik büyüme bekleniyor.
- Bütçe giderleri 4,4 Trilyon TL olarak öngörülüyor.
- Öngörülen harcamalar:
 - * Sağlık Harcamaları: 696,8 Milyar TL
 - * Eğitim Harcamaları: 649,8 Milyar TL
 - * Sosyal Yardım Harcamaları: 258,4 Milyar TL
 - * Reel Sektör Destekleri: 145,4 Milyar TL
 - * Tarım Harcamaları: 142,9 Milyar TL

22
Aralık

ELEKTRİK PİYASASI KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA VE 375 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

(no. 7429)
TORBA KANUN

- Hazine ve Maliye Bakanlığının borçlanma yetkisine 200 milyar TL ilave edilecek. Böylece 293 milyar olan borçlanma yetkisi 493 milyar TL olacak.
- Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş. ve TCDD'ye ait bazı limanların işletme hakkı verilmesi veya devriyle özelleştirilmeleri neticesinde imzalanan 49 yıldan az süreli sözleşme süreleri 49 yıla kadar uzatılacak.
- BOTAŞ'ın ödenmemiş vergi, fon ve paylar ile idari para cezaları, bunlara bağlı gecikme zammı ve gecikme faizlerinden oluşan borçları, Hazineden görevlendirme bedeli alacaklarına karşılık silinecek.
- Petrol sektöründeki araştırma, arama ve sondaj faaliyetlerinde işçilerin gece çalışabilmelerine yönelik düzenleme yapılacak.
- TEDAŞ elektrik tüketiminden kaynaklanan ve özelleştirme devir işlemleri esnasında TEDAŞ'a devredilmiş olan alacaklardan, asıl alacak tutarı 2 bin TL'yi aşmayan alacaklar ile ulaşılamayan, feshedilmiş, ticaret sicilinden terkin edilmiş ve tasfiye edilmiş aboneliklere ilişkin alacaklardan vazgeçilecek.

Meclis'in Performansı: Sayılarla 2022

Bir kanun teklifinin Meclis Başkanlığına gelişinden, Genel Kurulda kabul edilmesine kadar geçen süreyi incelemek, yasama süreciyle ilgili somut veriler elde etmek, Meclis'in yasama performansını değerlendirmek açısından önemli bir kıstas sayılabilir.

**Eren Çağdaş
BİLGİÇ**

mecliste.org
Program Koordinatörü

Kanun yapma yetkisi hukukun tek kaynağı olmamakla birlikte en önemli kaynağıdır. Yasamanın önemine dikkat çekilecek olursa, kanunların millet adına, vatandaşın temsilcileri olan milletvekilleri tarafından yapılması esası benimsenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üç devlet erkinden birisi olan yasama yetkisini kullanan bir anayasal kurumdur. Temsili demokrasilerin sağlıklı işlemesi için yaşamsal öneme sahip olan kanun yapma yönünden etkin bir yasama, aynı zamanda yürütmeyi denetleme bağlamında da demokratik denge ve denetleme sisteminin önemli bir bileşenidir.

Türkiye'deki kuvvetler ayrılığı ilkesi, dolayısıyla parlamentonun gücüyle ilgili tartışmalar 16 Nisan 2017 yılında yapılan referandumla kabul edilen 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi' ile birlikte başka bir boyut kazandı. Cumhurbaşkanı da artık doğrudan Anayasadan aldığı yetkiye dayanarak, bir kanun çıkarılmasına ihtiyaç duymaksızın kararname çıkarabilme yetkisine sahip.

Bu bağlamda parlamenter sistem ile yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi arasında kararnameler açısından bir ilişki kurmak gerekirse, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin 'olağan dönemde çıkarılan' KHK'lara benzer olduğunu söylemek yan-

liş olmayacaktır. Öyle ki, Anayasanın yürütme organı ile ilgili olan 2. bölümünde Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinde 'kanun çıkarma' ile olan ilişkisi net bir biçimde ayrılmış olmasına rağmen, Meclis'in yürütmenin çizdiği alan içinde çalışıyor oluşu Meclis'in kanun yapma yönünden etkinliğini, yürütme erkine bağlı hale getirmektedir.

Bu performans değerlendirme yazısı, TBMM'nin internet sitesindeki açık erişimli sorgu sayfalarından erişilen verilerin irdelenmesiyle hazırlanmıştır. 2022 yılına ait nicel ve nitel veriler incelenmiş, kanunlar, kanun teklifleri, komisyon raporları, yazılı soru, genel görüşme ve meclis araştırması önermeleri gibi önemli yasama ve denetim araçları yorumlanmıştır.

YASAMA

Komisyonlar ve Komisyon Raporları

2022 yılında kanun teklifi görüşmeleri kapsamında esas komisyonlar tarafından **78 komisyon raporu sunuldu**. 'Dışişleri Komisyonu' uluslararası anlaşmaların onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun teklifleri sebebiyle **47 raporla nicel olarak en çok çalışan esas komisyondu**. Sırasıyla 'Plan ve Bütçe Komisyonu'

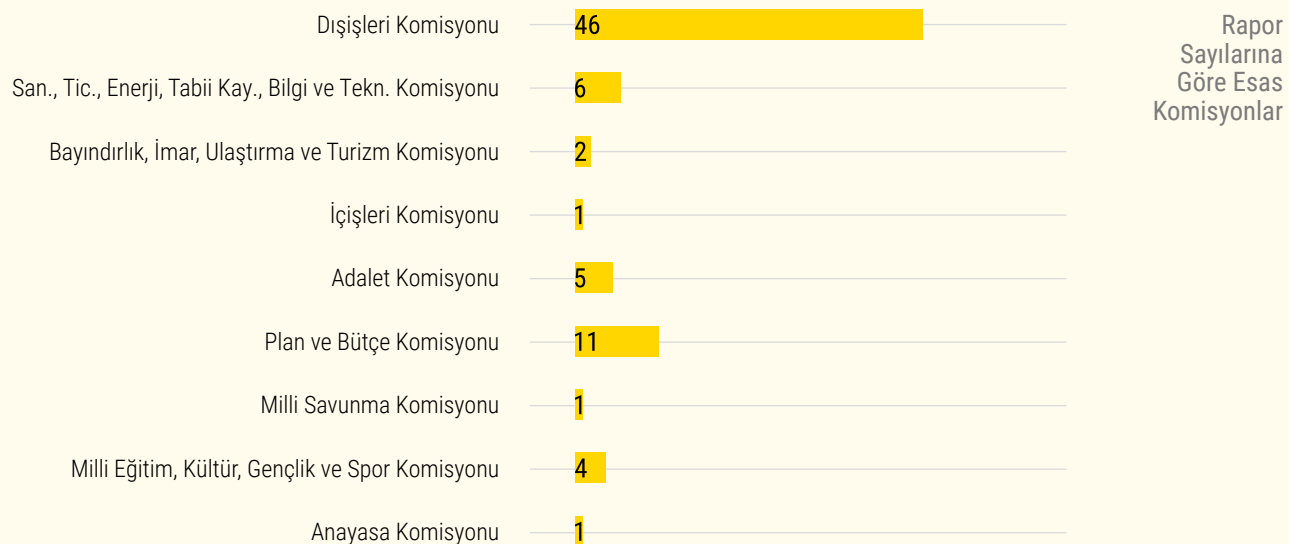
11, 'Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu' 6, 'Adalet Komisyonu' 5, 'Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu' ise 4 raporla 2022 yılının en çok çalışan ihtisas komisyonları arasındaydı.

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, Çevre Komisyonu, Dijital Mecralar Komisyonu, Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu, Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu ise 2022 yılında **hiç kanun teklifi havale edilmeyen**, dolayısıyla esas komisyon olarak raporunu dağıtmayan ihtisas komisyonları oldu.

Kanun Teklifleri

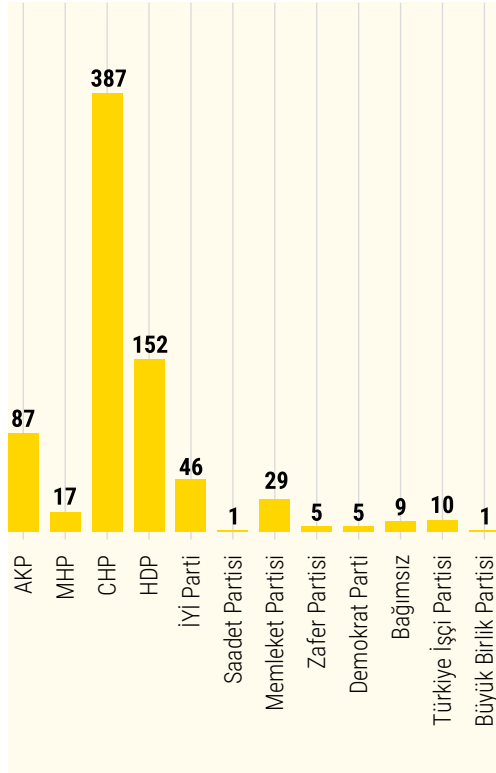
2022 yılında, tüm siyasi partiler tarafından **752 kanun teklifi verildi**. Yasama yıllarına göre değerlendirdiğimizde bu sayı **5. yasama yılında 789, 4. yasama yılında 684, 3. yasama yılında 973, 2. yasama yılında 2 bin 95, 1. yasama yılında ise 278'di**. En çok teklif Şubat ve Mart aylarında verildi. En çok kanun teklifi veren üç parti, sırasıyla **387 ile Cumhuriyet Halk Partisi, 152 ile Halkların Demokratik Partisi** ve TBMM Başkanı Mustafa Şentop'un verdiği uluslararası anlaşmalar

Etkin bir yasama, aynı zamanda yürütmeyi denetleme bağlamında da demokratik denge ve denetleme sisteminin önemli bir bileşenidir.

rın uygun bulunmasına dair kanun teklifleri de dahil 87 ile AK Parti oldu. Siyasi partilere göre verilen kanun teklifi sayıları aşağıdaki grafikte incelenebilir:

Siyasi Partilere Göre 2022 Yılında Verilen Kanun Teklifi Sayıları

AK Parti dışında hiçbir siyasi partinin verdiği kanun teklifi Genel Kurula alınmadı. AK Parti ve Meclis Başkanı Mustafa Şentop'un sunduğu 80 kanun teklifi kanunlaşarak Resmi Gazete'de yayınlandı. Geri kalan teklifler ise 2023 yılında görüşülme-yi bekliyor.

Kanunlar

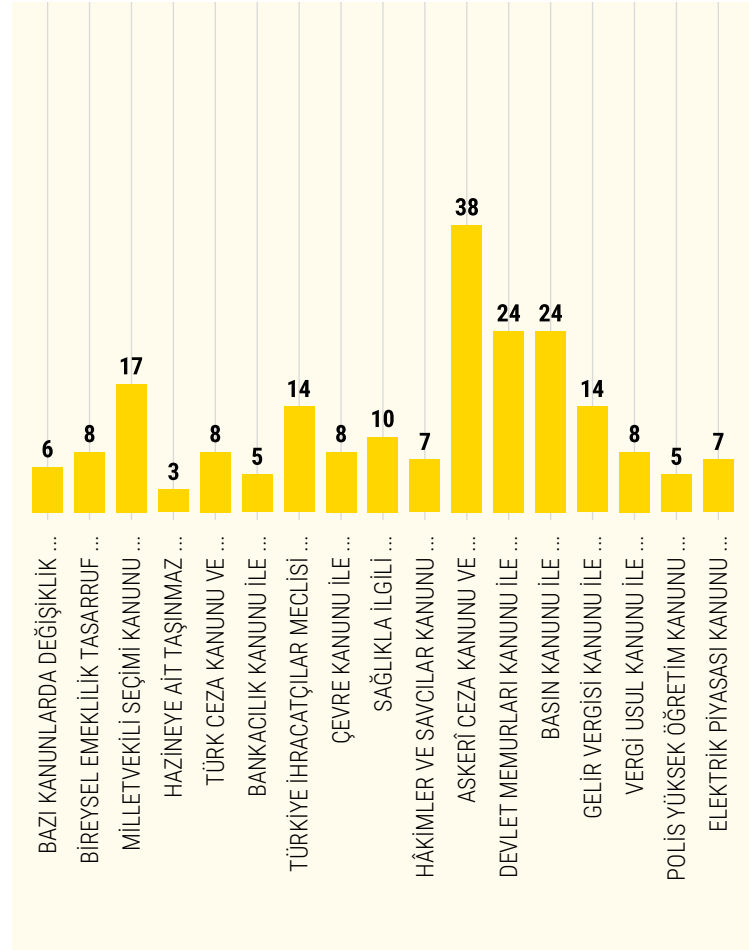
Meclis Genel Kurulunda, 2022 yılında toplam **80 kanun kabul edildi**. Bu sayı **2019 yılında 42, 2020 yılında 61, 2021 yılında ise 87'di**.

Kanun türlerine göre inceleme yaptığımızda bu kanunların **48'i Uluslararası Anlaşmaların Uygun Bulunmasına Dair**

Kanunlar, 18'i torba kanun, 7'si çerçeve kanun, 4'ü kod kanun ve geri kalanı ise Cumhurbaşkanı tarafından sunulan bütçe, ek bütçe ve kesin hesap kanunlarıydı.

Bu yıl Meclis'ten geçen 18 torba kanun, toplamda **'en az' 209 farklı kanunda** değişikliğe sebep oldu. Bu yolla etkilenen kanunlar da dahil edilirse, 2022 yılında **271 farklı kanunda değişiklik yapıldı**. Kanunlarda **en çok değişiklik öngören torba kanun**, 38 farklı kanunu etkilemesiyle 7417 sayılı **'Devlet Memurları Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'** oldu. Etkilediği kanun sayıları ve isimlerine göre, torba kanunlar aşağıdaki grafikte incelenebilir:

Etkilediği Kanun Sayılarına Göre 2022 Yılında Çıkan Torba Kanunlar

2022 yılında, tüm siyasi partiler tarafından 752 kanun teklifi verildi. En çok kanun teklifi veren parti 387 ile CHP oldu. AK Parti dışında hiçbir siyasi partinin verdiği kanun teklifi Genel Kurula alınmadı.

Kanun Kabul Süreleri

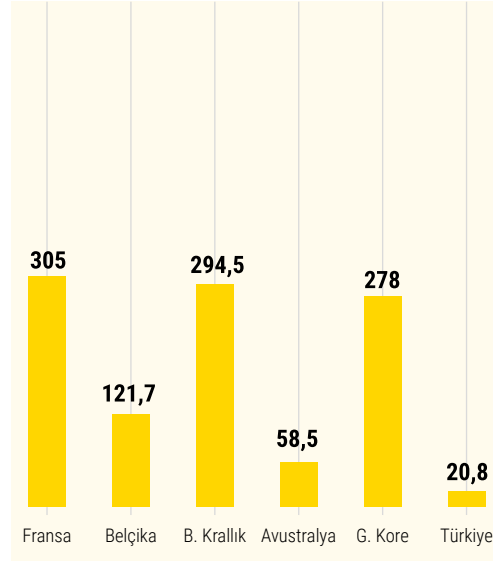
Bir kanun teklifinin Meclis Başkanlığına gelişinden, Genel Kurulda kabul edilmesine kadar geçen süreyi incelemek, yasama süreciyle ilgili somut veriler elde etmek, Meclis'in yasama performansını değerlendirmek açısından önemli bir kıstas sayılabilir. Çünkü kanunlar belirli konularda, halkın tüm kesimini etkileyeceğinden kanunların hem teknik açıdan hem de sosyal açıdan incelenmesi ve etki analizinin yapılması gereken unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

mecliste.org'un '5. Yasama Yılı Performans Değerlendirme Raporu'nda yer alan verilere göre TBMM'de, **5. yasama yılında (1 Ekim.2021 - 1 Temmuz 2022)** kod kanunlar, çerçeve kanunlar ve torba kanunların ortalama kabul süreleri **20,6 takvim günü olarak görünmektedir.** Kanun türlerine göre incelendiğinde bu süre kod kanunlarda **23 ile 25 gün**, torba kanunlarda **20,2 gün**, çerçeve kanunlarda **18,5 gün** olarak gözlemlenebilir.

Bu süre literatür ve uluslararası mevzuat analizi yapılarak ve torba kanunlar hariç tutularak, yalnızca çerçeve ve kod kanunlar temel alınarak **Fransa, Belçika, Birleşik Krallık, Avustralya ve Güney Kore parlamentolarındaki** son bir yıldaki ortalama kanun kabul süreleriyle kıyaslanmıştır. Fransa'da ortalama kanun geçiş süresi **305 olarak görülürken, bu sayı Birleşik Krallık'ta 294,5 gün olarak belirtilebilir.** Sürelerin kıyaslandığı detaylı grafik, yanda görülebilir.

Meclis içtüzüğünde kanun tekliflerinin görüşülmeye başlaması ile ilgili alt ya da üst süreler öngörülmüştür. Örneğin, içtüzüğün 'bekleme süresi' başlığı altındaki 36. maddesinde, 'komisyonlara havale edilen işlerin görüşülmesine, havale tarihinden itibaren kırk sekiz saat sonra başlanabilir' denilmektedir. Ancak uygulamada bu sürelere uyulmadan kanun tekliflerinin

Kanun Kabul Süreleri (Takvim Günü)

komisyonun veya sıra sayılarının Genel Kurulun önüne getirildiği görülmektedir.

DENETİM

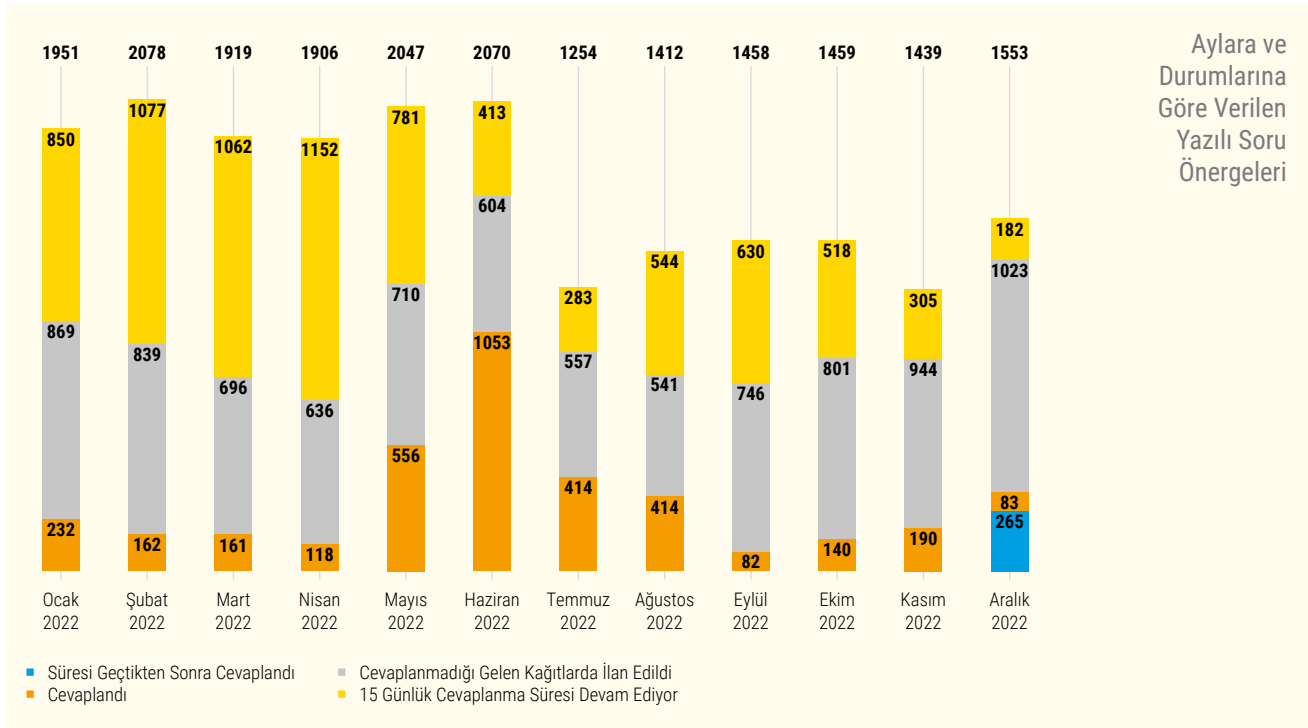
2022 yılı kapsamında incelenen soru önergeleri, görüşme önergeleri ve meclis araştırma komisyonları gibi denetim araçlarının irdelenmesi yalnızca genel sayısal veriler üzerinden, 13 Ocak 2023 tarihi itibarıyla incelenen verilerle gerçekleştirilmiştir. Hangi partinin, hangi konuda ve hangi makama soru önergesi yönlendirmesi gibi detaylı bir inceleme ayrı bir iş gücü ve zaman gerektirmekte olduğu için diğer bir çalışma konusudur.

Yazılı Soru Önergeleri

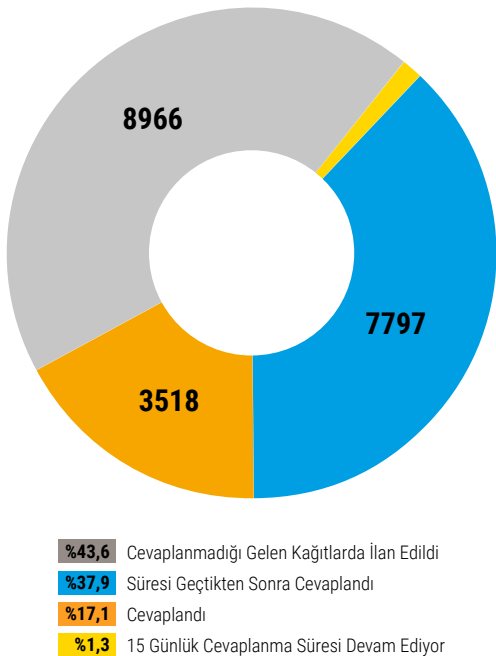
2022 yılı boyunca milletvekilleri tarafından verilen toplam yazılı soru önergesi sayısı 20 bin 547'dir.

2022 yılında (23 Ocak 2023'te güncellenen veriler ışığında) cevaplanan yazılı soru önergeleri sayısı 3 bin 518, süresi geçtikten sonra cevaplananların sayısı ise 7 bin 615'tir. Cevaplanmadığı gelen kağıtlarda ilan edilen yazılı soru önergeleri ise 8 bin 966'dır.

Bu yıl Meclis'ten geçen 18 torba kanun, toplamda 'en az' 209 farklı kanunda değişikliğe sebep oldu.

Durumlarına Göre Yazılı Soru Önergeleri

Genel Görüşme Önergeleri

2022 boyunca yönlendirilen genel görüşme önergelerinin **toplam sayısı 16'dır**. Bu önergelerin tümü **'gündemde'** olarak görünmektedir. Bu kapsamda **Cumhuri-**

yet Halk Partisi ve Halkların Demokratik Partisi, 8'er önerge sunmuştur.

Önergelerin gündeme girmesi konusunda yapılacak işlem tümüyle biçimsel bir işlemdir. Burada asıl önemli olan genel görüşme önergelerinin ön görüşmelerinin ve görüşmelerinin yapılıp yapılmadığıdır. İncelendiğinde, 2022 yılında hiçbir genel görüşme önergesinin ön görüşmesi ve dolayısıyla görüşmesinin yapılmadığı görülebilir.

Meclis Soruşturması Önergeleri

Anayasada 2017 yılında yapılan değişiklikler gereği Meclis soruşturmasının işletilmesi artık neredeyse imkansızdır. Şöyle ki, önerge verebilmek için 301, soruşturma komisyonu kurmak için 360, Yüce Divana sevk kararı verebilmek için 400 milletvekilinin oyuna gerek vardır. Bunun yanı sıra, 400 oy aynı zamanda Anayasayı referanduma gitmeden değiştirme çoğunluğudur ve bulunması çok zordur. Bu sebeple, **2022 yılında çok sayıda iddiaya**

📖 **2022'de hiçbir bakan hakkında hiçbir soruşturma önergesi verilememiş ve dolayısıyla hiçbir soruşturma komisyonu kurulamamıştır.**

rağmen, hiçbir bakan hakkında hiçbir soruşturma önergesi verilememiş ve dolayısıyla hiçbir soruşturma komisyonu kurulamamıştır.

Meclis Araştırması Önergeleri ve Komisyonları

2022 yılı boyunca milletvekilleri, Meclis Başkanlığına toplam **1548 araştırma önergesi verdi**. Bu önergelerin **1511'i 'gündemde' olarak görünüyor**. Geri kalan **37 önergenin ise açılması kabul edildi**. Açılan meclis araştırması komisyonları, Nisan ayında kurulan **'Yaşlıların Hayatın Çeşitli Alanlarında Yaşadıkları Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'** ve Amasra'daki maden faciasının ardından Ekim ayında kurulan **'Bartın'ın Amasra İlçesinde Meydana Gelen Maden Kazasının Tüm Yönleriyle Araştırılarak Benzer Kazaların Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'**du. Her iki komisyonunun çalışmaları hala sürüyor.

SONUÇ YERİNE

▪ 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte bu sisteme destek veren siyasi partiler, daha etkin ve hızlı kararlar alındığını, muhalefet partileri ise ülkenin tek adam yönetimine geçtiğini ve güçler ayrılığının ortadan kalktığını iddia ediyordu. Dahası bu Anayasa değişikliğiyle, AK Parti'nin vaatleri arasında 'parlamentar sistemin sebep olduğu çeşitli bürokratik engellerin yeni sistemle birlikte aşılması, daha etkili ve hızlı bir karar alma mekanizmasının oluşturulması' yer alıyordu. Ancak bu çerçevede, yeni sistemle yürütmenin KHK ve kararlar yoluyla Meclis'ten daha güçlü konumda olduğu çok tartışılan

eleştiriler arasında. Buna bağlı olarak yalnızca AK Parti'nin sunduğu kanun tekliflerinin Genel Kurula geliyor ve kabul ediliyor oluşu, yasamanın bağımsızlığı konusunda da soru işaretleri uyandırıyor. Öyle ki AK Parti siyasi parti gruplarında hazırlanan bu kanun tekliflerinin, Cumhurbaşkanının talimatlarıyla hazırlandığı da bilinen bir gerçek olarak önümüze çıkıyor.

- 2022 yılında karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de elbette torba kanun uygulaması. Bu uygulama, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte meşrulaşarak olağan bir yöntem olarak kullanılmaya başlandı. Bu yöntemin temel sorunlarından birisi, komisyonların ve Genel Kurulun çalışma sürecindeki uzlaşmayı sağlamaktan uzak oluşudur. Bunun yanı sıra, torba kanunun görüşmeleri sırasında STK'lar kanun yapım sürecine katılım sağlayamamakta, böylelikle kanunun kamuoyu nezdindeki olası etkisi değerlendirilememektedir.
- Yasamanın mutfağı olan ihtisas komisyonlarındaki sürece baktığımızda, bu komisyonların özgür iradeleri ile bir kanun teklifini gündemlerine alarak görüşemediği ortadadır. mecliste.org'un gönüllü çalışma grubu ile de yürüttüğü komisyon izleme çalışmalarından da yola çıkarak yaptığımız değerlendirmelere göre bunun en önemli nedeni, komisyon başkanlık divanının "çoğulcu" bir yaklaşım yerine, "çoğunlukçu" bir yaklaşım sergilemesinden ve divanın iktidar partisi milletvekillerinden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Bu yapının iktidar ve muhalefet arasındaki demokratik diyaloga zarar verdiği ve çoğunluk grubunun yönlendirilmesi ile komisyonların çalıştığı su götürmez bir gerçektir.
- Torba kanun uygulaması, komisyonlar açısından bir diğer sorun alanı daha

🗨️ **TBMM'de kanunların geçiş süreleri ortalama 20,6 takvim günü. Bu süre, bazı Avrupa ülkeleri ya da Güney Kore gibi ülkelerin parlamentoları ile kıyaslandığında yaklaşık 10'da 1 oranında.**

yaratmaktadır. Örneğin, Plan ve Bütçe Komisyonu gibi bazı komisyonlardaki iş yükünün artması ve Çevre Komisyonu gibi temel ihtisas komisyonlarının uzmanlığını sunamaması, yasama pratiği açısından hızlandırılmış bir yasa sürecine yol açmaktadır. Dolayısıyla birden çok alanda ve sayıda kanunda düzenleme öngören söz konusu kanun tekliflerinde yer alan düzenlemeler, tek bir ihtisas komisyonunda etraflıca değerlendirilmeden hızlı bir şekilde görüşülmektedir.

- Verilen kanun tekliflerinin siyasi partilere göre oranı, o siyasi partilerin Meclis'teki sandalye dağılımına paralel olarak değiştiği söylenebilir. Özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi uygulanmaya başladıktan sonra, iktidar partisi milletvekillerinin, parti gruplarında hazırlanan teklifler dışında, kanun teklifi vermedikleri gözlemlenebilir. AK Parti milletvekillerinin teklif verme oranının, CHP milletvekillerine kıyasla çok daha düşük olmasının temel sebebi de budur. Diğer yandan, iktidar partisi dışındaki partilere mensup milletvekillerinin parti grubu dışında da kanun teklifi verdiği düşünüldüğünde, bu farkın nedeni anlaşılmaktadır.
- Yasamanın performansını değerlendirmek için başvurulabilecek verilerden bir diğeri de kanun tekliflerinin Başkanlığa gelişinden, Genel Kurulda kabul edilmesine kadar geçen süre sayılabilir. TBMM'de kanunların geçiş süreleri ortalama 20,6 takvim günüdür. Bu süre, bazı Avrupa ülkeleri ya da Güney Kore gibi ülkelerin parlamentoları ile kıyaslandığında yaklaşık 10'da 1 oranında. Yasama aktörlerinin bu kadar kısa sürede bir kanunu geçiriyor oluşu düşündürücüdür. Toplumun her kesimini etkileyebilecek, önemli bir teklifin, yine toplumun her kesimini temsil

eden milletvekilleri tarafından, analizler ve uzman görüşleri doğrultusunda enine boyuna irdelenerek kanunlaştırılması gerekmektedir. Kısacası, teknik, sosyal ve politika boyutunda günlerce tartışılması gereken bir teklifin kanunlaşması için ortalama 21 gün, elverişli bir süre değildir.

- Meclis'in denetim mekanizması, 2022 yılında da denge ve denetlemenin en önemli unsurlarından olan biri olarak sınıfta kalmış sayılabilir. Öyle ki, 'Meclis Soruşturması Önergesi' en son 2015 yılında çalışmış, 'Gensoru önergesi' sistemi ise Meclis'te yapılan bir oylama neticesinde 12 Ocak 2017 yılında kaldırılmıştı. Bu durumda yeni sistemde sadece Meclis araştırması ve genel görüşme mekanizmaları çalışmaktadır. Ancak yürütme genel görüşmeye katılmadığından, yeni sistemde tek bir genel görüşme yapılamamıştır, çünkü muhalefet tarafından verilen önergelerin görüşülme şansı yoktur. Bu yüzden Meclis sadece Meclis araştırma mekanizmasını kullanabilmiştir.
- 2022 yılında Meclis'e '20 bin'i aşkın yazılı soru önergesi verilmiştir. Ancak bu kapsamda dikkati, cevaplanan soru önergelerinin niceliği değil niteliği çekmektedir. Uzmanların yaptığı yorumlara göre cevaplanan soru önergelerinin sayısı yanıltıcı olabilmektedir, çünkü iktidar partisi, soru önergelerinin bulunduğu sıralamada daha alt sıralardaki önergeleri öne çekip cevaplayabilmektedir. Öte yandan önergelerin süresi geçtikten sonra cevaplanmasının sebebi de, cevaplanacak önergelerin seçilerek muhatabına gönderiliyor olmasıdır.

Yasama Organı Üzerine

Hangi sistem tercih edilirse edilsin, kuvvetler ayrılığını inşa etmek yönünden yürütme organı karşısında fren ve denge işlevi görecek bağımsız bir yargı ile 'güçlü yasama'yı etkinleştirecek yönde değişikliklerin yapılması gereklidir.

Prof. Dr. Fahri
BAKIRCI
TOBB Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

2 3 Nisan 1920'de kurulan TBMM, milli kurtuluş mücadelesi yürütme zorunluluğu nedeniyle önce "milli egemenlik ilkesi"ne dayanan saf bir Meclis Hükümeti sistemi inşa etmişti. TBMM bir taraftan uluslararası alanda bağımsızlık mücadelesi verirken, diğer taraftan içeride çok yönlü bir savaşı yönetmişti. Yasama, yürütme ve yargı erklerini elinde tutan TBMM bir taraftan gerekli yasaları hızla çıkarmakta, öte yandan kendi üyeleri arasından görevlendirdiği yürütme organı üyeleriyle yasaları uygulamakta ve İstiklal Mahkemeleri eliyle yargılama görevini yerine getirmekteydi. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yürütme iki başlı hale getirilmiş ve Cumhurbaşkanı, başbakanı seçmekle görevlendirilmişti. Başbakanın kabinesini kurması ve Cumhurbaşkanı aracılığıyla TBMM'nin onayına sunması kararlaştırılmış ve bunlar parlamenter sistem yolunda atılan ilk adımlar sayılmıştı. 1924

Anayasası, 1921 Anayasasının saf Meclis Hükümeti sisteminden parlamenter sistem yönünde adımlar atmasını bir miktar daha ileri taşımış ve belli yönlerden parlamenter sisteme dönüşmüştü. TBMM'nin egemenlik yetkisini kullanan tek organ olarak tanımlanması, temel hak ve özgürlüklerin korunmasının Meclis'in üstünlüğü ilkesi gereği Meclis'e bırakılması gibi düzenlemeler Meclis Hükümeti sisteminin kalıntılarıydı. 1924 Anayasasının getirdiği

2000'li yılların başında hukuk devletinin korunması yönünde bir terse gidiş hareketini AYM'nin içtihatlarında görmek mümkündür.

hükümet sistemi, her iki sistemden yapılan bu alıntılar nedeniyle “yarı parlamenter sistem” olarak da adlandırılmıştır. 1924 Anayasası tek partili yaşamın egemen olduğu ve kurtuluş savaşını yöneten Mustafa Kemal ile İsmet İnönü'nün fiilen yönetiminde bulunduğu dönemlerde fazlaca sorun yaratmamıştır. Ancak çok partili yaşama geçildikten sonra, oluşan Meclis çoğunluklarının Cumhurbaşkanı ile kurdukları organik bağ nedeniyle her türlü muhalefet baskı altına alınmaya çalışılmıştır. “Tahkikat Komisyonları” deneyimi ve bunu önleyecek bir yargı sisteminin eksikliği 1960 Askeri Darbesine götüren önemli nedenlerden biri olmuştur.

Geçmiş döneme bir tepkinin ürünü olan 1961 Anayasası çağdaş anayasacılık hareketine uygun biçimde geniş bir hak ve özgürlükler listesi içeren klasik bir parlamenter sistem öngörmüştü. Daha nitelikli yasalar yapılmasını sağlamak amacıyla Millet Meclisi'nin (MM) yanında seçkin bir yönü bulunan Senato'ya yer verilmişti. Anayasaya aykırı yasalar yapılmasını önlemek için bir Anayasa Mahkemesi (AYM) kurulmuş ve Mahkemenin denetim yetkisi son derece geniş tutulmuştu. Bu yolla nitelikli ve hukuka uygun yasalar çıkarılması amaçlanmıştı. Sistemde yürütme organı

üzerindeki denetim yetkisi de gözden geçirilmiş ve etkin bir denetim mekanizması kurulmaya çalışılmıştı. İyi niyetle yapılan düzenlemelere rağmen 1970'li yıllardan sonra hükümetlerin kurulamaması ve kurulan hükümetlerin kısa sürede güvensizlik oyuyla düşürülmeleri nedeniyle siyasal krizler doğmuştu. Anayasada bu tür kriz durumlarında yürütmenin Meclisi seçime götürmesine ilişkin etkin bir fesih mekanizması bulunmadığından, siyasal krizler uzamış, derinleşmiş ve toplumsal krize dönüşmüştür. Anayasaya göre seçime gidebilmek için krizin 18 ay sürmesi, bu sürede hükümetin iki defa düşürülmesi ve üçüncü defa güvensizlik önergesi verilmesi, Cumhurbaşkanı'dan Başbakan tarafından istemde bulunulması ve Meclis Başkanına danışılması gibi ağır koşullar öngörülmüştü ve bu koşullar yerine getirilemediğinden erken seçim kararı da alınamamıştı. Anayasa, Cumhurbaşkanlığı, Meclis Başkanlığı gibi çeşitli kurumlara yapılacak seçimlerde aşamalı bir uzlaşma arayışını zorunlu kılmış ve üye tam sayısının salt çoğunluğunun altında seçim yapmaya izin vermemişti. Siyasal olaylar nedeniyle Meclis uzun süre toplanamamış, hantal işleyen yasama organı nedeniyle gerekli yasaları zamanında çıkaramamış, de-

☞ Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmesi onu güçlendirmiş ve 1982 Anayasasındaki yetkiler yetersiz gelmeye başlamıştır.

netim yapamamış ve aranan salt çoğunluk bulamadığından Meclis Başkanlığı, AYM üyeliği, Cumhurbaşkanı gibi kurumlara üye seçememiş ya da gecikmeli olarak seçmiştir. Bütün bu krizler 1980 Askeri Darbesiyle sonuçlanmıştır.

1982 Anayasası da kendisinden önceki Anayasa gibi geçmiş döneme bir tepki olarak doğmuştu. Yasaların daha hızlı çıkarılmasını sağlamak için Senato kaldırılmış, AYM'nin şekil denetimi ciddi biçimde sınırlandırılmış ve yürütmenin güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Otorite-özgürlük dengesinde özgürlükler aleyhine bir tercih kullanılarak temel hak ve özgürlüklere önemli sınırlamalar getirilmişti. TBMM'nin denetim yetkisine sınırlama getirilmiş ve daha çok yasa çıkarılmasının önü açılmaya çalışılmıştı. Bu hedefe 1990'lı yılların başına kadar sadık kalınmışsa da 1990'lı yıllardan itibaren Anayasa aynı kalmasına rağmen çeşitli değişiklikler ortaya çıkmıştı. AYM 1991 yılından sonra "eylemlî içtüzük içtihadı"nı geliştirerek, yeniden bir tür şekil denetimi yapmaya başlamış, geliştirdiği yeni yorum yöntemiyle OHAL KHK'lerini denetimi kapsamına almaya başlamıştı. AYM olağan dönem KHK'leriyle ilgili olarak da son de-

rece isabetli ve istikrarlı içtihatlar üreterek, KHK yetkisinin yürütmeye bir yetki devrine dönüşmesini önlemişti. 1996 yılında daha etkin işleyen bir yasama organını kurumsallaştırmak için TBMM İçtüzüğünde kapsamlı bir değişiklik yapılmıştı. Bu yolla TBMM'nin hem daha nitelikli yasaları daha kısa zamanda çıkarılması, hem de yürütmenin yasama tarafından daha etkin biçimde denetlenmesi sağlanmaya çalışılmıştı.

1990'lı yılların sonları ve 2000'li yılların başında Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinin hızlanmasıyla diğer alanlarda olduğu gibi yasama alanında da önemli reformlar yapılmıştı. Bu dönemde Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu gibi eski kapsamlı yasalar hızlıca yenilenmiştir. Bu amaçla "temel kanun", "teklif görünümlü tasarı" "paket kanun" gibi araçlar etkinleştirilmeye çalışılmıştır. Bu araçların tümü de AB üyelik sürecinde bir taahhüt olarak sunulan "siyasi kriter"lerin hayata geçirilmesini sağlamaya yönelik olmuştu. Bu bağlamda daha nitelikli yasalar çıkarılmasını sağlamak için 2005 yılında Başbakanlık tarafından mevzuat hazırlama esaslarına ilişkin bir yönetmelik çıkarılmıştı. Yönetmelikte, düzenleyici etki analizi yapılması,

sivil toplum örgütlerinin yasama sürecine katılması ve iyi düzenleme tekniklerinden yararlanılması öngörülmüştür.

2000’li yılların başından itibaren “güçlü yasama” hedefine yönelik bu olumlu gelişmelerin tam aksi yönünde çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Tematik bütünlüğü olan “paket kanun”un yerini fazla sayıda kanunu aynı anda değiştiren “torba kanun” almış ve “kanun” adını almayı hak etmeyen bu tür, her geçen gün daha yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Kapsamlı kanunları kısa sürede uzlaşmayla çıkarmayı amaçlayan “temel kanun” siyasal çoğunlukların elinde bir “hızlı görüşme yöntemine” dönüşmüştür. Yürütme organı, yasa tasarısı hazırlama sürecini tümüyle ortadan kaldıran “teklif görünümlü tasarı” mekanizmasını sıklıkla kullanmaya başlamıştır. Bu üç mekanizmanın birlikte kullanılmasıyla, yürütme organı yasamadaki çoğunluğuna dayanarak çok sayıda yasanın yeterince görüşülmeden hızlıca görüşülmesini sağlamıştır. Böylece, eş zamanlı olarak, “güçlü yasama” hedefinin karşısında “yürütmenin hakimiyetinde güçsüz yasama” formülüne doğru bir gelişme yaşanmıştır.

Benzer gelişme “denetim” başlığı altında da görülmüştür. Siyasal iktidar Meclis soruşturması mekanizmasını, muhalefetin de desteğini alarak son derece etkin biçimde kullanmış ve Cumhuriyet tarihinde bir istisna oluşturacak biçimde çok sayıda bakanın ve bir başbakanın Yüce Divanda yargılanmasını sağlamıştır. Ne var ki yeni iktidar eski bakanların hesap vermesi konusunda bu kadar titiz davranırken, kendi bakanlarının soruşturulması konusunda tam aksi yönde bir tutum takınmıştır. İktidarın bakanlarıyla ilgili olarak bugüne kadar tek bir Meclis soruşturması komisyonu kurulmuş ve bu komisyon da Yüce Divana sevki reddetmiştir. Bu bağlamda diğer denetim araçları da önemli ölçüde etkisizleştirilmiştir. Uzun süre boyunca denetim konularının görüşülmemesi kararlaştırıl-

mış, sözlü soruların görüşülmesine yeterli zaman ayrılmamış, Meclis araştırması ve genel görüşme mekanizması muhalefetin isteği üzerine değil iktidarın isteği üzerine işletilmiştir.

2000’li yılların başında hukuk devletinin korunması yönünde bir terse gidiş hareketini AYM’nin içtihatlarında görmek mümkündür. AYM 2007 yılında verdiği ve siyasi olmakla eleştirilen “367 Kararı”ndan sonra, pozitivist bir tutum benimsemiş ve önce “eylemler içtüzük içtihadından” daha sonraki yıllarda KHK ve OHAL KHK’lerine ilişkin içtihatlarından keskin bir dönüş yapmıştır.

Yasama ve denetim ile yargı alanındaki bu yeni gelişmeler özünde kuvvetler ayrılığının yeni bir yorumuyla ilişkili olarak yaşanmıştır. Doktrinde yeri olmayan bu yeni yoruma göre güçlü bir yürütme organının öncülüğünde yasama ve yargı organlarının aynı hedefler etrafında birleşmesi zaman kaybını önleyecek ve yürütme güçlü hamlelerle kalkınmayı sağlayacaktır. Bu amaçla yargı organının bir ayakbağı olmaktan çıkarılması ve yasamanın da yürütmenin ihtiyaç duyduğu yasaları zamanında hızlıca çıkarması gerekecekti. Ancak bunun için öncelikle diğer iki erke öncülük edecek güçlü bir yürütmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu amaçla “367 Kararı” gerekçe gösterilerek Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesine ilişkin bir Anayasa değişikliği yapılmıştır. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmesi onu güçlendirmiş ve 1982 Anayasasındaki yetkiler yetersiz gelmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı yetkilerinin 2017 Anayasa değişikliğiyle artırılmasından önce 2010 yılında yapılan Anayasa değişiklikleriyle başta AYM ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) olmak üzere yargı organının yapı ve işleyişinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bütün bu değişikliklerle güçler ayrılığı ilkesinin yeni versiyonuna uygun olarak yasama ve yargı erklerinin yürüt-

Yürütme organı olağan dönemlerde ilk defa bir yetki kanununa ihtiyaç duymaksızın bir tür yasal düzenleme yapma yetkisiyle donatılmıştır.

me erkinin belirlediği hedefler çerçevesinde birleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. “Muhalefet” kavramı da aynı ilke çerçevesinde yeniden adlandırılmış ve bu ilkelere uyum sağlayan muhalefet “*milli muhalefet*” olarak adlandırılmıştır.

2017 Anayasa değişiklikleri 2000’li yıllardaki tersine eğilimin zirveye ulaştığını göstermektedir. Anayasa değişikliğiyle parlamenter sistemden vazgeçilerek “*Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi*”ne geçilmiştir. Yeni düzenlemelerle yürütme yetkisine ilişkin konularda Yürütme organına *Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (CBK)* çıkarma yetkisi verilmiştir. Böylece yürütme organı olağan dönemlerde ilk defa bir yetki kanununa ihtiyaç duymaksızın bir tür yasal düzenleme yapma yetkisiyle donatılmıştır. Bu CBK’ların onay için TBMM’ye sunulmaması Cumhurbaşkanına bir yasama yetkisi devri yapıldığını ve yürütmeye münhasır bir yasama alanı verildiğini göstermektedir. Öte yandan Cumhurbaşkanı seçilen kişinin siyasal partisi ile olan bağı kesme zorunluluğunun kaldırılması, Cumhurbaşkanının Meclis’teki partisi ile organik bağı sürdürmesini olanaklı kılmıştır. Partisinin genel başkanı olan Cumhurbaşkanı, parti disiplini yoluyla TBMM’de görüşülecek kanun tekliflerini belirleme olanağına kavuşmuştur. Bu yüzden Anayasa “*tasarı*” mekanizmasını kaldırmış olmasına rağmen, yeni tasarılar “*teklif görünümlü tasarı*” formatında sunulmaya devam edilmiş ve yaygınlaşmıştır. Bu araçlar birlikte değerlendirildiğinde yürütme organının, yukarıda açıklanan yeni kuvvetler ayrılığı anlayışı çerçevesinde yasama organı üzerinde güçlü bir etkiye sahip kılındığı anlaşılabilir.

Özetlemek gerekirse 1982 Anayasasında benimsenmiş olan “yürütmenin güçlendirilmesi” eğilimi 1990’lı yılların sonu ve 2000’li yılların başındaki ters yönlü hareketten sonra 2010’lardan sonra güçlendirilerek sürdürülmüş ve 2017 Anayasa deği-

şiklikleri ve pratikleriyle birlikte zirvesine ulaşmıştır. Ülkemize özgü olduğunu ifade etmek bakımından “*Türk Tipi Başkanlık Sistemi*” olarak adlandırılan bu sistemin içerdiği güçler ayrılığı ilkesinin başkanlık sistemlerinde mevcut güçler ayrılığını ifade etmediği konusunda bir kuşku bulunmamaktadır. Ülkemizde, başkanlık sisteminin toplumsal yapıyla uyum sorunu bir kenara bırakılacak olursa, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine ilişkin düzenlemelerin ve 2018 yılından beri ortaya çıkan pratiklerin çağdaş kuvvetler ayrılığı ilkesini ortadan kaldırdığı konusunda geniş bir uzlaşma bulunmaktadır. Hangi sistem tercih edilirse edilsin kuvvetler ayrılığını inşa etmek yönünden yürütme organı karşısında fren ve denge işlevi göreceğ bağımsız bir yargı ile “güçlü yasama”yı etkinleştirecek yönde değişikliklerin yapılması gereklidir. Çözüm 2005 yılında çıkarılan Mevzuat hazırlama esaslarına ilişkin yönetmelikte yer alan mekanizmaların güçlendirilerek yeniden düzenlenmesidir.

Çözüm,
2005 yılında
çıkarılan
mevzuat
hazırlama
esaslarına
ilişkin
yönetmelikte
yer alan
mekanizma-
ların
güçlendirilerek
yeniden
düzenlen-
mesidir.

Bütçe Hakkı Bağlamında Denge ve Denetleme

Türkiye’de yürütülen kamu politikaları hakkında, Merkez Bankasının para politikası, BDDK’nın bankacılık sistemi ve Hazine ve Maliye Bakanlığının kamu borçlanmasına yönelik olarak TBMM’ye bilgi sunulması söz konusudur. Ancak bu bilgi verme mekanizmaları, hukuki bir alt yapısı olmadığı için kurumların sunum yapmasından öte, bir yasama denetimine dönüşmemiştir.

**Dr. Mustafa
Biçer**

*İstanbul Gelişim Üniversitesi,
İktisadi İdari ve Sosyal
Bilimler Fakültesi*

Demokrasinin bir uygulama biçimi olarak siyasal temsile dayanan demokrasi modeline geçişte, “bütçe hakkı” (power of the purse) olarak kavramsallaştırılan, iktidarın sınırlanması ve hesap vermesine yönelik tarihsel ve sosyolojik gelişme, önemli bir köşe taşı oluşturmuştur. Bütçe hakkı, dünya tarihinde yaklaşık 800 yılı aşan bir demokrasi mücadelesinin aşama aşama kaydettiği kazanımların ürünüdür. Evrensel değerlere sahip “bütçe hakkı” kavramı, soyut düzeyde ilkesel bir norm olmaktan ziyade, egemenlik kuramının ülkelerle özgü anayasal, idari, iktisadi-mali kurumsallaşma sürecinin merkezinde yer alır. Temsili

demokrasinin gelişmesine paralel olarak kurumsallaşan bütçe hakkı, yönetim/hükümet sistemlerine göre farklı kurumsal yapılar içinde örgütlenmesine rağmen, her yönetim sisteminde aynı fonksiyona sahiptir: denge ve denetleme.

Temsili demokraside bütçe hakkı, kamu gücü kullanma meşruiyetinin en temel göstergesi olan kamu gelirlerinin toplanması ve kamu harcamalarının yapılmasına izin ve onay verilmesi olan bütçe üzerinde kendini anlamlandırmıştır. Bütçe sürecinde, halkın rızasını seçim yoluyla alan siyasi iktidarın halka karşı sorumlu olması, “si-

Bütçe hakkı, dünya tarihinde yaklaşık 800 yılı aşan bir demokrasi mücadelesinin aşama aşama kaydettiği kazanımların ürünüdür.

yasal hesap verme” olarak nitelendirilmektedir. “Siyasal hesap verme” devlet gücünü kullanarak kamusal kararlar alıp uygulayanların, bir şekilde rıza sahiplerine, yani halka hesap vermelerini zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda rıza ve hesap verme, demokratik siyasal rejimin iki ana eksenini teşkil etmektedir.

Ülkemizde, önceki hükümet sisteminde de tam anlamıyla kurumsallaşamayan siyasal hesap verme mekanizması, 24 Haziran 2018 tarihinde başlayan TBMM’nin 27. Yasama Dönemi ile birlikte temelde değişmiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 tarihinden beri yaklaşık 100 yıldır uygulanan parlamenter hükümet sisteminden, Cumhurbaşkanlığı Hükümet

Sistemi (CBHS) olarak adlandırılan, yürütme erkinin tüm yetkisinin halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanında toplandığı yönetim sistemine geçilmiştir. Bu yeni hükümet sisteminde; meşruiyetini doğrudan halktan alan Cumhurbaşkanı yürütme organının tek siyasi kişisidir ve siyasi sorumluluğu da TBMM’ye değil, doğrudan halka karşıdır. Cumhurbaşkanı tarafından atanan bakanlar, bir yüksek bürokrat konumundadır.

Yeni hükümet sisteminde/CBHS’de, bütçe görüşme ve onay süreci ile kurumsal yapı değişmemekle birlikte, TBMM’nin bütçe hakkını kullanma gücü temelden değişmiştir. Bu temel değişiklik bütçenin parlamentodaki onay sürecinde orta-

ya çıkmaktadır. Şöyle ki, normatif olarak bakıldığında, yeni hükümet sisteminde, Anayasada ve kanunlarda; TBMM'nin bütçe hakkından kaynaklanan görev ve yetkileri belirlenmiştir. Ancak, Anayasa ile TBMM'ye bütçe konusunda verilen geniş ve biçimsel yetkiler, siyasi denetimin niteliğini ve etkinliğini göstermemektedir. Uygulamada, TBMM'nin bütçenin onay, uygulama ve denetim aşamasında karşılaştığı kapasite sorunlarından kaynaklanan nedenler yanında, yeni anayasal sistemde siyasi iktidarın belirleyici bir konumda tasarlanması, mali alanda, yasama ile yürütme arasında denge ve denetlemenin tesis edilememesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle CBHS'ye geçilmesinden bu yana, aradan geçen 4 yılda, milletvekillerinin bütçe ve kesinhesap sürecindeki siyasi denetim yetkisi, işlevsiz kalmıştır.

Bu kapsamda CBHS'de, TBMM'nin bütçe hakkı bağlamında siyasi hesap verme alanında ortaya çıkan sorun alanları aşağıda özetlenmiştir:

1) Geleneksel Parlamenter Denetim Alanındaki Sorunlar:

2017 tarihinde yapılan Anayasa değişikliğinden sonra Anayasanın 98'inci maddesindeki geleneksel parlamenter denetim yolları; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla sınırlanmıştır. Öngörülen yeni hükümet sistemi ile birlikte Türkiye'de, parlamenter hükümet sistemine göre şekillenen "siyasi hesap verme" temelden değişmiştir. CBHS'de doğrudan halkoyuyla seçilen Cumhurbaşkanı tek siyasi kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında, anayasal bir temele oturmayan Cumhurbaşkanlığı kabinesindeki bakanların siyasi bir kişiliği bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı, TBMM'ye karşı, bütçenin onaylanması veya onaylanmaması dışında, siyasi hesap vermesine yönelik bir yasama denetimi söz konusu değildir. Önceki hükümet

sisteminde olan "gensoru" ve "güvenoyu" mekanizmaları uygulama dışı kalmıştır.

Esasında geleneksel parlamenter denetim yollarının kullanılması, önceki parlamenter hükümet sisteminde de etkili değildi. Bununla birlikte, yaklaşık 4 yıldır uygulanan CBHS ile sınırlanan parlamenter denetim yolları daha da işlemez hale gelmiştir. Bunda temel etken, iktidar/çoğunluk grubunun TBMM'nin tüm karar mekanizmalarında belirleyici olmasıdır. Diğer önemli sorun, siyasi sorumlulukları olmayan bakanları zorlayacak bir siyasi denetim mekanizmasının oluşturulmamasıdır.

Yukarıdaki temel sorunlar yanında, TBMM Başkanlığının parlamenter denetim mekanizmalarının kullanılmasında yazılı soru önergelerine, İçtüzük hükümleri dışında zorlayıcı hukuki düzenleme olmadığı için muhatabı olan kamu kurumları tarafından nitelikli cevap verilmemektedir. Araştırma önergeleri ile genel görüşme gibi parlamenter denetim yolları, iktidarın belirleyici konumda olmasından dolayı hemen hemen hiç kullanılmamaktadır.

2) Kamu Mali Yönetimi ile Bütçe ve Kesinhesap Denetimindeki Sorunlar:

Anayasa ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre, Maliye Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ye, mali yılbaşı başlangıcından (1 Ocak) en geç 75 gün önce sunulan Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Tasarısı, ilk olarak Plan Bütçe Komisyonunda ardından da Genel Kurulda görüşülerek son şeklini almaktadır. Anayasa gereği Cumhurbaşkanınca geri gönderilemeyen bütçe kanunu, onaylanarak yasalaşmaktadır. Parlamentoda 17 Ekim tarihinde başlayan bütçe görüşme süreci, fiiliyatta kasım ayının ilk haftasında Plan ve Bütçe Komisyonunda Maliye Bakanının sunuşu ile başlamaktadır. Komisyonunda, genelde 25-30 günde değerlendirilerek

Yeni hükümet sisteminde TBMM'nin bütçe hakkını kullanma gücü temelden değişmiştir.

son şekli verilen merkezi yönetim bütçe kanun tasarısı, TBMM Genel Kurulunda 10-15 gün arasında görüşülerek kanunlaşmaktadır. Görüldüğü gibi parlamentonun, Anayasa çerçevesinde kendisine verilen 75 günlük sürenin tamamını kullanmayarak bütçe tasarısını komisyon ve Genel Kurul dahil, 35-45 gün içinde görüşerek onayladığı görülmektedir. Kısaca, gelecek üç yılı kapsayan bir kamu mali yönetim planı olan bütçe kararının alınma süresi, toplamda iki ayı dahi bulmamaktadır. Bütçenin onay aşamasında karşılaşılan diğer önemli kısıtlar şu şekilde sıralanabilir:

- 5018 sayılı Kanun ile TBMM'ye sunulan belge sayısında artış olmakla beraber bu belgelerin kolay anlaşılabilir, okuyucu dostu olmamalarından dolayı, bütçe görüşme sürecine ışık tutarak milletvekilleri için yönlendirici olmaması.
- Orta Vadeli Planın (OVP) yayım tarihinin Eylül ayının ilk haftasının sonu olarak değiştirilmesi sonucu, Plan ve Bütçe Komisyonu üyeleri ile kamuoyu, hükümetlerin politika öncelikleri konusunda yeterli değerlendirmeyi yapacak zamana sahip olamamaktadırlar. Bu dokümanın TBMM'de görüşülmesi veya onayına yönelik prosedürel veya araçsal bir mekanizma da bulunmamaktadır.
- TBMM'nin yaptığı bütçe denetimi esas olarak, kesinhesap kanunu ile gerçekleşmektedir. Anayasa gereği, "kesinhesap kanunu tasarısı", bütçe görüşme süreci için "bütçe kanunu tasarısı" ile birlikte Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşmektedir. Bu denetim sürecini bütçe hakkının etkin kullanımını çerçevesinde değerlendirdiğimizde; sınırlı bir sürede (25-35 gün) "kesinhesap kanunu tasarısı" ile "bütçe kanunu tasarısı"nın, tek bir komisyonda, Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmesi temel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütçe görüşmeleri, tek bir komisyonda, Plan ve Bütçe Komisyonunda kesin hesap süreci ile birlikte yürütülmesinden dolayı etkili bir şekilde gerçekleştirilmemektedir.
- TBMM Plan Bütçe Komisyonu üyelerine, bağımsız uzmanlık desteği ve bilgi sunma kapasitesinin yetersiz olması, üyelerin bu açığı, sınırlı bir sürede, ya tanıdıkları bürokratlardan ya da kendi danışmanları aracılığı ile kapatmaya çalışmaları, fiiliyatta yaklaşık 5000-6000 sayfayı bulan bütçe dokümanları ve yaklaşık 250'e ulaşmış bulunan denetim kapsamındaki kamu kurumu bütçesinin ve aynı zamanda bu kuruluşların kesinhesaplarının analizi için yeterli olmaması.

☞ **TBMM'de STK'ların yasama sürecine katılımı, bugüne kadar uygulama biçimi ile sorunlu bir alan olmuştur.**

3) Kanun Tasarı/Tekliflerinin Yasalaşma Aşamasında Yasama Denetim:

TBMM’de STK’ların yasama sürecine katılımı, bugüne kadar uygulama biçimi ile sorunlu bir alan olmuştur. Şöyle ki; İçtüzükte STK’ların katılımı ile ilgili bir düzenleme olmadığı için komisyon başkanları, komisyona davet edilecek STK’lar konusunda tek yetkili konumuna gelmiştir. Bu anlamda, STK’ların komisyona davet edilmesi, komisyon başkanlarının sübjektif iradesinde yürüyen bir usul olmuştur. Bu eksenlerdeki uygulamada, komisyon başkanlarının genellikle tanıdıkları, kendi siyasi görüşüne yakın hissettikleri sınırlı sayıda STK temsilcisini, açık bir yasal dayanağı olmamasına rağmen, toplantılara davet ettikleri görülmektedir. Komisyona davet edilen STK’lar ise komisyonların genellikle belirli bir zaman baskısı altında çalışma zorunluluğu nedeniyle, tam anlamıyla katılım sağlayamamaktadırlar.

Anayasanın değişen 161’inci maddesi ile 5018 sayılı Kanun’un, 14’üncü maddesinde kanun tekliflerinde mali yük hesabı ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler ile kanun teklifinin sonuçlarının daha iyi anlaşılması için, kanun teklifinin parlamentoda görüşülmesi sürecinde, mali etki hesabının da teklif ile birlikte parlamentoya sunulması öngörülmektedir. Ancak, uygulamada kanun tekliflerinde böyle bir etki analizi yer almamaktadır. Bu nedenle TBMM’de kanun tekliflerinin hazırlanması, şekli unsurları ile etki analizini düzenleyen bir kanuni düzenlemeye ihtiyaç var.

4) TBMM'nin İzleme/Gözetimi Faaliyetlerinin Yetersiz Olması:

Dünyada parlamentolar, bütçe ve geleneksel yasama denetim yolları dışında hükümet faaliyetlerini ve politikalarını izlemektedirler. Bu yolla parlamentolar, yürütme organına bütçe kanunu ile verdiği kamu

politikası yürütme görev ve yetkisini yıl içinde izleyebilmektedir. Özellikle mali alanda faaliyet gösteren kamu kurumları parlamentoya yıl içinde bilgi vermektedirler. Ayrıca, kamuoyunda gündeme gelen konular hakkında parlamento komisyonları, başta STK’lar olmak üzere ilgili tarafları çağırarak danışma (Hearing) toplantıları gerçekleştirmektedirler.

Türkiye’de yürütülen kamu politikaları hakkında, Merkez Bankasının para politikası, BDDK’nın bankacılık sistemi ve Hazine ve Maliye Bakanlığının kamu borçlanmasına yönelik olarak TBMM’ye bilgi sunulması söz konusudur. Ancak bu bilgi verme mekanizmaları, hukuki bir alt yapısı olmadığı için kurumların sunum yapmasından öte, bir yasama denetimine dönüşmemiştir.

Diğer yandan Sayıştayın faaliyetleri ile ilgili olarak yılda en az iki defa, 6085 sayılı Kanun’un 21’inci maddesine göre, Sayıştay Başkanının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonunu ve gerektiğinde diğer ilgili komisyonları bilgilendirmesi öngörülmektedir. Ancak bu kural işlerlik kazanmamıştır.

TBMM’nin yıl içinde harcamaların nasıl yapıldığı, sonuçlarının ne olduğu, bütçenin nasıl gittiği konusunda ayrıntılı bilgi edinme ve değerlendirme kapasitesi sınırlıdır. Bunun en önemli nedeni; ek ödenek, olağanüstü ödenek, bölümler arası aktarma gibi bütçe uygulamalarının izlenmesi ile bütçe hedef ve gerçekleştirmeleri hakkında periyodik olarak parlamentonun bilgilendirilmesine yönelik raporlama, uygulama ve araçlar geliştirilememiş olmasıdır.

TBMM Komisyonlarında, yürütülen kamu politikaları ya da kamuoyunda ortaya çıkan konular hakkında, başta STK olmak üzere ilgili tarafları çağırarak bilgi alacağı/danışacağı bir uygulama yerleşmemiştir.

📖 **TBMM’nin yıl içinde harcamaların nasıl yapıldığı, sonuçlarının ne olduğu, bütçenin nasıl gittiği konusunda ayrıntılı bilgi edinme ve değerlendirme kapasitesi sınırlıdır.**

Meclis'in Yürütmeyi Denetleme Yönünden Etkisi

TBMM'nin kanun yapma, denetim yönlerinden etkin ve katılımcı bir çalışma yöntemi izlemesinin demokrasiler açısından hayati öneme sahip olduğunu göz önünde bulunduracak olursak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Türkiye demokrasisi açısından bir geriye gidişe sebep olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ceren BAYAR
Gazeteci

Türkiye, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde 5'inci yılına girdi. 5 yıl içinde sistemin tartışılmadığı bir gün dahi olmadı. İktidar temsilcileri, Türkiye'yi ileri taşıyacak yönetim şeklinin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi olduğunu söylerken, muhalefet bu sistemin 'tek adam' rejimi olduğu eleştirisini sık sık vurguladı. Hatta muhalefet, yaklaşan 2023 seçimi için temel propagandasını bu sistemi sonlandırarak 'Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem'e geçiş vaadi üzerine kurdu.

'Yüzyılın seçimi' olarak nitelendirilen bu seçimde muhalefetin en temel vaadinin

parlamenter sisteme dönüş üzerine kurulu olmasının sebepleri var. Sebepleri görmek için yeni sisteme geçilen 2018 yılından bu yana Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçen yasalara, yasaların geçiş yöntemine, Meclis'in yürütmeyi denetleme yönünden etkisine, katılımcı olup olmadığına bakmak yeterli olur.

Gerek Denge ve Denetleme Ağı gerekse mecliste.org'un yaptığı çalışmalarda parlamentonun etkisizliğine dair pek çok veri yer aldı. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçildiği günden bugüne çıkan kanunların sayısındaki azalma bir tarafta du-

urken, Meclis'te tartışılarak yasa ile kabul edilmesi gereken ancak Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile hayata geçen kararlardaki artış dikkat çekti. Meclis'te yasalararak hayata geçen düzenlemelerin de ne kadar sağlıklı süreçlerden geçtiği tartışma konusu oldu. Zira iktidar partisinin sayısal üstünlüğü, yasaların gerek komisyonlarda gerekse Genel Kurulda içeriğe ilişkin verimli hiçbir tartışma yürütülmeden ve hiçbir değişiklik yapılmadan kabulünü beraberinde getirdi. Aynı zamanda muhalefet partilerinin kanun tekliflerinin 'hiçbiri' gündeme alınmadı. Örneğin, mecliste.org'un verilerine göre 2022 yılı boyunca kabul edilen 30 kanun teklifinin tümü AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasını taşıyordu. Bu kanunların 14'ü muhalefetin çokça eleştirdiği, birbirinden çok farklı alanlarda onlarca maddeyi barındıran 'torba kanun' yöntemiyle hazırlandı.

Cumhurbaşkanının bir partinin genel başkanı olması da parlamentodaki çok sesliliğinin olası kazanımlarını, muhalefetin değiştirici gücünü neredeyse yok etti. Yasamada yürütme erkinin baskınlığı net bir şekilde hissedildi; Meclis, yürütmenin iradesi dışında karar alamadı. Yeni sistemde sözlü soru önergesi, gensoru gibi parlamenter sistemde bulunan denetim mekanizmalarının olmayışı da yasamanın denetim yetkisini hiçeıştirdi.

Meclis, kamunun yararına yasa çıkarmak, yürütmeyi denetlemek gibi işlevlerini tamamen yitirince, Meclis kürsüsü de milletvekillerinin kendi ideolojilerine uygun konuşmalarını sergiledikleri, iktidarın yasalarına sadece itiraz edebildikleri bir araç haline dönüştü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kanun yapma, denetim yönlerinden etkin ve katılımcı bir çalışma yöntemi izlemesinin demokrasiler açısından hayati öneme sahip olduğunu göz önünde bulunduracak olursak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Türkiye demokrasisi açısından bir geriye gidişe sebep olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İktidar iddiasındaki muhalefetin ya da mevcut iktidarın, parlamentonun Türkiye'de yaşayan her bir insan için, her bir canlı için önemini bilinciyle adımlar atması Türkiye'nin gelecek yılları açısından bir umut olacaktır.

2022 yılı boyunca kabul edilen 30 kanun teklifinin tümü AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasını taşıyordu.

Seçim Kanunundaki Son Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme

Temsilde adalet yerine, özellikle iktidar partilerinin maksimum seçim kazancı elde etmeye yönelik stratejileri partiler arasında seçim ittifakı yoluyla iş birliğini zorunlu kılarken, demokrasinin kalitesini düşürmekte, temsil açığını ise büyütmektedir.

**Prof. Dr. Tanju
TOSUN**

*Bağımsız Akademisyen,
Siyaset Bilimci*

Seçim sistemi; tercihi demokrasilerin konsolidasyonu açısından en önemli kurumsal kararlardan biri olup, ülkelerin gelecekteki siyasal yaşamları üzerinde derin etkiye sahiptir. Bu anlamda, siyasi partilerin kurulmasını, yapılarını, adaylık süreçlerinin biçimlenmesini, kampanya yürütme şekillerini, seçmen gruplaşmalarını, seçmen mobilizasyonunu, hatta siyasi elitlerin davranış şekillerini belirleyen çerçeveler olarak bir ülkedeki siyasal hayatın kurucu unsurlarındandır.

Türkiye siyaseti, seçim kanunlarında sık değişiklik yapılan özelliğiyle kendine has

bir örüntüye sahip. Son 20 yılda 'Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun'da teknik olan değişiklikleri de kapsayacak şekilde, 190 değişiklik yapıldığı dikkate alınır, bu durum daha iyi anlaşılabilir. Seçim kanununda son yapılan değişiklikle kendine has örüntülere bir yenisi eklenmiştir denilebilir. 2018 yılındaki değişikliklerle siyasi partilerin aralarında resmi seçim ittifakı yapmalarına imkan tanınmış, sonuçta temsil adaletsizliğinin bir miktar azaldığı bir tablo ortaya çıkmış, özellikle oy oranı itibarıyla küçük partilerin bazı adaylarının oy gücü fazla partilerin listelerinden

🗳️ **Türkiye siyaseti, seçim kanunlarında sık değişiklik yapılan özelliğiyle kendine has bir örüntüye sahip.**

milletvekili adayı gösterilmeleri suretiyle parlamentoya temsilci sokma imkanı doğmuştur. Son kanun değişikliği ise bu ittifak sistemine 2018 öncesinde olduğu gibi temsil adaletsizliğini artırıcı düzenlemeler monte etmiştir.

Değişiklik sadece oyların sandalye dağıtımına yönelik hesaplanması anlamında değil, bunun dışında seçim hukukunun demokratikliğini daha da zedeleyen düzenlemeler getirmektedir. 2018 değişikliğiyle herhangi bir ittifakın toplam oyunun barajı geçmesi halinde oylar ittifak içinde toplanıyor ve ittifakta yer alan partilerin çıkaracağı milletvekili sayıları ittifak içinde aldıkları oya göre belirleniyordu. Örneğin; iki milletvekilinin seçileceği bir bölgede, en fazla oy alan üçüncü parti, ittifakın artık oyuyla ikinci partinin önüne geçip milletvekili çıkarabiliyordu. 2018 genel seçiminde Ak Parti Elazığ'da dört milletvekili çıkarmıştı. En çok oyu alan ikinci parti MHP'ydi ve CHP üçüncü sıradaydı. Sandalye ya da milletvekili dağılımı ittifak oylarının toplamına göre yapılırken beşinci milletvekilini CHP çıkardı. Son yasa değişikliğiyle aynı senaryonun gerçekleşmesi halinde CHP'nin elde edeceği sandalye

MHP'ye geçebilir. Yani her parti, seçim bölgesinde aldığı oyla milletvekili çıkaracak ve yeni düzenlemeyle ittifakın artık oyu milletvekili seçiminde hesaba katılmayacak.

Seçim kanununda, Cumhurbaşkanının propaganda yasağından muaf tutulması şeklinde bir düzenlemeye de gidilmiştir. Eski yasa metninde "başbakan" ifadesi "cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine uyum çerçevesinde" yapılan düzenleme ile kaldırılarak, sadece bakanların ve milletvekillerinin söz konusu seçim yasalarına tabi olduğu hükme bağlanmıştır. Bunun anlamı; Cumhurbaşkanı bir siyasi partinin genel başkanı olmasına rağmen, kampanya döneminde partisi adına propaganda faaliyetlerinde bulunabilecektir¹. Bu durum seçimlerde rakiplerin adil rekabet koşullarına sahip olma kriteri anlamında eşitsizlik, adaletsizlik yaratıcı niteliktedir.

Yapılan bir diğer değişiklik, partilerin seçime katılabilme koşuluyla ilgilidir. Mevcut

¹ Okan Yücel; "Meclis'te kabul edilen seçim yasası hangi değişiklikleri getiriyor, medyascope.tv, Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2022/04/01/mecliste-kabul- edilen-yeni-secim-yasasi-hangi-degisiklikleri-getiriyor/>

düzenlemede seçimlere katılabilmek için Meclis'te grup kurmaları yeterliydi. Seçim kanununda yapılan değişikliklerle birlikte Meclis'te gruba sahip olmak seçime katılmak için gereken şartlardan biri olmaktan çıkarılmıştır. Siyasi partilerin seçime girebilmesi için 81 ilin en az 41'inde örgütlenmesini tamamlaması ve seçimlerden en az altı ay önce büyük kongresini düzenlemesi şartı bulunmakta, ayrıca ilçe, il ve büyük kongrelerini üst üste iki defa yapmamış ise seçime katılma yeterliliğini kaybedeceği öngörülmektedir². Bir diğer değişiklik ise il ve ilçe seçim kurullarında "kıdemli hakim"ın yer alması zorunluluğunun kaldırılması ve başkan ve üye seçiminde kura usulünün getirilmesidir³. Kıdem şartının kaldırılması özellikle yargının siyasallaşması tartışmaları dikkate alındığında, zihinlerde kaçınılmaz olarak soru işaretleri doğurmaktadır.

² 31/03/2022 tarih ve 7393 sayılı "Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", R.G., S:31801, 6/4/2022. Md.3: 22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 36 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunması" ibaresi madde metninden çıkarılmış ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir: "Seçime katılma yeterliliği elde eden parti, bu Kanunda öngörülen ve parti tüzüğünde belirtilen süreler içinde birinci ve ikinci fıkrada belirlenen teşkilatlanma yeter sayısı esas alınarak ilçe, il ve büyük kongrelerini üst üste iki defa yapmamış ise seçime katılma yeterliliğini kaybeder."

³ 7393 sayılı kanun md.5: 298 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye birinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir: "İl seçim kurulu bir başkan ve iki asıl üye ile iki yedek üyeden oluşur. İl seçim kurulu başkanı ve asıl üyeleri ile yedek üyeleri, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan, kınama veya daha ağır disiplin cezası almamış en az birinci sınıfa ayrılmış ve birinci sınıfa ayrılma niteliklerini kaybetmemiş hâkimler arasından, adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonunca ad çekme suretiyle tespit edilir. Ad çekmede ilk çıkan hâkim başkan, sonraki iki hâkim asıl ve son çıkan iki hâkim yedek üye olarak belirlenir. Ad çekmeye katılacak hâkim sayısının beşten az olması durumunda, bu hâkimler arasında ad çekme işlemi yapıldıktan sonra eksik kalan asıl ve yedek üyeler en kıdemli hâkimden başlayarak belirlenir. Ad çekmeye katılacak hâkimin bulunmaması durumunda ise başkan ve asıl üyeler ile yedek üyeler en kıdemli hâkimden başlayarak belirlenir. Bu suretle kurulan il seçim kurulu iki yıl süre ile görev yapar. Hâkimlerin kıdemi, 24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 15 inci maddesine göre belirlenir. Ancak, bu kıdemin belirlenmesinde, kınama veya daha ağır disiplin cezası almış olanlar diğerlerinden kıdemsiz sayılırlar."

Değişiklikle 1983 seçimlerinden beri uygulanan yüzde 10'luk ülke seçim barajının yüzde 7'ye düşürülmesine rağmen, oyların sandalye dağılımına dönüştürülmesine ilişkin düzenlemeyle, muhalefetin oluşturduğu ittifak bloklarının parlamentoda temsil edilme düzeyini aritmetik anlamda zayıflatma amacı güdüldüğü açıktır. Bu şekilde muhalefetin parlamentoda temsil gücünü zayıflatmak, yasama çoğunluğunun muhalefetin eline geçmesini önlemek amaçlanmıştır denilebilir.

Kanun değişikliği⁴, hazırlanışından, oyların sandalyeye dönüşmesini içeren yöntem kadar demokratik, çoğulcu, katılımcı, uzlaşmacı, temsilde adaleti sağlayan bir seçim sistemi tasarımıda olması gereken niteliklerin hiçbirini içermemektedir.

Sisteme Karşılaştırmalı Bakış

Seçim sistemiyle ilgili değişiklikler ayrıntılı şekilde ele alınacak olursa, oyların sandalyeye dönüşme yöntemiyle doğrudan ilgili iki madde mevcuttur: 1. maddeyle 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 33. maddesinde yer alan ülke seçim barajının yüzde 7'ye düşürülmesi ve 34. maddenin birinci fıkrasında yapılan düzenlemeyle son fıkrayı yürürlükten kaldıran "İttifakın aldığı oy toplamı ülke barajını geçtiği takdirde seçim çevrelerinde milletvekili hesabı ve dağılımı ittifak içinde yer alan her bir partinin o seçim çevresinde aldığı oy sayı-

⁴ 31/03/2022 tarih ve 7393 sayılı "Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", R.G., S:31801, Tarih:6/4/2022. Md.1- 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "oyların %10'unu" ibaresi "oyların yüzde yedisini" şeklinde, aynı fıkrası ile üçüncü fıkrasında yer alan "yüzde onluk" ibareleri "yüzde yedilik" şeklinde değiştirilmiştir. Md.2- 2839 sayılı Kanunun 34 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "ittifakların" ibaresi "ittifakı oluşturan partilerin" şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan "ittifakların", "ve ittifakların" ve "ittifaklara" ibareleri madde metninden çıkarılmış ve son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "İttifakın aldığı oy toplamı genel barajı geçtiği takdirde, seçim çevrelerinde milletvekili hesabı ve dağılımı, ittifak içerisinde yer alan her bir partinin o seçim çevresinde almış olduğu oy sayısı dikkate alınarak üçüncü fıkra hükümlerine göre yapılır."

Cumhurbaşkanının kampanya döneminde partisi adına propaganda faaliyetlerinde bulunabilmesi, adil rekabet kriteri anlamında eşitsizlik, adaletsizlik yaratıcı niteliktedir.

sı dikkate alınarak bu maddenin üçüncü fıkrasına göre yapılır” şeklindeki düzenlemedir. Bu değişiklikle 2018 seçimlerinde uygulanan ittifak sistemi işlevini yitiriyor, oy oranı düşük olan partiler adına temsilde adaleti sağlama temelinde katkı yapan ittifak sistemi yerine, küçük partileri adeta parlamenter temsil dışına iten bir yöntem benimseniyor.

Kanundaki değişiklik öncesinde, 2018’de kabul edilen değişiklikle milletvekilliklerinin partilere dağıtılması iki aşamada gerçekleşiyordu. Birinci aşamada milletvekillikleri, yüzde 10 ülke barajını geçen ittifaklar arasında her seçim çevresinde d’Hondt sistemine göre dağıtılmakta, ikinci aşamada ise her ittifak içinde milletvekilliklerinin dağılımı, yine d’Hondt usulüne göre gerçekleştirilmekteydi. Kanun değişikliğiyle birinci aşama kaldırılmıştır. Birinci aşamanın kaldırılması, rakibine oranla daha çok oy alan ittifakın bu avantajının da sona erebilmesi anlamına gelmektedir⁵. İkinci aşama, yani ittifak içindeki partilere milletvekillerinin dağılımı bağlamında de-

⁵ Ergun Özbudun; “Seçim Kanunu Değişiklikleri ve Muhalefet”, Perspektif, 25 Mart 2022, Erişim adresi: <https://www.perspektif.online/secim-kanunu-degisiklikleri-ve-muhalefet/>

ğerlendirildiğinde, Özbudun’a göre “..küçük partilerin durumu bakımından halen yürürlükte olan sistemle önerilen sistem arasında fark yoktur. Her ikisinde de milletvekilliklerinin dağılımı d’Hondt sistemine göre yapılacak ve çok az oy alan partiler milletvekili çıkaramayacaklardır. Bu durumda, küçük partiler açısından, önerilen sistemin yürürlükteki sisteme oranla daha adaletsiz olduğu söylenemez. Zaten 2018 seçimlerinde de küçük partiler ancak büyük partilerin listelerinden Meclis’e girebilmişlerdir: SP adaylarının CHP listesinden; DP adaylarının İYİ Parti listesinden; TİP adaylarının HDP listesinden olduğu gibi”⁶. Bize göre, ittifak oylarının devre dışı bırakılarak oyların sandalyeye dönüştürülmesi temelindeki hesaplamada her partinin oyunun dikkate alınması en büyük olumsuz etkiyi küçük partilere yapma potansiyeline sahiptir. Bu değişiklik özellikle küçük partileri ittifaklar içinde yer almaya ama aynı zamanda adaylarının ittifaklar içinde büyük partilerin listelerinden aday göstermeye zorlayıcı niteliktedir. Seçim barajının yüzde 7’ye düşürülmesinin temsilde adalet açısından bir anlam ifade etmediği söylenebilir. Yüzde 10 ile yüzde 7 arasında özellikle küçük partilerle büyük partiler arasında oy marjının çok açık olması ve küçük partilerin yüzde 7’nin altında kalması dolayısıyla sembolik olsa da bir önemi yoktur. Oyların sandalyeye dönüşme yöntemi eğer partiler seçime tek başlarına katılmak isterlerse temsilde adaletsizliği arttıracak bir düzenleme olarak değerlendirilebilir. Bu veriler ışığında bakıldığında, küçük partileri sistem dışına itmek için yapılan değişiklik koşullarında küçük partiler adına optimum bir strateji, küçük partilerin adaylarının ittifak bloklarındaki büyük partilerin listelerinden gösterilmeleri, bir başka anlatımla, ortak listeye seçime girmeleridir.

🗨️ **Muhalefetin oluşturduğu ittifak bloklarının parlamentoda temsil edilme düzeyini zayıflatma amacı güdüldüğü açıktır.**

⁶ A.g.m.

Verili koşullar nedeniyle, önümüzdeki seçime partilerin ittifaklarla girmeleri kuvvetle muhtemeldir. Siyaset bilimi literatüründe seçim ittifakları yani seçim öncesi koalisyonlar konusunda iki hipotez dikkat çekmektedir; 'Orantısızlık' ve 'Sinyal Cihazları'.

İlk hipoteze göre seçim sistemi ne kadar orantısız olursa, seçim öncesi ittifakları o ölçüde teşvik eder. Sürekli olarak daha büyük partilere fayda sağlayan seçim kuralları parti liderlerini seçim öncesi ittifaklar kurmaya teşvik eder. Bu hipotezde seçim öncesi koalisyon oluşturmanın örtük amacı daha fazla sandalye kazanmak gibi görünse de bunun parti liderlerinin ana hedefi olması gerekmez. Bir partinin yasamadaki sandalye sayısı anlamındaki büyüklüğü, bir hükümet koalisyonunun parçası olmakla yüksek oranda ilişkiliyse, o zaman özellikle parlamenter sistemlerde parti liderleri, bir seçim koalisyonuna katılarak hükümette olma şanslarını artırabilir⁷. İkinci hipoteze göre ise, seçim koalisyonlarının 'sinyal cihazı' olarak kabul edilmesinin nedeni, koalisyona dâhil olan partilerin seçmenlere seçim sonrası etkili bir koalisyon hükümeti oluşturacaklarının sinyalini vermesi, seçim sonrası olası bir hükümetin kimliğini mümkün olduğunca net bir şekilde bildirmesi ve koalisyon hükümetini seçme konusunda siyasi partilerin seçmenlere daha doğrudan bir rol verme istekleridir.

Seçim öncesi koalisyonlar batı demokrasilerinde sıklıkla rastlanan bir iş birliği olup, 19 Avrupa ülkesinde 1946-2002 arasında 186 seçim öncesi koalisyon kurulmuştur⁸.

Örneğin; Almanya'da 1949-1998 arasındaki 14 seçimin 13'ünde, Fransa'da 1946-1998 döneminde 14 seçimin 10'unda, Avusturya'da aynı dönemde 14 seçimin 10'unda bu koalisyonlar yapılırken, ABD'de ve İsviçre'de seçim öncesi koalisyona gidilmemiştir.

Sonuç olarak, seçim kanunundaki son değişiklikler Türkiye'de seçim sistemine ilişkin tartışmaların önümüzdeki dönemde de süreceğini gösteriyor. Temsilde adalet yerine, özellikle iktidar partilerinin maksimum seçim kazancı elde etmeye yönelik stratejileri partiler arasında seçim ittifakı yoluyla iş birliğini zorunlu kılarken, demokrasinin kalitesini düşürmekte, temsil açığını ise büyütmektedir.

⁷ K. Strom, Budge, I., M.J. Laver; 1994. "Constraints on cabinet formation in parliamentary democracies", *American Journal of Political Science*, 38, s.316, Laver, M., Schofield, N., *Multiparty government: the politics of coalition in Europe*, University of Michigan Press, USA.

⁸ Sona N. Golder, *The Logic of Pre-electoral Coalition Formation*, Ohio State University Press, Columbus, 2006.

TBMM'nin 2022 Çevre Performansı

Harcamaların iş, hizmet veya konu diyebileceğimiz program sınıflandırmasına göre tasnif edildiği 2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi'nde yer alan 68 programdan biri doğrudan çevre ve iklim değişikliği üzerinedir: Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği Programı.

Habip KOCAMAN
Yasama Uzmanı

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), kabul ettiği kanunlarla, yürütmeden bilgi edinme ve denetim yollarıyla, aldığı kararlarla eğitimden sağlığa, çevreden savunmaya bütün kamu politikalarını şekillendirmekte, yön vermekte, etkilemektedir. Bu başlık altında çevre politikası alanında 2022 yılında Meclis'in gerçekleştirdiği yasama faaliyetleri özetlenmiştir.

Yasal düzenlemeler

Başat parlamento yetkisi yasa yapımı kapsamında çevre hukukuyla ilgili düzenlemeler arasında, başta Çevre Kanunu'nda yapılan değişiklik belirtilmelidir. 10/6/2022

tarhinde kabul edilen 7410 sayılı Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile müsilaj sorunu ve imara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Kanunda, Marmara Denizi Havzasındaki belediyelere ileri atık su arıtma tesislerini kurma zorunluluğu getirilmiş, deniz kirliliğine yol açan eylemlere yönelik cezalar artırılmış, atık su altyapı ve atık yönetim tesislerinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca yapılması, özel sektör eliyle yaptırılması, işlettirilmesi ve devredilmesi ile yapı denetimi, kentsel dönüşüm ve imar aykırılıklarına ilişkin çeşitli hükümler yer almıştır.

5/3/2022 tarihli ve 7381 sayılı Nükleer Düzenleme Kanunu da çevreyle ilgisi nedeniyle belirtilmelidir. Kanun ile nükleer enerji ve iyonlaştırıcı radyasyona ilişkin faaliyetlerde çalışanların, halkın, çevrenin ve gelecek nesillerin radyasyon zararlarından korunması amaçlanmakta ve Nükleer Düzenleme Kurumunun yetkileri belirlenmektedir.

Uludağ Alanı Hakkında Kanun Teklifi'ne ilişkin komisyon raporu 20 Aralık'ta dağıtılmıştır. Genel Kurul gündemine giren teklif henüz yasalaşmamıştır. Teklif, Uludağ bölgesinin kaynak değerlerinin yönetimini düzenlemektedir. Uludağ'ı milli park statüsünden çıkaran Kanun Teklifi, Gelibolu ve Kapadokya'ya benzer şekilde alan yönetimi modeli oluşturmaktadır.

Zeytinlik alanlarda madencilik faaliyetlerini de içeren "torba kanun" niteliğindeki Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı KHK'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'nin TBMM Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonundaki 24 Aralık'taki ilk toplantısına bazı muhalefet milletvekilleri zeytin dallarının yanı sıra "zeytinime dokunma" ve "milliyetçilik,

limanına sahip çıkmaktır" yazılı dövizlerle katılmıştır. Zeytinliklere ilişkin 1'inci maddenin metinden çıkarılmasına ilişkin olarak, toplantıya katılan AK Parti Grup Başkanvekili Mustafa Elitaş, "Önümüzdeki yıllarda enerji kriziyle ilgili bir sorun ortaya çıkarsa bunun vebali, gereksiz yere, sadece muhalefet ruhuyla başına zeytin dalından taç yaparak, saksımın içerisinde zeytin ağacı getirerek burada bizi etkilemeye çalışan insanların boynundadır. Sizi geleceğe havale ediyorum" demiştir. Zeytinliklerin metinden çıkarıldığı kanun teklifi yasalaşmıştır.

2022 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum'a 1835 yazılı soru önergesi yöneltildi.

Komisyon çalışmaları

TBMM Çevre Komisyonu 2022'de 2 toplantı yapmıştır. Komisyon, 28 Şubat'ta Nükleer Düzenleme Kanunu Teklifi'ni tali komisyon olarak görüşmüştür. Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu esas komisyondur.

Çevre Komisyonu 26 Mayıs'ta Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ni tali komisyon olarak görüşmüştür. Kanun teklifini Çevre Komisyonunun tali olarak; Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonunun esas komisyon olarak görüşmesi, düzenleme konularının çevreden daha çok yapılaşmayla ilgili görüldüğünü göstermektedir.

Yıl sonu itibarıyla Çevre Komisyonuna esas komisyon olarak havale edilmiş 53 kanun teklifi ve KHK bulunmaktadır. Bu işlerin çoğu Çevre Kanunu ile Hayvanları Koruma Kanunu'nda değişiklik içeren tekliflerdir. Bu arada milletvekillerce verilen,

- Van Gölü ve Yöresinin Korunması Hakkında Kanun Teklifi,
- Düzce İlinin Doğal Sit Alanı İlan Edilmesine ve Düzce İlinde Doğalgaz Kullanımının Yaygınlaştırılması İçin Gerekli Tedbirlerin Alınmasına Dair Kanun Teklifi,

- Çevre İçin Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Teklifi,
- Hayvan Hakları Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Teklifi,
- Geri Dönüşüm Çalışanlarının Şartlarının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi

gibi tekliflerin bulunduğunu da belirtmek gerekir.

TBMM Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu heyeti 19 Kasım'da Mersin Akkuyu NGS'yi ziyaret etmiştir. Komisyon Başkanı Ziya Altunyaldız, ziyaret sonrası basına yaptığı açıklamada iklim değişikliğinin ortaya koyduğu "meydan okumalar" karşısında başta Avrupa Birliği olmak üzere pek çok ülkenin nükleer enerjiyi yeşil ve sürdürülebilir bir enerji kapsamında değerlendirme aşamasına geldiğini ifade etmiştir.

TBMM Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu, 9 ve 10 Aralık'ta yapılan toplantılar sonucunda Uludağ Alanı Hakkında Kanun Teklifi'ni kabul ederek rapora bağlamıştır.

Meclis araştırması

Çevreyle ilgili pek çok konu, her sene olduğu gibi 2022 yılında da Meclis'in bilgi edinme ve denetim faaliyetlerinde işlenmiştir. Kamuoyunda tartışılan çarpıcı çevre sorunlarında ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında Meclis araştırması açılabilir. Müsilaj ve iklim değişikliği konuları da 2021'de kurulan Meclis Araştırması Komisyonlarıyla incelenmiştir. Söz konusu Meclis Araştırması Komisyonlarının raporları ise 2022'de Genel Kurulda görüşülmüştür.

- 1 Şubatta, Küresel İklim Değişikliğinin Etkilerinin En Aza İndirilmesi, Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Verimli Kullanılması İçin Alın-

ması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu,

- 27 Nisanda, Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununa İlişkin Meclis Araştırması Komisyonu

raporunun genel görüşmesi yapılmıştır.

2022 yılında verilen 1.549 Meclis araştırması önergesi arasında çevre kaygısı taşıyanlara örnek olarak aşağıdaki önergeler belirtilebilir:

- Doğal afet ve çevre olayları sonucu zarar gören çiftçilerin mağduriyetleri,
- Haymana Zarif Akyıldızı Çiçeği'nin yok olma tehlikesine sebep olan faktörlerin araştırılarak söz konusu endemik bitkinin korunması,
- Türkiye'nin orman varlığının net olarak tespit edilerek orman varlığının artırılması,
- Sokaklardaki hayvanların popülasyonlarının insancıl ve ahlaki bir şekilde azaltılması,
- Başta Adana Hunutlu Termik Santrali olmak üzere Akdeniz'in doğusundaki

termik santrallerin doğaya, halk sağlığına ve ekosisteme etkileri,

- Van Gölü'nde başta kuraklık ve atık suların kaynaklı kirlilik nedeniyle ortaya çıkan kötü koku ve insan sağlığını tehdit eden diğer sorunlar,
- Madencilik faaliyetlerinin doğaya, çevreye, tarım alanlarına ve su havzalarına etkileri.

Soru önerileri

Yoğun olarak kullanılan bir bilgi edinme yolu olan soru ile milletvekilleri, çok boyutlu çevre yönetiminin hemen her yönüne ilişkin yazılı soru önerilerini başta Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı olmak üzere yürütmenin ilgili bakanlarına yöneltilmişlerdir. Özellikle somut sorun, olay ve uygulamalar hakkında soru önerisi verildiği söylenebilir.

2022 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum'a 1835 yazılı soru önerisi yöneltilmiştir. Bunlardan 399'u 15 günlük cevaplandırılma süresi içinde, 862'si sonradan cevaplandırılmıştır. 461'i cevaplandırılmamış, 113'ü ise işlemde bulunmaktadır. İşlemde olanlar hariç tutulduğunda soru önerilerinin cevaplandırılma oranı yüzde 73'tür. Yazılı soru önerilerinin konu özetlerinden birkaç örnek şu şekildedir:

- Kocaeli'nin Darıca ilçesinde bir mahallede yaşanan çöp sorunu,
- Jeotermal enerji santrallerinin neden olduğu çevre ve hava kirliliğini önleme çalışmaları,
- Ergene Havzası'nda yapılan atık su arıtma tesisleri,
- Ormanlık alan vasfını yitiren bazı alanların TOKİ'ye devredilmesi,
- 2018'den bu yana ithal edilen plastik çöp miktarı.

Cumhurbaşkanı Yardımcısına ve diğer bakanlara da görev alanlarına giren yön ve boyutları itibarıyla çevreye ilişkin çeşitli

yazılı soru önerileri yöneltildiği görülmektedir. Örnek olarak:

- Bingöl Karlıova Soğukpınar köyünde yapılan RES projesinin çevreye etkilerine ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanına,
- Nevşehir'in Ortahisar ve Göreme Beldeleri arasında yapılacak yolun çevreye etkilerine ilişkin Kültür ve Turizm Bakanına,
- Üniversitelerde iklim kriziyle mücadele kapsamında yürütülen çalışmalara ilişkin Milli Eğitim Bakanına.

Genel görüşme

Bu yıl verilen 16 genel görüşme önergesinden 1'i doğrudan çevre politikasına ilişkindir:

- Erzincan'ın İliç ilçesindeki bir altın madeninde patlayan siyanür borusunun çevreye verdiği zarar

Gündem dışı konuşma

Genel Kurul toplantılarının başında gündeme geçmeden önce 3'er milletvekiline 5'er dakika süreyle gündem dışı konuşma hakkı verilmektedir. Bu imkanı çevresel konularda kullanan milletvekilleri; 5 Haziran Dünya Çevre Günü, İzmir'in çevre sorunları, Marmaris'teki orman yangınları, İzmir Gaziemir'de bulunan radyoaktif atıklar gibi konuları Meclis kürsüsünde dile getirmiştir.

Siyasi parti grup önerisi

Meclis gündeminin belirlenmesinde her siyasi parti grubunun Genel Kurula öneri getirme imkanı vardır. Öneriyi veren gruptan 1 milletvekili 5 dakika, diğer gruplardan 1'er milletvekili de 3'er dakika söz alabilmektedir. Böylece grup önerisinde konu hususta bir mini görüşme gerçekleştirilmektedir. Neredeyse her birleşimde muha-

Çevreci yaklaşım ve iklim değişikliği farkındalığı tutanaklarda rahatlıkla görülebilmektedir.

lefe partileri grupları, verdikleri bir Meclis araştırması önergesinin görüşmesinin o gün yapılmasına dair öneri getirmekte, görüşmelerin ardından yapılan oylamayla reddedilse bile bu şekilde istedikleri konunun Meclis'te kısa da olsa tartışılmasını sağlamaktadır. Grup önerisi yoluyla Meclis'te gündeme getirilen Meclis araştırması önergesi konuları arasında çevreyle yakından ilgili şu örneklerle rastlanmıştır:

- Erzincan'da bir maden işletmesinde yaşanan siyanür sızıntısı,
- Ormanların korunması ve ağaçlandırma çalışmalarının hızlandırılması,
- Saros Körfezi'ndeki BOTAŞ projesinin insanlara ve doğaya verdiği zararlar,
- Yanan orman alanlarındaki usulsüzlük iddiaları,
- Kontrolsüz ithal edilen atık plastik ve çöplerin çevreye verdiği zararlar,
- İklim krizine ve yanlış çevre politikalarına bağlı olarak ülkemizde meydana gelen sel ve benzeri doğal afetlerin önlenmesi.

Bütçe görüşmeleri

Parlamentolar kanun yapma ve yürütmeyi denetleme işlevleriyle birlikte kamu bütçesi aracılığıyla mali kaynakların dağıtımını düzenler ve gözetir. Parlametonun bütçe hakkı olarak ifade edilen bu yolla, bütçe ve kesin hesap kanunları üzerinden milletvekilleri yürütmenin icraatını tartışma, uygulanan politikaları sorgulama imkânı bulur.

TBMM'de Kasım ayı boyunca Plan ve Bütçe Komisyonunda, Aralık ayında iki hafta süreyle Genel Kurulda gerçekleştirilen bütçe görüşmelerinde, 2022 yılında da çevreci yaklaşım ve iklim değişikliği farkındalığı tutanaklarda rahatlıkla görülebilmektedir. Yalnızca Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının bütçesinde değil diğer bakanlıklar ile kurum ve kuruluşların bütçelerinin görüşmelerinde de

görev alanları itibarıyla çevre etkileşiminin kurulduğu gözlemlenmektedir.

Harcamaların iş, hizmet veya konu diyebileceğimiz program sınıflandırmasına göre tasnif edildiği 2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi'nde yer alan 68 programdan biri doğrudan çevre ve iklim değişikliği üzerinedir: Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği Programı. Programın amacı; çevre ve doğal kaynakların korunması, kalitesinin iyileştirilmesi, etkin, entegre ve sürdürülebilir şekilde yönetiminin sağlanması, her alanda çevre ve iklim dostu uygulamaların gerçekleştirilmesi, toplumun her kesiminin çevre bilinci ile duyarlılığının artırılmasıdır. Diğer programlarda da çevre yönetimiyle yakından ve doğrudan ilgili olanlar bulunmaktadır:

- Toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması, iklim değişikliği, çölleşme ve erozyonla etkin mücadele edilmesi amaçlı Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi Programı
- Çevreye duyarlı ulaşım hizmetlerinin sağlanması amaçlı Demiryolu, Denizyolu ve Karayolu Ulaşımı Programı
- Enerji kaynaklarını verimli ve çevreye duyarlı değerlendirme amaçlı Enerji Arz Güvenliği, Verimliliği ve Enerji Piyasası Programı
- Ormanların, doğal hayatın ve tabiat varlıklarının korunması, geliştirilmesi ve topluma çok yönlü faydalar sağlayacak şekilde yönetilmesi amaçlı Ormanların ve Doğanın Korunması ile Sürdürülebilir Yönetimi Programı
- Doğal hayata saygılı şehirler ile yerleşimlerin oluşturulması; afetlere dayanıklı ve güvenli yerleşim yerlerinin oluşturulması amaçlı Şehircilik ve Risk Odaklı Bütünleşik Afet Yönetimi Programı

Parlamentolar kanun yapma ve yürütmeyi denetleme işlevleriyle birlikte kamu bütçesi aracılığıyla mali kaynakların dağıtımını düzenler ve gözetir.

OCAK

■ Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Raporunda Sona Gelindi

TBMM çatısı altında 6 muhalefet partisi tarafından sürdürülen güçlendirilmiş parlamenter sistem görüşmelerinin sonucusu nihai raporun son redaksiyonu için yapıldı. Henüz kamuoyuyla paylaşılmayan rapor, son olarak 6 muhalefet partisi genel başkanının onayına sunulacak ve sonrasında da kamuoyuyla paylaşılacak. Toplantı öncesi yapılan açıklamalarda aynı 6 siyasi partinin seçim güvenliği konusunda da toplantılara başlama kararı aldıkları belirtildi.

ŞUBAT

■ 6 Muhalefet Partisi GPS Üzerinde Uzlaşmaya Vararak Mutabakat Metni İmzaladı

6 muhalefet partisi arasında TBMM çatısı altında devam eden görüşmeler sonucu oluşturulan 'Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Mutabakat Metni', 28 Şubat 2022'de 6 siyasi parti liderinin, basın ve sivil toplum katılımıyla gerçekleştirilen imza töreniyle kamuoyuyla paylaşıldı. Güçlendirilmiş parlamenter sistem raporu yasama, yargı ve temel hak ve özgürlükler başlıklarında birçok düzenleme içeriyor. Her başlık altında yapılan sunumlarda kuvvetler ayrılığı ve denge ve denetleme vurgusu dikkat çekiyor.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak son yıllarda Türkiye'nin adil ve özgür seçim yapma kapasitesindeki geriye gidişi somut veriler üzerinden incelediğimiz çalışmalarımız oldu. Hayata geçirilmiş ve geçirilmesi planlanan birçok düzenlemenin demokrasinin asgari koşulu olan adil ve özgür seçimler üzerinde yaptığı olumsuz etkileri de değerlendirdik. Önümüzdeki seçimlerde seçimlerin meşruiyetini zedelemeyecek ve seçimlerin adil rekabet koşulları altında gerçekleşmesini sağlayacak adımları olumlu buluyoruz. Ancak Türkiye'nin, demokratik kriterleri tam anlamıyla yerine getiren seçimler için yapması gereken birçok düzenlemenin olduğunun da altını çizme ihtiyacı duyuyoruz.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak uzun süredir üzerine içerik ürettiğimiz hükümet sistemine yönelik yapılacak değişikliklerde yapılan denge ve denetleme vurgusunu oldukça olumlu buluyoruz. Denge ve Denetleme Ağı olarak sivil toplum, akademi ve diğer paydaşları bir araya getirdiğimiz ve denge ve denetleme sisteminin kurumsallaştığı bir parlamenter sisteme ilişkin somut önerileri ortaya koyduğumuz raporumuz da bu imza töreni öncesinde kamuoyuyla paylaşıldı. Geçtiğimiz günlerde sürece ilişkin paylaştığımız çağrı metninde de ifade ettiğimiz gibi sistem reformuna ilişkin yapılan çalışmalarda sivil toplum katılımının en üst seviyeye çıkarılmasının demokratik istikrar için önemini bir kez daha vurgulama ihtiyacı duyuyoruz.

ŞUBAT

■ Seçim Kanununda Yapılacak Değişikliklerde Sona Gelindi

Uzun zamandır gündemde olan ve Seçim Kanununda değişiklik öngören kanun teklifinin Mart ayı başında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulacağı belirtiliyor. Beklenenden daha dar kapsamlı (10-15 maddelik) teklifte, yüzde 10 seçim barajının yüzde 7'ye düşürülmesi, seçime girme yeterliliği şartı olan TBMM'de grup kurmanın kaldırılması, il ilçe seçim kurullarının başkanlarının o bölgedeki en kıdemli hakim olması kuralının esnetilmesi ve birinci sınıfa ayrılmış en kıdemli hakimler arasından tercih usulünün getirilmesi dikkat çeken değişiklikler arasında.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak demokratik rekabete temelden etki eden seçim ve siyasi partiler kanunlarında yapılacak düzenlemelerin, bu rekabetin ana aktörleri olan siyasi partilerin katılımıyla yapılmasının önemini bir kez daha vurguluyoruz. İktidar partileri tarafından kapalı şekilde yapılan bu tip değişiklikler demokratik rekabetin doğasına ve seçimlerin meşruiyetine gölge düşürme potansiyeline sahiptir. Her ne kadar %10 seçim barajının düşürülmesi gibi olumlu bir takım düzenlemeler içerse de, yeni düzenlemede il-ilçe seçim kurullarının başkan belirleme sürecine ilişkin değişiklik, Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı bağlamında yaşanan sorunlar dikkate alındığında seçim bütünselliğini olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir.

MART

■ Yeni Seçim Düzenlemesi

Uzun süredir Türkiye'nin gündeminde olan seçimlere ilişkin kanun teklifi, AK Parti ve MHP tarafından 14 Mart 2022 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunuldu. 15 maddeden oluşan ve seçimlere ilişkin önemli düzenlemeler ve değişiklikler içeren kanun teklifi geçtiğimiz hafta TBMM Anayasa Komisyonunda kabul edildi. Ulusal seçim barajı, ittifak sistemi, sandık kurullarının oluşumu, sandık temsilcisi belirleme, seçim yasakları gibi birçok düzenleme içeren yeni kanun teklifi yoğun tartışmalara neden oldu.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak demokratik seçim kriterleri üzerine yaptığımız çalışmalarda altını çizdiğimiz seçim bütünselliği kavramı üzerinden değerlendirildiğinde yeni düzenleme gerek seçim öncesi seçim propaganda döneminde, gerekse seçim sırası ve sonrasında sandık güvenliğine ilişkin önemli düzenlemeler barındırıyor. Her ne kadar yeni düzenleme kamuoyunda ittifak sistemi ve seçim aritmetiği bağlamında tartışılrsa da DDA olarak sandık güvenliği ve adil özgür seçimlerle ilişkili önemli değişiklikler üzerinde de durulması gerektiğini düşünüyoruz. Bu bağlamda yeni düzenlemenin hem yapılaş yönteminin çoğulcu olmadığına dikkat çekiyor hem de içerdiği değişikliklerin Türkiye'de seçimlerin meşruiyetine ve demokratik karnesine olumsuz yönde etkileme potansiyelinin oldukça fazla olduğunu vurgulama ihtiyacı hissediyoruz.

MART

■ 6 Muhalefet Partisinin Gündemi Seçim Düzenlemesi, Parlamenter Sisteme Geçiş ve Sandık Güvenliği

6 muhalefet partisi 28 Şubat'ta Güçlendirilmiş Parlamenter Sistemine ilişkin reform metinlerini paylaştıkları program sonrası tekrar bir araya geldi.

CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi, Deva Partisi, Gelecek Partisi ve Demokrat Parti liderlerinin bir araya geldiği toplantıda yeni seçim düzenlemesine ek olarak parlamenter sisteme geçişin yol haritası ve seçim güvenliğinin sağlanması konularında komisyonlar kurulmasına karar verildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Yeni seçim düzenlemesi ve son yıllarda getirilen seçimle doğrudan ya da dolaylı ilişkili diğer düzenlemeler Türkiye’de seçimlerin demokratik kriterleri sağlayacak biçimde yapılmasına yönelik önemli soru işaretleri doğurmuşlardır. Türkiye’deki tüm siyasi partilerin seçim günü sandık güvenliğine ilişkin alacakları önlemler ve seçimlerin sivil toplum tarafından etkin şekilde izlenmesi önümüzdeki seçimlerin meşruiyeti açısından yaşamsal niteliktedir. Her ne kadar muhalefet partilerinin parlamenter sisteme geçiş yöntemi üzerinde görüşleri net olarak belirtilmese de bu sürecin anayasal ve kanun düzeyinde yoğun değişiklik içereceği açık. Denge ve Denetleme Ağı olarak kuruluşumuzdan itibaren vurguladığımız sivil toplumu içine alan bir reform süreci ve yapılan reformların demokratik istikrar açısından etkinliği yaşamsal olacaktır.

Farklı siyasi görüşlere sahip siyasi partilerin ortaklaşa yaptıkları vurgu demokratik denge ve denetleme sisteminin tesisi açısından oldukça önemli. Türkiye’de siyasetin finansmanı, kayırmacılık ve yolsuzluk gibi yapısal sorunların çözümüne yönelik atılacak olan adımların da siyasi partiler arası adil rekabet ve aktif vatandaşlık açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.

MAYIS

NİSAN

■ 6 Muhalefet Partisi 3. Kez Toplandı

Güçlendirilmiş Parlamenter Sisteme Geçiş Mutabakat Metnine imza atan 6 muhalefet partisinin liderleri üçüncü kez bir araya geldi. Basında yer alan haberlere göre toplantıda ‘cumhurbaşkanı aday’ tarifi yapıldı. Derinleşen ekonomik krizden göçmen sorununa pek çok meselenin görüşüldüğü toplantıda, “Siyasi Ahlak Yasası”na öncelikli olarak çalışılması kararlaştırıldı.

■ SADAT Tartışması ve Seçim Düzenlemesi Gölgesinde Muhalefet Partilerinin Sandık Güvenliği Çalışmaları

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 13 Mayıs’ta, sürpriz biçimde Beylikdüzü’ndeki merkezine giderek, “terörist yetiştiren paramiliter kurum” ifadeleriyle suçladığı, seçim öncesi yaşanacak olası kaos ortamının sorumlusu olarak işaret ettiği SADAT, kurulduğu günden bu yana faaliyet alanlarıyla gündemde. Bununla beraber son seçim düzenlemesi de muhalefet partilerinin önümüzdeki dönemde sandık güvenliğinin sağlamaya yönelik çalışmalarına hız kazandırmış durumda. Bu çerçevede 6 muhalefet partisi seçim güvenliği gündemiyle tekrar bir araya geldiler ve seçim güvenliği komisyonu kurdular. Bu komisyonun çalışmaları sonucu sandık güvenliğine ilişkin ortak bir metin hazırlayacağı da kamuoyuyla paylaşıldı. 4 bölüm ve 24 maddeden oluşacak metine her parti kendi görüş ve katkılarını verecek. Rapor, seçim öncesi, seçim takvimi, seçim günü ve seçim sonrası alınacak önlemleri içerecek.

Denge Denetleme Merceğinden

Son haftalarda yoğunlaşan aday tartışmalarının ötesinde 6 muhalefet partisinin denge ve denetleme sisteminin kurumsallaştığı bir parlamenter sistem üzerinde mutabakatları devam etmekte.

Seçim sonrasına yönelik olarak avukatlardan oluşan bir ekibin kurulması, seçim öncesi süreçte seçmen kütüklerinin oluşumu ve mükerrer oyun önüne geçmeye yönelik önlemlerin alınması, seçim günü partilerin sandık güvenliğinin sağlanmasına yönelik koordinasyonuna ilişkin önlemler, parmak boyasının geri getirilmesine yönelik kampanya gibi önlemleri içerecek olan rapor, yakın zamanda kamuoyuyla paylaşılacak.

Denge Denetleme Merceğinden

Türkiye özellikle son 5 seçimde demokratik adil ve özgür seçim yapma kapasitesinde sarsıcı bir geriye gidiş içerisindedir. Adil ve özgür seçimler demokrasinin özüdür ve denge ve denetleme sisteminin temel dikey hesap verebilirlik mekanizmasını oluşturmaktadır. Denge ve Denetleme Ağı olarak Türkiye'nin bu alandaki karnesini olumsuz etkileyen ve etkileme potansiyeline sahip temel yapısal unsurları ve yasal düzenlemeleri detaylı şekilde incelediğimiz birçok çalışmamız bulunmaktadır. Benzer şekilde son seçim düzenlemesinin önümüzdeki dönem seçim bütünselliğine ve seçimlerin demokratik meşruiyetine verebileceği potansiyel zararları analiz ettiğimiz çalışmayı da bu bağlamda hatırlatma ihtiyacı duyuyoruz. 6 muhalefet partisinin önümüzdeki seçimlerin demokratik meşruiyeti açısından yaşamsal nitelikte olan sandık güvenliğine ilişkin yaptığı çalışmayı bu çerçevede olumlu buluyor ve iktidar ve tüm muhalefet partilerinin demokratik seçimlere ilişkin benzer hassasiyeti göstermelerinin önemini bir kez daha vurgulama ihtiyacı duyuyoruz.

HAZİRAN

■ Muhalefetten Seçim Güvenliği Deklarasyonu

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem için çalışmalarını tamamlayan 6 muhalefet partisi seçim güvenliği deklarasyonu açıkladı. Seçimlerin adil olması için her türlü tedbirin alındığı belirtilen açıklamada, "Seçim günü görev yapacak sandık alanı sorumluları, sandık kurulu üyeleri ve müşahitleri şimdiden belirliyor ve eğitiyoruz. Sandık sonuçlarının, tutanakların ve diğer bilgilerin işleneceği teknik altyapı ve sistemlerimiz hazır. Bu konuda da altılı masayı oluşturan siyasi partiler olarak iş birliği yapacağız. Önümüzdeki seçimde, propaganda faaliyetlerinin sağlıklı ve adil şekilde yürütülmesi konusunda iş birliği yap-

rak, her türlü ihlalin karşısında duracağız. Kamu gücünün ve bürokrasinin suiistimal edilmesine de asla izin vermeyeceğiz" denildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Demokratik adil ve özgür seçim kriterleri üzerinden değerlendirildiğinde Türkiye'de son dönemde yapılan seçimlerin bu kriterlerin birden fazlasını yerine getirmediği görülmektedir. Önümüzdeki seçimlerin demokratik meşruiyeti Türkiye'deki tüm siyasi partilerin seçim sürecinde adil ve özgür seçim kriterlerini sağlamaya yönelik çalışmalar yapmasına bağlıdır. Bu çerçevede muhalefet partilerinin seçim güvenliğine ilişkin yaptıkları çalışmaları olumlu buluyoruz.

TEMMUZ

■ CHP Meclis'i Olağanüstü Toplantıya Çağırıldı

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 16 maddelik bir kanun teklifi hazırlayan CHP, tatilde olan Meclis'i olağanüstü toplantıya çağırdı. CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel, "Tüm siyasi partiler, sağlıkta şiddet konusundaki görüşlerini, önerilerini dile getirsin" dedi ve ardından da hazırladıkları 16 maddelik kanun teklifinin görüşülmesini talep ettiklerini söyledi. CHP'nin çağrısı üzerine Anayasanın 93 ve Meclis İktüzüğü'nün 7. maddeleri gereğince Meclis Başkanı Mustafa Şentop, Meclis'i toplantıya çağırdı ancak toplantı yeter sayısı sağlanamaması sebebiyle birleşim yapılamadı.

Denge Denetleme Merceğinden

Sağlıkta şiddet vakalarının özellikle son dönemde hızlı şekilde artması bu soruna çözüm bulunmasını gerekli kılmaktadır. Ana muhalefet partisinin bu toplumsal sorunun çözümüne ilişkin çağrısı Türkiye'de yaşanan yoğun siyasi kutuplaşma nedeniyle kabul görmemiştir ve AKP ve MHP milletvekillerinin katılım sağlamaması dolayısıyla toplantı yapılamamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclis'i sağlıkta şiddet gibi yaşanan temel sorunlara siyasi partilerin ortak çözüm ürettiği temel mecradır. Bunun olabilmesi için siyasi partiler arasında yaşanan kutuplaşmanın aşılması gerekmektedir.

EYLÜL

■ Emek ve Özgürlük İttifakı Kuruldu

Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'nın ardından üçüncü ittifak; Emek ve Özgürlük İttifakı adıyla kuruldu. Yeni ittifakta Halkların Demokrasi Partisi (HDP), Emek Partisi (EMEP), Türkiye İşçi Partisi (TİP) Emekçi Hareket Partisi (EHP), Toplumsal Özgürlük Partisi (TÖP) ve Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF) yer aldı.

Denge Denetleme Merceğinden

2017 yılında gerçekleşen Anayasa Referandumunu sonrası Seçim Kanunu'nda yapılan değişikliklerle Türkiye siyaseti, siyasi partiler arasında kurulan seçim öncesi ittifaklarla tanışmış oldu. Temsil kabiliyeti yüksek, parti-içi demokratik mekanizmaların kurumsallaştığı siyasi partiler, toplumdaki farklı kesimlerin tercihlerini ve beklentilerini siyasete taşıma işlevini yerine getiren temsili demokrasinin temel kurumlarıdır. Bu çerçevede kurulan farklı ittifaklar toplumdaki farklı çıkarları temsil yönünden olumlu olsa da, Türkiye'nin yaşadığı sorunların kurulan ittifaklar arası yıkıcı kutuplaşmadan uzak kalınarak çözülebileceğini bir kez daha hatırlatma ihtiyacı duyuyoruz.

EMEK VE
ÖZGÜRLÜK
İttifakı

EKİM

■ Yeni Yasama Yılı

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 27. Dönem 6. Yasama Yılına 1 Ekim itibariyle başladı. TBMM Genel Kurulu'nda gündem 8 ay sonra yapılması planlanan genel seçimler olurken, TBMM Başkanı Mustafa Şentop da seçimlerin tüm siyasi partiler açısından, 'barış ve huzur içinde, güçlü ve tam bağımsız Türkiye idealinin gerçekleşmesinde rol alabilmek adına gerçekleştirilecek demokratik bir yarış' temsil ettiğini ifade etti.

Denge Denetleme Merceğinden

Kanun yapma ve yürütmeyi denetim yönünden etkin bir yasama erki, denge ve denetleme sisteminin yaşamsal bir bileşenidir. Özellikle yeni hükümet sistemine geçişle beraber yasama erki bu yaşamsal işlevlerini yerine getirememektedir. TBMM'nin bu dönem çalışmalarını da bu iki kriter üzerinden değerlendirmeye ve çözüm önerilerimizi karar vericiler ve kamuoyuyla paylaşmaya devam edeceğiz.

EKİM

■ CHP “Başörtüsü Teklifi”ni TBMM sundu

CHP'nin başörtüsü ile ilgili kanun teklifi siyaseti hareketlendirdi. TBMM Başkanlığına sunulan “Kadınların Yürüttükleri Mesleğin İcrası Kapsamındaki Kılık ve Kıyafeti Giymek Dışında Herhangi Bir Zorlamaya Tabi Tutulamaması Hakkında Kanun Teklifi”nde, “Kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile üst kuruluşlarına bağlı olarak bir mesleği icra eden kadınlar, yürüttükleri mesleğin icrası kapsamında giyilmesi gerekli cübbe, önlük, üniforma vb. dışında kıyafet giymek ya da giymemek gibi temel hak ve özgürlükleri ihlal edecek biçimde herhangi bir zorlamaya tabi tutulamaz” deniyor.

CHP'nin kanun teklifinin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan ise anayasa değişikliği çıkışı geldi. Erdoğan, “aile müessesesini korumayı hedeflediklerini” belirttiği anayasa değişikliği teklifini hızla Meclis'e sunacaklarını açıkladı.

Denge Denetleme Merceğinden

Önceki dönemlerde Türkiye’de yoğun tartışmalara neden olan başörtüsü sorunu günümüzde gerek çalışma hakkı bağlamında gerekse eğitim özgürlüğü anlamında herhangi bir yasağın konusu değildir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin konu ile ilgili kanun teklifi vermesi sonrasında iktidar Anayasada değişiklik yapılması ile karşılık vermiş ve başörtüsüne ek olarak aile kurumunu kuvvetlendirecek bir düzenlemenin de işaretini vermiştir. Toplumun en küçük birimi olan aile kurumu elbette önemli ancak aile kurumu güçlendirilirken kadınların ve toplumdaki diğer dezavantajlı grupların temel hak ve özgürlükleri de korunmalıdır. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten temel unsur, aile kurumunu bireyin temel hak ve özgürlüklerinin üzerinde görülmesidir. Ayrıca gündemdeki anayasa değişikliği, uluslararası normlar ile uyumlu olan ve halihazırda yürürlükte olan geniş aile tanımını daraltarak LGBTI+ bireylere karşı uzun süredir devam eden dışlama politikasının bir parçası niteliğindedir.

ARALIK

■ CHP Ekonomi Vizyon Belgesini Açıkladı

CHP'nin “İkinci Yüzyıla Çağrı” başlıklı ekonomi vizyon belgesi, İstanbul Lütfi Kırdar Kongre Merkezi’nde düzenlenen etkinlikle kamuoyuna açıklandı. Programda, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sunuş konuşmasının ardından, uluslararası alanda tanınan ekonomi profesörleri sunum yaptı. Kılıçdaroğlu’nun “siyaset üstü kurul” olarak tanıttığı ekipte; Amerikalı ekonomist Jeremy Rifkin, CHP Yoksulluk ve Dayanışma Ofisi Koordinatörü Hacer Foggo, Merkez Bankası eski başekonomisti Prof. Dr. Ali Hakan Kara, Prof. Dr. Daron Acemoğlu, Prof. Dr. Refet Gürkaynak ile Prof. Dr. Ufuk Akçigit yer alıyor.

Denge Denetleme Merceğinden

Türkiye, özellikle son dönemde kendini daha da ağır biçimde hissettiren hayat pahalılığı sorunu ile karşı karşıya. Yaşanan ekonomik sıkıntılar sadece alınan ekonomik kararların bir çıktısı niteliğinde değerlendirilmemelidir. Denge ve Denetleme Ağı olarak yaşanan ekonomik sorunların demokratik denge ve denetleme mekanizmasında yaşanan bozulmayla ilişkisi üzerinde durduğumuz bir rapor yayınladık. Bu raporumuzda, denge ve denetleme sisteminin temel ilkeleri niteliğinde olan liyakat, şeffaflık ve hesap verebilirliğin hayata geçirilmesinde yaşanan sıkıntılar ve yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, denetim ve kanun yapma yönünden etkin yasama, düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütmeden bağımsızlıkları, etkin katılımcı ve demokratik yerel yönetimler, bağımsız ve çoğulcu medya gibi demokratik denge ve denetleme mekanizmasının temel bileşenleriyle yaşanan hayat pahalılığı, gelir adaletsizliği ve işsizlik arasındaki ilişkiyi göstermeye çalıştık. Ana muhalefet partisi CHP tarafından yapılan toplantıda da demokratik kurumların durumuna yapılan vurgu da, Türkiye’de toplumsal refah üreten sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın yakalanmasında demokratik denge ve denetleme sisteminin kurumsallaşmasının önemini ortaya koyma bakımından önem taşımaktadır.

Denge Denetleme Merceğinden

Öncelikle bütçe görüşmeleri sırasında yaşanan üzüntü verici olay siyasi kutuplaşmanın seviyesini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Böyle görüntüler yaşanması ve siyasetçilerin söylemleri sadece siyasi kutuplaşmayı değil toplumsal kutuplaşmayı da derinleştirmektedir. Bununla beraber bütçe onayı yasamanın yürütmeyi etkin denetiminin en önemli araçlarından birisidir. Türkiye’de sistem değişikliği sonrası daha da kritik hale gelen bu denetim mekanizması gerek siyasi partiler kanununda yeni sisteme uyum kapsamında yapılmayan değişiklikler gerekse Meclis İç Tüzüğünde ilgili düzenlemelerin yapılmaması nedeniyle gerektiği gibi hayata geçirilememektedir. Bunun sonucunda yürütme tarafından yapılan bütçe doğrudan yasama erki tarafından onaylanmakta ve yasama yürütmeyi etkin denetleyememektedir.

ARALIK

■ 2023 Bütçesi Kabul Edildi

TBMM Genel Kurulunda, 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi kabul edildi. Cumhurbaşkanlığı, TBMM ve 17 ayrı bakanlığın bütçesinin görüşüldüğü 12 günlük maraton sona ermiş oldu. Bütçe görüşmelerinde bu yıl ‘kavga’ gündemi öne çıktı. Genel Kuruldaki görüşmeler tartışmalı başlarken, İYİ Parti ve AK Parti milletvekilleri arasında arbede çıktı. AK Parti Milletvekili Zafer Işık’ın yumruk attığı İYİ Parti Milletvekili Hüseyin Örs, fenalaşarak hastaneye kaldırıldı. Kalp pili olan ve aldığı darbenin ardından kalp spazmı geçiren Örs, kaldığı yoğun bakımın ardından taburcu edildi. AK Partili Işık için Meclisten geçici olarak iki birleşim çıkarma cezası verildi. Bütçe görüşmelerinde, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun konuşması sırasında da karşılıklı atışmalar yaşanırken, AK Partili ve CHP’li milletvekilleri arasında da zaman zaman tartışmalar oldu.

Dedi ki;

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu:

"Sevgili Halkım, Şahıs ve ailesine direnen vatansız bürokratları anlatmak istiyorum. Bir de bir ıslak imza ile hazineden 6 milyar TL'nin nasıl iç edildiğini... Hadi buyurun"

CHP Genel Başkan Yardımcısı Muharrem Erkek:

"Geçmişin tecrübelerinden istifade ederek, geçmiş uygulamaların ortaya çıkardığı demokrasi sorunlarına ve vesayetçi uygulamalara bir daha imkan vermeyecek yeni bir sistemi inşa etme kararlılığımızdayız."

Demokrasi ve Atılım (DEVA) Partisi Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Yeneroğlu:

"Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile katılımcı, özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin gereklerine uygun, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile etkin denge ve denetleme mekanizmalarına dayanan bir hükümet sistemi modeli amaçlıyoruz."

Demokrat Parti Genel Başkanı Gültekin Uysal:

"Toplumsal beklenti ve sorumluluk her şeyin üzerinde. Bu süreçte şahsi önceliklerini kim koyarsa kaybeder."

HDP Grup Başkanvekili Meral Danış Beştaş:

"Bu seçim kanununun özeti şu: Seçim organizasyonunu biz yapalım, bizim hakimlerin eliyle seçim kurullarını oluşturalım, hangi parti nasıl seçime giren onu düzenleyelim, ittifakların faydasını ortadan kaldıralım."

AK Parti Grup Başkanvekili Mustafa Elitaş:

"Muhtar maaşlarını asgari ücret seviyesine çeken, Vergi Usul Kanunu'yla kaçakçılık suçunun zincirleme suç kapsamına alınmasını içeren ve Eminevim şirketleri mağdurlarını koruyacak düzenlemeleri de içeren torba yasa teklifini TBMM Başkanlığına bugün sunuyoruz."

CHP Genel Sekreteri Selin Sayek Böke:

"Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile kamu harcamalarında hesap verme zorunluluğunun hukuki ve kurumsal altyapısının kurulması; TBMM'nin etkin denetim işlevini yerine getirebilmesi için başkanlığını ana muhalefetin yaptığı bir Kesin Hesap Komisyonu kurulacak olması bu açıdan önemli."

Dedi ki;

AK Parti Seçim İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Ali İhsan Yavuz:

"Bu kanun teklifindeki amacımız, siyasi partilerin varlık nedenlerine uygun bir yapılanma zemini oluşturmak, seçimlerin daha güvenli yapılabilmeye katkı sağlamak ve özellikle de seçmenin iradesinin sandığa en doğru şekilde yansımaya noktasında uygun bir atmosfer oluşturmaktır."

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli:

"Metne göre 6 parti uzlaşmamış, uzlaştıkları tek şey Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nin kaldırılması. Parlamenter sisteme geri dönüş istemek tarihin akışına karşı durmaktır."

AK Parti Grup Başkanvekili Mahir Ünal:

"CHP'nin Meclis'i olağanüstü toplantıya çağırması nezaketsizliktir. Bu çağrı hiçbir partiyle istişare edilmeden yapılmıştır."

Emekçi Hareket Partisi Sözcüsü Özge Akman:

"Üç temel kavram üzerinden yola çıkıyoruz. Emek için yola çıkıyoruz, özgürlük için yola çıkıyoruz, barış için yola çıkıyoruz."

TBMM Başkanı Mustafa Şentop:

"Bu süreç, seçime katılacak tüm siyasi partilerimiz açısından, 'barış ve huzur içinde, güçlü ve tam bağımsız Türkiye' idealinin gerçekleşmesinde rol alabilmek adına gerçekleştirecek demokratik bir yarış temsil etmektedir."

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu:

"Özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde kıyafet giymek ya da giymemek gibi temel hak ve özgürlükleri ihlal edecek biçimde kadınlar herhangi bir zorlamaya tabi tutulamaz."

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan:

"Başı açık veya başı örtülü tüm kızlarımızın ve hanımlarımızın eğitim ve çalışma haklarını güvence altına alacak, aile kurumumuzu sapkın akımların tehdidinden koruyacak bir anayasa değişikliği teklifi hazırladık."

Dedi ki;

Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi Başkanı Ceren Kalay Eken:

"Aile kavramını kutsal saymak, bireyi geri plana atıyor. Biz tüm bireyler için temel insan haklarını talep ediyoruz ancak aile öne sürülerek özellikle kadınlara, çocuklara 'bu hakları talep etmeyin' diyorlar."

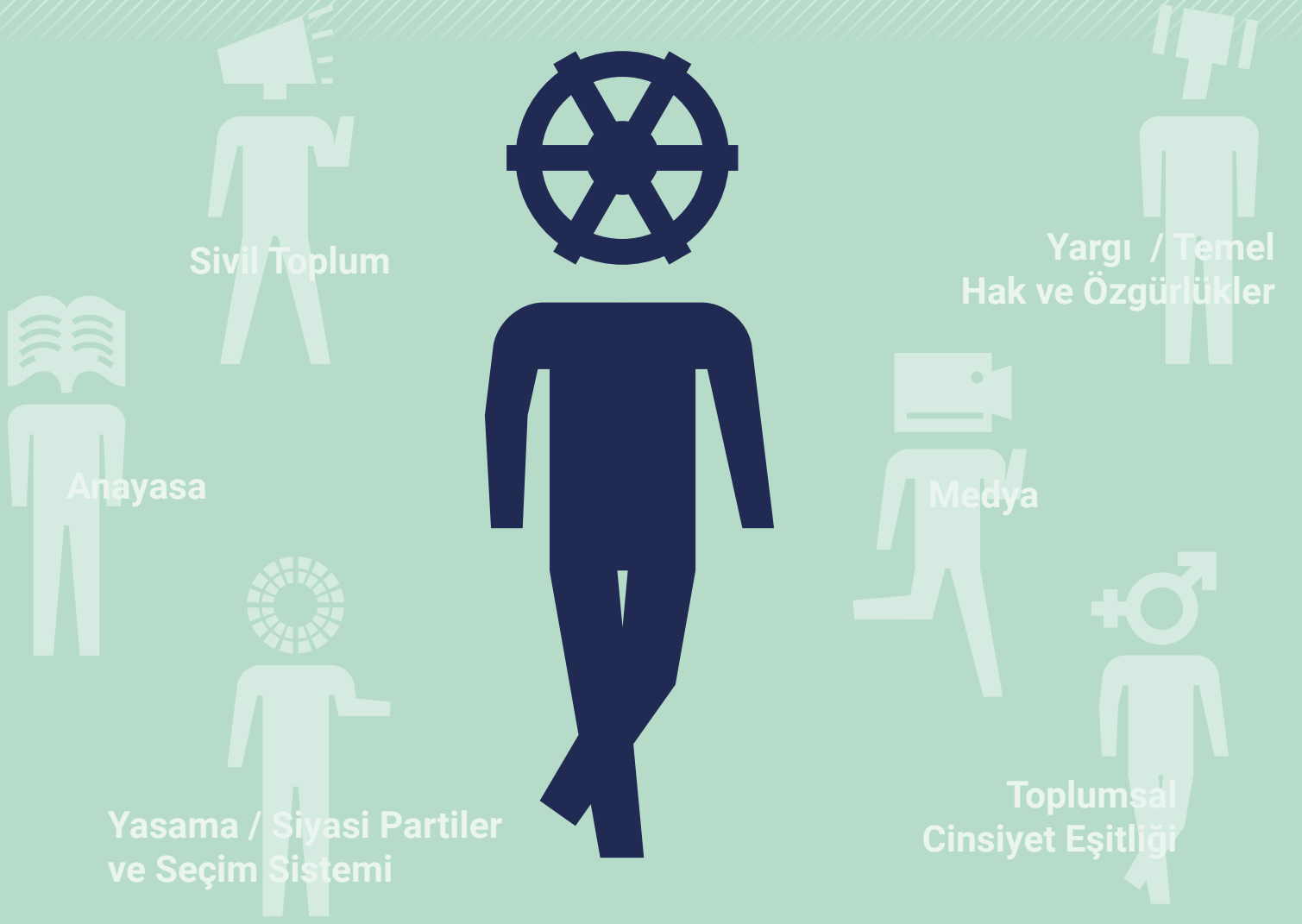
CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu:

"Bugün ülkenin kaderini değiştirme günüdür. Bunun çaresi mevcut tek adam gitsin başka bir tek adam gelsin değildir. Tek adam gitsin, yerine çalışan yeni bir sistem gelsin."

AK Parti Grup Başkanvekili Mustafa Elitaş:

"Hepimiz bu ülkenin insanıyız, orada her türlü ağız dalaşı olabilir ama sonunda fiziki bir şeyin olmaması gerekir."

Yürütme / Yerel Yönetimler

Yürütme kuvveti demokratik denge ve denetleme sistemi içerisinde yasama erkinin çıkardığı yasaları hayata geçiren ve uygulayan temel kuvvettir. Yürütme erki bakanlıklar, cumhurbaşkanı, belediyeler, valilikler ve muhtarlıklardan oluşur; düzenleyici ve denetleyici kurumlar da yürütme erki içerisine dahil edilebilir. Demokratik bir denge ve denetleme sisteminde yürütme erkinin; eşit ve adil olması, liyakatli kadrolardan oluşması, şeffaf ve hesap verebilir olması gerekmektedir.

Merkezi yönetimle vatandaşlar arasında köprü görevi gören ■ yerel yönetimler de demokratik denge ve denetleme sisteminde önemli işlevlere sahiptir. Merkezde toplanan gücün daha küçük birimlere dağıtılmasıyla yereldeki hizmetler etkinleşir; vatandaşın karar alma süreçlerine katılımı kolaylaşır, merkezi idare daha kolay denetlenir. Demokratik denge ve denetleme sisteminde yerel yönetimlerin;

- Yetki sahibi ve güçlü
- Vatandaşa yakın ve katılımcı
- Şeffaf ve denetime açık

,olmaları gerekmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle beraber yürütme erki yukarıdaki ilkeleri hayata geçirme noktasında oldukça zayıf kalmış, yerel yönetimler de merkezi idare ile artan kutuplaşma sonucu işlevlerini etkin şekilde yerine getirememiştir. 2022 yılında “Yürütme/Yerel Yönetimler” başlığı altında merceğimize takılan gelişmeleri denge ve denetleme perspektifinden derleyerek değerlendirdik.

Dört Buçuk Yılın Ardından Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Hedefleri ve Sonuçları

Anayasanın tümüyle değiştirilmediği, yalnızca yürütmenin oluşumu ve yetkilerine ilişkin değişikliklerin yapıldığı ve Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin bir değişiklik öngörülmediğinden aday yönünden ‘iki dönem’ kuralının tartışılmasının bir meşruiyet krizini tetikleyeceği açıktır.

**Prof. Dr. Ömer Faruk
GENÇKAYA**

*Marmara Üniversitesi Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü*

Yürütmenin güçlendirilmesi eğilimlerinin etkisiyle 1982 Anayasasında “sorumsuz” cumhurbaşkanına verilen genişletilmiş atama yetkilerinin teşvik ettiği “başkanlık” sistemi tartışmaları, 16 Nisan 2017’de yapılan anayasa değişikliği referandumu ile “Türk Tipi” başkanlık ya da daha yaygın olarak kullanılan “Cumhurbaşkanlığı

Hükümet Sistemi” (CHS) ile sonuçlandı. Referandumun meşruiyetine gölge düşüren “mühürsüz oy pusulalarının” Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’a (Madde 98/4) aykırı olarak sandıkların açılmasına kısa bir süre kala geçerli sayılması, yeni sistemin işaret fişegi olmuştur. “Hukukun

ÇHS Referandum (2017)

%51,41

EVEY

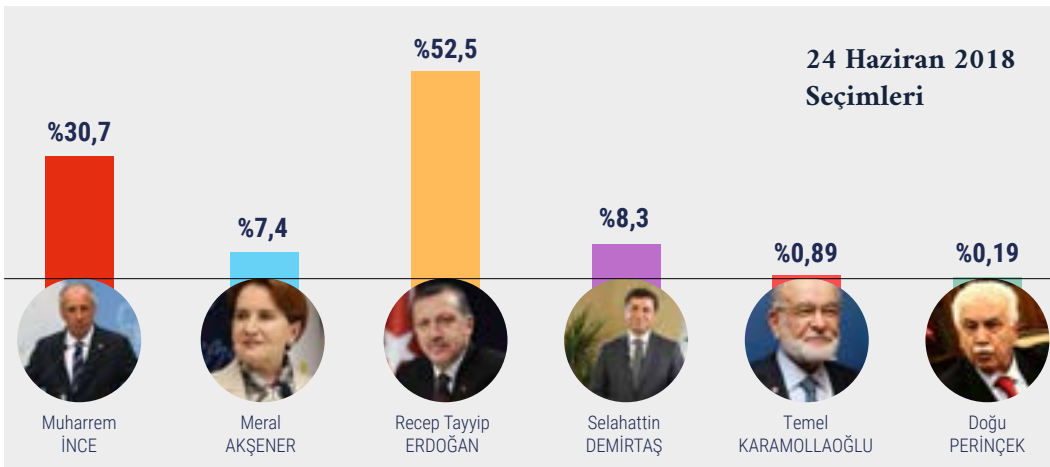
%48,59

HAYIR

arkadan gelmesi” yaklaşımıyla 298 Sayılı Kanun’da, 13 Mart 2018’de 7102 Sayılı Kanun ile getirilen “Ancak üzerinde sandık kurulu mührü bulunmamasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu filigranı, amblemi ve ilçe seçim kurulu mührü bulunan zarflar ile üzerinde leke veya çizik bulunsa dahi bunun özel işaret koymak amacıyla yapıldığı kesin olarak anlaşılamayan zarflar geçerli sayılır” hükmü, bunun en açık örneğidir.

24 Haziran 2018’de yapılan erken seçimler ile fiilen yürürlüğe giren CHS, amaçlandığı gibi devlet yönetiminde parlamenter sistemdeki çift başlılığa son vermiştir.

Kuramsal olarak, devletin ve hükümetin başı olan Cumhurbaşkanı’nın cezai sorumluluğu çerçevesinde (Anayasa Madde 105) TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu (301 milletvekili) tarafından verilecek önergeyle hakkında soruşturma açılması önergesi verilebilecek; üye tam sayısının 3/5’i tarafından soruşturma açılması kararı alınabilecek ve üye tam sayısının 2/3’ünün oyu ile Yüce Divan’a sevk edilebilecektir. Sorumlu cumhurbaşkanı yaklaşımı, uygulamada sayısal eşiklerin yerine getirilmesi, var olan iki blok (Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı) ve dışındaki partilerin farklı anlaşmalarını zorunlu kıldığından işletilmemiştir.

Cumhurbaşkanının beş yıllığına en fazla iki dönem seçileceğine ilişkin kural (Anayasa Madde 101), 2017 anayasa değişiklikleri sırasında *unutulmuş* ya da *göz ardı edilmiştir* ve seçimlerin yaklaştığı 2023 yılı başında anayasal bir tartışmaya neden olmaktadır. Yasa koyucu, anayasa değişiklikleri sırasında iki dönem kuralını olası adaylara yönelik olarak bir geçici madde ile çözmemiş ve büyük bir anayasa yapıcılığı kusuru işlenmiştir. Yeni bir hükümet sistemine geçildiği ve bu nedenle iki dönem kuralının 2018 seçimleri ile birlikte yeniden başladığı savı, buna ilişkin bir hükmün anayasa metninde yer almamasından dolayı hukuken güçsüz bir varsayımdır. Anayasanın tümüyle değiştirilmediği, yalnızca yürütmenin oluşumu ve yetkilerine ilişkin değişikliklerin yapıldığı ve Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin bir değişiklik öngörülmediğinden aday yönünden “iki dönem” kuralının tartışılmasının bir “meşruiyet krizini” tetikleyeceği açıktır. Bu krizin, yukarıda anlatılan “mühürsüz oy pusulası” gibi tartışmaya açık kararlarıyla gündeme gelen, kararlarına karşı bir üst itiraz mekanizması bulunmayan YSK’ya bırakılması, söz konusu kurulun bu konuda alacağı kararının meşruiyet krizini derinleştirmesi, toplumsal huzuru ve kurumlara olan güveni sarsması yüksek olasılıktır.

Cumhurbaşkanı, Merkezi Yönetim Bütçesi ile Kesin Hesap Kanunu *teklifi* dışında yasa önerisinde bulunamayacaktır (Anayasa Madde 104 ve 161), ancak olağan dönemlerde yürütme yetkisine ilişkin konular başta olmak üzere ve olağanüstü hal yönetimi sırasında olağanüstü hale yönelik konularda anayasaya uygunluk denetimi farklı olan kararnameler çıkarabilecektir (Anayasa Madde 104, 106, 108, 118, 119, 123 ve 148). Anayasaya göre (Madde 8) devredilemez olan yasama yetkisi önceki sistemde yetki kanunu ile sınırlı konu ve sürelerde devredilirken, yeni sistemde yürütmeye ve fiilen Cumhurbaşkanına daha

geniş bir alanda düzenleme yetkisi sağlanmıştır. 9 Temmuz 2018-31 Aralık 2022 döneminde 71’i daha önce yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde (CK) değişiklik yapan 117 CK çıkartılmıştır.¹ Ayrıca, yalnızca 3312’si Resmi Gazete’de yayımlanan 5 binin üzerinde çeşitli konulara yönelik Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarıldığı ileri sürülmektedir.²

Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe giren 209 yönetmelik dışında, aynı dönemde bakanlıklar ya da kamu kuruluşları tarafından yayımlanan yönetmelik/değişiklik yönetmeliği sayısı 2916’dır. Öte yandan, muhalefet partileri tarafından Anayasa Mahkemesine götürülen yasaların ve CK’ların anayasaya uygunluğunun incelenmesinin bir yıldan uzun sürdüğü vurgulanmaktadır. CK’ların çeşitli maddelerine ilişkin olarak 9 Temmuz 2018-3 Ocak 2023 döneminde açılan iptal davalarından esastan reddedilen 12’sinden 4’ünün bazı maddeleri esastan iptal edilmiş; 5 başvuru ise esastan iptal edilmiştir.³

Bütçe hakkı çerçevesinde, Cumhurbaşkanlığı kendi teklif ettiği Merkezi Yönetim Bütçesi ve Kesin Hesap Kanunu’na kesin onayı vermekte; vergi, harç ve benzeri mali yükümlülükleri yasalarda belirtilmiş üst ve alt sınırlar içerisinde değiştirebilmekte ve her şeyden önemlisi 3 sayılı CK (Madde 4) uyarınca Cumhurbaşkanlığının mali denetimini yapan Sayıştayın Başsavcısını Cumhurbaşkanı atamaktadır.⁴ Bu durum, yürütmenin hesap verebilirliği yönünden en önemli açmazlardan biri olarak görülürken; TBMM adına hesap denetimi

Yasa koyucu, anayasa değişiklikleri sırasında iki dönem kuralını olası adaylara yönelik olarak bir geçici madde ile çözmemiş ve büyük bir anayasa yapıcılığı kusuru işlenmiştir.

1 Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile yönetmelikleri <https://www.resmigazete.gov.tr/> adresinden taranmıştır.

2 Nergis Demirkaya, “Kaboglu 3.5 yılı raporladi: Kurumsal yapı çökerken tek kişi büyüyor”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kaboglu-35-yili-raporladi-kurumsal-yapi-cokerken-tek-kisi-buyuyor-haber-1548441>.

3 <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

4 Ferhat Akbey, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Bütçe Hakkı ve Kanunu”, *International Journal of Public Finance*, 5(1), 2020, 1-26.

yapan ve aynı zamanda bir hesap mahkemesi olan Sayıştayın Başsavcısının atamasının aynı zamanda bir siyasal partinin genel başkanı da olabilen Cumhurbaşkanına bağlanmasının yaratacağı sorun yanında, Anayasanın (Madde 139) Hakimlik ve Savcılık Teminatı hükmüne de aykırı görülmektedir.

Yönetimde istikrarla birlikte, güçler ayrılığı ve denge ve denetleme mekanizmalarının güçleneceği, TBMM'nin yasama ve denetim etkinliklerinin artacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, yasama yetkisi milletvekillerinin TBMM Başkanlığına vereceği yasa tekliflerine bağlanmıştır. 27. Yasama Dönemi'nde (31 Aralık 2022 itibarıyla) TBMM'ye 5091 yasa teklifi sunulmuş; bunlardan yüzde 58'i uluslararası anlaşmaların onaylanmasına ilişkin olmak üzere, Cumhurbaşkanlığı tarafından sunulan dört Merkezi Yönetim Bütçe ve 5 Merkezi Yönetim Kesin Hesap Kanunu ile birlikte kabul edilen toplam yasa sayısı 283'tür. Yasalaşan tekliflerin yüzde 58'i yasama tekniği yönünden eleştirilen birden fazla yasada değişiklik yapan torba yasadır. Öte yandan, yasalaşan tekliflerin bir ikisi dışında çoğunluk grubuna bağlı milletvekilleri tarafından "teklif görünümü tasarı" olarak doğrudan Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıklar tarafından hazırlandığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi parlamenter sistemin uygulamalarını aynen sürdürmekte; TBMM, *yürütmenin yedeğine alınmış*, güçlenmek bir yana giderek etkisizleşmiştir. Başta yürütme erkinin başı olan Cumhurbaşkanının yasama yılı başında Genel Kurula hitabı ve cumhurbaşkanı yardımcısı ile bakanların TBMM Genel Kuruluna bütçe görüşmeleri dışında katılmamaları ya da komisyonların toplantılarına istedikleri zaman katılabilmeleri güçler ayrılığı yönünden uygun görülse de yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanının aynı zamanda TBMM'de grubu bulunan bir partinin başkanı olması ve haftalık parti grup top-

lantılarında hitabı bu sistemin en çelişkili yönlerinden biri olarak görülmektedir.

Sistemin denge ve denetleme bağlamında hedeflerinden uzaklaştığı özellikle TBMM'nin denetim araçlarının kullanılmasında ortaya çıkmaktadır. 27. Yasama Dönemi'nde milletvekilleri tarafından verilen 76 binin üzerinde yazılı soru önergelerinin yalnızca yüzde 14'ü muhatapları (TBMM başkanı, cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar) tarafından yanıtlanmıştır. Meclis araştırması ve genel görüşme önergelerinin gündeme alınması ve sonuçlandırılması genellikle çoğunluk gruplarının tekelindedir.

Daha önce merkezi hükümet örgütünde yer alan bazı kurum ve kuruluşlar kapatılarak ya da dönüştürülürken, Cumhurbaşkanlığına bağlı olmakla birlikte ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip ofisler kurulmuş ve danışma niteliğinde kurullar oluşturulmuştur. Bu ofislerin idari vesayete tabi olmaları hukuka aykırı görülmele birlikte idari örgütlenmedeki yerlerinin açıklığa kavuşması, yerinden yönetim ilkesi yönünden de önem taşımaktadır. Benzer bir biçimde, Cumhurbaşkanının Cumhurbaşkanlığına bağlı ve aynı zamanda ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olan Türkiye Varlık Fonunun yönetim kurulu başkanı olarak bir yandan *vesayet makamı* öte yandan *vesayete tâbi makam* olması idare hukukunun genel ilkeleriyle çelişkili görülmektedir.⁵ Bu bağlamda, idarenin kanuniliği ilkesine aykırı olarak yeni sistemin, kendi kendine üreyen ("partenogenetik") bir idare sistemi yarattığı vurgulanmaktadır.⁶

Yönetimin kanun ya da CK ile örgütlenme yetkisinin bazen yönetmelik ve bazen de karar ile yerine getirildiği görülmektedir.

5 Kemal Gözler, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Uygulamadaki Değeri Bir Buçuk Yıllık Bir Bilanço", <https://www.anayasa.gen.tr/cbhs-bilanco.htm>.

6 Dilşad Çiğdem Sever, "Cumhurbaşkanının Teşkilatlanma Konusundaki Yetkileri ya da 'Parthenogenesis' Olmak", https://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/DilAad_yOidem_Sever.pdf

Sistemin denge ve denetleme bağlamında hedeflerinden uzaklaştığı özellikle TBMM'nin denetim araçlarının kullanılmasında ortaya çıkmaktadır.

Örgütlenmedeki kurallara aykırılık yanında, düzenlemelerin özensizlik ya da aceleci bir yaklaşımla yapılması yukarıda açıklandığı gibi başta CK olmak üzere yasaların ya da yönetmeliklerin de süreklilikli düzeltmelere konu olmasına yol açmıştır. Bu durum yönetimde istikrar, etkililik ve etkinlik hedefleyen bu sistemin en büyük zafiyetlerinden biri olmuştur.

Yönetimsel etkililik ve etkinlik yeni sistemin etkileşimde olduğu kurum ve süreçlerle ilgili düzenlemelerin zamanında yapılması, kurumsal yapıların akılcı bir biçimde oluşturulması ve her şeyden önemlisi sistemin başarımını (performansını) sağlayacak insan kaynaklarının yetkinlik (belli bir sorumluluğu ya da işi/görevi yerine getirebilme kapasitesi) temelinde istihdam edilmesine bağlıdır. Yukarıda vurgulandığı gibi CHS hala parlamenter sistemin ana çizgilerine bağlı olarak varlığını sürdürmektedir. Hiçbir yenilik ya da iyileştirme (reform) sil baştan gerçekleşemez. Etkin ve etkili olmasa da uzun yılların birikimine sahip birçok kurum kapatılırken ya da dönüştürülürken, deneyimli kamu görevlilerinin sistemle nasıl bütünleştirildiği bilinmemektedir. Cumhurbaşkanlığı Stratejik Planı'nda insan kaynaklarının etkin kullanımı ve kapasite geliştirilmesine önem verilirken "Mevcut insan kaynağının öncelikle değerlendirilmesi, yeterli olmaması halinde uzman personel alınması" öngörülmüştür.⁷ Bu bağlamda, CHS ile birlikte personel yönetimi konusunda yönetimsel yeknesaklık ve işbölümü sağlamaya yönelik olumlu gelişmeler de elde edilmiştir. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İnsan Kaynakları Ofisi ile Personel ve Prensipler Genel Müdürlükleri (PPGM) arasındaki eşgüdüm Cumhurbaşkanlığı yapısında etkili bir biçimde uygulanabilmektedir. Bununla birlikte, genel olarak kamu yönetiminde ve

özel olarak bazı sektörlerde *liyakat ilkesine* önem verilmediği, *kayırmacılık* gibi uygun olmayan usullerin ve özellikle *sözlü sınavların güvenilirliğinin* sorgulanması sistemin etkin ve etkili bir biçimde yerleşerek istenilen hedeflere ulaşamamasında başlıca sorun alanı olarak görülmektedir.

Cumhurbaşkanının 703 sayılı KHK ve 3 sayılı CK ile üst düzey kamu görevlilerinin atama ya da atama kararlarını onama yetkisi çerçevesinde, sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte binden fazla atamayı doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkilediği ileri sürülmektedir. Bu atamaların ABD'de olduğu gibi yasama organının denetime tabi olmaması önemli bir sorun alanıdır. Cumhurbaşkanının bir siyasal partinin genel başkanı olması nedeniyle atamaların siyasallaşmasının yanında, atanmaların yeterliliklerinin nasıl belirlendiğinin çoğunlukla belirsizliği iki önemli sorun alanı olarak görülmektedir. Bu tür atamaların açıklığı şeffaflık ve hesap verebilirlik yönünden önemlidir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanlığına bağlı PPGM'nin bağımsız ya da özerk bir yapıya kavuşturulması, üst düzey kamu görevlilerinin yeterlilik koşullarının gözden geçirilmesi, eskiden olduğu gibi Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü benzeri ya da Fransa'daki ENA (École Nationale d'Administration) örneği esas alınarak liderlik programlarına katılmaları ve liyakat güvencesi sağlayacak kurumsal düzenlemeler geliştirilmesi gereklidir.⁸

CHS'nin yerel yönetimler yönünden getirdiği kurumsal yeniden düzenlemelerin başında, İçişleri Bakanlığında İller İdaresi Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığında Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğünün farklı amaç ve işlevlerle

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yürütme erkine bağlı olarak yasama ve yargı erklerinde öngörülen hedeflerin sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

⁷ Cumhurbaşkanlığı Stratejik Planı (2019-2023), <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/07/Strateji-ve-Butce-Baskanligi-2019-2023-Stratejik-Plani-28072021.pdf>

⁸ Can Akbay, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Üst Düzey Kamu Yöneticilerinin Statüsü (Düzenleme, Atama ve Denetleme) : Kayırma ve Liyakat Sistemi, Doktora Tezi, T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, 2022, 352-369.

donatılarak çok başlı bir yapı oluşturmaları gelmektedir.⁹ Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB), büyükşehir ölçeğinde merkezi hükümetin eşgüdüm ve izleme işlevleri yönünden önemli görülse de yönetsel çok başlılığı daha dağınık bir hale getirmektedir. Belediyelerin büyük ölçekli proje ve yatırımlarında dış borçlanma yapabilmesi Cumhurbaşkanının onayına bağlanmıştır. Merkezi hükümetin yerel yönetimlerin akçalı projelerini izlemesi ve değerlendirmesi uygun olsa da onay sürecinin siyasi rekabet değerlendirmeleri ile geciktirildiği savları ileri sürülmektedir. Kalkınma Ajansları aracılığı ile kamu politikalarının oluşturulmasında sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve benzeri paydaşların sürece katılmasının etkenliği tartışmaya açıktır. 11. Kalkınma Planı'nda, "Yerel yönetimlerde optimum hizmet ve coğrafi alan büyüklüğü tespit edilerek yerel hizmet gereklerine uygun, çoklu ölçüt tasnif sistemine dayalı yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin modelleme ve mevzuat çalışması" öngörülmüş ancak somut gelişmeler görülmemiştir.

Sonuç olarak, CHS ile birlikte yürütme erkine bağlı olarak yasama ve yargı erklerinde öngörülen hedeflerin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Sistemin kendi içerisindeki açmazları; hükümetin günlük politika uygulamaları ile sistemin yerleşmesine yönelik girişimlerinin çelişmesi; stratejik planların orta ve uzun erimli somut ve uygulanabilir hedeflerden uzak ve etkili bir biçimde uygulanamaması; yetersiz insan kaynakları gibi asli nedenler yanında deneme, yanılma yaklaşımları olumsuzlukları birlikte getirmektedir. *Her kurumsal ya da politika değişikliği reform değildir.*

⁹ Şerif Öner, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Merkez-Yerel İlişkilerinde Kurumsal Değişim ve Dönüşüm", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (75), 2020, 1335-1353.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Akıbeti 2023'te Belli Olacak

Tek kişilik hükümet: Tamam mı, devam mı?

Seçim her ne kadar Cumhurbaşkanlığı adayları arasında bir yarış olsa da, adaylar en çok vadettikleri sisteme dair söz söyleyecek.

Nergis
DEMİRKAYA
Gazeteci

İktidarın “Türk Tipi Başkanlık”, muhalefetin “Tek adam rejimi” olarak nitelendirdiği Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde 4,5 yıl geride kaldı. Muhalefetin, “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” vaadi ile seçime hazırlandığı süreç, ilk dönemini geride bırakacak sisteme “tamam mı, devam mı” kararının verileceği yıl olacak.

12 Eylül Askeri darbesinin ardından hazırlanan 1982 Anayasasında, bugüne kadar 20 kez değişiklik yapıldı. İktidarların “darbe anayasası” olarak nitelendirdiği anayasa metnine dair eleştiriler ve değişiklik vaat-

leri de hep dile getirildi. Bu itirazlar bazen güncel siyasi tartışmaların, bazen ise uzun erimli siyasi hesapların parçası olarak değerlendirildi. 177 madde ve 16 geçici maddeden oluşan anayasada, değişiklik yapılan toplam madde sayısı anayasanın toplam madde sayısının da üzerine çıktı. Tam anlamıyla kökten bir değişiklik ise hiçbir iktidar tarafından hayata geçirilemedi. Yapılan değişikliklerin birçoğu önemliydi ama “sistem-rejim değişikliği” olarak değerlendirilen en kapsamlı değişiklik 16 Nisan 2017 referandumu ile kabul edilen ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini getiren düzenleme oldu.

Yürütmenin partili Cumhurbaşkanı olduğu tek kişilik yönetim modelini belki de en iyi anlatan isimlerden biri Cumhurbaşkanı Başdanışmanı, Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu Başkanvekili Mehmet Uçum'du. Uçum yeni sistemi anlattığı kitabında, “Cumhurbaşkanlığı sistemi siyasi açıdan tek kişilik hükümettir” dedi, atanan bakanlar için “siyasi teknisyen” ifadesini kullandı. Teknik açıdan Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve bakanlardan oluşan yapının hukuken karşılığının olmadığını da Cumhurbaşkanı Kararnameleri ve kararlarına atılan tek imzalarla, affını isteyen bakanların ayrılışları ile deneyimledik. Meclis onayından sonra yürürlüğe giren ama Cumhurbaşkanı'nın tek imzayla çıkış kararı aldığı İstanbul Sözleşmesi örneği de yeni sistemin hem yürütmeye verdiği güç hem de Meclis'in işlev(sizliği)ini ortaya koyan önemli bir örnek oldu.

MHP'nin verdiği destekle çok hızlı bir şekilde hazırlanıp Meclis'ten geçerek referanduma sunulan Cumhurbaşkanlığı Sistemi ile ilgili Anayasa değişikliği, 24 Haziran 2018 seçimleri ile uygulamaya geçti. AK Parti'de yönetici konumunda bir siyasetçinin ifadesiyle, “Biz Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı'na bir gömlek diktik ama kendimizi, Meclis'i unuttuk” dediği sistem, uygulama sürecinde sadece muhalefetten değil iktidarın içinden de eleştiri aldı. Bu

eleştiriler üzerine sistemin birinci yılında “revizyon” hedefli bir çalışmanın adımları atıldı.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 24 Haziran 2018 seçimlerinin birinci yılında yaptığı konuşmada, “Böylesine büyük bir reformun oturması, uygulamanın yerleşmesi elbette zaman alacaktır. Ancak genel hatlarıyla milletimizin bu sistemi kabullendiğini, ülkemizin de uyum sağladığını görüyoruz” derken sistemin bir yıllık uygulama sonuçları, eksikleri, aksaklıkları ve geliştirilmesi gereken yönleriyle ilgili kapsamlı bir çalışma başlattıklarını duyurdu. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay'ın koordinasyonunda bakanlıklar, kurumlar, akademisyenler, medya mensupları ve ilgili tüm kesimlerin katılımıyla başlatılan değerlendirme çalışması kapsamında ciddi bir revizyon beklentisi oluştu.

Sistemdeki aksaklıkları ortaya çıkarmak ve atılması gereken adımları belirlemek için kurulan komisyon birçok görüşme gerçekleştirdi. Meclis'in güçlendirilmesi için İktisat yoluyla bazı düzenlemeler yapılması, Bakanlıklardaki sorunların giderilmesi için Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarılması, Bakanların Meclis ile bağının güçlendirilmesi için adım atılması, devlet sistemini bozan müsteşarlıkların yeniden getirilmesi gibi birçok görüş dile getirildi.

Yapılan çalışmanın kısa sürede tamamlanıp önce Cumhurbaşkanı Erdoğan'a sunulması ardından kamuoyuyla paylaşılması, atılacak adımların da belli bir takvim içinde hayata geçirilmesi bekleniyordu. Ancak çalışma tamamlandıysa da getirilen öneriler içinde hayata geçirilen bir başlık olmadı. Sadece “bakan görememekten, taleplerini iletememekten” şikayet eden AK Partili milletvekillerinin istekleri doğrultusunda hukuki bir altyapısı olmayan “Meclis'te nöbetçi bakan” uygulaması başladı. Meclis Genel Kurulunun çalıştığı günlerde bakan-

🗨️ **12 Eylül Askeri darbesinin ardından hazırlanan 1982 Anayasasında, bugüne kadar 20 kez değişiklik yapıldı.**

lar belli bir sırayla Mecliste vakit geçirmeye başladı.

Sisteme dönük eleştiriler devam ederken iktidarın çağrısı ile bu kez “sivil, yeni bir anayasa” tartışması başladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Meclis açılışlarında yaptığı konuşmalarda bu konuda muhalefete de çağrı yaparken Cumhurbaşkanlığı bünyesinde çalışma başlatıldı. Cumhurbaşkanlığında akademisyenlerin içinde yer aldığı söylenen yeni anayasa çalışması, gelinen aşamada geçen 2 yıla karşın kamuoyu ile paylaşılmadı. Ancak bu süreçte çağrıya karşılık veren MHP’den 100 madde olduğu açıklanan bir teklif geldi. Söz konusu maddelerin tamamı toplumla paylaşılmadı ancak MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin yaklaşık 2 yıl önce açıkladığı metinde, bazı teklifleri sisteme dair eleştiri ve çözüm önerisi olarak değerlendirmek mümkün.

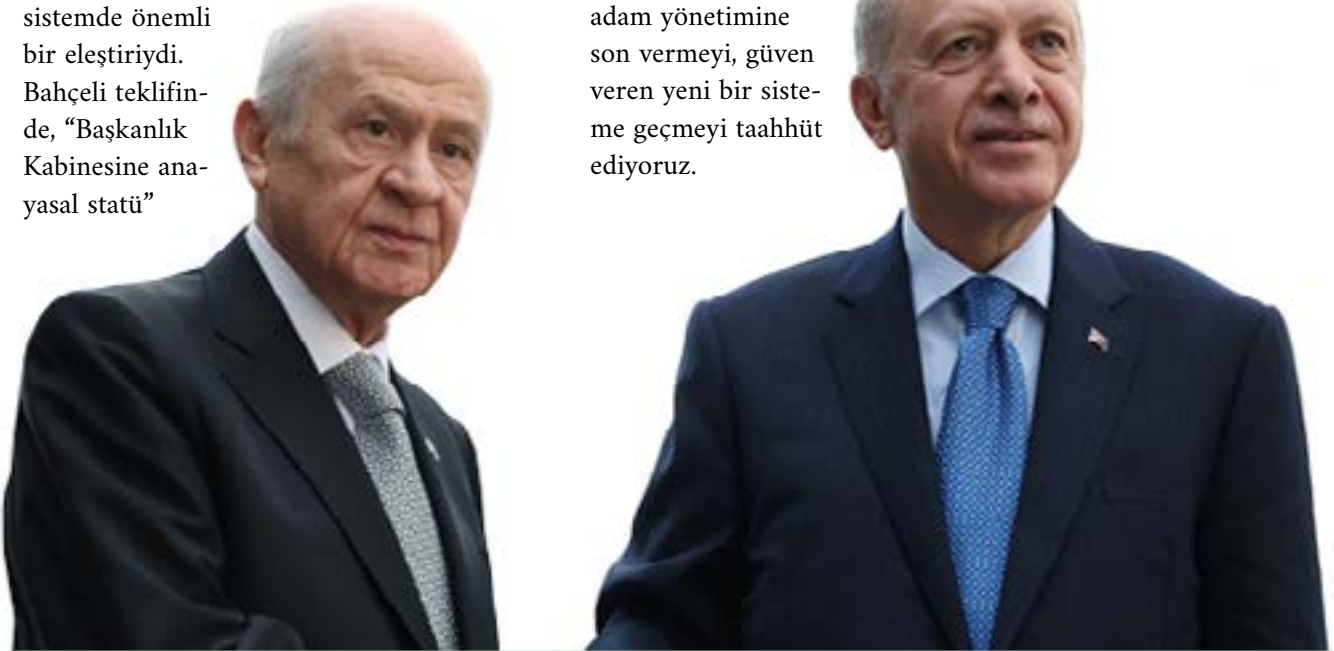
Atama ile gelen bir Cumhurbaşkanı Yardımcısının Cumhurbaşkanına vekalet etmesi, Meclis’te bütçeyi sunup savunması çok tartışıldı. Bahçeli, anayasa teklifi ile “Başkan ile birlikte iki Başkan Yardımcısının seçilmesi” önerisinde bulundu. Yine Bakanlar Kurulunun hukuki bir karşılığının olmaması da yeni sistemde önemli bir eleştiriydi. Bahçeli teklifinde, “Başkanlık Kabinesine anayasal statü”

dedi, ayrıca “Başkanlık Hükümet Programı’nın Meclis’e sunulması” önerisi getirdi. Sadece küçük bir kısmı açıklanan metinde YÖK, yargıya ilişkin üye seçiminde TBMM’nin yetkilerinin genişletilmesi, Anayasa değişikliklerini halkoyuna sunma konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne yetki verilmesi gibi Meclisin güçlendirilmesini içerecek başka talepler de yer aldı. Ancak Bahçeli’nin açıkladığı bu metin de bir sonuç üretmedi.

Hem AK Parti hem de MHP içinde sistemi revize etmeye dönük öneriler kapsamında tek bir adım atılmazken muhalefet “altılı masa” ile karşı çıktığı sisteme yönelik alternatif üzerinde yoğun bir çalışma başlattı. Altılı masanın varoluş gerekçesine dönüşen Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Mutabakat Metni, en son bir anayasa değişikliği teklifi olarak da kamuoyu ile paylaşıldı. İktidar kendi içinde de birçok eleştiriye yol açan sistemde tek bir düğmeye dokunamazken muhalefet toptan bir değişikliğin tüm ayrıntılarını açıklayarak ön aldı.

Altılı masanın anayasa değişikliği teklifi kamuoyuna açıklanırken kullanılan, “Önerimizle mevcut tek adam yönetimine son vermeyi, güven veren yeni bir sisteme geçmeyi taahhüt ediyoruz.”

🗨️ **Atama ile gelen bir Cumhurbaşkanı Yardımcısının Cumhurbaşkanına vekalet etmesi, Meclis’te bütçeyi sunup savunması çok tartışıldı.**

Anayasanın temelini insan onurunu koyuyoruz” ifadeleri, seçim hattının doğrudan sistem üzerinden kurulduğunun kanıtıydı. Gelecek adına vaatlerde bulunan muhalefet, doğrudan cumhurbaşkanının uygulamalarını işaret ederek, bir gecede kararnamele uluslararası sözleşmelerden çıkılamayacağına dönük vaatlerini sıraladı. Bugünden yarına bu sesleniş, sistem için “tamam mı, devam mı” tartışmasını besleyen özne olarak cumhurbaşkanlığı makamını merkeze konuldu ve siyasetin günlük tartışmaları buradan beslenmeye başladı.

Muhalefet seçim sürecini bir sistem tartışmasına taşımak için planlarını yapmış durumda. Muhalefet partisi liderlerinin sık sık yaptığı açıklamalarda ortaklaşan ifadesiyle: “Bu seçim otoriter sistemden yana olanlarla demokrasi isteyenler arasında geçecek bir seçim olacak. Seçimde

sistem oylanacak.” Cumhurbaşkanı adayı merakla beklenen muhalefetin seçim sahasındaki stratejisinin de buradan şekillenmesi bekleniyor. Muhalefetin, “Tek adam” vurgusunun yapıldığı, “Sistemin olumsuzluklarının” anlatıldığı, ‘Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin maliyetinin hesaplandığı bir seçim kampanya süreci yürütmesi, bugünden sürpriz değil.

İktidar kanadından son yapılan açıklamalara bakılırsa normal takviminden 1-2 önce, muhtemel Mayıs ayında yapılacak seçim her ne kadar Cumhurbaşkanlığı adayları arasında bir yarış olsa da, adaylar en çok vadettikleri sisteme dair söz söyleyecek. Cumhur İttifakı adayının da kendi içlerinde de eleştiri konusu olan sistemde revizyonun kapısını açması sürpriz olmayacak. En başta yazdığımız ifadeyle 2023 seçimi mevcut sisteme “tamam mı, devam mı” kararının verileceği yıl olacak.

Yerel Yönetimler ve İyi Yönetişim

İyi yönetişim, demokrasi ve vatandaş memnuniyeti olgularına nazaran arka planda kalan bir olgu. Son dönemde bu durum değişmeye başladı; iyi yönetişim, temel olarak birlikte yaşama kültürü ve bunun güvene dayalı olmasını merkezine alan bir bakış açısı sunuyor.

**Dr. İnan
İzci**

Argüden Yönetişim
Akademisi, Danışman

Dünya ve Türkiye bir dönüşüm sürecinden geçiyor. Ekolojik, ekonomik, siyasi ve sosyal alanların tümünde bu sürecin etkilerini görüyoruz. Küresel ölçekte iklim değişikliği, ekonomik kalkınma, sosyal adalet ve siyasal istikrar konularında süren çabalar bu dönüşümün boyutlarını ortaya koyuyor. Öte yandan, 2020’de başlayan ve etkileri hala devam eden Covid-19 pandemisi söz konusu dönüşüm süreci üzerinde çarpan etkisi yarattı. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) en son hazırladığı İnsani Gelişmişlik Raporu başlığında bu dönemi “**Belirsiz zamanlar, hu-**

zursuz yaşamlar” olarak özetledi¹. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler (BM) küresel ölçekte Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının durumunu değerlendirdiği 2022 raporunda², birden çok krizin iç içe geçtiği ve insanlığı tehdit eden **doğal ve toplumsal risklerle** yüz yüze olduğumuzu belirtti. Bu zorlu süreçte doğanın ve insanların korunması için farklı risk ve fırsatların yönetilmesi gerekiyor. Eş zamanlı olarak bilim, teknoloji ve artan yenilikler çeşitli

1 <https://www.undp.org/egypt/publications/human-development-report-2021-22-uncertain-times-unsettled-lives-shaping-our-future-transforming-world>

2 <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>

fırsatlar sunuyor. Doğa ve insana duyarlı ekonomik model arayışları, gelir adaletine yönelik talepler ve istikrar beklentisi, kamu kurumlarının daha etkin olmasına yönelik ihtiyacı vurguluyor. Merkezi ve yerel yönetimlerin daha bütünsel, kapsayıcı ve etkin çözümler üretmesi bekleniyor. Vatandaşlara en yakın ve kapsamlı hizmet sunan yerel yönetimlerin yönetim kalitesinin ve politikalarının iyileştirilmesi öncelik haline geliyor.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, yaşam kalitesinin tüm kesimler için artması ve demokrasinin gündelik hayatta güçlenmesinde yerel yönetimlerin üzerine birçok sorumluluk düşüyor. Türkiye’de yerel yönetimlerin büyük çoğunluğunu belediyeler oluşturuyor. Ülke genelinde toplam 1.391 belediye yerel ortak ihtiyaç ve talepleri karşılamak üzere faaliyet yürütüyor. Belediyeler ve bağlı kuruluşlar merkezi yönetimden sonra en önemli kamu kurumları olarak doğa ve insan üzerinde çeşitli ve uzun dönemli etkilere yol açıyor.

Büyükşehir Belediyesi Sayısı	30
İl Belediyesi Sayısı	51
Büyükşehir İlçe Belediyesi Sayısı	519
İlçe Belediyesi Sayısı	403
Belde Belediyesi Sayısı	388
Toplam Belediye Sayısı	1391

İçişleri Bakanlığı - Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri

Başkan ve meclis üyelerini yerel seçmenlerin belirlediği belediyeler, yapıları ve işleyişleri gereği siyasi nitelik taşıyorlar. Bununla birlikte belirli işlev ve kurallara göre hareket etmeleri gerektiği için devletin idari yapısına göre işliyorlar. Aynı

zamanda gelir toplayan ve harcamalar yapan kamu kurumları olarak mali boyutları mevcut. Kısacası belediyeler siyasi, idari ve mali özellikler içeren yerel kamu kurumlarıdır. Ürettikleri kamusal değer ve yarattıkları toplumsal ve çevresel etkiler ile gündelik hayatın önemli belirleyicisi konumundalar. Bu nedenlerden ötürü belediyeler demokrasi, iyi yönetim ve etkin mali yönetimin odağında ele alınması gereken kurumsal aktörlerdir. Dönüşüm çağında belediyelerin daha demokratik, kapsayıcı, sürdürülebilir ve etkin değer üretmeleri önemli kazanımlara yol açacaktır. Çünkü belediyeler çevre, altyapı, sosyal politika ve yerel ekonomi gibi temel alanlarda hizmetler sunuyorlar. Doğa ve insan üzerinden gerek önleyici gerekse de kalkınma ve yaşam kalitesini destekleyici etkilere yol açıyorlar.

Vatandaşlar 5 yıllık süre için belediye başkan ve meclis üyelerine kamusal otorite ve kaynakları emanet ediyorlar. Seçimler dışında vatandaşların temsilci olarak seçtikleri bu kişileri izleme, değerlendirme ve katılım yoluyla etkilemeleri ise yasal hakları. Ancak genelde belediyeler akla gelince vatandaşların ihtiyaç, talep veya şikayetlerini ne oranda karşıladıklarına odaklanılıyor. Bir başka ifadeyle yönetim **performansı ve vatandaş memnuniyeti** göz önüne alınmıyor. Ancak, belediyeler aynı zamanda demokrasi, vatandaş hakları, doğal hayata duyarlılık ve toplumsal hayata katılım (toplumsal özne olma) imkanları açısından **nasıl yönettikleri** önem taşıyan kamu kurumları. Performans kadar **güven ve yönetim kalitesi** açısından değerlendirilmesi gerekiyor. Burada **iyi yönetim kültürü** devreye giriyor.

İyi yönetim, demokrasi ve vatandaş memnuniyeti olgularına nazaran arka planda kalan bir olgu. Son dönemde bu durum değişmeye başladı; iyi yönetim, temel olarak birlikte yaşama kültürü ve bunun güvене dayalı olmasını merkezine alan bir bakış

Yerel yönetimlerin yönetim kalitesinin ve politikalarının iyileştirilmesi öncelik haline geliyor.

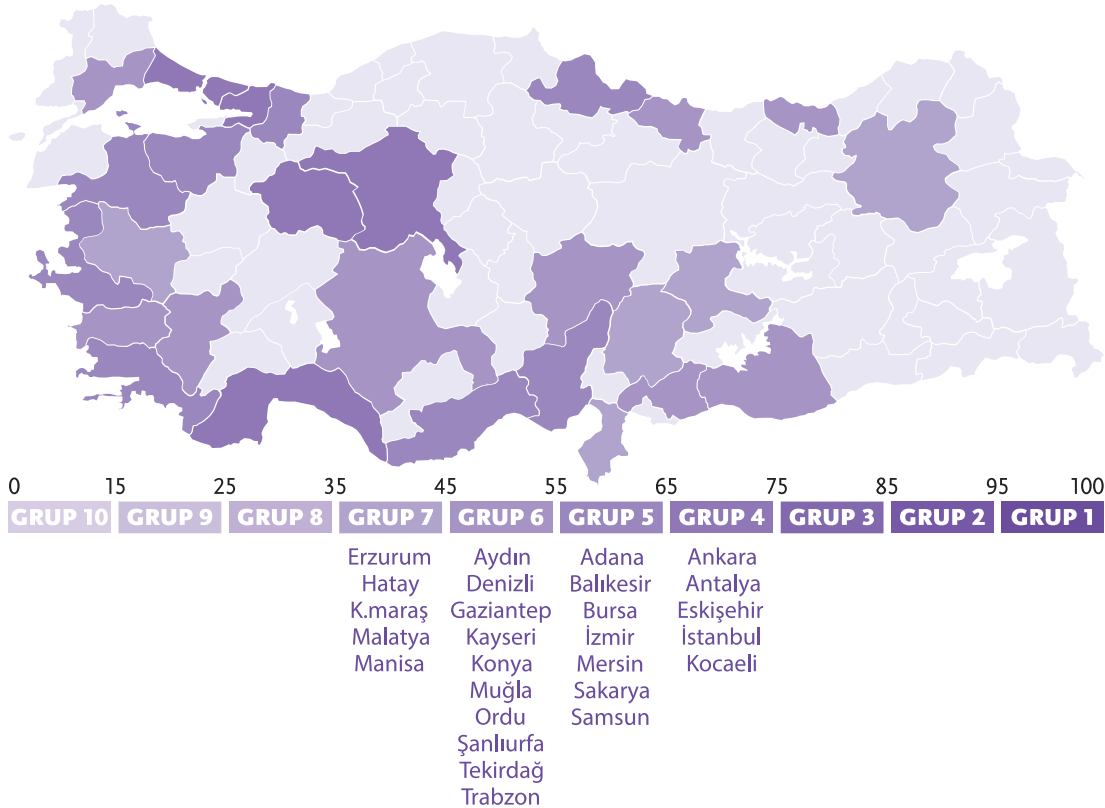
açısı sunuyor. Kamu kurumlarının **siyasi, idari ve mali açıdan nasıl yönetildiğine** odaklanan bir yaklaşımı ifade ediyor. Genelde şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, adillik gibi ilkeler biçiminde biliniyor ve ele alınıyor. Güvene dayalı bir yönetim anlayışı ve bir arada yaşam kültürü kendisini, ilkeler ve uygulamalar üzerinden belediyelerin gündemine taşıyor. Özellikle 2019 yerel seçimlerinden sonra iyi yönetim ilkele-ri birçok belediye başkanının söylemlerinde karşımıza çıkıyor. Bu olumlu gelişme salt performans ve memnuniyet temelli bakmaktan öteye geçerek aynı zamanda güveni önemsemeyi işaret ediyor.

Aslında bu sürecin temelleri 2005 yerel yönetimler reformunda atılmıştı. 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanunu ile Kent Konseyi Yönetmeliği gibi yasal düzenlemeler iyi yönetim ilkeleri ve bunların uygulanmasına dönük özellikler içeriyor. Belediyelerin vatandaşlara sadece

hizmet vermesini değil aynı zamanda onlara karşı şeffaf ve hesap verebilir olmasını öngörüyor. Vatandaşları mahalleden başlayarak ilçe ve il yönetim süreçlerine katılım yoluyla katkı vermesini salık veriyor. Örneğin, ilgili mevzuat hemşerilik hukukuna dayalı olarak yerelde yaşayan herkesin (vatandaş bağı olmayan bireyler dahil) belediyelerin ve mahalli ortak meselelerin yönetim süreçlerinde katılım, izleme ve değerlendirme hakları olduğunu belirtiyor. Ancak gerek zorlayıcı müeyyidelerin zayıflığı gerekse de kültürel nedenlerden ötürü iyi yönetim kültürünün yerelde hayata geçirilmesi istenilen düzeye erişmiş değil. Bunu yapılan çeşitli araştırma ve raporlar ortaya koyuyor.

Bunlardan en güncel ve kapsamlı olanı Argüden Yönetişim Akademisi tarafından Büyükşehir Belediye Yönetişim Karnesi (BBYK) adlı çalışma kapsamında gerçekleştirildi. 2022 yılında 27 büyükşehir belediyesi, vatandaş bakış açısını merkeze

Büyükşehir Belediyelerinin İyi Yönetişim Karne Puanlarına Göre Dağılımı

olarak iyi yönetim ilkeleri açısından değerlendirildi³. Mevzuat ve ilgili kalkınma planlarına göre hazırlanan 337 gösterge hazırlandı. Büyükşehir belediyelerinin nasıl ve ne oranda iyi yönetim kültürüne sahip oldukları incelendi. Başka biçimde ifade etmek gerekirse, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin **tutarlılık, sorumluluk ve duyarlılık, hesap verebilirlik, adil-lik ve kapsayıcılık, şeffaflık, etkililik ve verimlilik ile temsil ve katılım** ilkelerini **nerede, ne yönde ve nasıl uyguladığını** görme fırsatı verdi.

Yapılan incelemeler sonucunda büyükşehir belediyelerinin farklı düzeylerde iyi yönetim kültürüne ve uygulamalarına sahip olduğu görüldü. Belediyelerin iyi yönetim karne puanlarının genel olarak 35-74 puan aralığında toplanmış olduğu tespit edildi ve gelişim için önemli alanlar olduğu ortaya çıktı. Elde edilen sonuçlar ve tespit edilen gelişim alanları esas itibarıyla Türkiye'de yerel yönetimlerde iyi yönetimin güçlendirilmesine yönelik çabaların artması gerektiğini gösteriyor. Bu yönde kazanılan ilerlemeler, belediyelerin yerel düzeyde demokrasi, sürdürülebilir kalkınma ve yaşam kalitesine dönük etkilerinin artmasına yol açacaktır.

İyi Yönetişim Nasıl Olur?

Belediyelerde iyi yönetişimin güçlendirilmesi için yapılması gerekenleri 4 ana başlık altında ele alabiliriz:

1 Sürdürülebilir kalkınma ve yaşam kalitesinin güçlendirilmesi için planlama kalitesi artırılmalıdır.

Belediyeler nihai olarak, şehrin kalkınması ve hemşerilerin yaşam kalitesini artırmak için faaliyet yürütürler. Bu görevlerini iyi yönetişime uygun biçimde yapabilmeleri için aşağıdaki konulara önem verilmelidir:

- **Planlama sürecinde coğrafi ve sosyal boyutlar daha iyi değerlendirilmelidir.** Mahalle, ilçe ve il düzeyinde mevcut durumun mekânsal ve farklı sosyal gruplar açısından veri temelli ve katılımcı şekilde değerlendirilmesi belediyelerin daha etkili politika ve hizmetler sunmasına hizmet edecektir.

Belediyeler demokrasi, iyi yönetim ve etkin mali yönetimin odağında ele alınması gereken kurumsal aktörler.

- **Sürdürülebilir kalkınmaya bütünsel bakış açısı ile yaklaşılması gerekiyor.** Yerelde sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlarına, toplumsal ve bireysel refahın güçlenmesine yönelik ihtiyaçlara dair ölçülebilir, somut ve etkili hedefler tayin edilebilir. Bu hedeflerin kısa, orta ve uzun vadeli etkileri göz önüne alınmalıdır.
- **Yerel sürdürülebilir kalkınmanın ulusal ve küresel ölçekteki politika ve planlar ile uyumu artırılmalıdır.** Birleşmiş Milletlerin sunduğu sürdürülebilir kalkınma vizyonu ile ulusal kalkınma ve sektörel planlar ile belediyelerin stratejik hedef ve faaliyetleri arasındaki uyumun artması daha etkili sonuçlar elde etmeye yol açacaktır.
- İlçe belediyeleri arasında ve büyükşehir belediyeleriyle daha fazla iş birliğinin ve eş güdümün sağlanması gerekiyor. Belediyelerin stratejik planlama, yatırım ve faaliyetlerinde ilçe belediyeleri ile iş birliği ve eşgüdümünü güçlendi-

³ <https://buyuksehiryonetisimi.argudenacademy.org>

rilmesi kaynaklar ile daha fazla fayda üretilmesine hizmet edecektir.

- **Bütünsel ve katılımcı eylem planları ile belirli alanlarda hızlı ve etkili çözümlere ulaşılabilir.** İklim, enerji, eşitlik ve benzeri konularda diğer yerel paydaşlar ile yoğun çabalar gösterilebilir.
- **Her kesimin yaşam kalitesinin artırılması için çocuklar, engelliler, kadınlar, evsizler, sığınmacılar ve yoksullara yönelik veri toplanması, bütünsel hedefler belirlenmesi ve adil kaynak kullanılmasına önem verilmelidir.** Bütünsel hizmetler sunmak, toplumsal uyum ve entegrasyona yönelik faaliyetler gerçekleştirmek adil ve kapsayıcı yönetim anlayışının gereği olarak düşünülmelidir.

2 Katılım kalitesi güçlendirilmelidir.

Katılım ancak ilgili tüm kesimleri kapsıyor ve istenilen sonuçları üretiyorsa kaliteli sayılabilir. Kent konseyleri, mahalle meclisleri veya dijital katılım araçları tüm kesimleri ve özellikle kırılgan sosyal grupları içermelidir. Katılım sürecinde alınan kararlar ile gösterilen çabaların sonuç üretmesi durumunda katılımcı yönetim sağlanabilir. Bunun için şu konulara öncelik verilmelidir:

- **Katılımcı planlamada tüm ilgili paydaşların daha etkin yer alması hedeflenmelidir.** Katılım kalitesinin güçlenmesi için tüm planları hazırlama süreçlerinde kent konseyleri, ilgili STK'lar, üniversiteler, kamu kurumları ve diğer paydaşların daha etkin şekilde dahil edilmesine ihtiyaç var.
- **Kent hakkının ve aktif hemşerilik kimliğinin desteklenmesi gerekiyor.** Bireylerin yaşadıkları yerde aktif vatandaş/hemşeri olabilmesi için hemşeri hukuku ve kent hakkının somut hale getirilmesi ve güçlendirilmesi fay-

dalı olacaktır. Demokrasi ve iyi yönetim ancak aktif vatandaşlık/hemşerilik kimliği ile sürdürülebilir kılınabilir.

- **Kent konseylerinde iyi yönetişimin güçlendirilmesine ihtiyaç var.** Kent konseyleri mevzuat gereği vatandaşlara oldukça önemli katılım, şeffaflık, izleme ve denetleme araçları sunuyor. Bu nedenle katılımın güçlendirilmesine kent konseylerinin daha kapsamlı, aktif ve iyi yönetim kültürüne uygun çalışmasından başlamak yerinde olacaktır.
- **Belediye başkanı ile meclis üyeleri ve vatandaşlar arasında etkileşimin artırılması daha etkili yönetim kararlarına hizmet edecektir.** Belediyelerde en önemli karar alıcılar meclis üyeleri ve başkanıdır. Özellikle belediye meclis üyeleri ile vatandaşlar arasındaki ilişkinin kurumsal olarak düzenlenmesine, düzenli irtibat ve temaların sağlanmasına önem verilmelidir.
- **Katılımı güçlendirecek yeni uygulamaların hayata geçirilmesi faydalı olacaktır.** Katılımcı bütçe, dijital katılım platformları, mahalle meclisleri gibi uygulamalar katılımın kapsayıcılığını ve etkilerini artıracaktır.
- **Yerel paydaşları ile iş birliğinin güçlendirilmesi kapsamlı faydalar sunacaktır.** STK'lar, üniversiteler ve diğer paydaşlar ile ortak planlama yapmak ve çalışmalar yürütmek belediyelerin bu paydaşların bilgi, birikim ve kaynaklarından faydalanmasını sağlar.

3 Bilgilendirme Kalitesinin Güçlendirilmesi

Belediyeler ile vatandaşlar arasında güvenin artması öncelikle bilgilendirme kalitesine bağlıdır. İlgili alanlarda sunulan erişebilir, anlaşılabilir, doğru ve eksiksiz bilgi belediyelerin şeffaflığını güçlendirir ve kurumlara duyulan güveni artırır.

🗨️ **STK'lar, üniversiteler ve diğer paydaşlar ile ortak planlama yapmak, belediyelerin bu paydaşların bilgi, birikim ve kaynaklarından faydalanmasını sağlar.**

- **Vatandaş odaklı bilgilendirme yapılmasına öncelik verilmelidir.** Belediyelerin internet siteleri, stratejik planları, faaliyet raporları ve diğer bilgi kaynaklarını vatandaşlar açısından daha anlaşılır, izleme ve değerlendirmeye izin verir olması vatandaşların belediyelerin hizmet ve faaliyetlerinin nerede, ne kadar ve nasıl sonuçlar yarattığını anlamasına, kıyaslamasına ve değerlendirmesine imkân verir. İl, ilçe, mahalle ve sosyal gruplara dair bilgi paylaşılması ise paylaşılan bilgileri daha ilgili kılar.
- Şeffaflık ve demokratik hesap verebilirliğin aktif biçimde güçlendirilmesi güven düzeyini hızlı şekilde artıracaktır. Belediyeler aktif biçimde hem siyasi hem idari hem de mali alanlarda şeffaflığı ve hesap verebilirliği vatandaşa göstermelidir. Bunun için tüm siyasi, idari ve mali kararlar ile bunların sonuçları anlaşılır biçimde izleme ve değerlendirmeye sunulmalıdır. Mali şeffaflık güven sağlamak açısından en önemli alanı oluşturur. Bunlara ek olarak kent konseyleri de katılımın kalitesi hakkında rapor yayınlarak katılım hakkında şeffaf ve hesap verebilirliklerini yükseltebilirler.

- Şehir verilerinin toplanması ve paylaşılması daha etkili politika ve hizmetler yürütülmesine katkı sağlayacaktır. Günümüz dünyasında veri ve bilgi kaynaklarının artması ile belediyelerin kendi sorumluluk alanları ile ilgili demografik, coğrafi, idari vb. verileri paylaşması kolaylaştı. Bu veri ve bilgilerin internet üzerinden paylaşılması, STK'lar ve iş dünyasının daha etkili karar almasına ve daha verimli faaliyetler yürütmesine hizmet eder.
- **Vatandaşların görüş ve talepleri hakkında bilgi verilmesi belediyelere duyulan güveni artırır ve kurumsal gelişimi destekler.** Belediyelerin vatandaşların hizmetlere yönelik şikayetlerini ve memnuniyetini düzenli olarak ölçmeleri kendi gelişimlerini değerlendirmeleri ve vatandaşların bu konuda bilgi sahibi olmaları güven artıracaktır. Benzer şekilde vatandaşların bilgi edinme hakkını nasıl kullandıkları, hangi kanallardan ne gibi hizmetler talep ettikleri ve bu taleplerin ne kadar sürede ve ne ölçüde karşılandığı gibi konularda düzenli olarak bilgi paylaşılması güvenin sağlanması açısından önemlidir.

Katılım ancak ilgili tüm kesimleri kapsıyor ve istenilen sonuçları üretiyorsa kaliteli sayılabilir.

4 Kurumsal İşleyiş Kalitesinin Güçlendirilmesi

Belediyelerin sorumluluklarını yerine getirebilmesi ve aldığı kararları hayata geçirmesi en başta kurumsal işleyiş kalitesi ve kapasitesine bağlıdır. Yerel kalkınmanın ve hemşerilerin yaşam kalitesinin artmasında, belediyelerin kurumsal kapasitelerinin sürekli gelişimi büyük önem taşır. Kurumsal kültür, mali kaynaklar, insan gücü niteliği, teknolojik imkanlar ve yeni çözümler üretme kapasitesi gibi faktörler doğrudan kurumsal işleyiş kalitesini belirler. İyi yönetim kültürü kurumsal işleyişin tutarlı, etkili ve verimli olmasını gerektirir.

- **Entegre kalite yönetim sistemlerine dayalı işleyişin sağlanması belediyelerin kurumsal kapasitesini sürekli geliştirir.** Kurumsal kalitenin en üst karar alma süreçlerinden en basit uygulama adımlarına kadar işletilmesi, mevcut yetki ve kaynaklar ile azami faydanın üretilmesini sağlar. Belediyelerin daha çevik, kapsayıcı, etkili ve verimli çalışması için kurumsal kapasite ve kültüre öncelik verilmelidir.
- **Mali kaynak yönetiminin güçlendirilmesi ile daha fazla ve etkili kamusal fayda üretilebilir.** Mali kaynaklar belediyelerin kurumsal işleyiş kalitesi ve iş yapma kapasitesini asli olarak belirler. Belediyeler gelir, gider ve borç durumlarını dengeli ve sürdürülebilir biçimde yönettiğinde işlevlerini etkin biçimde yapabilir ve beklentilere cevap verebilir. Mali kaynaklar, öz gelirlerin etkin şekilde toplanması, sürekli biçimde tasarruflar yapılması ve yeni kaynaklar yaratmak için girişimlerde (iş-tirakler, işletmeler, hibeler, kamu-özel sektör iş birlikleri vb.) bulunması ile güçlendirilebilir.
- **Paydaşların kaynaklarının ortak hedefler için harekete geçirilmesi ile daha fazla kalkınma ve yaşam**

kalitesi artışı elde edilebilir. Belediye kaynaklarına ilaveten paydaşların mali kaynakları, bilgi, deneyim ve insan gücünü harekete geçirmek belediyelerin kurumsal etki yapma becerisini yükseltir. Yüksek güven duyulan kurumlar ile iş dünyası, STK'lar ve üniversiteler daha fazla iş birliği ve ortak faaliyetler yapmaya yönelir.

- **Vatandaş görüşlerinin kurumsal gelişim için fırsata çevrilmesi önemli faydalar sunacaktır.** Vatandaşlardan gelen şikâyet, talep, bilgi edinme başvurusu veya öneriler kurumsal gelişim için çok önemli veriler olarak incelenebilir. Elde edilen bu veriler algı, beklenti ve kurumun durumunu anlamak için öğretici nitelik taşır. Bu verilerin haftalık, aylık ve yıllık bazda detaylı bir şekilde incelenmesi, tespitler yapılması ve bunlara göre iyileştirilmelerin hayata geçirilmesi kurumsal işleyiş kalitesi ve kapasitesinde çarpan etkisi yaratır.

Bu öneriler gerek yürütülen BBYK çalışması gerekse de diğer yapılmış projeler ve faaliyetlerden çıkarılan sonuçlara dayanıyor. Temel olarak mevcut mevzuatın uygulanmasını güçlendirmek ve aynı zamanda gelecekte yapılacak reform çalışmalarına yönelik önemli bulunan iyileştirme noktalarını içeriyor. Yapılan tespitler ve sunulan bu önerilerin, belediyelerde iyi yönetimi iyileştirmek, böylece demokrasi, sürdürülebilir kalkınma ve yaşam kalitesinin artmasına yerel düzeyden katkı yapacağı öngörülüyor. Dönüşüm çağında olmanın yol açtığı belirsizlikler ve kaygılarla yerelde başa çıkmak açısından, iyi yönetim kültürü her birey ve sosyal kesim için önemli fırsatlar sunuyor.

📖 **Dönüşüm çağında olmanın yol açtığı belirsizlikler ve kaygılarla yerelde başa çıkmak açısından, iyi yönetim kültürü önemli fırsatlar sunuyor.**

OCAK

■ Yolsuzluk Algı Endeksi

Yolsuzluk Algı Endeksinin 2021 verilerine göre Türkiye, son 10 yıl içerisinde en çok puan kaybeden ülkeler arasında yer aldı. 180 ülkenin incelendiği ve düzenli olarak uzmanların, sivil toplum örgütlerinin ve iş dünyası temsilcilerinin kamu kesimindeki yolsuzluk algılarını ölçen endekste Türkiye 96. sıraya geriledi.

Denge Denetleme Merceğinden

Kamuda yolsuzluk, gelir dağılımında adaletsizliğe, kamu kaynaklarının vatandaşlar lehine kullanılmamasına ve kaynakların etkin yeniden dağıtımını engelleyerek toplumda yoksulluğun yayılmasına ve derinleşmesine de neden olmaktadır.

Kamu alanındaki yolsuzluk aynı zamanda patronaj ve kayırmacılık gibi demokrasinin özü olan adil ve özgür seçim ve rekabeti son derece olumsuz etkileyen uygulamaların da önünü açmaktadır. Daha da önemlisi bu tür uygulamalar, kendini temsil eden siyasetçiden hesap soran, etkin katılımı bir hak olarak gören siyasi katılım gösterme isteği gösteren aktif vatandaşlığın da toplumda yaygınlaşmasının önündeki temel engellerden birisidir.

Kamuda yolsuzluğun önlenmesi bağımsız ve tarafsız yargı erki, yürütmeden ve düzenleyip denetledikleri sektörlerden bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurumlar, şeffaf ve hesap verebilir merkezi ve yerel yönetimler, denetim yönünden etkin bir yasama, çoğulcu ve aktif bir sivil toplum ve bağımsız medya ile mümkündür. Kısacası sağlıklı işleyen demokratik bir denge denetleme sisteminin bu temel bileşenlerindeki bozulmanın bir sonucu niteliğindeki artan yolsuzluk ancak bu sistem, hem anayasada ve kanunlarda kurumsal olarak, hem de vatandaş ve siyasetçilerde bir kültür olarak yerleştiğinde önenebilir.

■ Merkezi ve Yerel Yönetim Arasındaki Gerginlik Vatandaş Zarar Veriyor

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve Merkezi yönetim arasında yaşanan kutuplaşma devam etti. İçişleri Bakanlığının İBB'de çalışan personel ile ilgili terörle ilişkili oldukları gerekçesiyle teftiş başlatması bu gerginliği daha da arttıran bir etken oldu. Son olarak Sefaköy-Beylikdüzü metro projesinin 2022 yılında Cumhurbaşkanlığı Yatırım Programına alınmaması ve Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının 'dökümanlarda eksiklik olduğu' gerekçesiyle projeye onay vermemesi üzerine bir başka tartışma başlamış oldu. Benzer şekilde Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından sürdürülen Adana Metrosu 2. Etapı da Cumhurbaşkanlığı yatırım programına alınmadı.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak vatandaşlara etkin hizmet sağlayan katılımcı yerel yönetimlerin önemine sıklıkla vurgu yapıyoruz. Bu çerçevede son yıllarda bazı yerel yönetimler ve merkezi yönetim arasında yaşanan ve siyasi nitelik taşıdığı izlenimi veren gerginliğin en başta hizmet bekleyen vatandaşları olumsuz yönde etkilediğini düşünüyoruz. Yerel yönetimlerin etkinliğini azaltan bu gerilimin azaltılması başta bu hizmetlerden yararlanacak olan kenttaşların yararına olacaktır.

ŞUBAT

■ Güvenlik Gerekçesiyle Bazı İllerde Yasaklanan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Hakkari, Van ve bazı diğer illerde Valilik kararıyla gösteri, eylem ve basın açıklamaları, oturma eylemi, gösteri yürüyüşleri, açlık grevi, çadır kurma, stant açma gibi eylem ve etkinlikler belirli sürelerle yasaklandı. Yasaklamalara gerekçe olarak ise Cumhuriyetin temel nitelikleri, devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, başkalarının hak ve özgürlükleri ile genel sağlığın korunması, yeni tip Koronavirüs (Covid-19) salgınının yayılmasının önlenmesi, meydana gelebilecek olası provokasyonların ve yaşanması muhtemel toplumsal olayların engellenmesi gösterildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak demokrasi için son derece önemli bir temel hak ve özgürlük olan toplantı ve gösteri yürüyüşünün yürütme tarafından engellenmesini oldukça sorunlu buluyoruz. OHAL döneminde kullanılan bazı yetkilerin devamı niteliğinde olan bu kararların OHAL dönemi bitmesine rağmen uygulanıyor oluşu yürütme erkine oldukça geniş yetkiler sağlamaktadır. Önümüzdeki seçimlerde uygulandığı takdirde bu tip uygulamalar halihazırda oldukça problemlili olan adil ve özgür seçimler bakımından da potansiyel bir soruna işaret etmekte ve seçimlerin demokratik karakterini bozma ihtimalini içerisinde barındırmaktadır.

çekleştirdi. Valilik kararıyla Isparta'daki Melek Mosso konseri iptal edildi. Ayrıca çok sayıda şehirde düzenlenecek üniversite festivalleri de iptal edildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Mayıs ayı boyunca gelen konser yasakları ve iptaller sadece hedef alınan sanatçıların sanatlarını icra etme özgürlüklerine yönelik kısıtlamalar değildir. Bu yasaklar aynı zamanda vatandaşların diledikleri sanatsal etkinliklere katılma haklarını da kısıtlamaktadır.

57 Baro: "Özgürlük kavramı ile sanat arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Sistematik bir hal alan bu çağ dışı kısıtlama ve yasakları kabul etmiyoruz. Bu ülkede sanatçıların sanatını özgürce icra etmelerine engel olunmasını şiddetle kınıyoruz."

MAYIS

■ Konserlerin İptali Edilmesi

Aynur Doğan'ın Kocaeli'deki konserinin iptali en çok tartışılan konulardan oldu. Muş'ta, Batman'da, Diyarbakır'da, İstanbul'da da çok sayıda Kürtçe etkinlik valilikler tarafından yasaklandı. Kamuoyunda en çok ses getiren iptallerden biri de Isparta'da ger-

TEMMUZ/AĞUSTOS

■ Festival ve Şenlik Yasakları

2022'de 20'incisi düzenlenmesi planlanan Munzur Kültür ve Doğa Festivali, Tunceli Valiliğinin sahne alacak grupları, festival yürüyüşünü yasaklaması gibi kararlarının ardından tertip komitesince iptal edildi. Munzur Kültür ve Doğa Festivali'nin ardından Zeytinli Rock Festivali'nin de aralarında olduğu pek çok etkinlik valilik ve kaymakamlık kararlarıyla iptal edildi. Birgün Gazetesi 4 ayda yasaklanan etkinlikleri şu şekilde sıraladı:

- Eskişehir’de düzenlenmesi planlanan Anadolu Fest
- Niyazi Koyuncu’nun İstanbul konseri
- Apolas Lermi’nin Denizli ve İstanbul konserleri
- Başkent Kültür Yolu Festivali’nde sahne alacak olan Ara Malikian’ın konseri
- Başkent Kültür Yolu Festivali’nde sahne alacak Güney Koreli Müzisyen Mirae’nin konseri
- Zonguldak’taki Kozlu Müzik Festivali
- Munzur Kültür ve Doğa Festivali
- Kazdağı’nda düzenlenecek olan Kazdağı Ekoloji Festivali
- ODTÜ Uluslararası Bahar Şenliği
- Aynur Doğan’ın Kocaeli ve Bursa konserleri
- Gökçeada’da yapılması planlanan Meryem Ana Panayırı
- Muş’ta Metin & Kemal Kahraman konseri
- 2005’ten bu yana yapılan Zeytinli Rock Festivali

Denge Denetleme Merceğinden

Türkiye’de son dönemde sıkça gündeme gelen ve belediye ve valilikler tarafından alınan konser ve festival yasak kararlarının gerekçeleri incelendiğinde somut bir gerekçeyle karşılaşılamamaktadır. İptal edilen konser ‘değer yargıları’ gibi oldukça subjektif gerekçelerle iptal edilen konserler ve festivaller Anayasanın 64. maddesiyle de çelişmektedir. Bu şekilde iptal edilen konserler ve festivaller iptallerin siyasi olarak alınan kararlar olduğu izlenimini kuvvetlendirmekte ve toplumdaki kutuplaşmayı ve ötekileştirmeyi de arttırmaktadır.

EYLÜL

■ Sayıştay Raporlarına Yansıyanlar

Eylül ayı içerisinde Sayıştay tarafından yayınlanan 2021 denetim raporları gündemin önemli başlıkları arasındaydı. Cumhurbaşkanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere kurumların harcamalarına, atamalar ve ihalelere ilişkin raporlara yansıyanlar dikkat çekti.

Denge Denetleme Merceğinden

Sayıştay TBMM adına kamu kurumlarını denetleme yetkisine sahip önemli bir denetim kurumudur. Son yıllarda kuruma yapılan atamalar ve yürütme erkinin kurumun denetimine ilişkin söylemleri sıkça tartışma konusu olmuştur. Özellikle sistem değişikliği sonrası Sayıştay raporlarına yansıyan sorunlar, ilgili idari kurumlar tarafından ancak kısmi olarak giderilmekte ve milletvekillerinin bu raporlarla ilgili yazılı soruları da cevapsız kalmaktadır. Kamu idaresinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği açısından önemli bir denetim kurumu olan Sayıştay raporlarının niteliği kuvvetlendirilmeli ve kurumun bağımsız yapısını iyileştirmeye yönelik somut adımlar atılmalıdır.

EKİM

■ Amasra Maden Faciası

Bartın'ın Amasra ilçesinde, Türkiye Taşkömürü Kurumu Amasra Müessese Müdürlüğüne ait maden ocağında 14 Ekim'de bir grizu patlaması meydana geldi. 41 madencinin hayatını kaybettiği patlamaya ilişkin gözler Sayıştay'ın denetim raporlarına çevrilirken, "Kazanın tüm yönleriyle araştırılarak, benzer kazaların önlenmesine yönelik tedbirlerin belirlenmesi amacıyla" TBMM'de araştırma komisyonu kurulması kararı alındı.

Denge Denetleme Merceğinden

Türkiye'de can kayıplarına neden olan, ihmal ve denetimsizlik kaynaklı bu tip acı olaylar liyakat, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin kurumlarda uygulamaya geçirilmemesiyle yakından ilişkilidir. Liyakat, kurumların etkin işleminin ön koşulu; şeffaflık ve hesap verebilirlik ilgili kurumlarda yaşanabilecek ihmallere cezalandırılması ve kurumların performanslarının sürekli denetim yoluyla iyileştirilmesi bağlamında yaşamsal öneme sahiptir. Bartın'da yaşanan ve can kayıplarına neden olan olayların yaşanmaması için sağlıklı işleyen demokratik denge ve denetleme sisteminin hızla tesis edilmesi yaşamsaldır. Bu sistemin temel prensipleri olan hesap verebilirlik, şeffaflık ve liyakat ilkelerinin tavizsiz uygulanması, bu tip can kayıplarının önlenmesinde belirleyicidir.

KASIM

■ Düzce Depremi

Merkez üssü Düzce'nin Gölyaka ilçesi olan ve birçok ilde hissedilen 5,9 büyüklüğünde deprem meydana geldi. Depremde can kaybı yaşanmazken, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığından yapılan açıklamaya göre, 23 Kasım saat 04.08'de kaydedilen depremin 6,81 kilometre derinlikte meydana geldiği belirlendi.

Düzce depremi endişe yaratırken uzmanlar "Türkiye'nin deprem bilinci yüksek bir toplum haline gelmesi gerektiği" uyarılarını yineledi. Düzce depremi, TBMM Deprem Araştırma Komisyonunun raporu da yeniden gündeme taşındı.

Denge Denetleme Merceğinden

Düzce'de yaşanan deprem şüphesiz ki İstanbul'da beklenen depremi hatırlattı. Deprem, yangın, sel gibi doğal afetlerle etkin mücadele bu afetlerin yaratacağı can kayıplarını engellemeye yönelik önleyici tedbirlerle mümkündür. Bu önleyici tedbirlerin etkin şekilde alınması ve uygulamalarının etkin şekilde izlenmesi kurumlardaki şeffaflık, hesap verebilirlik ve liyakat ilkelerinin hayata geçirilmesi ile yakından ilişkili. Demokratik denge ve denetleme sisteminin temel ilkeleri uygulanmadığında bu tip doğal afetlerde can kayıpları yaşanmakta ve sorumlular gereken yaptırımlara tabi tutulamamaktadır.

Dedi ki;

İBB Sözcüsü Murat Ongun:

"Sadece bu terör soruşturması olarak gelmedi müfettişler. Bunun içinde göreve geldiğimizden beri yaptığımız tüm ihaleler, doğrudan teminler, verdiğimiz bütün ruhsatlarla ilgili belgeler istendi. 'Bir şey bulacağız' gibi..."

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na bağlı Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü:

"Bütün işlerinde olduğu gibi maalesef sözlerini yerine getirmeyenler, işten çok algı peşinde koşmaktadır"

İstanbul Büyükşehir Belediyesi:

"Sefaköy-Beylikdüzü-Tüyap Metrosu bir yıla yakındır sadece imza bekliyor."

57 Baro:

"Özgürlük kavramı ile sanat arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Sistematik bir hal alan bu çağ dışı kısıtlama ve yasakları kabul etmiyoruz. Bu ülkede sanatçıların sanatını özgürce icra etmelerine engel olunmasını şiddetle kınıyoruz."

Tunceli Belediye Başkanı Fatih Mehmet Maçoğlu:

"22 yıla yakındır bütün pansiyonlar, yürüyüşler stadyumlar açık iken kapatılması aslında festivalin yasaklanması anlamına gelmektedir. Bunun bir yasaklama olarak görülmesi gerekmektedir."

Müzik Meslek Birlikleri (MSG, MESAM, MÜ-YAP, Muyorbir):

"Unutmayalım ki devletimizin Anayasamızca tanımlanan görevleri arasında 'sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korumak' da var. Son olarak bu bağlamda Zeytinli Rock Festivali'nin kaymakamlık tarafından yasaklanması da derin bir mağduriyete yol açmıştır... Sizi, festivalde sahne alacak binlerce müzik emekçisini ve ailelerini, konserlerden evine ekmek götürün sektör bileşenlerini, festivali dört gözle bekleyen yüz binlerce müzikseveri düşünerek kararınızı gözden geçirmeye davet ediyoruz."

Dedi ki;

CHP Balıkesir Milletvekili Ensar Aytekin:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetim yapan, en eski devlet kurumu Sayıştay'ın iktidar tarafından ciddiye alınmaması sorumsuzluktan, rezaletten başka bir şey değildir."

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez:

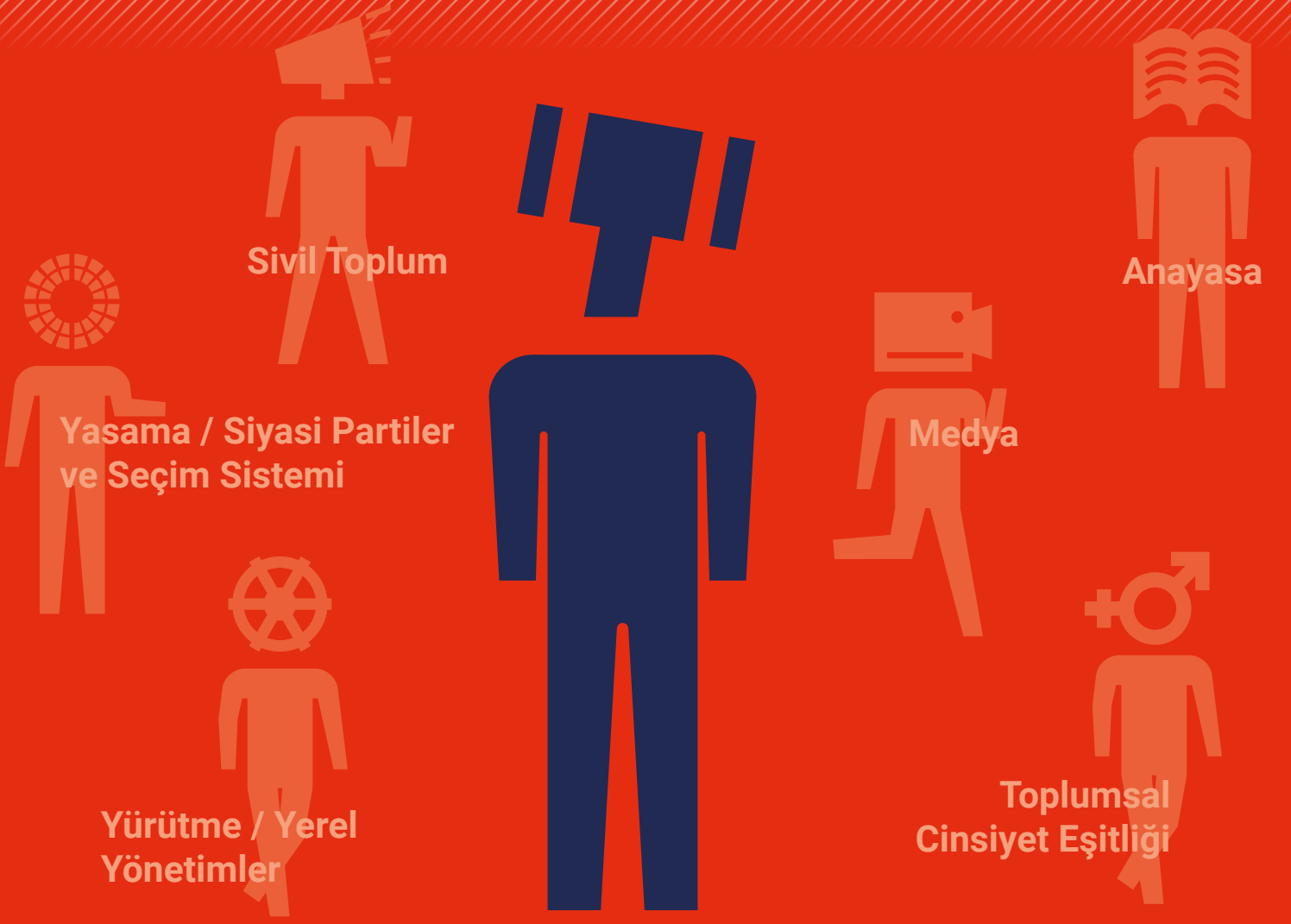
"TTK Amasra Müessesesinin de bu yıl yapılan dördüncü yani son denetimi, 21-27 Ağustos tarihleri arasında yer altı uzmanları tarafından yerinde gerçekleştirildi. Bu denetimlerde teknik ve idari düzenlemelere aykırı bir husus tespit edilmemiştir."

DİSK Genel Başkanı Arzu Çerkezoğlu:

"Özgür ve demokratik bir sendikal alanın yaratılması, işçi sağlığı ve iş güvenliği için olmazsa olmaz koşuldur."

CHP İstanbul Milletvekili Gökan Zeybek:

"TBMM Deprem Araştırma Komisyonu olarak önlemlerin belirlenmesi ve riskin en aza indirilmesi doğrultusunda bir rapor oluşturduk ve yasalaştırdık. Bu rapor raflarda mı duracak? Bu raporun öngördüğü yasal düzenlemeleri acilen hayata geçirin."

Yargı / Temel Hak ve Özgürlükler

☐ *Yargı erki*, demokratik denge ve denetleme sisteminin omurgasını oluşturmaktadır. Yargı erki kendisi dahil tüm güçlerin yasalara uyup uymadığını denetleyerek hukuk yoluyla anlaşmazlıklara çözüm bulur. Vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini korur ve suçluyu suçsuzdan, haklıyı haksızdan ayırır.

Yargı erkinin bu işlevleri etkin şekilde yerine getirmesi;

- Bağımsız ve tarafsız olmasına
- Liyakatli kadrolardan oluşmasına
- Şeffaf olmasına bağlıdır.

2022 yılı “yargı” başlığı altında çok önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl oldu. Önemli birçok dava, politikacıların açıklamalarıyla siyasi gündemin de ana aksına oturdu. Bununla beraber yargı alanındaki sorunları çeşitli “yargı paketleriyle” çözmeye yönelik adımlar da yargı alanında yaşanan gelişmelerin önemli birer bileşeni oldular.

Türkiye gündeminde tartışma yaratan ve bu alana giren birçok gelişmeyi “Yargı” başlığı altında denge ve denetleme perspektifinden yorumlayarak sizler için derledik.

2022 Yılı Türkiye’de Yargı ve İnsan Hakları

Hakim ve savcısıyla tüm yargı örgütünün, siyasal iktidarın bireylerin özgürlükleriyle sınırlandırılmasına dayanan hukuku korumasını ve uygulamasını sağlayacak değişikliklerin ve/veya yeni düzenlemelerin yapılması, 2023 yılı Türkiye gündemi için mutlak ve kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Doç. Dr. Didem
YILMAZ

Bahçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Bundan tam 220 yıl önce Amerika Yüksek Mahkemesinde 1803 yılında görülen Marbury vs. Madison davasında Mahkeme Başkanı John Marshall, mahkemenin kararını çok temel bir hukuksal “gerçeğe” dayandırmıştır. Ona ve diğer mahkeme üyelerine göre yargının görevi “*hukukun ne olduğunu söylemektir*”. Bu gerçek, bireylerin özgürlüklerinin korunduğu hukuka

dayanan tüm devletlerde yargının temel işlevi olarak ortaya çıkmaktadır. Yargı, önündeki uyuşmazlıkları bu hukuku esas alarak çözdüğünde adalet sağlanmakta, bunun sonucunda da adalet kılıcı dokunduğu yerde yara açmamaktadır.

Konusu 2022 yılının Türkiye’de insan hakları ve yargı için nasıl geçtiğinin değerlendirilmesine öngülenen bir çalışmaya, 220 yıl önce verilmiş bir karardaki temel “gerçek”e atıf yapılarak başlanması şaşırtıcı gelebilir. Ne var ki 2022 yılından

2023 yılına kadar Türkiye’de geçen 365 gün hatırlandığında, hukukun uygulanarak özgürlüklerin korunması ve adaletin sağlanması işlevi üzerinden yargının durduğu yerin çok da “hukukun ne olduğunu” söylemek ol(a)madığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

2022 yılına ilişkin yargı ve insan hakları açısından ilk göze çarpan hususun yargının özellikle çok mağdurlu toplumsal davalarda gerek verilen nihai kararlarla gerekse davaların hala sonuçlandırılmamış olmasıyla hukuku uygulayamamış, adaleti sağlayamamış olduğudur.¹

Kadın ve çocukların yaşam hakları, beden bütünlüklerinin dokunulmazlığı ve her türlü şiddete karşı korunmaları bakımından ise 2022 yılında hem idari yargı hem de adli yargı hukuka karşı sadece “gözü değil sözü de bağlı” erk olarak karşımıza çıkmıştır. 19 Mart 2021 günlü 3718 sayılı Cumhurbaşkanı kararı ile İstanbul Sözleşmesi’nin Türkiye bakımından feshedilmesine karşı kadınlar ve kadın örgütleri tarafından gerçekleştirilen hukuk mücadelesinde Danıştay 10. Dairesi’nin Temmuz ayında verdiği, söz konusu kararın hukuka aykırı olmadığı yönündeki kararı, esasen hukuka karşı açık bir körlüktür. Keza “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği” hakkında “ahlaka aykırı faaliyet yürütmek” gerekçesiyle derneğin feshedilmesine ilişkin açılan davanın kabul edilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadeleye karşı yargının hukuka gözünü kapamasıdır. 2022 yılının son ayında gündeme ge-

¹ Örneğin, Soma Davası’nda Yargıtay verilen cezaları onamıştır ancak bu onama mahkeme heyetinin değişmesinden sonra “kastla öldürme” değil ‘bilinçli taksirle öldürme’ suçundan yargılama yapılması gerektiğine dayanan bozma kararı ardından verilmiştir. Aladağ davasında 6 yıl sonra gelen istinaf yargılamasında karar yine “bilinçli taksir”e dayanılarak verilmiştir. Çorlu Tren Katliamı davasında ancak 4 yıl sonra, 2022 yılının son çeyreğinde iddianame hazırlanabilmiş ve yine suçlamalarda “bilinçli taksir”e dayanılmış; hakkında tutuklama kararı çıkan tek sanık ancak 1 ay sonra tutuklanabilmiş ve tutukluluğu 1 ay sonra tahliye kararıyla sona ermiştir. 11. Duruşması Ekim 2022’de yapılan dava hala devam etmektedir.

len küçük bir çocuğunun babası tarafından “evlendirme” örtüsü altında senelerce cinsel istismara maruz bırakılması olayında, 10 sene önce savcılığın soruşturmayı kapatmasındaki gibi davanın ilk duruşma gününün önce 22 Mayıs 2023’e verilmesi ancak gelen tepkiler neticesinde 30 Ocak 2023’e çekilmesi de kadın ve çocuk şiddetine karşı yargının kayıtsız tutumunu tekrar gözler önüne sermiştir. Ayrıca bu olayın sanıklarının sanki yasal bir oluşum gibiymişçesine “tarikat lideri, müridi vs.” şeklinde anıl-

maları da yürürlükteki toplumsal düzen kurallarına uymayanlar karşısında yargının adeta tercihli “kural körlüğü”nü de göstermektedir. Kadın ve çocuklar, yaşam hakları ve beden bütünlüklerine yönelik yoğun bir şiddete maruz kalırken yargının onlara karşı gözü ve sözü bağlı şekilde durması, dünyada İnsan Hakları Günü olarak kutlanan 10 Aralık’tan bir gün önce 9 Aralık 2022 tarihinde TBMM Başkanının da imzacısı olduğu “başörtüsüne süresiz/sonsuz güvence” getirilmesini ve evliliğin “kadın” ve “erkek” arasında kurulan bir birliktelik olmasını sağlama gibi amaçlarla hazırlandığı ifade edilen anayasa değişikliği hakkında kanun teklifinin TBMM’ye sunulması birlikte değerlendirildiğinde, yargının kendini toplumsal yapının temel aldığı kuralların, dünyevi olmayana dayandırılmasına imkan sağlayabilecek bir yerde konumlandığının görülmesi pek de zor olmayan bir durumdur. Mesele LGBTİ+ yurttaşlar bakımından ele alındığında ise onlara karşı açık ve örgütlü şekilde kullanılan nefret dili ve eylemleri² karşısında hiçbir şekilde yargısal korumanın öznesi olmadıkları gibi, Meclis’e sunulan anayasa değişikliği ile LGBTİ+ bireylerin özel ve aile yaşamlarına saygı haklarının da

² 2022 yılının sonbaharında birçok ilde düzenlenen “LGBT Dayatmasına Karşı Büyük Aile Yürüyüşleri” LGBTİ+ bireylere karşı yaygın nefret dili ve söyleminin en organize ve somut örnekleridir.

🗨️ **Yargının görevi “hukukun ne olduğunu söylemektir”.**

doğrudan üstelik anayasa eliyle getirilecek müdahale tehdidi karşısında kaldığını da ifade etmek gerekmektedir.

Demokratik yönetimlerin temel dayanağı olan ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin 2022 yılında görülen davalara bakıldığında, gerek mahkeme üyelerinin değiş(tiril)mesi³ gerek usul hükümlerinin anayasa ve yasayla⁴ ve/veya önceki kararlarla bağdaşmayan şekilde uygulanması⁵ ile görülen davaların mahkûmiyet kararlarıyla sonuçlanması ya da sonuçlandırılmaması⁶ yargı erkinin adeta toplumsal ve siyasal muhalefetin susturulması işlevini yerine getiren bir cezalandırma eline dönüştüğünü düşündürmektedir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yoluyla vermiş olduğu birçok ihlal kararına rağmen gerek gazetecilerin gerekse basın yayın kuruluşlarının karşılaştığı yoğun müdahale ve yaptırımlar 2022 yılında da devam etmiştir. Bu müdahale ve yaptırımların yoğunluğu⁷ halkın bilgilendirme hakkının çoğulcu-

luğa dayanmasını engellediği gibi basının, siyasi iktidarın toplum karşısında hesap verebilirliğini sağlayan en temel işlevinin ölçüsüzce sınırlandırılması hatta tam da bu işlevinden ötürü devamlı cezalandırılması neticesini doğurmuştur. 1982 Anayasasına göre demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak nitelendirilen siyasal partiler konusunda da durum iç açıcı değildir. 2021 yılında açılan siyasi parti kapatma davasından 18 ay geçtikten sonra Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının anayasa ve yasalarda dayanağı bulunmayan şekilde talep ettiği davalı partinin hesaplarına bloke konulmasına yönelik tedbirini yinemesi üzerine, Anayasa Mahkemesinin partilere yapılacak devlet yardımı ödemesinden 5 gün önce bu talebi herhangi bir gerekçe göstermeden kabul etmesine ilişkin kararı da, tüm hukuki dayanak yoksunluğunun ortaya çıkardığı keyfi nitelik karşısında, hakkında kapatma davası açılan bir siyasal partiyi seçim döneminde en temel mali kaynaktan mahrum bırakarak adeta önceden cezalandırma görünümüne bürünmüştür.

3 Hem Gezi davasında hem de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının yargılandığı davada heyet üyeleri değiştirilmiştir.

4 Gezi davası sanıklarının Anayasa Mahkemesine yapmış oldukları bireysel başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bularak reddeden Komisyonun iki hakiminden birinin, Gezi davasının iddianamesinin başsavcılığını üstlenen kişi olması Anayasada güvence altına alınmış olan bağımsız ve tarafsız yargılanma hakkının, hukukun genel ilkesi olan kimsenin kendi davasının yargıcı olamayacağı kuralının açıkça ve fütursuzca ihlal edilmesidir.

5 Gezi davası, daha önce verilen beraat hükümlerine rağmen yeniden iddianame hazırlanarak başlamış ve yargılama sırasında heyet değişmiş, daha önceki ceza yargılamalarında kabul edilmeyen delillere dayanılmıştır. Canan Kaftancıoğlu'nun kullandığı sözler hakkında verilen 3 mahkûmiyet hükmünün ikisi Yargıtayca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mahkeme kararlarına dayanılarak bozulmuş, diğeri ise onanmıştır. Ancak bu onama kararının gerekçesinin hiçbir yerinde ne Anayasa ne de Avrupa Sözleşmesi değeriendirilmemiştir.

6 Bir sanatçının halkı kin ve düşmanlığa sevk ettiği gerekçesiyle tutuklanması ardından tahliye edilmesi ancak yargılamanın duruşmanın ertelenmesi kararıyla devam ettirilerek ceza tehdidinin devam ettirilmesi örneğinde olduğu gibi.

7 2022 yılı bir gazetecinin Cumhurbaşkanına hakaret suçunu işlediği iddiası ardından tutuklanmasıyla başlamıştır. Bir milletvekili tarafından hazırlanan raporda ise 2022 yılında 30 gazeteci tutuklandı, 80 gazeteci gözaltına alındı, 18 gazeteci ise saldırıya uğradığı belirtilmektedir (Rapor ile ilgili

olarak bkz. <https://medyascope.tv/2023/01/10/10-ocak-calisan-gazeteciler-gununde-turkiyenin-basin-ozgurlugu-bilancosu-2022de-80-gazeteci-gozaltina-alindi-30-gazeteci-tutuklandi-18-gazeteci-saldiriya-ugradi/>)

Değerlendirmeyi sonlandırmadan önce 2022 yılının Temmuz ayında AİHM'nin, Türkiye tarafından Kavala kararı⁸nın uygulanmamasının, Sözleşme'nin Mahkemenin kararlarının bağlayıcı etkisini düzenleyen 46. maddesinin 4. fıkrasını ihlal ettiğine karar verdiğine⁹ ve bu kararında da Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin kararın uygulanmasına ilişkin değerlendirmelerinde devamlı altını çizdiği hususu hatırlattığına değinmek yararlı olacaktır. Söz konusu kararda, Bakanlar Komitesinin, Kavala kararının uygulanmasını izlediği dört incelemede başta Hakimler ve Savcılar Kurulu olmak üzere Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda önemli yapısal sorunların olduğunu ve bunu giderecek ivedi adımların atılması gerekliliğini yinelediğini, Türkiye Hükümetinin de Yargı Reformu Strateji Belgesi ve İnsan Hakları Eylem Planına göre bu alanda bazı değişikliklerin yapıldığını açıkladığını vurgulamıştır.

Ne var ki 2022 yılının sonunda gelen durum, yalnızca Kavala kararının uygulanması değil, birçok insan hakları ihlalinin giderilmesi bakımından da bu değişikliklerin hiç etkili olmadığını hatta bir ölçüde ters etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Zira yukarıda kısaca değinildiği üzere 2022 yılında yargının hukuku söyleme ve uygulama konusunda insan haklarını, bireylerin özgürlüklerini esas alan bir tarafta olmadığı ortadadır ve kılıcın adaletle hareket etmediği her davada yargılananlar ve toplum yara almıştır. Bu itibarla hakim ve savcısıyla tüm yargı örgütünün, siyasal iktidarın bireylerin özgürlükleriyle sınırlandırılmasına dayanan hukuku korumasını ve uygulamasını sağlayacak değişikliklerin ve/veya yeni düzenlemelerin yapılması 2023 yılı Türkiye gündemi için mutlak ve kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Kılıcın adaletle hareket etmediği her davada yargılananlar ve toplum yara almıştır.

⁸ Kavala v. Türkiye, no. 28749/18, 10.12. 2019.

⁹ Kavala v. Türkiye, no. 28749/18, 11.7.2022.

Yargının Ahvali: Kuralsızlığın Kural Olduğu Mekanizma

2023 yılında 100. yaşını geride bırakan Cumhuriyet, tarihinde hiç olmadığı kadar yargıya güvenin azaldığı günlerden geçiyor.

Gökçer
TAHİNCİOĞLU
Gazeteci

Türkiye açısından 2023 yılının özel bir önemi var. Türkiye, bir yandan cumhuriyetin 100. yılını kutlamaya hazırlanırken, bir yandan da “kader seçimi” olarak nitelenen seçimlere hazırlanıyor. Cumhurbaşkanlığı seçimini kim kazanırsa, 100. yıl kutlamalarını da o yürütecek.

Ancak gariptir, bu atmosferde, gündemin bütününe siyasetin kaplaması gerekirken yargı önemli bir başlık olmaktan hiç çıkmıyor.

Cumhurbaşkanlığı seçimi konuşulurken bir anda gündemi, olası adaylardan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında verilen ceza, açılan soruşturma, açılan yeni dava kaplıyor. Bü-

tün bir ülke, siyaset yasağının hangi kanunun hangi maddesi uyarınca verildiğini tartışmaya başlıyor önce. Derken davanın kendisi, konusu, hukuki çerçevesi unutulup tartışmalar, “kim terörist, kim değil?” boyutuna taşınıyor.

“Ne yapılırsa asıl bu tartışmaya göre yapılmalı” konusunda uzlaşıyor kalabalık.

Hayatının merkezine biraz olsun adaleti yerleştirebilmiş olanlar dışında hemen herkes, bu bezdiren iklimin yarattığı ve alıştırdığı gibi, birkaç gün içerisinde geride bırakıyor insanların hayatlarına mal olan, olabilecek başlıkları.

*

Türkiye’de uzun yıllardır siyaset, yargı üzerinden dizayn ediliyor. Bu “alışmışlığın” nedenlerinden ilki ve en önemlisi olarak sayılabilir. Artık kimse yargı odaklı, siyaseti şekillendiren gelişmelere şaşırıyor. Şaşkınlık yaratacak hiçbir soruşturma ve dava kalmadı Türkiye’de. Ne de olsa kısa zaman önce Genelkurmay Başkanı’nın terörizmle yargılandığı, bu yargılamayı yapan Gülen cemaati kadrolarına “hizmet hareketi” diye hitap etmeyenlerin de terörist sayıldığı günleri geride bıraktık; aynı kadroların ülkeden firar ettiği, bu kez bu kadrolara “hain ve terörist” diye hitap etmeyenlerin terörist sayıldığı günleri. Bir askeri darbe girişimi yaşadık. Sonuçları kaldırıldıktan sonra da devam eden olağanüstü hal dönemini. Bütün bunlar 10 yıl içerisinde olup bitiverdi. Hepsini nasılsa geride bıraktık.

*

Ancak görüldüğü gibi değil. Bütün bu yaşadıklarımızın bir toplumsal maliyeti vardı ve bu alışma hali, ödediğimiz en ağır faturalardan biri. Artık herkesin duymaktan bıktığı iki dava, iki örnek durumumuzu anlatıyor; hem yargının durumunu hem de bizim durumumuzu.

Birincisi Osman Kavala. Anadolu Kültür Yönetim Kurulu Başkanı, iş insanı, hak savunucusu bir isim. Kavala, 2017’de gözaltına alınarak tutuklandığında, özenle gizlenen dosyasında iki ayrı suçlama vardı; “Gezi eylemlerinin organizatörü olmak, 15 Temmuz darbe girişimine destek vermek.” İki ayrı suçtan iki ayrı tutuklama kararı verilen Kavala’nın dosyası, bir yıl sonra ikiye bölündü. Hızlı biçimde Gezi dosyası gündeme alındı ve diğer sanıklarla birlikte Kavala hakkında dava açıldı. Gariptir, bu gelişme olmadan önce, İstanbul Başsavcılığı, Kavala’nın, 15 Temmuz dosyası yönünden tahliyesini istedi ve tahliye kararı verildi, dosya ise açık kaldı.

16 sanıklı Gezi davası boyunca Kavala tutukluymdu. Bu süreçte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye’yi dosya nedeniyle mahkûm etti. Üstelik tarihe geçecek bir kararlar. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin nadiren uygulanan 18. maddesine göre Türkiye’nin Kavala’yı siyasi nedenlerle, sivil alana baskı oluşturmak amacıyla tutukladığı karar altına alındı. Ancak bu karara rağmen Kavala tahliye edilmedi.

İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi, Gezi davasını sürpriz biçimde beraat kararıyla bitirdi. Kavala tahliyeye hazırlanıyorken, savcılık daha önce resen tahliye istediği 15 Temmuz dosyasını raftan indirerek, Kavala’nın tutuklanmasını sağladı.

Ancak bu dosya da AİHM mahkumiyetinin konularından biriydi. Sorun olabilirdi. Bunun üzerine aynı deliller kullanılarak, Kavala için bu kez “casusluk” suçundan tutuklama kararı verildi. Bu karardan kısa süre sonra da 15 Temmuz dosyasından yeniden tahliyesi kararlaştırıldı. Maksat, işin kitaba uydurulmasıydı.

Kavala cezaevinde kaldı ve hakkında casusluktan dava açıldı. Bu davanın ikinci duruşması yapılmıştı ki istinaf, Gezi davasında verilen beraat kararlarını bozdu. Kavala’nın yargılandığı Gezi davası, casusluk davasıyla birleştirilerek yeniden görüldü.

Mahkeme ve heyetler değiştirilerek görülen dava ağır cezalarla sonlandı. Kavala, ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkûm edildi. Ne garip ki anayasal düzeni bozmaya çalışmaktan mahkûm edilirken, cezaevinde kalmasına yol açan casusluk suçundan beraati kararlaştırıldı.

Üstelik bu süreçte AİHM kararlarını uygulamadığı gerekçesiyle Türkiye, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin yaptırım sürecini başlattığı ilk ülke oldu. Bu süreç halen devam ediyor.

*

 Türkiye’de uzun yıllardır siyaset, yargı üzerinden dizayn ediliyor.

İkinci örnek de tanıdık ancak unutmamak gerekiyor; eski HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş dosyası. Demirtaş, dokunulmazlığı kaldırıldıktan sonra tutuklandı. Demirtaş'ın tutuklanmasına gerekçe gösterilen fezlekelerden 31 nolu fezleke, Kobani olayları ile ilgiliydi. Dokunulmazlıkların kaldırılmasından sonra "terör örgütü üyeliği, yöneticiliği" suçlamasıyla bu fezlekeden de işlem yapıldı. Diyarbakır Başsavcılığı, Ankara'dan gelen fezlekeyi diğer fezlekelerle birlikte iddianameye dönüştürdü. Demirtaş, bu nedenle tutuklandı ancak hakkındaki iddianame 31 Ocak 2017'de kabul edildi. İddianamede Demirtaş, Kobani olaylarından sorumlu tutuldu ve "terör örgütü yöneticiliği", "terör örgütü propagandası yapmak", "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefet", "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik", "halkı kanunlara uymamaya tahrik", "suç işlemeye tahrik" ve "suçu ve suçluyu övmek" suçlamalarından 43 yıldan 142 yıla hapsi talep edildi. Demirtaş hakkında Diyarbakır'da açılan bu dava, hakkındaki 30 ayrı fezlekeyle birleştirildi. Davanın Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesine karar verildi.

AİHM 20 Kasım 2018'de, tarihi nitelikte bir karara imza atarak, Demirtaş'ın haklarının ihlal edildiğine karar verdi. Kararda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 18. maddesinin ihlal edildiği belirtildi. Tıpkı Kavala dosyasında olduğu gibi. Türkiye, ilk kez bu maddeden mahkûm oldu. AİHM, bu maddeye işaret ederek, Demirtaş'ın hukuki değil siyasi nedenlerle tutuklandığını karar altına aldı ve derhal tahliyesini istedi. Ancak Demirtaş, Anayasaya göre AİHM kararlarının uygulanması zorunlu olmasına rağmen tahliye edilmedi.

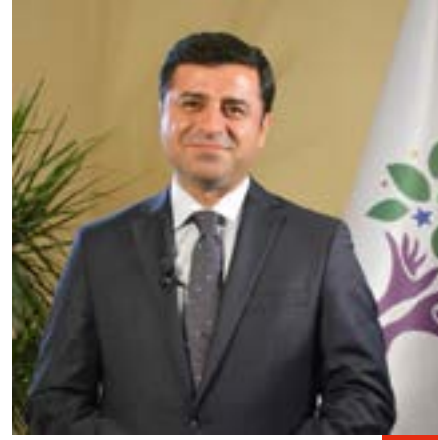
AİHM kararının uygulanmasının zorunlu olduğu tartışmaları yaşanırken, sürpriz biçimde, Demirtaş'ın İstanbul'da 2013'te yaptığı bir konuşma gerekçesiyle yargılandığı dava kesin hükme bağlandı. İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesinin Demirtaş'a 4 yıl 8 ay, Sırrı Süreyya Önder'e 3 yıl 6 ay

ceza vermesine ilişkin kararı, istinaf mahkemesi tarafından büyük hızla ele alındı ve cezalar 4 Aralık 2018'de onandı. Böylece Demirtaş, AİHM'nin karara bağlamadığı bir başka dosyadan hükümlü hale geldi.

AİHM Büyük Daire, Türkiye'nin itirazı üzerine Demirtaş dosyası ile ilgili 18 Eylül 2019'da duruşma yapılacağını açıkladı. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi, duruşmadan hemen önce 2 Eylül 2019'da, daha önce tahliyesine reddettiği Demirtaş'ın tahliyesine hükmetti. Demirtaş, zaten hükümlü hale geldiği için cezaevinden çıkmadı. Mahkemenin bu kararını AİHM'ye sunan Türkiye, Demirtaş'ın, AİHM'nin işaret ettiği dosyadan tahliyesine karar verildiğini bildirdi.

Çıkarılan 1. Yargı Paketi ile denetimli serbestlik süreleri yeniden belirlenmişti. Demirtaş'ın 2016'da tutuklandığını dikkate alan avukatları, yargı paketi ve denetimli serbestlik sürelerine göre cezasının tamamlandığını hesapladı. Avukatlar, Demirtaş'ın diğer dosyadan da tahliye olduğunun dikkate alınarak serbest bırakılması için infaz savcılığına başvurdu.

Kanunen hesaplamasının dikkate alınması gerekiyordu. İnfaz Savcılığı da bu yönde işlem yaptı ve cezasını tamamladığı sonucuna vardı. Ancak henüz infaz savcılığı başvuruyu değerlendirirken, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, 20 Eylül 2019'da, Kobani olayları ile ilgili yeni bir soruşturma açıldığını belirterek, Demirtaş ile Figen Yüksekdağ'ın bu soruşturma kapsamında yeniden tutuklanmasını talep etti. Aynı tarihte yeni tutuklama kararı verildi. Böylece, yeni tutuklama kararıyla Demirtaş'ın serbest bırakılmasının önüne geçildi. Avukatların, bu soruşturmanın konusunun yargılandığı dava ile aynı olduğunu belirterek yaptıkları itirazlar da sonuç vermedi. Avukatlar, Anayasa Mahkemesi ve AİHM'ye yeniden başvuru yaptı. 31 nolu fezleke, Demirtaş hakkındaki ana davada zaten yer almasına rağmen, yeni tutuklamanın da konusu yapılmıştı.

📖 **Türkiye'nin iç hukuk kuralı saydığı, kanunlardan ve mahkeme kararlarından üstün tuttuğu uluslararası hukuk, bazı kişiler söz konusu olduğunda askıya alınabiliyor.**

İkinci kez dosyadan ayrılmış gibi gösteriliyordu. Savcılığın, “evrakta sahtecilik” yaptığı iddiasıyla başvurular olsa da sonuç değişmedi.

Anayasa Mahkemesi, 19 Haziran 2020’de, tutukluluktaki makul sürenin aşıldığını, tedbirin ölçülü olmadığını belirterek hak ihlali kararı verdi. Ancak bu karar verildiğinde Demirtaş’ın başvurusuna konu olan, ana davadaki tutukluluğu zaten sonlanmıştı. Demirtaş, yeni bir soruşturmada tutuklanmıştı. Anayasa Mahkemesi de vereceği kararın mevcut durumunu etkilemeyeceğini göz önünde bulundurarak bu kararı verdi. Buna rağmen yapılan tahliye başvurusu da reddedildi.

AİHM Büyük Dairenin tutumu ise farklı oldu. Büyük Daire, Demirtaş’ın haklarının ihlal edildiğine yönelik ağır bir karar verdi. Türkiye’yi yeniden “siyasi nedenlerle tutuklama kararı verdiği” gerekçesiyle mahkum eden AİHM, kararların uygulanması ve Demirtaş’ın derhal serbest bırakılması gerektiğini de vurguladı. AİHM, dokunulmazlıkların kaldırılmasının da anayasa değişikliği hakkının kötüye kullanılması anlamına geldiğini belirterek, diğer tutuklu HDP’lilerin de serbest kalmaları gerektiğine işaret etti.

Ancak AİHM’nin bu kararı da uygulanmadı. Demirtaş, halen Kobani davasından yargılanıyor ve tutuklu durumda. AİHM kararının uygulanmaması nedeniyle Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, bu dosya yönünden de Türkiye’yi izlemeye aldı.

*

Bu iki dosya bir gerçeğe işaret ediyor; Türkiye’nin iç hukuk kuralı saydığı, kanunlardan ve mahkeme kararlarından üstün tuttuğu uluslararası hukuk, bazı kişiler söz konusu olduğunda askıya alınabiliyor. Askıya alınmamış gibi görünmesi için de türlü yöntemler deniyor.

Ancak mühim olan sadece bu değil. Ortadan ikiye bölünmüş toplumun bir yarısı, zaten kararlarla çok ilgili değil. Kalanla-

rın büyük çoğunluğu da yapılanların kime yapıldığına bakıyor. Hoşlanmadığı bir isim söz konusuyla yapılanların adaletsiz olup olmadığını umursamıyor; asıl tehlikeli olan ve bir maliyete dönüşen başlık bu. Umursamazlığımızı, çabucak geride bırakabilmemizin nedeni burada yatıyor; bu büyük ve korkunç alışkanlıkta.

Yargının siyasallaştığı, siyasetle iç içe olduğu eleştirilerine, artık eleştiri sınırını geride bırakan kabullere bu gözle bakmak lazım. 2023 yılında 100. yaşını geride bırakan Cumhuriyet, tarihinde hiç olmadığı kadar yargıya güvenin azaldığı günlerden geçiyor.

Bütün bunlar olur, biter, geride kalır, bazen aşılır, bazen aşılmaz, siyaset böyledir. Ancak insan ömrü sınırlı ve kısa.

Günler gelip geçerken, siyaset o günlerin içinde verilen yargı kararlarına göre vaziyet alırken, olan o günleri cezaevinde geçirenlere, hayatlarını tüketenlere oluyor. Yargı da tam bunun için gerekliydi aslında, kimsenin hayatından kimsenin eksiltmesi için...

Ancak bu düşünce, uzak bir düş gibi duruyor. Büyük bir hızla girdaba doğru sürüklenen gemiden bakıp, uzakta kalmış limanı, sonsuz bir boşlukta arıyor gibiyiz.

📖 **Türkiye’nin iç hukuk kuralı saydığı, kanunlardan ve mahkeme kararlarından üstün tuttuğu uluslararası hukuk, bazı kişiler söz konusu olduğunda askıya alınabiliyor.**

OCAK

■ AIHM Kararına Karşı Türkiye ve Kavala Davası

İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi, Gezi Parkı davasının üçüncü duruşmasında, Osman Kavala için bir kez daha tutukluğunun devamı yönünde karar verdi. Aralık ayında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Türkiye'nin AIHM kararına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini sormuş ve Türkiye'den 19 Ocak 2022'ye kadar yanıt vermesi istenmişti. Türkiye'nin bildirimini ise devam eden yargılamanın AIHM'in karar aldığı davadan değil farklı bir davadan olduğu yönünde oldu.

Denge Denetleme Merceğinden

Türkiye, Azerbaycan'dan sonra 2010 yılından bu yana ihlal prosedürü sürecinin işletildiği ikinci ülke konumunda. Bundan sonraki süreçte Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, AIHM'e götürülmesine karar verir ve AIHM'den Türkiye'nin ilk kararın gereklerini yerine getirmediği yönünde bir karar çıkarsa Bakanlar Komitesi atılacak sonraki adımlara ilişkin kararını verecek. Eğer Türkiye'nin AIHM kararlarını uygulamadığına ilişkin ihlal prosedürü kesinlik kazanırsa birçok farklı yaptırımın uygulanma ihtimali söz konusu olacak. Oy hakkı ve üyeliğin geçici olarak askıya alınması, üyelikten çıkarılma, uyarı, ağır uyarı gibi farklı yaptırımlar bunlar arasında yer alıyor.

NİSAN

■ Gezi Davasında Karar Açıklandı

Gezi Parkı davasında 4 buçuk yıldır tutuklu olan iş insanı Osman Kavala, "cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Davanın diğer sanıklarından Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Can Atalay ve Yiğit Ali Ekmekçi'nin de 18'er yıl hapis cezasına çarptırılmalarına ve tutuklanmalarına karar verildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme ölçütleri üzerinden değerlendirildiğinde bu yargılama süreci Türkiye'de hukukun üstünlüğü prensibinin işlerliği ve yargı tarafsızlığı bağlamında yaşanan sorunların bir yansıması niteliğindedir. Yargılama süreci ve verilen karar, demokratik denge ve denetleme sisteminin bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin hem devlet hem de diğer vatandaşlar karşısında korunmasındaki yaşamsallığını bir kez daha göstermiştir. Demokratik denge ve denetleme sisteminin omurgası niteliğindeki bağımsız ve tarafsız yargı alanındaki bozulma ve geriye gidiş yargısal süreçlerin siyasallaşmasına ve verilen kararların meşruiyetinin sorgulanmasına neden olurken; vatandaşların da yargıya güvenini son derece olumsuz etkilemektedir. Denge ve denetleme ölçütleri üzerinden değerlendirdiğimizde verilen kararı yukarıdaki temel prensiplerin son yıllardaki işlerlik kaybının bir yansıması olarak görüyoruz. Karar vericilere Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının tekrar tesis edilmesi ve hukukun üstünlüğü prensibinin tekrar işlerlik kazanması gerekliliğini tekrar hatırlatıyoruz.

NİSAN

■ Cemal Kaşıkçı Dosyası Kapatıldı

Suudi Arabistan Kralığı İstanbul Başkonsolosluğunda öldürülen Washington Post yazarı gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın katledilmesine ilişkin davada mahkeme, durma

kararı verdi. Adalet Bakanlığının olumlu görüşü üzerine dosyanın Suudi Arabistan adli makamlarına devrine hükmedildi. Kaşıkçı'nın nişanlısı Hatice Cengiz'in dosyanın Suudi Arabistan makamlarına devredilmesine itirazı reddedildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Cemal Kaşıkçı davasında Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen Agnès Callamard'ın raporunda Velihaht Prens Muhammed bin Salman ve diğer Suudi yetkililerin cinayet rolü olduğuna dair ikna edici kanıtların varlığına işaret edilmiş ve cinayetin planlı işlenmiş bir cinayet olduğu vurgulanmıştır. Ani şekilde devam eden yargı sürecinin durdurulması kamuoyunda bu kararın hukuki bir karardan ziyade siyasi saiklerle verilmiş bir karar olduğu izlenimini arttırmıştır. Suudi Arabistan'da davanın sonuçlanmış olması davanın tekrar açılıp açılmayacağı sorusunu da akıllara getirmektedir. Dava açıldığı takdirde ise Suudi Arabistan'ın yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı bağlamındaki karnesinin oldukça zayıf oluşu ve olayın faillerinin Suudi üst düzey yetkililer olduğuna dair yaygın kanı ve somut deliller, devredilen yargı sürecinin sonucuna dair soru işaretlerini arttırmaktadır.

MAYIS

■ Yargıtay, Canan Kaftancıoğlu'nun 3 Davadan Aldığı Cezayı Onadı

2019 yılının Mayıs ayında İstanbul Belediye Başkanlığı için yapılan ilk seçimden sonra, Canan Kaf-

tancıoğlu hakkında, önceki yıllarda sosyal medyada yaptığı paylaşımlar üzerinden 17 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı. 6 Eylül'deki son duruşmada Kaftancıoğlu hakkında "silahlı terör örgütü propagandası yapmak" suçundan 1 yıl 6 ay,

"kamu görevlisine alenen hakaret etme" suçundan 1 yıl 6 ay 20 gün, "Cumhurbaşkanına alenen hakaret etme" suçundan 2 yıl 4 ay, "Türkiye Cumhuriyeti Devletini alenen aşağılamak" suçundan 1 yıl 8 ay, "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek" suçundan 2 yıl 8 ay olmak üzere toplam 9 yıl 8 ay 20 gün hapis cezası verildi. 12 Mayıs'a geldiğimizde ise Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 4 yıl 11 aylık cezayı onadı. Takvimler 31 Mayıs'ı gösterdiğinde Yargıtay'da 4 yıl 11 aylık hapis cezasının onanmasının ardından kesilen cezasının infazı için Kaftancıoğlu, teslim olmak üzere İstanbul Adalet Sarayı'na gitti. İnfaz Savcılığınca işlemleri tamamlanan Kaftancıoğlu, Silivri Cezaevi'ne gönderildi. 5 yıldan az ceza alan Kaftancıoğlu, denetimli serbestlik hükümleri gereğince cezaevine giriş-çıkış yaptı. Ayrıca Kaftancıoğlu, karar düzeltme ve Anayasa Mahkemesi süreçlerindeki durum değişmezse 2023 seçimlerinde milletvekili adayı olamayacak ve cezasının infazı bitene kadar seçme ve seçilme hakkını kullanamayacak.

Denge Denetleme Merceğinden

Ana muhalefet partisinin İstanbul İl Başkanı olan Canan Kaftancıoğlu'na verilen ceza, bir temel hak ve özgürlük olan ifade özgürlüğünün Türkiye'de yaşadığı geriye gidişi somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Kararın zamanlaması ve niteliği verilen cezanın siyasi saiklerle verildiği izlenimini ve son yıllarda giderek vurgulanan hukukun bir siyasi araç haline geldiği tespitini kuvvetlendirmektedir. Özellikle bir hiper-başkanlık sistemi olan halihazırdaki hükümet sisteminde cumhurbaşkanının siyasi bir figür oluşu, cumhurbaşkanına hakaret suçunun muhalif kişileri siyasi saiklerle cezalandırma aracına dönüştürmekte ve ifade özgürlüğünde çok ciddi geriye gidişe neden olmaktadır. Demokratik bir denge ve denetleme sisteminde vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin garantisi bağımsız ve tarafsız yargıdır. Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerde yaşanan geriye gidiş ancak hukuk devleti ilkesinin etkin uygulandığı, bağımsız ve tarafsız yargı erkini oluşturacak yapısal reformlarla mümkündür.

HAZİRAN

■ HSK'dan Hakim ve Savcılara İlişkin Görev Değişikliği Kararnamesi

Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) adli ve idari yargıda yaz kararnamesini tamamladı. Kurul, 5 bin 75'i adli 351'i idari olmak üzere toplam 5 bin 426 hakim ve savcının görev yerini değiştirdi. Kararnameyle 33 ilin başsavcısı değişirken, ilk kez bir başörtülü kadın savcı, il başsavcısı olarak atandı. İstanbul'da görülen Gezi davasında tutuklama ve mahkumiyet kararlarına muhalif kalan hakimlerin de atama yerleri dikkat çekti.

Denge Denetleme Merceğinden

Hakimlerin kürsü teminatı ve coğrafi teminata sahip olmaları yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından son derece önemlidir. Verdiği kararlardan dolayı başka bir yere atanma riskini düşünen bir hakim nesnel bağımsız ve tarafsız karar vermesi son derece zordur. Kürsü ve coğrafi teminatın Türkiye'de bulunmayışı yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı çerçevesinde yaşanan sorunları derinleştirmektedir. Bu kararları veren HSK'nın yapısı da özellikle CHS'ne geçişle beraber değişmiş ve yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanının Kurulun oluşumundaki etkisi oldukça artmıştır. Bu etkenler göz önüne alındığında Kurul tarafından verilen atama kararlarının nesnelliliği sorgulanmakta ve yargıya güveni olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını sağlamaya yönelik olarak HSK'nın oluşum sürecinde yürütmenin etkisi asgariye indirilmeli ve Kurul çoğulcu bir yapıya kavuşturulmalıdır. Aynı zamanda hakimlerin kürsü ve coğrafi teminatları kanunla garanti altına alınmalıdır. Bununla beraber HSK'nın verdiği atama kararlarına ilişkin yargı yolu ile itiraz mekanizması kurgulanmalıdır.

HAZİRAN

■ 6. Yargı Paketi Yasalaştı

Kamuoyunda "6. Yargı Paketi" olarak bilinen "Hakimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanunlarda De-

ęiřiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. Yeni kanunla, yargıda hakim ve savcı yardımcılığı sistemi başlayacak; hakim ve savcı adaylarının mesleki yükselmelerinde uygulanan sınava mülakat sistemi eklenecek. Yargıtay Birinci Başkanlık Kuruluna seçilenlerin bir seçim dönemi geçmeden yeniden seçilemeyeceklerine yönelik hüküm yürürlükten kaldırılacak. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun mevcut yapısı 2026'ya kadar korunacak. Yeni düzenlemeyle ayrıca yalan haber iddiasıyla 'fiyatları etkileme' suçunda cezai artırıma gidilecek ve hapis cezası uygulanacak.

Denge Denetleme Merceğinden

Her ne kadar hakim ve savcı yardımcılığı yargıda etkinlik ve liyakat çerçevesinde olumlu bir düzenleme olarak görülse de 6. Yargı Paketi ile yapılan değişiklikler, Türkiye'de yargı alanında yaşanan temel sorun alanları arasında bulunan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, yargıda liyakat ve etkinlik gibi sorun alanlarına ilişkin yeterli düzenlemeyi içermemektedir. Hakim ve savcı yardımcılarının mesleki yükselmelerinde getirilen mülakat yöntemi liyakat açısından soru işareti yaratmaktadır. Yargıtay Birinci Başkanlık Kuruluna seçilenlerin yeniden aynı göreve seçilebilecek olmaları da Kurulun bağımsızlığı ve tarafsızlığı bağlamında soru işareti yaratan bir düzenlemedir. Yapılan düzenlemede Danıştay Daireleri Kurulunun yapısının 2026'ya kadar korunması da Kurulun önümüzdeki dönem vereceği kararlara ilişkin bir düzenleme olarak görülmekte ve düzenlemenin siyasal nitelikte bir düzenleme olduğu izlenimini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca yalan haber iddiasıyla 'fiyatları etkileme' suçuna getirilen hapis cezası da ifade özgürlüğü ve siyasi partiler arası adil ve özgür demokratik rekabeti olumsuz etkileme riskini taşıtmaktadır. Tanımlanan suçun yoruma açıklığı ve muallaklığı bu riski arttırmaktadır. Yapılan düzenlemeler Türkiye'de yargı alanında yaşanan temel sıkıntılara çözüm getirmemekte ve bazı var olan sıkıntıları derinleştirme riski taşıtmaktadır.

AĞUSTOS

■ KPSS Sınavının İptali

KPSS sınavının ardından bazı sınav sorularının Yediiklim Yayınevi yayınlarının soruları ile benzerliği olduğu iddia edildi. İddialar sonrası Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Devlet Denetleme Kuruluna (DDK) talimat verilmesinin ardından inceleme başlatıldı. İncelemeler sonucu Yediiklim Yayınevine yönelik Ankara Emniyet Müdürlüğü Mali Suçlarla Mücadele Şubesi ekiplerince operasyon düzenlendi. 31 Temmuz Pazar günü yapılan KPSS GK-GY oturumları iptal edildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Sağlıklı işleyen bir denge ve denetleme sisteminde şeffaflık ve liyakat yaşamsal öneme sahip temel ilkelerdir. Türkiye’de son yıllarda kamu kurumlarında işe alım süreçleri bu temel ilkenin oldukça tartışmalı hale geldiği alanlar olmuştur. Özellikle liyakat ilkesinin yerine getirilmesinde oldukça önemli bir yere sahip olan KPSS sınavı sürecinde yaşananlar bu temel ilke üzerinden değerlendirilmeli ve kamu kurumlarında liyakat yeniden sağlanmalıdır.

■ Şarkıcı Gülşen’e Tutukluluk ve Ardından Gelen Ev Hapsi Kararı

Şarkıcı Gülşen, konserinde imam hatip liselilere yönelik sözlerinden dolayı “halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama” suçundan hakkında başlatılan soruşturma kapsamında tutuklandıktan sonra “konutu terk etmeme” şartıyla tahliye edildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Gözaltına alma ve tutuklama adil bir yargılanma için gerekli ve zorunlu olduğu hallerde uygulanan tedbirlerdir. Gülşen’in tepki toplayan ve kendisinin de özür dilediği konuşması incelendiğinde konuşmanın belli bir kitleye yönelik olmadığı, bir kişiye yönelik yapıldığı ve ‘açık ve yakın bir tehlike’ varlığı da oluşturmayan bir konuşma olduğu açıktır. Sosyal medyada yayılan video gerekçesiyle başvuru tutuklama tedbiri temel hak ve özgürlüklerin başında gelen ifade özgürlüğünün ihlali niteliğindedir. Bu tip kanuna aykırı tutuklama ve gözaltı tedbirleri alınan kararların hukuki değil siyasi saikli kararlar olduğu izlenimini kuvvetlendirmekte ve vatandaşların yargı kurumlarına olan güvenlerini de olumsuz etkilemektedir.

AĞUSTOS

■ Bakanlığa Yürümek İsteyen Özel Sektör Öğretmenlerine Müdahale

Düşük ücret, sözleşmeli çalışma ve uzun mesailere karşı Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) önünde basın açıklaması yapmak isteyen özel sektör öğretmenlerine polis izin vermedi. Polis, izin verilmeyen basın açıklamasını Olgunlar Sokak’taki Madenci Anıtı’nın önünde yapma kararı alan öğretmenlere biber gazıyla müdahale etti. Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası Başkanı Eren Edebalı, 9 öğretmenin gözaltına alındığını söyledi.

Denge Denetleme Merceğinden

Toplantı ve gösteri yürüyüşü temel bir demokratik hak. Bakanlık önünde basın açıklaması yapmak isteyen öğretmenlere yönelik müdahale ve gözaltı tedbirleri bu temel demokratik hakkın ihlali niteliğindedir. Bununla beraber yapılmak istenen basın açıklamasına yönelik biber gazlı müdahale ve gözaltı uygulamaları orantısız ve kişi temel hak ve özgürlüklerini engelleyici uygulamalardır. Türkiye’de son dönemde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik kısıtlamalar demokrasi açısından oldukça sorunludur. Vatandaşların ve çeşitli meslek gruplarının iktidarı ve bazı uygulamaları protesto hakları temel bir demokratik hak.

EYLÜL

Adli Yıl Açılışı

2022-2023 Adli Yıl Açılış Töreni, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Adalet Bakanı, siyasi parti genel başkanları, Yargıtay Başkanı ve üst mahkeme başkanlarının katılımıyla gerçekleştirildi. Açılış töreninde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yargı alanında yapılan reformlardan, yeni anayasa çalışmalarından ve yapılması planlanan reformlardan bahsetti. Açılış töreni öncesi Türkiye Barolar Birliği yargı alanında ve özellikle avukatlık mesleğinde yaşanan sorunlara işaret eden bir paylaşımda bulundu.

Denge Denetleme Merceğinden

Hukukun üstünlüğü prensibinin işlerliği ve yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı demokratik bir denge ve denetleme sisteminin omurgasını oluşturmaktadır. Hukukun üstünlüğü prensibi çerçevesinde işleyen bağımsız ve tarafsız yargı sistemi sadece vatandaşların, diğer vatandaş ve kurumlara karşı değil onların devlet karşısında da temel hak ve özgürlüklerini korumanın en temel ve etkili yoludur. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı alanında yaşanan sorunlar sadece bu işlevin yerine getirilmemesi sonucunu doğurmaz, aynı zamanda adil ve özgür demokratik rekabetin de sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu vesile ile özellikle sistem değişikliği sonrası artan ama bunun öncesinde de var olan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, yargıda etkinlik ve liyakat, hukukun üstünlüğü prensibinin işlerliği ve bunların hepsiyle ilişkili olan vatandaşların yargıya olan güveninin de azalması gibi sorunların yargı alanında kapsamlı reform ile çözülebileceğinin altını çiziyoruz. Denge ve Denetleme Ağı olarak bu alanlarda somut önerilerimizi bundan önce olduğu gibi karar vericiler ve kamuoyuyla paylaşmaya devam edeceğiz.

EYLÜL

Cumartesi Anneleri Basın Açıklaması Yasağı ve Gözaltılar

Galatasaray Meydanında 'kayıplar bulunsun failler yargılsın' talebiyle her Cumartesi bir araya gelen Cumartesi Anneleri ve Cumartesi İnsanları, 700. kez buluşmak istemişler ve polis müdahalesiyle engellenmişlerdi. 46 kişi hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör Suçları Soruşturma Bürosu tarafından hazırlanan iddianamede, sanıkların 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1. maddesinde altı aydan üç yıla dek hapis cezası ile cezalandırılmaları istendi. Davanın 5. duruşması 21 Eylül'de İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesinde yapıldı ve duruşma 3 Şubat 2023 tarihine ertelendi. Duruşma öncesi basın açıklaması, kaymakamlık tarafından yasaklandı ve basın açıklaması yapmak isteyenlere polis müdahale etti. 14 kişi gözaltına alındı.

Denge Denetleme Merceğinden

Yukarıda da ifade edildiği gibi toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı temel ve demokrasi için yaşamsal bir haktır. Bu hakkın orantısız polis müdahalesi ile kısıtlanması ve devam eden yargı sürecinde yaşananlar son dönemde bu hakkın kullanımında yaşanan geriye gidişi net şekilde ortaya koymaktadır.

EYLÜL

■ Ekrem İmamoğlu Davasında Duruşma Ertelendi

İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun YSK üyelerine hakaret ettiği gerekçeyle yargılandığı dava 11 Kasım'a ertelendi. Anadolu 7. Asliye Ceza Mahkemesi'ndeki duruşmaya Ekrem İmamoğlu katılmadı. İmamoğlu'nu Avukatı Kemal Polat temsil etti. Duruşmaya Milletvekilleri Gürsel Tekin, Sezgin Tanrıku ile çok sayıda CHP'li katıldı. İmamoğlu'nun avukatı, tanıkları hazır edemediklerini belirterek tanık dinlenmesi için tebligat çıkarılmasını istedi. Polat, YSK Başkanı ve İmamoğlu'nun konuşmasının olduğu DVD'lerin çözümlenmesini talep etti. Mahkeme, tanıkların dinlenmesi için tebligat çıkarılmasına ve DVD'lerin çözümlenmesine karar vererek duruşmayı erteledi.

Denge Denetleme Merceğinden

Özellikle son dönemde yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına yaşanan geriye gidiş ve ülkede yaşanan yıkıcı kutuplaşma siyasalere yönelik davaların hukuki değil siyasi saiklerle açıldığı algısını kuvvetlendirmektedir. Bu algı vatandaşların yargı kurumlarına olan güvenini de olumsuz etkileyerek toplumdaki adalet duygusunu sarsmakta ve toplumsal kutuplaşmayı da derinleştirmektedir. Demokrasinin istikrarlı bir biçimde işlemesi hukukun üstünlüğü prensibinin işlediği, bağımsız, tarafsız ve etkin bir yargı erkinin varlığına bağlıdır. Bu çerçevede, Türkiye'nin özellikle yargı alanında yapması gereken reformlara dikkat çektiğimiz birçok çalışma bulunmaktadır.

ARALIK

■ Ekrem İmamoğlu'na Hapis Cezası

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu hakkında, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) üyelerine hakaret ettiği gerekçeyle 2 yıl 7 ay 15 gün hapis cezası verildi. Mahkeme, İmamoğlu'nun Türk Ceza Kanununun 53. maddesinde belirtilen "belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmasına" da hükmetti. Cezanın onanması halinde İmamoğlu'na siyasi yasak gelecek ve belediye başkanlığı görevi sona erecek.

İmamoğlu'nun göreve başlamasının ardından Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresine katılmak için gittiği Fransa'da yaptığı açıklamayı, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, "Avrupa'ya giderek Türkiye'yi şikayet eden ahmağa söylüyorum. Bunun bedelini bu millet sana ödetecek" ifadeleriyle eleştirmişti. Soylu'nun sözlerine yanıt veren İmamoğlu ise "Asıl ahmak seçimi iptal ettirenlerdir" demiş, İmamoğlu'nun bu ifadesi 2 yıl sonra iddianame konusu olmuştu. Açılan davanın ardından 14 Aralık'ta görülen duruşmada İmamoğlu'na "Zincirleme şekilde, kurul halinde çalışan kamu görevlilerine karşı görevlerinden dolayı alenen hakaret" suçundan 2 yıl 7 ay 15 gün hapis cezası verildi. Kararın ardından İmamoğlu'nun çağrısıyla Saraçhane Meydanı'nda geniş bir kalabalık toplandı ardından altılı masa liderlerinin ve CHP'li belediye başkanlarının katıldığı bir miting düzenlendi.

Denge Denetleme Merceğinden

Demokratik denge ve denetleme sisteminin omurgasını oluşturan bağımsız ve tarafsız yargı, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasının olmazsa olmazıdır. Bağımsız ve tarafsız yargı sadece devleti oluşturan diğer erkleri denetleyen bir kurum değil aynı zamanda demokrasinin olmazsa olmazı olan adil ve özgür seçimler için de yaşamsal öneme sahiptir.

Özellikle sistem değişikliği sonrası Türkiye’de yargı alanında yaşanan sorunlar kamuoyuna yansıyan birçok dava sürecinde kendini en somut şekilde göstermiştir. 2022 yılının sonlarına doğru İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu’na yönelik verilen karar da hem yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, hem de hukukun temel prensipleri açısından oldukça sorunludur. Öncelikle dava sürecinde siyasilerin sözleri ceza hukukunun temel prensipleri arasında olan masumiyet karinesinin ihlali niteliğindedir. Bununla beraber yargı sürecinde davaya bakan yargıcın değiştirilmesi yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı için yaşamsal olan yargıçların kürsü ve coğrafi teminata sahip olmaları ilkesinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Uzmanlar da kararın Anayasanın 26. Maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünün ihlali olduğu yönünde görüşlerini kamuoyuyla paylaşmışlar ve verilen cezanın orantısızlığına dikkat çekmişlerdir. Türkiye’de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin tartışmalar davanın istinaf ve temyiz süreçlerine ilişkin de belirsizlik yaratmakta ve Ekrem İmamoğlu’nun adaylık sürecine de müdahale niteliği taşımaktadır. Demokratik rejim için yaşamsal olan seçme ve seçilme hakkı bağlamında da sorunlu olan bu süreç demokratik denge ve denetleme mekanizmasında yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının, adil ve özgür seçimler bağlamında da yaşamsallığını ortaya koymakta ve vatandaşlarda yargıya olan güvenin azalmasına ve yapılacak olan seçimlerin meşruiyetine gölge düşmesine neden olmaktadır.

Araştırma Komisyonu kurulmasına da karar verildi. Gözaltına alındıktan sonra 15 Aralık’ta tutuklanan; Kadir İstekli hakkında 30 yıldan az olmamak, baba Yusuf Ziya Gümüsel hakkında da 18 yıldan az olmamak kaydıyla hapis cezası isteniyor.

Denge Denetleme Merceğinden

Çocuk istismarı Türkiye’nin önemli ve yeterli mücadelenin yapılmadığı bir sorun alanı. Yaşanan olayda etkin takip sistemi gibi önleyici tedbirlerin olmaması, yargı sürecinin ihbarın yapıldığı 2012 yılında başlatılmaması gibi birçok sorunlu alan bulunmaktadır. Çocuk istismarıyla mücadelede önleyici tedbirler alanda uzman sivil toplum kuruluşları, psikologlar ve diğer uzmanların katılımıyla hayata geçirilmelidir. Eğitim müfredatına beden farkındalığını anlatacak dersler konulmalı ve aileler de bu konuda yeterli şekilde bilgilendirilmelidir. Bir daha yaşanmamasını dilediğimiz bu ve benzeri istismar olaylarına yönelik yargı süreci de etkinleştirilmeli, etkin takip mekanizmaları kurulmalı ve gerekli yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

ARALIK

■ 6 Yaşındaki Çocuğa İstismar Skandalı

İsmailağa cemaatine bağlı Hiranur Vakfının kurucusu Yusuf Ziya Gümüsel’in kızını 6 yaşındayken ‘evlendirdiği’ ve kız çocuğunun (H.K.G.) yıllarca cinsel istismara maruz kaldığı ortaya çıktı. H.K.G’nin şikayeti üzerine açılan davanın basına yansımaları gündeme gelen olay, infial yarattı. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı davaya müdahil olduklarını açıkladı. Davanın ilk duruşması, Bakanlığın talebiyle 30 Ocak 2023 tarihine çekildi.

CHP ise Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve beraberindeki milletvekilleriyle, beyana karşın iddianamenin iki yılda hazırlandığı ve bu süre içinde tek bir tutuklu olmadığı eleştirileriyle Adalet Bakanlığına protesto yürüyüşü düzenledi. Konuyla ilgili Meclis

Dedi ki;

CHP İstanbul Milletvekili İbrahim Kaboğlu:

"Gezi demokrasinin postmodern mantığını temsil ediyor. Tamamen demokratik, barışçıl bir hareketti. Kitlelerin hareketiydi. 10 yıl sonra yeniden yeniden beraat etmiş, hiçbir şekilde suç oluşturmadığına karar verilmiş dosyaları tezgâhlayıp bu şekilde hapis cezalarına çevirmek Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yargı organları açısından yüz kızartıcı bir durumdur. Ben de hukukçu olmaktan utanç duyuyorum."

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli:

"Yargıya saygı duyulmalıdır. Konu üzerinde uzun yıllar tartışmalarla, bunu önlemeye çalışanlar da yargının bu kararına saygılı olarak her şeyi kabullenmek durumunda olmalıdır."

Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Bülent Kaya:

"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konuda kararları var. Siyasallaşan bir dava. Kararın gerekçelerini görmek lazım ama bu dava uzun zamandır kamuoyunda tartışılıyor. Hukukiliğinden ziyade siyasi yönü tartışılan bir davaydı."

İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı Bahadır Erdem:

"Gezi'deki yeşili savunan muhalif seçmenden AK Parti çok korktu. Bu da bir anlamda AK Parti'nin intikam davası olarak bunca zamandır sürdü. AİHM kararına rağmen Osman Kavala tutuklu olarak yargılandı. Bugün de ağırlaştırılmış hapis cezası veriliyor. Diğer sanıklara da 18'er yıl veriliyor. Bir hukukçu olarak bunu hukuka ve adalete sığdırmanın mümkün olmadığını düşünüyorum."

DEVA Partisi Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı Mustafa Yeneroğlu:

"Hukuksuzluk sarmalına son bir utanç daha eklenmiş ve Kavala daha önce beraat ettiği suç kapsamında bu defa ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla cezalandırılmıştır. Temelsiz ve trajikomik iddialar sonucunda verilen söz konusu karar, hukuki öngörülebilirliği ve hukuki güvenilirliği ortadan kaldırmakta, Anayasa'nın temel haklara ilişkin güvencelerini anlamsızlaştırmakta ve demokratik değerleri tahrip etmektedir."

Adalet Bakanı Bekir Bozdağ:

"Cemal Kaşıkçı kararı kanuna uygundur, yargı yetkisinin devri değildir, davanın düşmesi değildir."

DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan:

"Nereden gelirse gelsin, haksızlığa boyun eğmeyiz. CHP İstanbul İl Başkanı Sayın Canan Kaftancıoğlu'na verilen cezanın hedefinde demokratik siyaset olduğunu bilecek kadar deneyimliyiz. Bu adaletsizlikten hep beraber kurtulacağız."

Dedi ki;

İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener:

(Canan Kaftancıoğlu tutuklamasına ilişkin) "Dünün mağdurlarının, bugün mağrur olduğu bu ucube sistem, Türkiye'yi daha fazla taşıyamaz. O sandık gelecek, bu vesayet bitecek."

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan:

"FETÖ'cü grup mu desek; 6'lı masa mı desek; bir de masanın altı var, yedi... Şimdi dikkat ederseniz, aynı anda hepsi adeta aynı cümlelerle, aynı kelimelerle bunu tanımlamaya çalıştılar... Biz durumu gördük. Durumu gördükten sonra, ben ÖSYM Başkanı olan arkadaşımızı da bir zan altında bırakmak istemem ama soruşturmanın hayırlı bir netice vermesi noktasından hareketle kendisini görevden almak suretiyle oraya hemen, 24 saati bulmadan bir arkadaşımızın atamasını yaptık."

DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan:

"Gülşen'in sözleri inciticiydi, kendisi de kabul etti. Hiçbir hakaret tasvip edilemez. Ama bunun karşılığı tutuklama olmamalıydı. Özür dileyen birine ceza sopesıyla çullanan zihniyet ne adalet ne de merhamet sahibidir. Tutuklu yargılama istisna olmalıdır."

AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik:

"Nefret üretmek bir sanat dalı değildir. Nefret yaymak bir sanatçı faaliyeti değildir. Toplumun belirli bir kesimini 'sapıklık' iddiası ile hedef almak ve Türkiye'yi ayırtırmaya çalışmak nefret suçudur ve insanlık ayıbıdır."

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan:

"Geride bıraktığımız yirmi yılda, ülkemizin hukuk devleti vasfını güçlendirmek için önemli reformlara imza attık. Reformlarımızın en önemli unsurlarını insan hak ve hürriyetleri, kadın hakları, çocuk hakları, adalet sistemimizin geliştirilmesi gibi başlıklar oluşturmuştur."

TBB Başkanı Av. Erinç Sağkan:

"Toplumsal barışın kurulup korunmasından ekonomik ilerlemeye kadar çok sayıda etki alanı olan ve bu anlamda önemli bir rolü ve sorumluluğu bulunan yargının bağımsızlığına ilişkin meseleler, dün olduğu gibi bugün de ve maalesef çok daha derin bir şekilde hepimizi kaygılandırıyor."

İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu:

"Türkiye'de böyle bir davanın olması, yapılması, sürdürülmesi, iddia makamının daha önce ortaya koyduğu cezayla ilgili tarif utanç verici."

Dedi ki;

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan:

"Konu bir şahsın hakimlere hakaret ettiği iddiasıyla aldığı mahkumiyet kararından ibarettir. Ortada ne siyasi tartışma, ne fikir kavgası, ne hizmet mücadelesi mevcuttur."

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu:

"Eşitlik ve adaletin korunmasını istiyorsanız başka yolumuz yok. Millî egemenliği kayıtsız şartsız kabul edenlerin yanında duracaksınız."

DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan:

"Bu hukuksuzluğu reddediyorum. İmamoğlu kardeşime yapılan bu hukuksuzluğu reddediyorum. Canan Hanım'a yapılan hukuksuzluğu reddediyorum. Demirtaş'a yapılan hukuksuzluğu reddediyorum."

Saadet Partisi Başkanvekili Sabri Tekin:

"Kutuplaşmayı kendi siyasi çıkarları için gerekli görebilirler. Onlar kutuplaşma dedikçe biz kucaklaşmayı hedefleyeceğiz."

Türkiye Barolar Birliği:

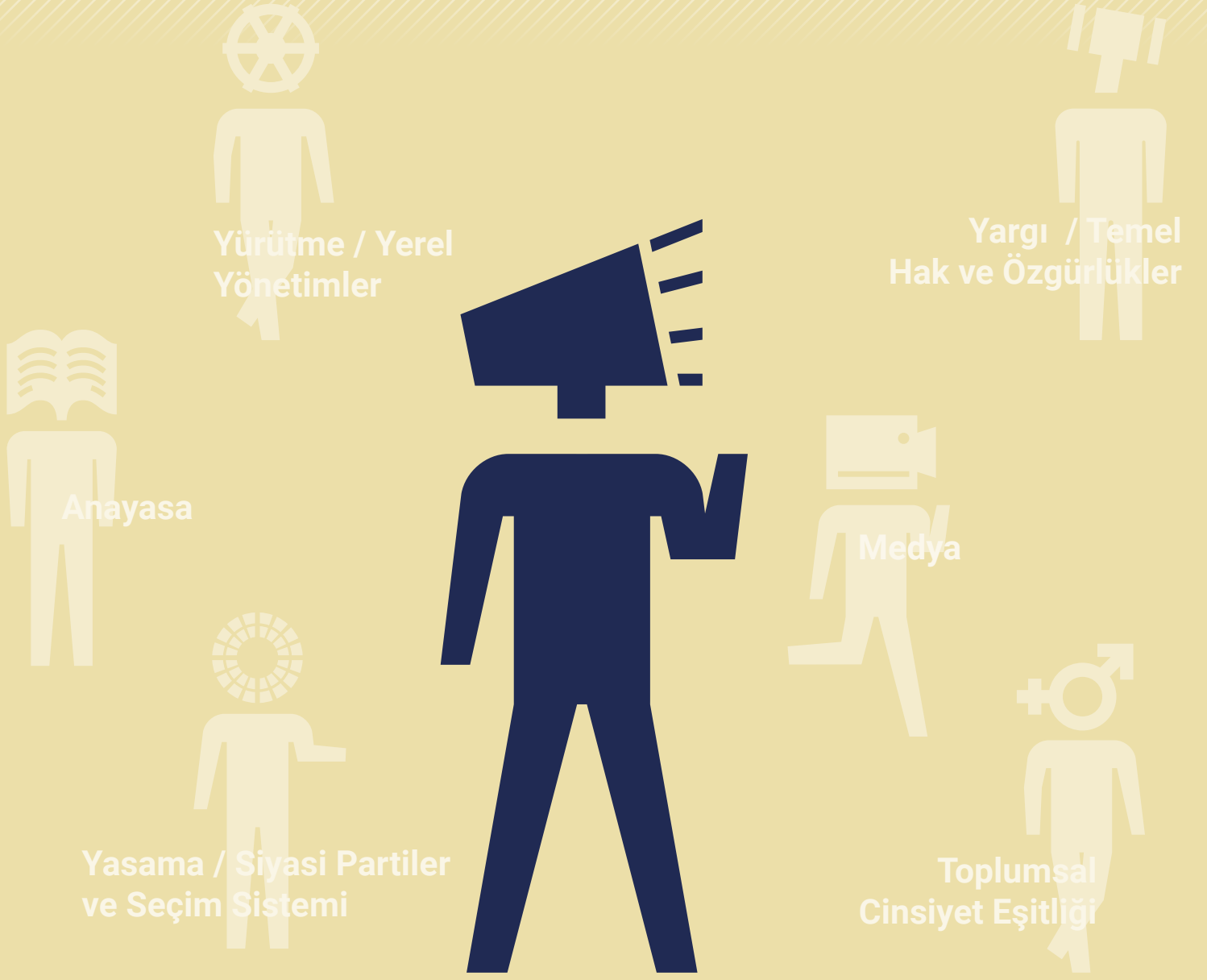
"Çocuk istismarında bireysel, ailesel, toplumsal ve kurumsal faktörler ortaya konularak istismarı önleme programlarının devlet politikasında yer almasının önemini bir kez daha belirtiyoruz."

İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener:

"Dini bir cemaatin kisvesi altında, 6 yaşındaki küçücük bir çocuğumuza yaşatılanlar; büyük bir sapkınlıktır, çürümüşlüktür ve düpedüz tecavüzdür! Bu alçaklığın örtbas edilmesine asla izin vermeyeceğiz."

HDP Batman Milletvekili, Kadın Meclisi Sözcüsü Ayşe Acar Başaran:

"Bu ülkede bütün çocuk istismarı vakalarına karışanlar hesaba kadar, bu ülkede tek bir çocuk bu uygulama ile yüz yüze kalmayana kadar ortak mücadeleye devam edelim."

Sivil Toplum

Sivil toplum, vatandaşlar olarak öncelediğimiz sorun alanlarını ve beklentilerimizi bir araya gelerek daha yüksek sesle vurguladığımız ve bu beklentileri ve sorunları siyasetin gündemine taşıdığımız bir alandır.

☐ *Vatandaşlar olarak sesimizin daha yüksek çıkması için;*

- Bilen ve ifade eden
- İzleyen ve katılan
- Özgür ve bağımsız bir sivil toplum gereklidir.

2022 yılında sivil toplum alanı bazı konularda etki üretebilmişken pek çok yönden temel işlevlerini yerine getirmemiştir. Sivil toplum alanıyla ilgili 2022 yılında merçeğimize takılan gelişmeleri sizin için derledik.

Yerelde Denge Denetleme için Belediye-Sivil Toplum İş Birliği

Kentsel gündem nitelik ve nicelik olarak genişlerken yönetimin demokratik olması ve denge ve denetleme de gittikçe daha çok önem kazanıyor. Birbiriyle bağlantılı bu iki ilkenin uygulanabilmesinin bir yolu da belediye-sivil toplum iş birliklerinden geçiyor.

**Dr. İtir
AKDOĞAN**

*Türkiye Ekonomik ve Sosyal
Etüdler Vakfı Araştırma
Direktörü*

Kentler ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel sorunları yaratan ve aynı zamanda çözen aktörlere dönüştüler. 2020'de dünya nüfusunun yüzde 56'sı kentlerde yaşarken bu oranın 2030'da yüzde 60'ı geçmesi bekleniyor. Bu nedenle de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın geliştirdiği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın 17 amacı ve altındaki 169 hedefi ve 232 göstergesi kentleşme merkeze alınarak hazırlandı

(UNHabitat). Amaç 11 ise tamamen kente ayrıldı. UNHabitat'ın 20 yılda bir düzenlediği Habitat Kent Zirveleri'nin üçüncüsü, 2016 Quito Habitat Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Zirvesi'nin çıktısı olan Yeni Kentsel Gündem de kentleşmeyi küresel sorunların bir nedeni, yerel yönetimleri ise çözüm üreten aktörler olarak tanımlıyor. Türkiye'nin üst politika belgesi kalkınma planlarında da yerel yönetimler kalkınmanın paydaşları arasında sıralanıyor. Bu

Sürdürülebilir
Kalkınma Amaçları
Amaç 11

**SÜRDÜRÜLEBİLİR
ŞEHİRLER VE
TOPLULUKLAR**

bağlamda, Türkiye’de küresel ya da ulusal sorunlar gibi görünen yoksulluk, eşitsizlik, dışlanma, iklim krizi gibi kavramlar rahatlıkla belediyelerin stratejik planlarının amaç, hedef cümlelerinde ve dolayısıyla bütçelerinde yerini alıyor. Yerel yönetimler bu alanlardaki işleri için ulus devlet kadar küresel, bölgesel aktörlerle ve dünya kentleriyle yerel ötesi iş birlikleri kuruyor ve kaynak yaratmanın yollarını arıyorlar. Yani, Türkiye’de yerel yönetimler, kanunda hala öyle tanımlansa da, artık sadece yurttaşın gündelik ihtiyaçlarına göre hizmet tasarlamıyor. Yerelde alınan ve uygulanan kararlar artık daha temel hakları da ilgilendiriyor. Kentin nüfusu artarken ve kentlinin profili çeşitlenirken, kentsel gündem nitelik ve nicelik olarak genişlerken yönetimin demokratik olması ve denge ve denetleme de git-tikçe daha çok önem kazanıyor. Birbiriyle bağlantılı bu iki ilkenin uygulanabilmesinin bir yolu da belediye-sivil toplum iş birlikle-rinden geçiyor.

Kentle ilgili planlama, uygulama ve izleme-de belediyenin sivil toplum ile kuracağı iş birlikleri kent yönetiminin daha kapsayıcı, yenilikçi, şeffaf, kaynakları isabetli kulla-nan ve hesap verebilir olmasını sağlayabi-lir. Kentteki farklı seslerin ve renklerin

planlamaya dahil olmasını sağlamanın en kısa ve kolay yolu bu ses ve renklerin dert-lerini ve çözüm önerilerini yine onlardan duymaya yardım edebilecek kendi örgüt-leriyle iş birliği yapmak. Kapsayıcılık ilke-si sadece hizmet edilen gruplar için değil, hizmetin birlikte planlandığı gruplar için de benimsenirse kentte kimse kendini dı-şarda hissetmeyebilir.

Yerel yönetimler farklı bilgi, yöntem, ağ-lara sahip sivil örgütlenmelerle iş birliği yaptığında alışık oldukları düşünme ve uygulama kalıplarından çıkıp aynı soru-na farklı ve yeni çözümler bulabilir. Yenilikçilik hem sınırlı kaynakların daha isabetli kullanılmasını hem de daha özgür bir düşünme ve çözüm yaratma alanının oluşmasını sağlayabilir. Özgür düşünce ve yenilikçilik el ele giderken bu kentin tüm paydaşlarının yararlanabileceği bir değere dönüşebilir.

Belediyenin sivil toplumla kuracağı iş bir-likleri, uygulanan modele göre, kentlinin, belediyenin nasıl işlediği, bürokrasinin nasıl çalıştığı, farklı seviye belediyelerin (il, ilçe, büyükşehir) yetki, sorumluluk ve bütçelerinin sınırlarını öğrenmelerini de kolaylaştırabilir. Şeffaflık bu açıdan bakıl-dığı zaman kentlinin belediyenin üzerin-deki yükleri, sorumlulukları ve sınırlarını daha iyi anlamasını ve kent sorunlarında belediye ile güçleri birleştirmesini sağlayabi-lir. Bu ise kentlinin kenti sahiplenmesi için hayati bir işlev görebilir.

Belediye-sivil toplum iş birliği aynı za-manda hesap verebilirliği de yine her iki taraf için kolaylaştırabilir. Belediye kendi izleme ve değerlendirmesini dış paydaşlar-la yaptığı zaman alacağı çeşitli yorumlarla sıradaki planlamasını daha etkili yapabilir. Böyle bir senaryoda sivil toplum da izleme değerlendirmeyi bilgiye dayalı ve düzenli yapabilir. Tüm bunlar kentin yönetimini daha demokratik kılarken yerelde denge denetlemenin de bir ayağını, sivil toplum izlemesiyle, yerine getirebilir.

Yerelde alınan ve uygulanan kararlar artık daha temel hakları da ilgilendiriyor.

Yazması kolay uygulaması zor olan bu süreçlerin zor olma nedenlerinden biri, kavramların tanımlarına dayanıyor. Gücü paylaşmak ve sorguya açık olmak anlamına gelen demokratik yönetim ve denge denetleme, karar alma ve yönetme gücüne sahipler tarafından farklı veya eksik tanımlanabiliyor. Yazıda tam tanımlansa da mesela planlamada gerekli zaman ve mali kaynak ayrılmadığı durumlarda uygulama eksik kalabiliyor. Belediyelerin stratejik planlarına, web sitelerine, başkanların söylemine baktığımızda katılım, şeffaflık, kapsayıcılık, demokratik gibi kelimeleri kolaylıkla seçebiliyoruz. Bu kelimelerin varlığı ise her zaman demokratik yönetim çerçevesinde tanımlandığı ve uygulandığı anlamına gelmiyor. Sivil toplumdan beklenen, söz verilen yönetim şeklinin uygulanıp uygulanmadığını izlemesi. Bunun için de yine belediye ile yapılacak iş birlikleri öğretici ve bilgiye dayalı bir izlemeyi kolaylaştırabilir. Burada sivil toplum kendini kent yönetiminin bir paydaşı olarak tanımlamalı, bu süreç için geliştirmeli, bilgilendirmeli ve bilgiyi paylaşmalı.

Bir diğer zorluk ise belediye-sivil toplum iş birliği modellerinde yatıyor. Belediye ile iş birliğinin amacı ve yöntemi her zaman demokratik yönetişimi güçlendirecek nitelikte olmayabiliyor. Kentin sorunlarını birlikte tespit etme, çözüm üretme, uygulama, izleme ve değerlendirme adımlarının bir veya birkaçını kapsayan iş birlikleri hem belediyeyi hem de sivil toplumu güçlendirirken bundan en büyük yararı da yine kent ve kentli görüyor. Ancak belediye ile iş birliğinin sivil toplumun kendi projelerini uygulamak için mali kaynak istemesiyle sınırlı olduğu durumlarda bu demokratik işlevden bahsetmek mümkün olmuyor. Burada belediye kentte kentin sorunlarını sahiplenen ve çözüm önermek ve birlikte uygulamak isteyen sivil örgütlenmeleri takip etmeli, bu örgütlenmeleri kent yönetiminin her aşamasında, iki seçim arası değil, düzenli olarak etkileşime davet etmeli.

Türkiye’de kamu-sivil toplum iş birliği dendiğinde sivil toplum örgütlerinin aklına ilk belediye geliyor. Belediyeler de kriz zamanlarında dayanışma, diğer zamanlarda ise bilgi, veri, yöntem, insan ve mali kaynak gibi ihtiyaçlarında sivil toplumla iş birliği yapmaya hazır duruyorlar. Uzman ve deneyimli sivil toplum örgütleri dayanışma ve ihtiyaç olan kapasite için seçilirken, hemşeri dernekleri gibi yapılar seçmene daha kolay ulaşmak amaçlı iş birlikleri için tercih ediliyor. Umut veren örneklerle, belediye-sivil toplum iş birliği yer yer demokratik kent yönetimi için belirli bir seviyeye gelmiş gibi görünse de bu iş birliğinin önündeki siyasal, yasal, teknik ve kültürel engeller çoğu zaman bunun demokratik bir uygulamadan uzaklaşmasına da neden olabiliyor (Akdoğan 2022).

Sivil toplum modern ve kentli hayatın ayırıştırıcı bir kavramı iken 70’lerden itibaren dünyada demokratikleşmek için en önemli araçlardan biri olarak görülmeye başlıyor (Keyman 2004). Türkiye’de de belediyeler toplumcu belediye kavramını o yıllarda tartışmaya başlarken demokrasi kavramını dillerine ekliyor. Ünlü mahalle komiteleri Fatsa’da, 70’lerin son günlerinde mahallenin sorunlarını mahalleliyle çözmek fikrinin başarısını ortaya koyuyor (Hamamcı 2013). Yine 70’lerin sonunda, 1979-1983 yıllarını kapsayan dördüncü Kalkınma Planı’nda kamu-sivil toplum iş birliği ile ilgili politika artık yerel yönetimleri de kapsamaya başlıyor. Çevre, belediye-sivil toplum iş birlikleri kurulması için bir alan olarak saptanıyor. 1992 Yer yüzü Zirvesi’nde Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma için yerel yönetimle-

☞ **Sivil toplumdan beklenen, söz verilen yönetim şeklinin uygulanıp uygulanmadığını izlemesi.**

re de “Yerel Gündem 21” belgesinde aktif rol veriyor. Türkiye’de bu çerçevede kenti kentliyle demokratik yönetmek için kent konseyleri kuruluyor. Sivil toplumun kent politikalarının karar mekanizmalarına katılımı, yenilikçi fikirlerin yaratılması ve izleme değerlendirme gibi işlevler belirlenen kent konseyleri birçok kentte kuruluyor.

Kent konseyi, 2006’da zamanın tüm modern demokratik kavramları ile yazılan bir maddeyle Belediye Kanunu’na ekleniyor. Henüz kent konseyi yapısı, belediye-sivil toplum iş birliğini yaygın şekilde kolaylaştıran ve tabanda kabul görmüş bir mekanizma olmaktan uzakta duruyor (Bayraktar 2020). 2019 yerel seçimlerinden sonra kurulan ve bu işleve yaklaşan İstanbul Kent Konseyi ise hem demokratik yönetim hem de denge denetleme açısından umut veren bir örnek oluşturuyor.

İstanbul Kent Konseyi (İKK), İstanbul Planlama Ajansı (İPA) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin (İBB) katılımcı bütçe uygulaması, “Bütçe Senin” için kurdukları iş birliği demokratik kent yönetimi kadar denge ve denetleme için de ilginç bir örnek oluşturuyor. Katılımcı bütçe planlamasının ilk aşamasından, 2020’nin son günlerinden itibaren, İKK aktif rol alıyor. Sivil toplum, İPA ve İBB temsilcilerinin bulunduğu bir çalışma grubu kurup ‘katılımcı bütçe nedir’, ‘dünyada nasıl uygulanır’, ‘İstanbul’da hangi model uygun olur’ soruları üzerinden araştırma ve tartışma ortamı sağlayarak İBB’ye bir model sunuyor. Mo-

delin planlamasında belediye ile birlikte çalışıyor. Düzenlediği fikir maratonlarıyla, İKK farklı sivil örgütlenmelerin birbiriyle ve İBB ile buluşup tartışmasını ve fikir üretmelerini kolaylaştırıyor. İKK, kazanan fikirlerin İBB bütçesine eklenmesi sürecini ilgili dairelerin proje sahipleriyle toplantılarına katılarak izliyor. İKK, İPA ve İBB düzenli olarak toplanarak süreci izliyor. Tüm katılımcı bütçe deneyiminin nasıl işlediği ve nasıl daha iyileşebileceği hakkında önerileriyle İKK izleme değerlendirme raporunu İBB ve sivil toplumla paylaşıyor.

2022 denge denetleme güncesinin tutulduğu bu almanak için bu örnek iki nedenle önemli ve ilham verici olabilir. İlki, katılımcı bütçenin kendisi; bu, kamu bütçesinin bir kısmının bütçe planlamasında unutulmuş ya da sesi duyulmamışların fikirleriyle, şeffaf ve katılımcı bir süreçle kullanılması anlamına geliyor. Latin Amerika’da yoksullukla mücadele için yerelde denenilen bu uygulama zamanla dünyanın birçok kentinde uygulanmaya başlıyor. Kentlinin bütçe gibi kent yönetiminin teknik bir boyutuyla ilgili bilgilenmesi, kuralları öğrenmesi, ilgili memurlara erişimi, işleyişe tanık olması ve karar alabilmesi anlamına gelen katılımcı bütçe, denge denetleme mekanizmasının öğrenilmesi ve uygulanması için ilginç bir uygulama. İkincisi ise bu uygulamanın belediye-sivil toplum iş birliği ile yapılması. Bu iş birliği yukarıda saydığımız şeffaflık, katılım ve

🗨️ **Katılımcı bütçe, denge denetleme mekanizmasının öğrenilmesi ve uygulanması için ilginç bir uygulama.**

hesap verebilirlik gibi demokratik yönetim ve denge denetlemenin kavramlarını kapsıyor. Bunun yanında, İKK'nın bildirdiğine göre belediye çalışanlarının düşünme ve hareket etme alışkanlıklarını da dönüştüren, yenilikçi fikirlere alan açan, kentlinin de belediyeyi ve işleyişini daha iyi görebildiği, karşılıklı tanışma, öğrenme ve anlaşma için zemin oluşturuyor.

Belediyenin de sivil toplumun da bir araya gelmesi ve ortaklaşa iş yapmalarının

ardındaki fikir demokratik yönetim ve denge denetleme olursa ve her iki taraf da bu süreç için yeterli zaman, insan ve mali kaynağı ayırabilirse kent, demokrasinin öğrenilmesi ve uygulanması için elverişli bir alan olabilir. Yerel demokrasiden bahsedebilmemiz için ise yetki, sorumluluk ve bütçesi artmış yerel yönetimler ve kentlilik bilinci, bilgisi ve deneyimi artmış sivil topluma ihtiyacımız var.

Kaynakça

Akdoğan, I. (2022) *Yerel Demokrasi için Belediye – Sivil Toplum İş Birliği*, TESEV Yayınları

Bayraktar, U. (2020) *Demokratik Kentsel Yönetişimde Güçlenen Sivil Toplum ve Etkin İş Birlikleri*, TESEV Yayınları

Hamamcı, C. (2013) Devrimci-halkçı Bir Yerel Yönetim Deneyimi Fatsa Belediyesi, içinde Gültekin, A.K., Gündoğdu, İ., (Ed.) *Devrimci – Halkçı Yerel Yönetimler Umut ve Mücadele Mekanlarından Deneyimler*, ss 167 – 173, Patika Kitap

Keyman, F. (2004), "Türkiye ve Avrupa'da Sivil Toplum", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No.3. İstanbul Bilgi Üniversitesi

İstanbul Kent Konseyi Katılımcı Bütçe İzleme Değerlendirme Raporu (2022)

<https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2022/06/KB-izleme-degerlendirme-raporu.pdf>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Yeni Kentsel Gündem, resmi Türkçe çevirisi <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Turkish.pdf>

Sivil Toplumun 2022 Yılı Deneyimi

Ülke genelindeki tablo, sivil toplumun örgütlü mücadelesinin asla bir lüks değil demokratik ve laik bir Türkiye için mecburiyet olduğunun göstergesi.

Yıldız
YAZICIOĞLU
Gazeteci

Sivil Toplum açısından 2022 yılı deneyimi, demokrasi ve insan hakları mücadelesinde önümüzdeki yıllara taşınacak şekilde tümsekleri aşabilme umudu sunmuştur. Yıl içerisinde tüm tümsekler karşısında sivil toplum mücadelesiyle ne yazık ki arzu edildiği gibi sonuçlar sağlandığını söylemek mümkün değil. Ancak 20 yıl önce “3Y - yolsuzluk, yoksulluk ve yasaklar ile mücadele” iddiasıyla iktidardaki AKP’nin, Cumhuriyetin temel değerleri ile açıkça hesaplaştığı bir dönemde sözde değil özde demokrasi için yapılan her katkı alkışlanmalı. Devlet imkanlarının hoyratça kullanıldığı, muhalif söylemler ve girişimlere yönelik “vatana

iharet” suçlaması yapılan bu süreçte biricik umudumuz örgütlü ve demokratik mücadelede.

Gazetecilik mesleğini, tüm kuşatılmışlıklara rağmen evrensel insan hakları ölçülerini rehber edinerek, “halkın haber alma hakkı” ilkesiyle sürdürme çabasında kadın gazetecilerden birisi olarak 2022 yılına baktığımda özellikle kadınlar ve basın meslek örgütlerince verilen mücadelelere tanıklık etmekten onur duydum. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti adına, İstanbul Sözleşmesi’nden vazgeçilmesi kararına karşı sivil toplumun ortaya koyduğu iradenin aydınlık bir gelecek için umut verdiğini söylemeliyim.

İstanbul Sözleşmesi

Türkiye'nin ev sahipliğinde, kadın örgütleri emekleriyle son şekli verilmiş İstanbul Sözleşmesi, kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak amacını taşıyordu. İstanbul Sözleşmesi 24 Kasım 2011'de Meclis'te görüşülmeye başlandı. Görüşmeler sırasında AKP adına Nurettin Canikli, "Sözleşmeyi parlamentosundan geçiren, yasalastıran ilk ülke olma onuru da inşallah bize ait olacak biraz sonra; hepimize ait olacak, bütün milletvekillerimize, bütün gruplarımıza ve Türkiye'ye ait olacak. Bu gurur gerçekten çok tarihi bir anın da aynı zamanda yansımasını ifade ediyor" demişti. Sözleşmeyi, o dönemde AKP ile birlikte MHP de savunmuştu. MHP adına Mehmet Şandır sözleşmeye desteklerini açıklarken, Meclis'te oylamaya katılan 247 milletvekilinden 246'sı "evet" diyerek sözleşmeyi kabul etmişti. Böylece Meclis'in onayıyla İstanbul Sözleşmesi, 8 Mart 2012'de yani tam da *Dünya Emekçi Kadınlar Günü*'nde Resmi Gazetede yayımlandı.

Ancak 2021 yılına gelindiğinde iktidardaki var oluşu bakımından artık AKP'nin "-miş gibi" yapması için fazlaca bir neden

kalmamıştı. Avrupa Birliği (AB) süreci çoktan rafa kalkmış, iktidara göre demokratikleşme ve insan haklarında atılacak adımlar atılmıştı. Bir başka deyişle "Eski Türkiye" yerine "Yeni Türkiye" devrine, hatta "ileri demokrasi" devrine geçilmişti. İktidar yanlısı çizgideki medya organlarında "aile yapısını bozduğu" gerekçesiyle Sözleşmeden çıkılması gerektiği görüşü hükümet katında ciddiye alındı. İşin temelinde, iç ve dış siyasette atılan yanlış adımlar Türkiye'ye ağır fatura çıkartıyordu. Bunun bedeli, kötü ekonomi yönetimi ile çarpılınca halkın ekmeği gündün güne küçülüyordu. AKP'nin tabanını diri tutması, hatta muhafazakâr seçmen açısından genişletmesi hayatiydi. Bunun için dün imza atılmasıyla övünç duyulan İstanbul Sözleşmesi'nden bugün çıkılmasında beis yoktu.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 20 Mart 2021 tarihli kararı, başta kadın hak örgütleri olmak üzere sivil toplumu "İstanbul Sözleşmesi yaşatır" yaklaşımıyla bir araya getirdi. Bu mücadele 2022'ye damgasını vurdu. Sivil toplum örgütleri, din, gelenek, görenek gibi nedenlerle oluşan toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıktı. Sivil toplum içindeki önemli aktörlerden birisi olan meslek örgütlenmesi barolar hukuki mücadele sürecinde etkin rol aldı.

☞ **Sivil toplumu yeşertecek demokrasi iklimi gerilemesine rağmen örgütler kazanılmış hakları koruma mücadelesini sürdürdü.**

Muhafif siyasi partiler ise adeta sivil topluma sadece ayak uydurdu. Süreçte kadını ailenin bir parçası olarak değil, özerk birey olarak görmek gerektiği vurgulandı. Toplumdaki her türlü şiddete karşı kadın, çocuk ve LGBTİ bireyleri korumaktan devletin kaçınmayacağı haykırıldı.

Sokaklarda kadın hakları savunucularına ülke genelinde “suçlu” muamelesiyle sert polis müdahaleleri gibi bütün baskılara rağmen sivil toplumdaki birlikte hareket etme motivasyonu, Gezi tablosunu anımsattı. Bu noktada, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kızı Sümeyye Erdoğan Bayraktar’ın başkan yardımcılığını yaptığı Kadın ve Demokrasi Derneği’nin (KADEM) de İstanbul Sözleşmesi’ne destek verdiğini hatırlatmakta yarar var. KADEM’in, “Bu sözleşmenin eşcinsel yönelimlerin meşrulaşmasına sebep olduğunu iddia etmek ise en hafif tabirle kötü niyetlilik” açıklamasıyla AKP içerisindeki kadınlardaki rahatsızlık da dışarı vuruldu.

Temmuz 2022’de Danıştay 10. Dairesi’nin İstanbul Sözleşmesi’nin feshine ilişkin Cumhurbaşkanı Kararı’nın iptali istemini oy çokluğu ile reddetmesi ne yazık ki beklenen bir sonuçtu. Mayıs 2011’de Türkiye İstanbul Sözleşmesi’ne imza atan ilk ülke olduğunda Başbakanlık koltuğundaki Erdoğan’ın 11 yıl sonra aynı sözleşmeyi “sapkın” ilan etmesine engel değildi çünkü. Ve şimdi Erdoğan’ın liderliğinde resmen 24 Haziran 2018 sonrasında hayata geçirilmiş Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde “kuvvetler ayrılığı” ilkesi hoş bir nostalji olarak hatıralarda kalmıştı.

Yine de dava süreci itibariyle kitlesel ve örgütlü mücadelesiyle kadınlar öncülüğündeki sivil toplum, hak ihlalleriyle demokrasideki gerileme karşısında küçümsenemeyecek temel unsur olduğunu ortaya koydu. İktidar, Danıştay kararıyla hukuki boyutta kazanım elde etmiş gözükse de acaba sonuçta kazançlı olacak mıdır?

Sivil toplum direnci bir kez daha laik, demokratik hukuk devleti ilkelerine bağlılığın hayati önem taşıdığını da gösterdi. İşte bu nedenle Sözleşmenin, temsil ettiği şiddetsiz ve eşit yaşama hakkı için Cumhuriyet’in 100’ncü yılını nasıl bir devlet yapısıyla karşılayacağı önemli.

Haber suç mu?

2022 yılı, gelecek Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanmak için her yolu mübah görerek, demokrasi kültürüne aykırı olmasına rağmen iktidar yandaşı olmayan her türlü görüş, örgüt varlığını yok etmeyi “beka meselesi” ambalajına saran AKP-MHP’nin vites yükselttiği bir yıl oldu.

Bu iktidar döneminde hedef alınan demokratik toplum unsurları başında hiç kuşkusuz medya geliyor. Medya-iktidar ilişkisi tüm dünyada hep tartışmalı bir konu. Türkiye açısından bakıldığında, özellikle son 10 yılda medya ve iletişim araçlarındaki yoğun tekelleşmeyle, tamamıyla kaybedilmiş tarafsızlık örneğine nadiren rastlanıyor. İletişim Başkanlığının iktidar araçları olarak kurguladığı televizyonlar, gazeteler, internet siteleri ve sosyal medya elemanları ile halkın haber alma özgürlüğünü engellendiği vurgulanmakta. Medya patronlarınınca da, tarafsızlık ilkesi ile halkın haber alma ihtiyacının, kamu ihalelerinden iktidar desteğiyle yararlanmalarına yani ticari çıkarlarına ayak bağı olarak görülmesi de bugünün zemin taşlarını döşedi. Halk ve meslek onuru için var olma mücadelesi içindeki bir avuç gazeteci ise, kâh ekonomik, kâh “yargı” görünümlü keyfi uygulamalarla kontrol altına alınmaya çalışılıyor. İktidar, 2008’in son aylarında “Başbakanlık akreditasyonu” ile başlattığı, sonraki yıllarda medyadaki patronaj yapısını değiştirdiği operasyonlarıyla ivme kazandırdığı bağımsız medyayı yok etme sürecini, MHP ortaklığıyla yasal hamlelerle geliştirdi. Ve iktidar 2022’de yeni bir araç edindi: Dezenformasyonu engelleme gerekçeli sansür yasası.

🗨️ **İstanbul Sözleşmesi’nden vazgeçilmesi kararına karşı sivil toplumun ortaya koyduğu irade gelecek için umut verici.**

📖 2022'de meslek örgütleri uzun yıllar sonra ilk kez birlikte ayağa kalktı.

Medya ahvali, Pablo Picasso'nun *Guernica* tablosuna evrildi. 20 yıllık iktidarı döneminde 1000'e yakın gazeteci tutuklanıp, 12 bini yargılanıp, binlercesinin basın kartları iptal edildi ya da işsizliğe sürüklendi. Ancak Türkiye, "tek tip gazeteci, tek tip haber" dayatmasıyla Cumhuriyetin 100. yılını karşılamaya hazırlanırken 2022'de meslek örgütleri uzun yıllar sonra ilk kez birlikte ayağa kalktı.

Sansür yasasıyla "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" şeklinde yeni suç yaratılması, doğrudan yolsuzluk, usulsüzlük gibi içeriklere sahip haberlere imza atacak gazetecileri "hapsetme" maddesi olarak okundu. Bu madde, "sırf halk arasında endişe korku panik yaratmak suretiyle ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi alenen yayan bir kimseye", bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilmesini öngörüyordu. Bu düzenleme yalnız gazetecileri değil sosyal medya kullanıcıları hemen herkesi de kapsıyordu. Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD), Diploması Muhabirleri Derneği (DMD), Ekonomi Muhabirleri Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, İzmir Gazeteciler Cemiyeti, Parlamento Muhabirleri Derneği (PMD), DİSK Basın-İş Sendikası,

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) ve KESK Haber-Sen'in oluşturduğu *Medya Dayanışma Grubu*'nun kararlı duruşu toplumda da karşılık buldu. Sonrasında Basın İlan Kurumu (BİK) aracılığıyla resmi ilan ve cezalandırma mekanizmalarıyla yerel medya, görünüşte geri adım atsa da ulusal düzeydeki meslek örgütlerince verilen mücadeleye katıldı. Sadece gazetecileri değil muhalif her kesimi, kişiyi otosansür uygulama baskısı altına alma girişimi olan sansür yasasına karşı basın ve ifade özgürlüğü mücadelesi kamuoyunun gündemine taşındı.

TBMM'de AKP-MHP'nin oy çokluğuyla sansür yasaladı ve Ekim ayında *Resmi Gazetede* yayımlanarak yürürlüğe girdi. Böylece iktidar 2023 yılındaki seçimler öncesinde muhalefeti sindirmek için kullanabileceği "yasal" (?) alt yapıyı kurdu. Keza ceza maddesinden ilk soruşturmalar CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile gazeteciler aleyhine başlatıldı.

Ama Medya Dayanışma Grubu, dava süreçleriyle mücadelesini sürdürme kararı aldı. 2022'de aynı masada buluşabilme sinerjisiyle medyada, proaktif refleks seçim süreci ve sonrasında da varlığını koruyacak gibi.

Gezi'de yargılanan bizzat sivil toplum oldu

Gezi Parkı olayları sadece AKP iktidarı döneminde değil Cumhuriyet tarihindeki en kitlesel protesto gösterileri zinciri olarak tarihte yerini aldı. Türkiye'nin hemen hemen her köşesinde farklı toplumsal kesimlerden milyonlarca vatandaş 28 Mayıs-30 Ağustos 2013 tarihleri arasında polisin orantısız güç kullanmasına rağmen demokratik taleplerini dile getirdi. Sekiz sivil ve iki polis memuru hayatını kaybetti, 9 bin 63 kişi yaralandı. Ancak Gezi, devlet imkânlarına rağmen kırılmayan direnç ve toplumsal hafızaya kazınmış talepleriyle aradan dokuz yıl geçmesine rağmen iktidarın kâbusu olmaya devam ediyor.

Maalesef iktidarcı “had bildirme / intikam alma” güdüsüyle “öç alma” davasına çevrilen Gezi Parkı davası tutsakları hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs ile suçlandı. 25 Nisan 2022’de milyonlar hapsedilmeyeceği için seçilmiş temsilcileri aleyhine hüküm kuruldu. En ufak bir suç unsuru taşımayan, delil olarak kabul edilemeyecek bulgular tartışılmadan delil olarak kabul edildi. İş insanı Osman Kavala ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına, diğer sanıklar Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Can Atalay, Tayfun Kahraman ve Yiğit Ali Ekmekçi ise 18’er yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bu seçilmiş isimler itibariyle aslında sivil toplum cezaevine konuldu (mu?).

Süreçte sivil toplum, hukuki değil siyasi yargılama olduğu konusunda hemfikir di. Esasında Gezi’de yargılanan bizzat sivil toplum oldu. Cumhuriyetin kurucu liderlerini ve kuruluş sürecini dolayısıyla temel değerlerini tahrip etmeyi siyasi kariyerinde “ustalaşma” olarak tarif ettiği vurgulayan iktidar, sivil toplumu sessizleştirmeyi (kendisi ve) ‘davası’ açısından mecburiyet gördüğünü ortaya koydu. Bir başka deyişle, hakları için sokakta ses verdiklerinde kadınları, işçileri, gençleri fiziki şiddetle engellemeye çalışan yaklaşım, Gezi’yi hapsedmeyi gözdağı hamlesi olarak gördü.

İktidar, aynı zamanda Gezi Parkı protestolarıyla Batı ülkeleri bağlantısı kurma çabasıyla, gelecek seçim süreci açısından benzer demokratik talepleri veya olası sokağa yansıtacak tepkileri “dış mihrak” basmakalıp söylemi ile lekeleme çabasında. Bu nedenle yargılama sürecinde “casusluk” gibi itibar sarsıcı iddialar konuşturuldu. Ancak 12 Eylül 1980 askeri darbesinde işkence tezgâhları, 1990’lar gibi tecrübelerine sahip sivil toplum, 2022’de aralarından seçilmiş güzel insanlar hapsedilse de sesini yükseltmeye devam etti.

Unutmadan iktidar, kendisinden saymadığı her bireye ve hayat biçimine tahammül edemediğini geçtiğimiz yıl bazı müzik festivalleri, konserleri, tiyatro gösterilerini valilikler ve kaymakamlıklar eliyle iptal ettirecek kadar ileri noktaya taşıdı. Ülke genelinde basın açıklaması ve grev gibi eylemlere yasaklar getirilmesi ardından bu tablo, sivil toplumun örgütlü mücadelesinin asla bir lüks değil demokratik ve laik bir Türkiye için mecburiyet olduğunun göstergesi.

📖 **Gezi Parkı olayları, Cumhuriyet tarihindeki en kitlesel protesto gösterileri zinciri olarak tarihte yerini aldı.**

NİSAN

■ Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneğine Kapatma Davası

Türkiye’de kadınlara yönelik cinayet ve saldırılarla mücadele etmek amacıyla 2010 yılında kurulan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneğine “Kanuna ve ahlaka aykırı faaliyet yürütmek” suçlamasıyla kapatma davası açıldı. Platform, yaptığı yazılı açıklamada, “Biz il il meydanlarda mücadele ederken içi boş, somut delili olmayan, ‘kanuna ve ahlaka aykırı faaliyet yürütmek’ kapsamında derneğimize bir kapatma davası açıldı. Fakat bu dosya o kadar boş ki içine yöneticilerimizin kolluk kayıtlarına kadar her şeyi tuttular. Bunlar derneğimizi kapatmak için bir gerekçe olamaz” denildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Çoğulcu ve karar alma süreçlerine katılma kapasitesi yüksek sivil toplumun varlığı demokratik bir denge ve denetleme sisteminde yaşamsaldır. Sivil toplum alanına yönelik baskılar bu anlamda Türkiye’de denge ve denetleme sisteminin tesis edilememesinde önemli bir etkiye sahiptir. İkinci olarak kapatma kararının gerçekleştirilmesi ve kapatmaya yönelik platform hakkında verilen dilekçelerin içeriği, kararın Türkiye’de kadın cinayetleri ve kadına karşı şiddete yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden çözüm bulma çabalarına yönelik olduğu izlenimini kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle açılan davanın hukuki niteliği tartışmalı hale gelmekte ve siyasi nitelikli olduğu izlenimini kuvvetlendirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ortaya konulacak çözümler kadına yönelik şiddet vakalarının azaltılması için büyük önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütleri de bu alanda yaptıkları farkındalık artırma, savunuculuk ve izleme faaliyetleriyle bu sorunun önlenmesinde kritik öneme sahip aktörlerdir.

EKİM

■ TTB Başkanının Tutuklanması

Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi Başkanı Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen soruşturma kapsamında gözaltına alınmasının ardından 27 Ekim’de tutuklandı. Ankara 3. Sulh Ceza Hâkimliği, Fincancı’nın “terör örgütü propagandası yaptığı” gerekçesiyle tutuklanmasına karar verdi. Fincancı hakkında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin PKK’ya karşı operasyonlarında “kimyasal silah kullandığı” yönündeki iddialarla ilgili yaptığı bir açıklamanın ardından soruşturma başlatılmıştı. İfadesinde suçlamaları reddeden Fincancı, “Söz konusu konuşmayı adli tıp uzmanı sıfatı ile yaptım. Örgüt propagandası kastım yoktu” dedi.

Denge Denetleme Merceğinden

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları demokratik denge ve denetleme sisteminin bileşeni olan sivil toplumun önemli kurumlarından. Türkiye’de uzun süredir çeşitli meslek kuruluşlarına yönelik sert ifadeler kullanılmaktadır. Türk Tabipler Birliği Başkanının yapmış olduğu açıklamanın içeriğinden bağımsız olarak ifadeye çağrılmadan gözaltına alınması ve sonrasında tutuklanması, bireyin temel hak ve özgürlüklerinden olan adil yargılanma ve özgürlük hakkına müdahale niteliği taşımaktadır.

KASIM

■ Konya Hayvan Barınağında Vahşet

Konya Büyükşehir Belediyesi Sahipsiz Hayvan Bakımevi ve Rehabilitasyon Merkezinde çalışan görevlinin bir köpeği, elindeki kürekle vurarak öldürdüğü görüntüler tüm Türkiye’de tepkilere neden oldu. Olayın yaşandığı günden itibaren sivil toplum ve hayvan hakları savunucuları, Türkiye genelinde yaptıkları açıklamalarla katliamı protesto etti.

Konya Büyükşehir Belediyesi, yaşanan olay hakkında soruşturma başlatıldığını belirterek, “Bu hususlarda kurumsal hassasiyetimiz en üst noktadadır. Konu etraflıca değerlendirilerek sorumlular hakkında yasal işlem ve suç duyurusu yapılacaktır” açıklaması yaptı.

Tarım ve Orman Bakanlığı ise bakımevine yönelik ön incelemede, rutin denetimlerin eksiksiz yapıldığını, 2 Kasım ve 15 Kasım 2022 tarihlerinde yapılan denetimlerde hayvanların barınma koşullarına ilişkin bir olumsuzlukla karşılaşmadığını belirtti.

Denge Denetleme Mercëjinden

Konya’da yaşanan olayın önlenmesi ve sokak hayvanlarının daha iyi koşullarda yaşamlarını sürdürmelerine yönelik etkin politikalar ancak konunun paydaşı uzmanlar ve sivil toplum kuruluşlarının etkin katılımıyla hayata geçirilecek düzenlemelerle mümkündür. Yaşam hakkı insanlar için olduğu kadar diğer tüm yaşayan canlılar için de savunulması ve korunması gereken temel bir haktır.

Dedi ki;

HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan:

"Son üç ay içerisinde sadece Diyarbakır'da 200 kadın soruşturma ve kovuşturma geçirdi. Şimdi de Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformuna kapatma davası açtılar. Bu davalar kadın mücadelesine saldırdır, bütün kadınları hedef alma operasyonlarıdır. Buradan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformuna dayanışma duygularımızı gönderiyorum. Bizden bu kadar korkan bir iktidar, ortak gücümüz ve mücadelemiz ile kaybedeceğini çok iyi biliyor."

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan:

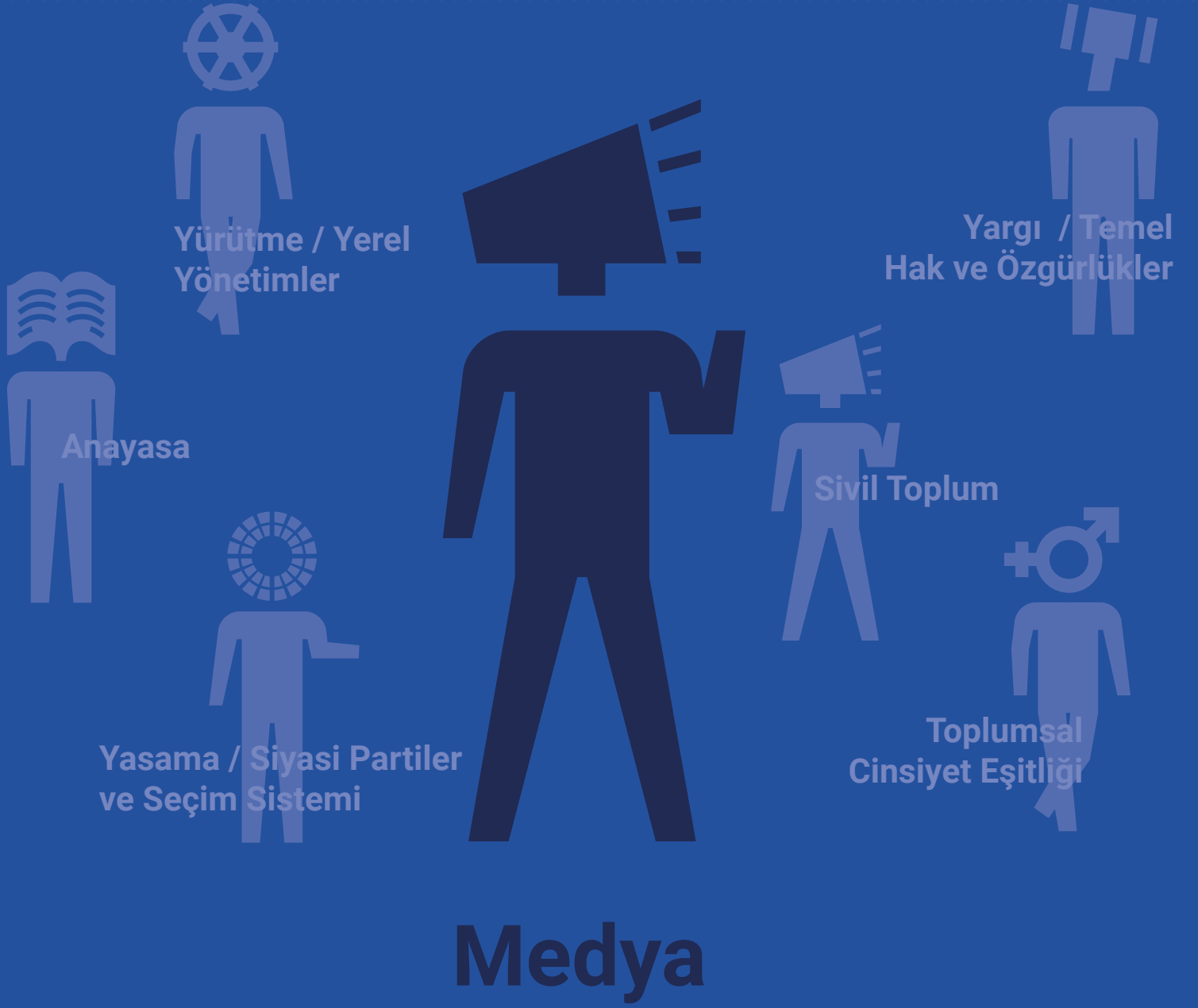
"Türk Silahlı Kuvvetlerimizin yürüttüğü sınır ötesi harekatlara iftira atan Tabipler Birliği Başkanı ile ilgili yargı, harekete geçmiştir. Ayrıca bu ismin üzerinde de çalışmalarımızı yürütecek gerekirse yasal düzenleme ile bu ismin de değiştirilmesini sağlayacağız."

Türk Tabipler Birliği:

"TTB Merkez Konseyi Başkanı Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, demokratik hukuk devleti ilkeleri hiçe sayılarak hukuksuz bir şekilde tutuklanmıştır."

Oyuncu ve Hayvan Hakları Aktivisti Tuna Arman:

"Biz sadece yaşam hakkını savunuyoruz ve barınaklarda gönüllülerin çalışmasını istiyoruz. Bir çözüm bulmamız gerekiyor."

Günümüzde medya demokratik denge ve denetleme sisteminde dördüncü kuvvet olarak da adlandırılıyor. Bunun temel nedeni ise doğru ve çok sesli bilgiye sahip değilsek vatandaşlar olarak demokratik tercihlerimizi de etkin şekilde yapamamamız. Medya hükümet ve siyasi partiler ya da kamu hakkında bilgi ve haber üretir. Böylece vatandaşlar olarak bizler güç ve kaynakların nasıl kullanıldığına dair bilgi sahibi oluruz. Vatandaşlar olarak etkin demokratik katılımın olmazsa olmaz koşulu alternatif bilgi kaynaklarına ulaşabilmektir.

Medyanın demokratik denge ve denetleme sistemindeki bu işlevlerini yerine getirmesi için;

- Bağımsız ve özgür olması
- Doğru ve çok sesli bilgi üretmesi
- Belli etik değerleri gözeterek sorumlu çalışması gerekmektedir.

2022 senesinde “Medya” başlığı altında da birçok gelişme yaşandı. Bu gelişmeler Türkiye’de medya özgürlüğü ve bağımsızlığı alanındaki sorunları da daha belirgin kıldı. Medya alanını düzenleyen ve denetleyen kurumların kararları, yeni sosyal medya düzenlemesi ve gazetecilere yönelik uygulamalar bu gelişmelerin başında geldi. “Medya” başlığı altında, 2022 yılında yaşanan gelişmeleri demokratik denge ve denetleme perspektifinden değerlendirdik.

2022: Türkiye Medyasına Tam Kontrolü Sağlama Yılı

Türkiye’de medya ve gazeteciler, 2022 yılında yaşanan dava örnekleri ve TBMM’de kabul edilen Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ile önceki yıllara kıyasla daha kısıtlı bir alana hapsedilmiş durumda.

Dr. Özge MUMCU AYBARS

*Siyasi Danışman,
Uğur Mumcu Araştırmacı
Gazetecilik Vakfı Yönetim
Kurulu Üyesi*

Söze başlarken, 2022 yılının, basın özgürlüğü adına dünyada ve Türkiye’de kritik gelişmelerin yaşandığı bir yıl olduğunu belirtmek gerekir. Uluslararası düzlemde, Rusya – Ukrayna Savaşı ile Avrupa’da güvenlik kaygıları ortaya çıkmaya başlamış, sıcak savaş ortamı gazetecilerin baskı altına alınması, tutuklanması ve de öldürülmesi gibi sonuçlara yol açmıştır. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü’nün (RSF) raporuna göre dünyada 533 gazeteci mesleğini yaparken tutuklandı, 57’si ise öldürüldü.

Medya özgürlüğü, uluslararası ve ulusal endekslerde birçok göstergeyle ele alınmaktadır. Temel olarak, siyasi, ekonomik, yasal, toplumsal ve güvenlik alanındaki değişimleri ele alan endeksler, yıllar boyunca medya özgürlüğündeki değişimleri izlemenin temel yollarından biridir.

Türkiye’de 2022 yılında, medya özgürlüğü alanı giderek daralırken, yasal düzlemde, medya devletin kontrolü altına alınmaya çalışılmıştır. Mayıs ya da Haziran 2023’te yapılması öngörülen genel seçimler öncesinde yaşanan kutuplaşmış siyasi atmosfer

ferin, Türkiye'deki medya yapılanması ve bireysel olarak gazetecilerin üzerinde baskıları arttırdığı gözlemlenmektedir. Bu raporda, medya özgürlüğü alanın daralmasının yanı sıra, ağırlıklı olarak yasal düzlemde medyanın kontrol altına alınması, bu kontrolün Anayasa ve halen hukuki bağlayıcılığı bulunan uluslararası sözleşme olan AİHM çerçevesinde karşıtlığı incelenecektir.

Türkiye'de 2022 Medya Karnesi

Bir toplumda, gazetecilere açılan davalar, online mecralardaki tehditler medya özgürlüğünün önündeki engellerden bir kısmını gösterir. Yasama-yürütme ve yargıdan sonra sorgulayıcı dördüncü güç olan medyanın yasal düzlemde kontrol altına alınması ise ele alınması gereken parametrelerden biridir.

Freedom House'un her yıl yaptığı 210 ülke ve bölgenin karşılaştırıldığı "Dünya Özgürlük Raporu"na göre ise Türkiye 100 üzerinden 32'lik bir puanla "özgür olmayan ülke" kategorisinde yer alıyor. Dünyadaki siyasi gelişimleri "Otoriter Yönetimler Küresel Genişlemesi" alt başlığıyla ele alan raporda, "köklü demokrasilere sahip ülkelerdeki yönetimlerin, sistemlerindeki eksikliklerden faydalanarak ulusal siyaseti nefret, şiddet ve kontrolsüz güce yönlendirdiklerine" vurgu yapılıyor.

RSF'nin, 180 ülkenin farklı göstergelerle (siyasi, ekonomik, yasal, toplumsal ve gü-

venlik) basın özgürlüğünü ele aldığı endeksine göre, "Türkiye 2021 yılında 153. Sıradayken, 2022 yılında 149. sıraya geriledi; puanı ise yüzde 41, 25.

Raporda bu gerilemenin temel nedenlerinden biri olarak Türkiye medyasının yüzde 90'ının hükümetin kontrolünde olması gösterilmektedir. Yüzde 90'lık kontrol, medya sahipliğini anlatmakta ve hükümet ve hükümetle iş birliği yapan özel şirketleri tanımlanmaktadır. Bu çerçevede Basın İlan Kurumu (BİK) medyaya mali baskı kurmak için devlet ilanlarını tahsisini kullanırken, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), eleştirel TV kanallarına ağır para cezaları vermekte ve de yayın yasağı kararları almaktadır. "RTÜK'ün Halk TV'de yayınlanan Medya Mahallesi programına "terörün mimikle övüldüğü" gerekçesiyle ceza verilmesi bu keyfi uygulamalardan biridir.

Yasal olarak eleştirel haber yapan gazetecilere ve medya kuruluşlarına karşı basın kartlarını ellerinden almak gibi ayrımcılık uygulanmaktadır. "Basın Kartı Komisyonunun Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına bağlanmasının ardından, başvurulara rağmen basın kartı verilmediği, basın kartı olmadığı için gazetecilerin kurum kartları olmasına rağmen haber yaparken sıkıntı yaşadığı belirtilmektedir.

Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin (ÇGD), "Medya İzleme Raporu"nda yer alan veriler ise, gazetecilere yönelik yasal en-

🗨️ **Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün raporuna göre dünyada 533 gazeteci mesleğini yaparken tutuklandı, 57'si ise öldürüldü.**

gellemeler ile RTÜK'ün cezalarını ele almaktadır. Rapora göre, 2022 yılında, gazeteciler ve basın kuruluşlarına yönelik 174 dava görüldü. Bu davalarda 263 gazeteci yargılandı. Davalarda 40 gazeteci hapis veya para cezasına çarptırılırken, gazetecilere toplamda 92 yıl 11 ay 15 gün hapis cezası verildi. 33 gazeteci tutuklandı, 72 gazeteci ise gözaltına alındı. 61 gazeteci ise işini yaparken, özellikle toplumsal olayları izlerken saldırıya uğradı ve iş yapmaları engellendi. RTÜK ise bir yılda 13 TV kanalına 58 kez ceza kesti, bu cezalardan 54'ü Halk TV, Tele 1, KRT, Fox TV ve Flash Haber olurken; Beyaz TV, ATV, A Haber, Ülke TV, Kanal 7 ve Tv 24'e sadece 3 kez cezai yaptırım uygulandı. Toplamda 5 TV kanalına verilen 54 cezanın toplam tutarı 17 milyon 335 bin oldu. Diğer TV kanallarına verilen 4 cezanın toplamı 1 milyon 674 bin TL oldu.

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) ile Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) raporlarının odaklandığı noktalar benzer olup, sonuçları da benzer niteliktedir.

2022'de, Türkiye'de medyayı etkileyen düzenleme bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın Anayasal Konumu

21 Nisan 2022'de TBMM Genel Kurulu çatısı altında, İYİ Parti'nin Grup Başkanvekili Lütfü Türkkan'ın önergesiyle, İletişim Başkanlığı'nın konumu ele alındı. Genel Kurulda, kamu kurumu olan İletişim Başkanlığı'nın, Anayasanın 6. maddesine atıfla; "Hiç kimse Anayasadan kaynaklanmayan bir devlet yetkisini kullanamaz" olduğunun altı çizildi. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 16 Nisan 2017 Referandumuyla kabul edilen ve 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan hükümet sistemine bağ-

lı olarak bir kararnameyle kurulmuştur. Resmi Gazetenin 24/7/2018 - 30488 sayısında yer alan, Cumhurbaşkanlığı'nın 14 sayılı kararnamesine göre Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın görev tanımları, şu şekilde maddelendirilmiştir:

"a) Devletin tanıtma siyasetinin ve tanıtma ile ilgili alanlarda "Cumhurbaşkanınca belirlenecek stratejilerin tespitine yardımcı olmak, b) Tanıtma Fonuna ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, c) Kamuoyunun ve ilgili makamların zamanında ve doğru bilgilerle aydınlatılması için gerekli bilgi akışını sağlamak ve bunların kamuoyu üzerindeki etkisinin belirlenmesine ait hizmetleri yapmak, ç) Türkiye'nin dış tanıtım faaliyetlerini yönlendirmek, uluslararası platformlarda, uluslararası kamuoyunun doğru bilgilendirilmesine yönelik kamu diplomasisi yöntemi ve araçlarını kullanarak stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak, d) Türkiye hakkındaki propaganda faaliyetlerini takip etmek, değerlendirmek ve bunlara karşı sorumlu kamu kurumları ile iş birliği yapmak, gerekli tedbirleri almak, e) Yabancı ülkelerde Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda yapılan aydınlatma faaliyetlerine katılmak, enformasyon ve aydınlatma faaliyetlerini Türkiye'nin dış politikasını destekleyecek şekilde düzenlemek, f) Vatandaşların, kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin talep, görüş ve önerilerini kolayca iletebilmelerine yönelik tedbirleri almak, g) Yerli ve yabancı basın-yayın organlarının ve mensuplarının çalışmalarını kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeleri yapmak ve gerekli tedbirleri almak, h) Görev alanına giren konularda faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının başarılı çalışmalar yapabilmeleri için kapasite geliştirme program ve projeleri geliştirmek, uygulamak ve benzeri çalışmalara ve projelere idarî ve malî destekte bulunmak, ı) Başkanlığın görev alanı ile ilgili, süreli ve süresiz yayınları planlayıp yayımlamak veya yayımlatmak, i) Basın-yayın kuruluşu mensuplarına basın kartı düzenlemek, Basın Kartı Komisyonunun sekreteryası faaliyetlerini yürüt-

📄 **RTÜK bir yılda 13 TV kanalına 58 kez ceza kesti.**

mek, j) Türkiye Medya Veri Tabanını oluşturmak ve güncel kalmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, k) Basın yayın alanına yönelik yerli ve yabancı basın mensupları için mesleki eğitimler düzenlemek.”

Başkanlık, görevlerini yerine getirirken faaliyetin ilgisine göre Cumhurbaşkanlığı bünyesinde bulunan Politika Kurullarının görüşlerini alır. Dolayısıyla, İletişim Başkanlığı, yetkilerini denge ve denetlemenin sağlanmadığı yeni hükümet sistemine dayandırmıştır. Bu yetkiler, Anayasanın 28. maddesinin “Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz” ilkesine de aykırılık taşımaktadır.

“Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” veya “Dezenformasyon Yasası”

Kamuoyunda “Sansür Yasası” ve “Dezenformasyon Yasası” olarak kısaltılan “*Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi*”, 14 ay süren TBMM Adalet Alt Komisyonunda kabulünün ardından, Genel Kurulda yapılan görüşmeler sonucu 13 Ekim 2022 tarihinde yasalaştı. ☐ 40 maddelik yasa teklifi ele alınırken gazeteci meslek örgütlerinin görüşüne başvurulmazken, alt komisyonda kanuna getirilen eleştiriler sadece TBMM tutanaklarındaki yerini aldı.

Yasa için hazırlık aşamasından Meclis’e gelme aşamasına kadar alanda çalışan meslek örgütlerinin görüşleri alınmadı; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişin ardından TBMM’ye iktidar bloğu tarafından sunulan benzeri birçok yasa tasarısı gibi “tepeden inmecî” bir yasa niteliği taşımaktadır. Tasarıda yer alan 29. maddede, “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan

üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Suçun, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkraya göre verilen ceza oranında artırılır” hükmü yer alıyor. Yasanın bu maddesi, gazetecilere haber kaynağını açıklamak zorunda bırakan, hangi haberin böyle değerlendirilebileceğinin muğlak olduğu bir düzenleme niteliği taşıyor; dolayısıyla herhangi bir yanlış haberi dahi “halk içinde endişe yaratma” olarak değerlendirilebilir.

Hukukçu Kerem Altıparmak ise şöyle bir örnekle durumu açıkladı: “Anonim hesaptan kolluğun şiddet kullandığına dair bir bilgi paylaştınız. Savcılık bunun yalan haber olduğuna karar verirse, Twitter’ın ulusal temsilcisine ‘bu kişinin kimlik bilgilerini bildir’ diyecek. Twitter bildirmezse Twitter’a erişim engellenecek.” “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçu nedeniyle verilen bölge adliye mahkemesi ceza dairesinin kararları temyiz edilebilecek. Söz konusu madde AYM’nin daha önce verdiği iptal kararlarındaki “belirlilik” ilkesine ters olmasıyla da ele alınıyor. “Ülkenin iç ve dış güvenliği” ve “kamu barışını bozma” kavramları, iktidarın lehine bir baskı aracı oluşturma niteliği de taşıyor.

Basın İlan Kurumuna (BİK) verilen yetkiyle, internet medyasına resmi ilan verilmesi ve internet medyasının basın kartı alması sağlanacak. Aynı teklifin 7. maddesiyle Basın Kanunu’nun “Düzeltilme ve Cevap Hakkı” başlıklı 14. maddesinde internet sitelerine gönderilen tekzip metninin bir gün içinde yayınlanması gerekiyor. Bu düzenlemeyle bağımsız internet medyasının “tekzip sitelerine” dönme ihtimali yüksek. Son olarak, teklifin 32. maddesi ile 8. maddesindeki suç kataloğuna, “1/11/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu’nun 27. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında yer alan suçlar” maddesi eklenmeye çalışılıyor.

☞ **İletişim Başkanlığı, yetkilerini denge ve denetlemenin sağlanmadığı yeni hükümet sistemine dayandırmıştır.**

TBMM Genel Kurulunda görüşmeler devam ederken, 22 uluslararası medya özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve gazetecilik örgütü, milletvekillerine bu yasa tasarisına karşı oy kullanmaları çağrısında bulundu. Bu kurumlar içinde yer alan **Medya Özgürlüğü Haritalama**, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF) ve Avrupa'daki basın ve medya özgürlüğü ihlallerini izleyen ve bunlara tepki veren bir mekanizma olan 'Medya Özgürlüğü Hızlı Müdahalesi'nin (MFRR) bir parçası tarafından yönetiliyor. MFR-R'e göre bu yasa, "serbest bilgi akışını suç haline getirmek için tasarlanmış bir yasa" niteliği taşıyor.

Avrupa Konseyine bağlı Venedik Komisyonu, 7 Ekim 2022'de acil bir görüş metni yayınladı. Metinde "ifade özgürlüğü üzerine keyfi kısıtlamalar" içeren bir tasarının kabul edilmesi için "acil bir toplumsal ihtiyaç" bulunmadığı belirtilirken düzenlemenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "ifade özgürlüğü" maddesine aykırı olduğunu vurgulandı.

BİK yönetmeliğince basına ilan dağıtılması konusu ise iktidarların sıkıştığı dönemlerde, muhalif basına yönelik bir sopa olarak kullandığı, bir anlamda "gizli sansür"ü teşvik ettiği bir duruma dönebilir. Teklifin bu maddesi, bağımsız medyanın reklam üzerinden gelir getirmesine de bir engel niteliği taşıyor. Bu durum, hali hazırda daralmış ifade özgürlüğünün önüne geçiyor. Bu iki düzenlemeye istinaden Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26. maddesinin 8. bendine bakmak lazım: "*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.*"

Ana muhalefet partisi olan CHP, bahsi geçen kanun ile ilgili olarak AYM'ye başvuru yolunu kullanmıştır.

Sonuç

Türkiye'de medya ve gazeteciler, 2022 yılında yaşanan dava örnekleri ve TBMM'de kabul edilen "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" ile önceki yıllara kıyasla daha kısıtlı bir alana hapsedilmiş durumdadır. Merkez medya alanı daralmış, medya sahipliği yüzde 90 oranında iktidar ve iktidarın güdümünde yer alan medya organlarına geçmiştir. Gazetecilere yönelik artan davalar, muhalif diye tabir edilen basın kuruluşlarına RTÜK tarafından verilen maddi / yayın durdurma cezaları, bağımsız medyanın ayakta kalmasını zorlaştıran etmenler arasında yer almaktadır. "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi"nin yürürlüğe girme tarihinin, Mayıs 2023'te yapılması planlanan genel seçimlere ve partilerin seçim çalışmaları ve propaganda dönemine çok yakın bir tarihte olması, genel seçimlerde iktidara muhalif olan partilerin de seçim çalışmasını engelleyecek niteliktedir. Basın Kartı sorunu, alanda haber takip eden gazetecilerin, kolluk kuvvetleriyle karşılaştıklarında temel sorunlarından biri olmaya devam edecek ve haber takibini de zorlaştıracaktır. 2022'de medya alanında yaşanan gelişmeler, medyanın özgürlüğünü daha da kısıtlayacak bir niteliktedir.

Dezenformasyon Yasası ele alınırken gazeteci meslek örgütlerinin görüşüne başvurulmadı.

Türkiye’de Gazeteciliğin Durumuna Dair Kısa Bir Özet¹

“Devam Eden Baskılar, Ümit Veren Gelişmeler”

Gelecekle ilgili endişelere ve mevcut sorunlara rağmen, Türk sivil toplumunun görüldüğünden daha güçlü olduğuna ve yeni nesil gazetecilerin Türkiye’de medyanın geleceğinin temelini oluşturacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Erkan
SAKA

Türkiye’de özel olarak gazeteciliğin ve genel olarak medyanın durumuna ilişkin uluslararası saygınlığı olan çeşitli raporlara bakıldığında, manzara abartısız bir şekilde iç karartıcı; Freedom House’un yıllık raporlarına göre Türkiye en azından 2017’den bu yana siyasi ve sivil özgürlükler açısından özgür olmayan ülke olarak sınıflandırılmakta.² Sınır Tanımayan

Gazeteciler Örgütü de Türkiye’yi medya özgürlüğü açısından en alt sıralarda değerlendirmekte.³ 2022’de Türkiye’de cezaevindeki gazeteci sayısı düştü ama yargı önüne çıkanların sayısında artış oldu.⁴

Türkiye’de gazetecilik ve hükümet ilişkileri her zaman çetrefilli olmuştur ve gazetecilerin ifade özgürlüklerini kullanabildikleri uzun bir dönem bulmak zordur. Ancak 2002’den bu yana iktidar partisi

¹ Bu yazının ilk hali İngilizce olarak Turkish Area Studies Review’da yayımlandı (2022, s. 40).

² <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2022>

³ <https://rsf.org/en/country/turkey>

⁴ <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/271009-cezaevindeki-gazeteci-sayisi-dusuyor-ancak-yargilama-ve-cezalar-katlaniyor>

Adalet ve Kalkınma Parti-si'nin yönetimi, en bas-kıcı dönemlerden birine yol açmış olabilir. Hükümeti eleştiren gazeteciler üzerinde sadece hükümet baskısı değil, medya kuruluşlarına el konulması da görülmemiş boyutlarda gerçekleşti. Finansal ve yasal taktikler yoluyla, Türkiye'deki başlıca medya kuruluşlarının çoğu açıkça hükümet yanlısı iş çevrelerine aittir (Medya sahipliğinin bu hale gelişi için bkz. Farmanfarman ve diğerleri, 2018), (Akser ve Baybars-Hawks, 2012). Bu dönemdeki medya sahipliği, hem İslamcı hem de neoliberal öğeler taşımaktadır (Sözeri, 2019). Siyaseten iktidar yanlısı iken çalışma koşulları ve iş güvensizliği açısından neoliberal politikalar izlenmiştir.

2022 itibarıyla, yazılı basın neredeyse tamamının hükümet yanlısı şirketlere ait olduğunu görüyoruz.⁵ Bununla birlikte, bazı bağımsız veya hükümet karşıtı yayın organları da mevcut. Pandemi sonrasında yazılı basın iş modeli tamamen çökmüş olabilir. Geleneksel reklam gelirleri ortadan kalktı ve hükümet karşıtı yayınlar, reklam verenlere yönelik tehditler nedeniyle reklam alamıyor. Devlet sübvansiyonları, özellikle yerel basılı medya için kalan finansman kaynaklarından biri ancak bu sübvansiyonların, Basın İlan Kurumu örneğinde olduğu gibi, tahsisi oldukça siyasadır.⁶ Dijital reklam gelirleri açısından bakıldığında; *Milliyet* gibi hükümet yanlısı haber kuruluşlarının siteleri iyi bir web trafiğine sahip ve dijital reklam gelirlerinin çoğunu buradan elde etmektedir. En-

5 Bunun güncellenmesi gerekiyor ancak yine de sahiplik modelleri hakkında ipuçları veriyor: <https://turkey.mom-rsf.org/tr/> Burada bir güncelleme var: <https://turkey.mom-rsf.org/en/media/>

6 Örnek olarak: <https://m.bianet.org/english/print/237466-financial-censorship-public-ad-ban-on-evrensel-newspaper-in-place-for-483-days>

sonhaber.com gibi hükümet yanlısı ancak bağımsız iş insanları tarafından kurulan siteler ise yerel web tabanlı haber kaynağıdır ve organik olarak iyi trafik almaktadır. Aynı durum gzt.com için de geçerli.⁷ İnternette bazı rakip hükümet karşıtı haber kaynakları var. (Ancak dijital reklam gelirleri tek başına bu mecraları ayakta tutmaya yetmiyor). *T24* ve *Gazeteduvar* bağımsız siteler olarak görece iyi bir trafiğe sahip. Bağımsız sitelerin çoğunun sosyal medya performansı, sitelerine gelen trafikten daha iyi (örneğin *Birgün gazetesi*). *Medyascope* da yerel bir internet mecrası olarak bir diğer bağımsız haber kaynağı.

Pandemi, vatandaşların evde kalması nedeniyle TV reytinglerini artırmış olabilir⁸ ve hükümet yanlısı vatandaşlar TV haberlerini ve siyasi tartışma programlarını tercih ediyor gibi görünüyor. Hükümet karşıtı vatandaşlar ise bu programların kliplerini ve öne çıkan anlarını eleştirmek için sosyal medyaya taşıyor. Fox News Türkiye, önemli bir hükümet karşıtı yayın organı⁹. Haber programları, Fatih Portakal gibi bazı tanınmış habercilerin hükümet baskısı nedeniyle ayrılmak zorunda kalmasına rağmen iyi reytinglere sahip. Ana muhalefet partisine daha yakın olan Halk TV de önemli bir kanal ve daha laik ve Kemalist vatandaşlara hizmet vermekte. Genel olarak TV endüstrisinin eğlence sektörüne dayandığını, pembe diziler ve reality şovların vatandaşların zamanının çoğunu aldığını ve bu nedenle

7 <https://www.gzt.com/>

8 Bu site derecelendirme konusunda güvenilir görünüyor: <http://tiak.com.tr/tablolalar>

9 Hükümet karşıtlığını bir şemsiye terim olarak kullanıyorum. Bazı hükümet eleştirileri ideolojik nedenlerle ilgili olabilir - bu milliyetçi veya solcu politikarlardan kaynaklanıyor olabilir. Ancak Fox TV'de olduğu gibi çoğu durumda, hükümete yönelik herhangi bir ana akım eleştiri, medya sahipliğinin kutuplaşmış doğası ve hükümetin eleştirel seslere yönelik tutumları nedeniyle yayın organının hükümet karşıtı olarak sınıflandırılmasına yol açacaktır.

🗨️ **Devlet sübvansiyonları, özellikle yerel basılı medya için kalan finansman kaynaklarından biri ancak bu sübvansiyonların, Basın İlan Kurumu örneğinde olduğu gibi, tahsisi oldukça siyasadır.**

TV'nin nispeten daha az politize olduğunu eklemeliyim. Yine de, sadık bir hükümet yanlısı haber kanalı olan A Haber, birçok dezenformasyonun ve komplocu argümanın barındırıldığı ve dolaşıma sokulduğu bir mecradır.

Uluslararası medya kuruluşlarının da önemli haber kaynakları haline geldiğini belirtmek gerekir: BBC Türkçe, Sputnik¹⁰ ve DW burada öne çıkanlar. Hem haber siteleri hem de sosyal medya hesapları iyi bir trafik alıyor. Ancak bu yıl Sputnik Ukrayna'daki savaş nedeniyle, DW Türkçe ise (Voice of America ile birlikte)¹¹ politik nedenlerle erişim engelleri yaşadı.

Dijital Medyada Umut

Medyanın maruz kaldığı çok katmanlı sorunlara rağmen, Türkiye'de yeni nesil medya için umut olduğuna inanıyorum.

Birçok kaynak, Türkiye'de sosyal medya kullanımının küresel ortalamaların üzerinde olduğunu doğrulayabilir (daha fazla bilgi için bkz. Koçer ve Bozdağ, 2020). Medya şirketleri üzerindeki baskı, sosyal medyayı ana bilgi kaynağı haline getirmiştir. Twitter, kamusal tartışmalarda rakipsiz bir role sahiptir. Etkiler siyasi veya kişisel nedenlerden dolayı kademeli olarak değişebilir ancak sık sık yeni etkilerin ortaya çıktığını görmek zor değil.¹² Instagram kullanımı çok aktif ancak çoğunlukla eğlence amaçlı. Yine de kullanıcılar önemli olaylarda hızlıca siyasallaşabiliyor. Tiktok, eğlence amaçlarının yanı sıra farklı sosyal kesimlere de nüfuz etmiş olup alt sınıf ve kırsal kesim vatandaşları tarafından sos-

yal eleştiri amacıyla kullanılabilir; Whatsapp'tan Facebook ve Telegram'a kadar özel gruplar da yoğun olarak kullanılmaktadır. Önceki yıllarda Twitch'in siyasi tartışmalarda kullanılması 2022'de hızını kaybetmiş görünüyor.

Son birkaç yılda *Medyascope*, *T24*, *Diken*¹³, *Gazete Duvar*,¹⁴ *Daktilo1984*¹⁵ ve *Bianet*¹⁶ gibi internet tabanlı bağımsız medya kuruluşları izleyici kitlelerini ve mali istikrarlarını pekiştirdi. *NewslabTurkey*¹⁷ ve *Teyit*¹⁸ gibi bazı medya STK'ları başarılı bir şekilde kurumsallaşırken yeni nesil genç gazetecileri veya bağımsız medya kuruluşlarını eğitmekte veya kuluçkaya yatırmakta. *NewslabTurkey*'in yerel gazeteciliğe odaklanan bir kuluçka programı bulunuyor¹⁹. Benzer şekilde, *Dokuz8Haber*²⁰ yerel gazetecilik ağları oluşturmayı amaçlamakta. Henüz önemli yerel gazetecilik ağlarına yol açmasalar da burada bir potansiyel olduğuna inanıyorum. Öte yandan, birkaç deneyimli gazeteci, kitlelere ulaşmak için kişisel kanalları aracılığıyla Youtube'u kullanmaya başladı. Youtube'dan bağımsız yayın yapan gazeteciler, bağımsız internet kanalları, geleneksel mecraların ötesinde kitlelere ulaşıyor.

Beklendiği üzere, otoriter hükümet dijital iletişimde ifade özgürlüğünü sınırlama konusunda aktif. Bağımsız medyanın ortaya çıkışı, web sitelerinin engellenmesinden sosyal medya kullanıcılarının kovuşturulmasına, 'siyasi trollerin' kullanılmasından baskıcı yasalara kadar, kısıtlayıcı önlemlere rağmen başarılı olmuştur (Yeşil, vd., 2017).

¹³ <https://www.diken.com.tr/>

¹⁴ <https://www.gazeteduvar.com.tr>

¹⁵ <https://daktilo1984.com/>

¹⁶ <https://bianet.org/>

¹⁷ <https://www.newslabturkey.org/>

¹⁸ <https://teyit.org/>

¹⁹ <https://www.newslabturkey.org/yerel-kulucka/>

²⁰ <https://www.dokuz8haber.net/>

¹⁰ Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından Rusya merkezli Sputnik ve ilgili tüm yayın organları Türkiye'de engellendi.

¹¹ <https://edition.cnn.com/2022/07/02/media/turkey-dw-voice-of-america-blocked-intl/index.html>

¹² Mevcut tecrit sırasında alkolü içecek yasağına karşı yeni bir eleştirmen ün kazandı: <https://twitter.com/Ayba-sOzgun> Daha veriye dayalı olanı "Devletin Alkol Politikasını İzleme Platformu" <https://alkolpolitikalari.org/>

🗨️ **Medyanın maruz kaldığı çok katmanlı sorunlara rağmen, Türkiye'de yeni nesil medyanın umut olduğuna inanıyorum.**

İnternet ve sosyal medyanın yoğun kullanımının çeşitli sonuçları olabilmektedir. Bir yandan Türk kullanıcılar sahte haberlere maruz kalma konusunda ilk sırada yer alırken,²¹ diğer yandan haber medyasına güvensizlik konusunda yine Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır (Yanatma, 2018). Yukarıda bahsi geçen *Teyit.org* en başarılı doğruluk kontrol kuruluşlarından biri haline gelmiştir.

Yakın Gelecekteki Endişeler

Osman Kavala²² ve arkadaşlarının hapsedilmesi, Türkiye'deki AB ve Batı yanlısı sivil toplum üyelerine vurulmuş kesin bir darbe. Bu sürecin olası sonuçlarından biri de hükümetin Batı tarafından finanse edilen bağımsız medya kuruluşlarına baskı yapmasıdır. Bu konuda milliyetçi ve İslamcı bir ittifak var. Eleştirel medya kuruluşları Batı ya da doğrudan AB tarafından desteklenen yabancı ajanlar olarak görülüyor.²³ "Foncu", bağımsız gazetecilere

21 <https://www.arabnews.com/node/1407716/media>

22 <https://www.dw.com/en/turkey-rights-activist-osman-kavala-sentenced-to-life-in-prison/a-61578255>

23 <https://www.aydinlik.com.tr/haber/muslugu-actilar-fonu-6-kat-artirdilar-iste-abd-ab-parasiyla-yayin-yapanlar-224590>

karşı kullanılan aşağılayıcı ve eleştirel bir terim haline geldi²⁴.

Göçmen karşıtı söylem artık iyice yerleşmiş durumda ve neredeyse tüm muhalefet partileri mülteci krizini istismar etmeye çalışıyor. Hükümetin kamuoyu üzerindeki kontrolünü kaybetmesinin dolaylı bir sonucu da, mültecilere yönelik aşırılık yanlısı söylemleri eleştiren bağımsız gazetecilere yönelik öfke olacaktır.

Gelecekle ilgili endişelere ve mevcut sorunlara rağmen, Türk sivil toplumunun görüldüğünden daha güçlü olduğuna ve yeni nesil gazetecilerin Türkiye'de medyanın geleceğinin temelini oluşturacağına inanıyorum.

24 <https://www.yeniakit.com.tr/haber/nevsin-mengu-agzini-fena-bozdu-canli-yayinda-skandal-kufur-1584326.html>

🗨️ **Bağımsız medyanın ortaya çıkışı kısıtlayıcı önlemlere rağmen başarılı olmuştur.**

Kaynakça

- Akser, M., & Baybars-Hawks, B. (2012). Media and democracy in Turkey: Toward a model of neoliberal media autocracy. *Middle East Journal of Culture and Communication*, 5(3), 302–321.
- Farmanfarmaian, R., Sonay, A., & Akser, M. (2018). The Turkish media structure in judicial and political context: An illustration of values and status negotiation. *Middle East Critique*, 27(2), 111–125.
- Kocer, S., & Bozdağ, Ç. (2020). News-sharing repertoires on social media in the context of networked authoritarianism: The case of Turkey. *International Journal of Communication*, 14, 19.
- Sözeri, C. (2019). The transformation of Turkey's Islamic media and its marriage with neo-liberalism. *Southeast European and Black Sea Studies*, 19(1), 155–174.
- Yanatma, S. (2018). *Reuters Institute digital news report 2018–Turkey supplementary report*.
- Yesil, B., Kerem Sözeri, E., & Khazraee, E. (2017). *Turkey's Internet policy after the coup attempt: The emergence of a distributed network of online suppression and surveillance*.

ŞUBAT

■ Sosyal Medya Düzenlemesinde Sona Yaklaşıldı

Uzun zamandır belirli aralıklarla gündeme gelen sosyal medya alanını düzenlemeye yönelik çalışmalarda sona gelindi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan açıklamada, yasa teklifinin yakın zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulabileceği belirtildi. Yapılan düzenlemenin temel amacının ise yalan haber ve “dezenformasyonun” sosyal medya üzerinde yayılmasını engellemek olduğu ifade ediliyor.

Yapılan açıklamalarda gerek sosyal medya platformlarına gerekse kullanıcılara yönelik cezai yaptırımların yeni düzenlemeye ekleneceği ifade edilirken bunu denetlemeye yönelik de bir kurulun oluşturulacağını altı çiziliyor. MHP de sosyal medyada sahte hesap açanlara ve ve özel hayata ve hayatın gizli alanına, kamu barışına, kamu güvenine, kamunun sağlığına karşı suçlar ile göreve ilişkin sırrın açıklanmasına ilişkin suçların internet üzerinden işlenmesinin Türk Ceza Kanunu kapsamına alınması ve sahte hesapların denetimine ilişkin her ilde komisyon kurulmasını öngören bir yasa teklifini TBMM'ye sundu.

Denge Denetleme Merceğinden

Günümüzde sosyal medya alanını düzenlemeye yönelik girişimler farklı ülkelerde de gündeme gelmektedir. Bu düzenlemelerin ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma gibi temel hak ve özgürlüklerde geriye gidişe neden olmaması demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için yaşamsaldır.

Bu çerçevede, Denge ve Denetleme Ağı olarak bazı çekince-lerin altınının çizilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bunlardan birincisi, bu denetimi gerçekleştirecek kurulların yürütmeden bağımsızlığının ve tarafsızlıklarının sağlanması gerekmektedir. İkinci olarak kullanıcıların içerik kaldırma ve cezai işlemlere karşı yargıya başvurma hakları garanti altına alınmalıdır. Özellikle temel hak ve özgürlükler alanını yakından ilgilendiren bu konunun yükümlülüğünün sosyal medya platformlarına bırakılması durumunda yapılacak içerik kaldırma gibi uygulamalara karşı kullanıcıların önden bilgilendirme ve yargıya başvurma hakları garanti altına alınmalıdır. Benzer şekilde demokratik rekabete ilişkin paylaşımların bu tip yaptırımlara konu olmayacağı da yapılacak olan düzenlemeye net şekilde eklenmelidir.

ŞUBAT

■ RTÜK'ten Üç Uluslararası Yayın Kuruluşuna Lisans Başvurusu Tebligatı

2019 yılında yürürlüğe giren ve Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna (RTÜK) internet yayını yapan platformları denetleme yetkisi veren düzenlemeye dayanarak, 3 uluslararası haber sitesine lisans başvurusu yapmaları için süre verilerek lisanslama yapılmadığı takdirde bu sitelere erişim engelli getirileceği kaydedildi. Bazı haber siteleri konuyu mahkemeye taşıyacaklarını belirterek lisans için başvuru yapmayacaklarını ifade ettiler.

Denge Denetleme Merceğinden

Bir düzenleyici ve denetleyici kurum olan RTÜK'ün 2019'da yürürlüğe giren bir düzenlemeyle ilk kez kullandığı bu yetkinin sınırlarının belirsizliği bu yetkinin keyfi kullanım riskini arttırmaktadır. Herhangi bir haber sitesinin kendi platformundan video içerik yayınlaması bu denetime tabi kılınması için yeterli görülmektedir. RTÜK'ün yürütme erkinden bağımsızlık seviyesi ve muhalif yayıncılık yapan kanallara verilen orantısız cezalar dikkate alındığında bu denetim yetkisinin ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerde geriye gidişe neden olması kaçınılmazdır. Benzer şekilde ceza olarak erişim engelli de bu çerçevede orantısız ve ağır bir cezai yaptırımdır.

MART

■ Torba Kanun ve İfade Özgürlüğü

AK Parti tarafından 25 Mart 2022 Cuma günü TBMM Başkanlığına sunulan torba kanun birçok alanda yeni düzenleme ve cezalar getiriyor. Toplam 39 maddeden oluşan yeni torba kanunda en çok tartışılan madde ise finans şirketlerinin şöhretine basın yoluyla zarar verenlerin 3 yıla kadar hapisle cezalandırılmasını öngören düzenleme oldu.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak öncelikle temel bir hak ve özgürlük olan ifade özgürlüğüne ilişkin böyle bir düzenlemenin, etkin yasama bağlamında son derece sorunlu olan torba kanun yöntemiyle, Meclis gündemine alınmaması gerektiğini düşünüyoruz. İlgili kanun maddesindeki muğlak ifadeler ve Türkiye’de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığında halihazırda yaşanmakta olan sıkıntılar göz önüne alındığında yeni düzenlemenin Türkiye’de ifade özgürlüğünü daha da geriye götürebileceği kanaatindeyiz. Basına ilişkin bu yeni düzenleme aynı zamanda önümüzdeki seçim sürecine de son derece olumsuz etki etme potansiyeline sahip. Alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma, ifade özgürlüğü ve özgür ve çoğulcu basın demokratik seçimler için son derece yaşamsaldır. Türkiye’de son yıllarda yapılan düzenlemeler ve bu alandaki düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlığındaki geriye gidiş, seçimlerin demokratik karakterini de son derece olumsuz etkilemektedir.

MAYIS

■ Dezenformasyon Yasası Olarak Bilinen Teklif TBMM’de

Sosyal medya ve internette “yalan haberle mücadele” gerekçesiyle hazırlanan ve kamuoyunda “Dezenformasyon Yasası” olarak adlandırılan yasa teklifi, AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasıyla TBMM Başkanlığına sunuldu. Yasa Teklifi ile Türk Ceza Kanununa “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçu eklenerek, “endişe, korku veya panik ya-

ratma, ülkenin iç ve dış güvenliğini kamu düzenini ve kamu barışını bozmaya” yönelik yayın yapanların 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılması öngörülüyor. Yeni teklifte internet haber siteleri de Basın Yasası kapsamında “sürekli yayın” olarak tanımlanıyor ve çalışanlarının basın kartı almalarının yolu açılıyor. Ayrıca, haber siteleri de, diğer yayın organları gibi Basın İlan Kurumundan resmi ilan alabilecek.

Denge Denetleme Merceğinden

Uzun süredir gündemde olan ve sosyal medya üzerinden dezenformasyonun yayılmasını önlemeye dönük düzenleme birçok yönden ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğünü olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Öncelikle Türk Ceza Kanununa eklenecek olan suç tanımları oldukça geniş şekilde tanımlanmıştır. Bu geniş tanım yasanın uygulanmasında keyflik doğurma riskini taşımakta ve ifade özgürlüğünde devam eden geriye gidişi hızlandırma potansiyelini taşımaktadır. Ayrıca bir düzenleyici ve denetleyici kurum olan Basın İlan Kurumu ve Bilişim Teknolojileri Kurumu gibi kurumlara çevrimiçi alanı kontrol noktasında önemli yetkiler verilmektedir. Bu düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütmeden bağımsızlık seviyeleri dikkate alındığında bu alana ilişkin önemli yaptırım kararları verme yetkisine sahip bu kurumların her çevrimiçi medya kuruluşuna eşit şekilde davranış sergilememe ihtimali oldukça yüksektir. Denge ve Denetleme Ağı olarak son yayınladığımız ve dünyadaki sosyal medya düzenlemelerini karşılaştırmalı olarak incelediğimiz ve somut öneriler geliştirdiğimiz raporumuzda vurguladığımız gibi düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütmeden bağımsızlığı ve daha da önemlisi bağımsız ve tarafsız yargı erki bu düzenlemelerin, ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma gibi temel hak ve özgürlüklerde geriye gidişe neden olmamaları için yaşamsaldır.

MAYIS

■ Radyo ve Televizyon Üst Kurulundan 4 Kanala Ceza

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçda-roğlu'nun Erdoğan ailesi-

nin TÜRGEV ve Ensar vakıfları üzerinden ABD'deki paravan bir vakfa 1 milyon lira aktardığı ve kaçacağı iddiasında bulunduğu açıklamasını yayınlayan Tele1, KRT, Flash Haber ve Halk TV'ye para cezası verdi. CHP liderinin Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ve ailesi hakkındaki "para aktarma" ve "kaçacaklar" açıklamalarına yer veren 4 kanala oy çokluğu ile tavadan yüzde 3 para cezası verildi.

Denge Denetleme Merceğinden

Basın özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakkı sağlıklı işleyen demokratik bir denge ve denetleme mekanizmasının yaşamsal bir bileşenidir. Bununla beraber demokrasi için çok kritik olan bir alanı düzenleyen düzenleyici ve denetleyici kurumların yürütme erkinden bağımsızlıkları yukarıdaki temel hak ve özgürlüklerin hayata geçmesi için büyük önem taşımaktadır. Denge ve Denetleme Ağı olarak Türkiye'de düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlık kayıplarının, demokratik denge ve denetleme sisteminin temel bileşenleri üzerindeki son derece olumsuz etkilerini analiz ettiğimiz rapor çalışmamızı tekrar hatırlatma ihtiyacı duyuyoruz. Bu tip kurumların hem düzenleyip denetledikleri sektörlerden hem de yürütmeden bağımsızlıkları sağlıklı işleyen demokratik bir denge ve denetleme sistemi için yaşamsal öneme sahiptir.

HAZİRAN

■ Dezenformasyon Yasa Teklifi Komisyon'dan Geçti

Kamuoyunda "Dezenformasyon Yasa Teklifi" olarak bilinen "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişik-

lik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi", TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildi. AK Parti ve MHP milletvekillerinin imzasıyla sunulan ve hem gazeteciliğe hem sosyal medya kullanımına ilişkin köklü ve tepki çeken değişiklikler içeren teklife göre, Basın Kartı Düzenleme yetkisi İletişim Başkanlığına verilecek. Basın kartı başvurularını değerlendirecek bir Basın Kartı Komisyonu kurulacak. Basın kartının iptaline ilişkin durumları İletişim Başkanlığı ya da kurulacak Basın Kartı Komisyonu değerlendirecek. "Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığıyla ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse" bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacak. 'Çocukların cinsel istismarı', 'halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma', 'devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma', 'anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar', 'devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk' suçlarına konu internet içeriklerini oluşturan veya yayan faille ulaşmak için gerekli olan bilgileri, talep edilirse adli mercilere vermek zorunlu olacak.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak uzun süredir Türkiye'nin gündeminde olan sosyal medya düzenlemesine ilişkin farklı ülkelerdeki örnekleri incelediğimiz kapsamlı bir çalışmamız oldu. Çalışmamızda da dikkat çektiğimiz üzere içerik moderasyonuna tabi tutulacak ya da suç teşkil edecek içeriklerin tanımındaki netlik ve açıklık, demokratik rejime sahip ülkelerden otoriter ülkelere gidildikçe gözle görülür şekilde azalmaktadır. Suç teşkil edecek olan içeriklerin tanımındaki muğlaklık bu konuda karar vericilerin ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı bir alan açmaktadır. Yeni düzenleme aynı zamanda yürütmeden bağımsızlıkları oldukça tartışmalı ve bazıları yürütmenin bir parçası olan kurumlara çevrimiçi haber kanallarını ve sosyal medya içeriklerini etkin şekilde denetleme ve düzenleme imkanı sağlamaktadır. Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı alanında yaşanan sorunlarla beraber düşünüldüğünde yeni düzenleme sadece ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma hakları gibi temel hak ve özgürlüklerde geriye gidişe değil demokratik adil ve özgür rekabete de olumsuz yönde etki etme riski taşıyan bir düzenlemedir.

EKİM

■ Dezenformasyon Yasası Yürürlükte

“Dezenformasyon Yasası” olarak bilinen Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmesinin ardından Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. İnternet haber sitelerini de süreli yayın tanımı kapsamına alınan kanuna göre, basın kartı başvuruları İletişim Başkanlığına yapılacak, sosyal medya platformları BTK tarafından denetlenecek, sosyal ağlar için de Türkiye ofisi açma ve Türkiye temsilcisi bulundurma zorunluluğu olacak.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak Türkiye’nin uzun süredir gündeminde olan bu düzenlemeye ilişkin iki önemli çalışmaya imza attık. Öncelikle, dünyada farklı siyasi rejim tiplerine sahip ülkelerdeki sosyal medya düzenlemelerini inceledik ve Türkiye için somut öneriler geliştirdik. İkinci çalışmamızda ise Meclis’in gündemine gelen düzenlemeyi detaylı şekilde inceleyerek düzenlemenin ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma gibi adil ve özgür seçimlere de olası doğrudan etkilerini analiz ettik. Yapılan düzenleme, Türkiye’de ilgili düzenleyici ve denetleyici kurumların (iletişim başkanlığı, basın ilan kurumu, BTK gibi) yürütmeden bağımsızlık seviyeleri, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığında yaşanan sorunlar ve suç teşkil eden paylaşımların çok geniş tanımlanmış olması nedeniyle temel hak ve özgürlükler açısından sorunludur. Böyle bir düzenlemenin hazırlanma sürecinde uzmanların, meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun görüşlerinin yeteri kadar alınmamış olması da düzenlemenin etki analizinin yeterli seviyede yapılmadığını göstermektedir.

KASIM

■ Taksim Saldırısı Sonrası Yayın Yasağı

İstanbul’un Beyoğlu ilçesindeki İstiklal Caddesi’nde 13 Kasım’da bombalı bir saldırı meydana geldi.

Saldırıda 6 kişi hayatını kaybetti, 81 kişi yaralandı. Olaya ilişkin terör saldırısının faili Ahlam Albashur ile 16 kişi tutuklandı.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ise saldırının hemen ardından yayın yasağı getirdi. Akabinde sosyal medya platformlarına erişilemedi. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) patlama sonrası ortaya çıkan “aykırı görüntülere” ilişkin sosyal medya platformlarında ülke genelinde bant daraltma uygulaması yapıldığını aktardı. Uygulamaya muhalefetten tepki geldi. CHP İstanbul Milletvekili Gürsel Tekin, BTK hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını belirtti. HDP İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu da, BTK’nın mahkeme kararı olmaksızın internet erişimini engellemesinin Anayasal suç olduğunu ifade etti.

Emniyet Genel Müdürlüğü ‘provokatif paylaşımında bulunduğu tespit edilen’ 25 hesap sahibinin ‘ilgili makamlara bildirildiğini’ açıkladı.

Denge Denetleme Merceğinden

Kriz anlarında toplumu olumsuz etkileyecek paylaşımların denetlenmesi önemli. Ancak ülke genelinde sosyal medya platformlarına uygulanan bant daraltma uygulaması ifade özgürlüğü ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma haklarının ihlali niteliği taşımaktadır. Özellikle yaşanan bu tip olaylar sonrasında bilgi kaynaklarına ulaşım yollarının engellenmesi toplumda dezenformasyona dayalı haberlerin daha hızlı yayılması gibi bir sonuç da doğuruyor ve toplumdaki panik seviyesini daha üst seviyeye çekiyor. Bu nedenle kriz anlarında yapılan belli paylaşımların denetlenmesini önemli bulurken yavaşlatma ya da erişim engelleme gibi topyekün yaklaşımların hem temel hak ve özgürlükler açısından hem de kriz anında dezenformasyona dayalı paylaşımlarla etkin mücadele açısından sorunlu olduğunun altını çiziyoruz.

Dedi ki;

CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel:

"Buradaki sorun yasanın toplumun tüm kesimlerinin ve tüm siyasi görüşlerin üzerinde mutabakata varabileceği bir ortak aklın aranması yerine ellerinde bulunan çoğunlukla kendi lehlerine ve düşünce ile halkın haber alma özgürlüğünün aleyhine bir girişim olarak tasarlanması"

Siber Hukuk Uzmanı Yaman Akdeniz:

"Bu yasa hükümetin elinde, yeni bir suç tiplmesi getiren, eleştirileri ve hükümeti eleştiren haberlerin yapılmasını engelleme amacıyla kullanılacak yeni bir hukuki mekanizmaya dönüşecek"

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan:

"Her şeyden önce yalan haberin, dezenformasyonun yayılmasını, sistematik bir şekilde yaygınlaşmasını engelleyecek bir düzenlemeden söz ediyoruz."

Radio ve Televizyon Üst Kurulu:

"İfade ve basın hürriyetine ilişkin hiç kimsenin tereddüt etmesine, gereksiz endişeye kapılmasına ve yasal dayanaklarla işini yapan Üst Kurulumuzu töhmet altında bırakacak açıklamalar yapmasına lüzum yoktur."

RTÜK üyesi İlhan Taşçı:

"Asıl hedef basın özgürlüğü ve çok seslilik. İstenen basın sussun, eleştirmesin."

Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı Gökhan Durmuş:

"Gazeteciliği kamunun ve toplumun çıkarını yok sayıp, övgü ve bülten haberciliğine dönüştürmeye çalışan iktidar, bu önerisiyle halkın haber alma hakkını yok etmektedir."

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun:

"İslam karışıklığının ifade özgürlüğü adı altında meşrulaştırılmasına, normalleştirilmesine hiçbir zaman izin vermeyeceğiz. Bu bağlamda çalışmalarımızı bütün uluslararası platformlarda sürdüreceğiz."

Dedi ki;

Türkiye Gazeteciler Sendikası:

"Gazeteciler ile basın örgütlerinin görüşlerini içermeyen hiçbir yasa, dezenformasyona çare olamaz."

RTÜK Üyesi İlhan Taşcı:

"RTÜK, Sayın Kılıçdaroğlu'nun ülkeyi sarsacak, manşet haber niteliğindeki açıklamaları ve ifşa ettiği belgeleri yayınlayan Tele1, KRT, Flash Haber ve Halk TV'ye oy çokluğuyla tavandan yüzde 3 para cezası verdi. Karar, basın özgürlüğüne, haber alma hakkına ve demokrasiye vurulan bir darbedir."

Basın Meslek Örgütleri:

"Bu yasa temel insan haklarına, haberleşme özgürlüğüne, basın özgürlüğüne aykırıdır. Yani Anayasa'ya aykırıdır. Anayasa ile güvence altına alınan haklarımıza aykırıdır. Bu yönüyle sadece gazetecilerin özgürlüklerine değil tüm toplumun özgürlüklerine engeldir. Yanlış bilgiyi alenen yayma suçu oluşturup 3 yıl hapis cezası getiren bu yasa tüm toplumu yazmaktan, eleştirmekten, sosyal medyada mesaj paylaşmaktan alıkoyacaktır. Bu yasa toplumsal bir otosansür dalgası yaratacaktır. Bu nedenle sadece gazetecilerin sorunu değildir."

Prof. Dr. Yaman Akdeniz:

"Dezenformasyon teklifi yasalaşır yasalaşmaz bu değişiklikler AKP'nin 2023 Seçimleri öncesindeki en önemli silahlarından birine dönüşecek ve yeni değişiklikler 'korku iklimini' oluşturacak. Bunu yazdığım için bile soruşturulabilirim artık. Bunu fark etmek için hukukçu olmaya da gerek yok."

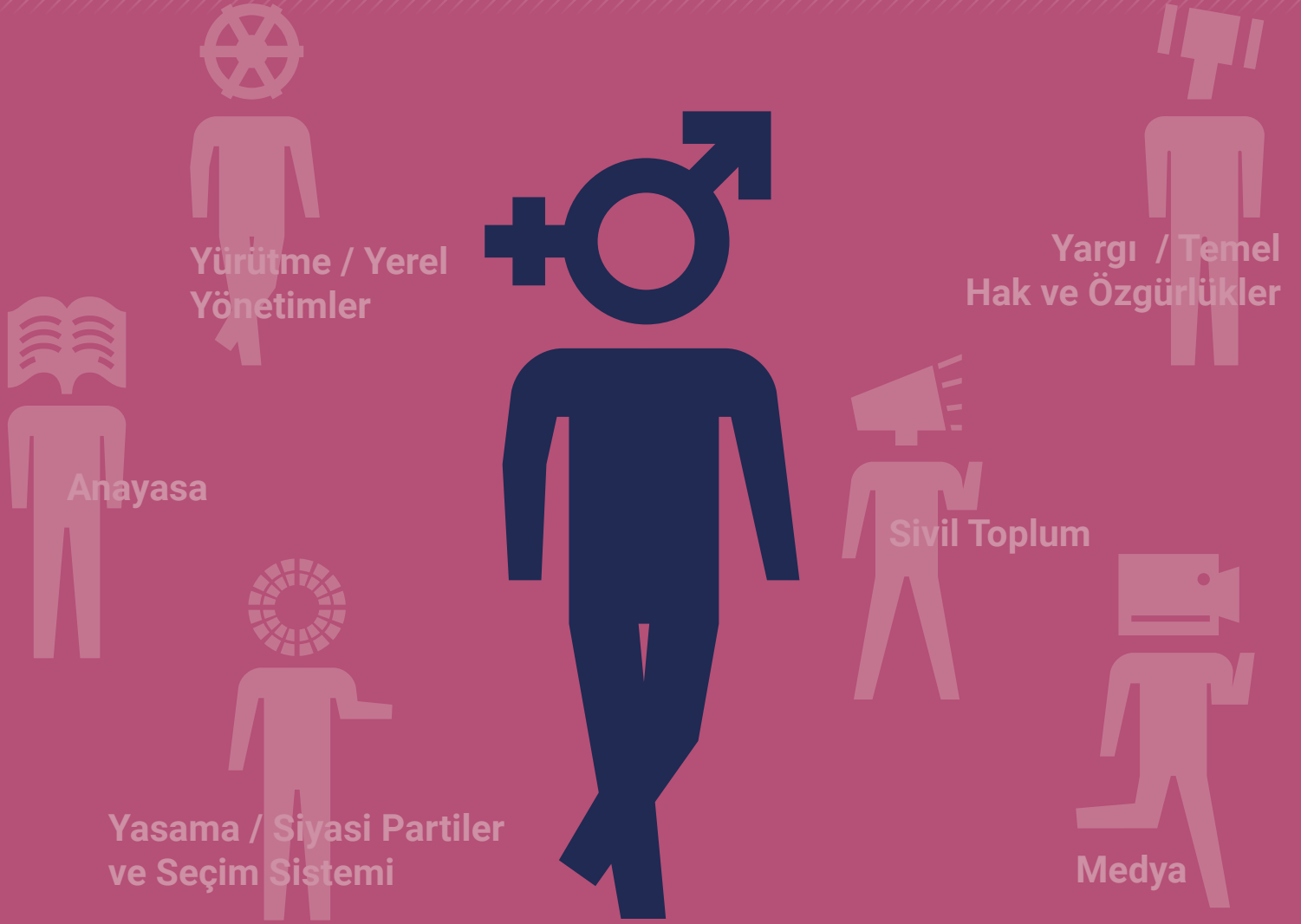
Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı Gökhan Durmuş:

"Baskıyı, sansürü dayatmayacak, tüm gazetecilerin basın iş kanununa tabi çalışabildiği, basın kartına kolayca ulaşabildiği bir yasaya ihtiyacımız var."

Türkiye Barolar Birliği:

"Türkiye'nin, eleştirel her türlü düşüncenin bastırıldığı ve yasaklarla anılan bir ülke olmaması için hak ve özgürlük alanlarını daraltan değil koruyan hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu bir kez daha hatırlatıyoruz."

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kadın ve erkek olarak insanlara biçilen toplumsal roller, esasında toplumsal normlar; toplum tarafından dayatılan, sonradan biçilen rollerdir. İnsanlara dayatılan bu cinsiyet rolleri aile, okul, sosyal çevre ve medya aracılığıyla inşa edilir ve toplum üzerinde cinsiyetçi bir tahakküm kurar. Katılımcı ve çoğulcu bir demokrasinin olmazsa olmazlarından biri de bu normların değişmesi, dönüşmesi gerekliliğidir.

Denge ve Denetleme Ağı, anayasa, yasama, yürütme, yargı, sivil toplum, yerel yönetimler, medya reform çalışmalarının yanı sıra 2022 almanağında ve tüm çalışma alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubuyla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşmasına katkı sunmayı amaçlıyor.

Bunun için de;

- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumun her kademesinde uygulanması ve bu konuda devlet politikalarının etkinliğinin sağlanmasının,
- Hayatın her alanında, toplumsal cinsiyet temelli yargılardan bağımsız, kadınların eşit temsiliyetinin sağlanarak ayrımcılığın ortadan kalkmasının,
- Kadının, haklarının güvenceye alınmasının,
- Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ne geri dönmesinin gerekliliğini savunuyoruz.

Türkiye'de 2022 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği ya da eşitsizliği temelinde seçtiğimiz gelişmeleri "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" başlığı altında denge ve denetleme perspektifinden yorumlayarak sizler için derledik.

“Şahbaz’ın Bir Başka Harikulade Yılı”ndan “Yılbaşı Gecesi”ne

“Ne öyle bir şehir vardı, ne de üç kapılı bir han. Genç bir kadını işkence sırasında öldü zannedip, hanın bodrum katında, varlığı unutulmuş bir hücreye bıraktıklarını söyledim, değil mi? Dışarıda yaşanan gerçek ve korkunç hikayeler anlatarak ve gagasıyla yavrusuna yiyecek taşıyan bir kuş gibi mevsim meyveleriyle beslenerek... O kadını bir yıl, tam bir yıl boyunca yaşattığıma siz gerçekten inandınız mı?”^[1]

Atlas
ARSLAN

Gazeteci, Yazar,
Denge ve Denetleme Ağı
İletişim Koordinatörü

Yıllar önce Şahbaz’ın Harikulade Yılı 1979 kitabında, Şahbaz’ın anlattığı hikayeleri, kitabın sonundaki almanakta üçüncü sayfa ve ölüm haberlerini okumak beni hem rahatsız etmiş hem de sayfalar ilerledikçe duyarsızlaştırmıştı. Tam bu rahatsızlık ve duyarsızlık duyguları arasında İletişim Fakültesinden mezun olmuş ve okul sıralarından aldıklarımızla, ardından alanda gördüklerimiz arasında yeni bir

haber kurgusu kendi çerçevesini oluşturmaya başlamıştı. Artık bu kurgunun içindeydim. Etkin bir habercilikten ziyade, kuruma, patrona, döneme, algıya yönelik edilgen bir çerçeve kendi kendini var ediyordu. 2013’te haberci perspektifiyle bir yere koyamadığım bu haber çerçeveleri, sonraki yıllarda da kendi kendini var etmeye devam ederken cinsiyetçiliği, eril tahakkümünü, şiddeti, ayrımcılığı yeniden inşa etti. Medya okuryazarlığıyla okudu-

ğumuzda, her bir geçen yıl, gerçekle haber kurgusu arasında görünmeyen bağlarla bir “Şahbaz” yılı yarattı.

“Bilmemiz gereken, medya tarafından elenmiş gerçeğin, artık bildiğimiz - basitçe- gerçek olmadığıdır. Medyanın bize sunduğu hiçbir şey gerçek değildir. Herhangi bir gerçeğin birileri tarafından başka gerçekler arasından seçilmiş, ayrıntılardan arındırılmış, teknik kısıtlara göre sunulabilir hale sokulmuş biçimidir.” [1]

2022’ye geldiğimizde toplumsal cinsiyet eşitliği algısıyla gerçekleşen tüm hak temelli çalışmalar medyada bir farkındalık yaratsa da bu farkındalığın haberlere, haber metinlerinden okura yansımaları için hala bir hayli zamana ihtiyacımız var gibi görünüyor. Tam bu noktada televizyon, internet, dijital platformlar gibi kitle iletişim araçlarının tamamını bu farkındalık dilimine alarak “farkındalık karnemizi yükseltebilir miyiz” derken, 2022’nin sonunda Disney Plus’la evimize gelen *Yılbaşı Gecesi* filmi ve ardından gelen kadınlık temsiline dair yorumlar 2022 medyasının özeti niteliğinde oldu.

Öncelikle Gülse Birsnel’in kaleminden *Yılbaşı Gecesi*’ni henüz tıklayıp seyre geçmediğimiz zamana, geçen yılın en başına dönelim mi?

2022 Ocak

“Nafaka hakkına sahip çıkmak, Medeni Kanun’a, hukuk devletine ve laiklik ilkesine sahip çıkmaktır!”

“Ocak; Güneşsiz, gri, ürpertici günler... Bulutlu, kasvetli sabahlar...” [1]

Ocak’ta sağlık alanında, HPV aşısının ulusal aşılama programına alınmadığı ve her doz için kadınların 1.000 lira ödemek zorunda kaldığı gerçeği ortaya konulurken diğer yandan medyanın içerisinde yine medya karnesini, Kaos GL Derneğinin

yıllık medya izleme raporundan bir kez daha okuduk. Rapora göre, 2021 yılında 2161 haber, söyleşi ve köşe yazısında LGBTİ+’lar ayrımcı bir dille temsil edildi. Raporun hemen ardından, SPoD, “*Toplum bizden başkası değil. Türkiye LGBTİ+’lara hazır*” diyerek siyasal katılım kampanyası başlattı. HDP İstanbul Milletvekili Züleyha Gülüm, İzmir’de trans kadınlara saldırıları Adalet Bakanına sordu.

Kadın mücadelesi ile birlikte gelen güzel haberler de vardı. Şule Çet’in ölümüne ilişkin davada kadının özel hayatına dair belge sunduğu gerekçesiyle sanıkların avukatına hapis cezası verilmişti. Doç. Dr. Eylem Levelt, alanın önde gelen iki kadın kardiyo- loji uzmanı tarafından kurulan Women As One’in en başarılı kadın hekimlere verdiği Araştırma Ödülü’nü, Türkiye’den kazanan ilk hekim olmuştu. Bu haberler denge- mizi korumamızı sağlarken, hak taleplerinde bulunan kadın çalışmaları da umut verici oldu: Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Kadın ve LGBTİ+ Komisyonu, 10 Ocak Dünya Çalışan Gazeteciler Günü’nde imza kampanyası başlattı. Eşitlik İçin Kadın Platformu (EŞİK), hükümetin gündeminde olan nafaka tasarısının Anayasaya aykırı olduğunu belirtti.

Kadın cinayetlerinin medyadaki yansımaları toplumda yeni bir şiddet doğururken o şiddetin içindeki temsilleri Ocak ayında da okuduk. Aradan geçen aylar yıllarda bu okuryazarlığımız medyanın karşısında daha eleştirel bir hal alırken nefret cinayetleri sayısal verilerle artmaya ve de bu verilere indirgenmeye devam etti ve Ocak’ta 23 kadın öldürüldü.

2022 Şubat

“Pede değil servete vergi”

“Şubat, çaresizlik kokar.

Sanki hayatın tek gerçeği soğuktur.” [1]

Kadın mücadelesi yaşamın her alanında devam etti ve Kadın Savunma Ağı, pedin

Okuryazarlığımız medyanın karşısında daha eleştirel bir hal alırken nefret cinayetleri sayısal verilerle artmaya ve de bu verilere indirgenmeye devam etti.

ücretsiz olması talebiyle Hazine ve Maliye Bakanlığına dilekçe sundu. Esenyalı Kadın Dayanışma Derneği, yayımladığı “Kadına Yönelik Şiddet Raporu 2021” ile bir yılın kadınlar için nasıl geçtiğini ortaya koyarken hükümetin gündemindeki nafakaya sınırlama getiren düzenlemeyi eleştiren Boşanma ve Nafaka Hakkı için Feministler, basına yazılı açıklama yaptı. HDP Milletvekili Züleyha Gülüm ve CHP Milletvekili Candan Yüceer, İran’ın kadınlara yönelik hukuk dışı uygulamalarını hatırlattı, Türkiye’nin sınır dışı kararının da hukuka aykırı olduğunu belirtti. İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği ve İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi, “Herkesi, özellikle kadınları Medeni Kanun’umuza sahip çıkmaya çağırıyoruz” diye seslendi.

Şubat Ayının iyi haberleri arasında; LGB-TİQ+ Meclisleri’nden 8 kişinin yargılandığı 2021 İstanbul Onur Yürüyüşü davasında karar açıklandı. LGBTİ+ hak savunucuları beraat ederken, Televizyondaki görünürlüğü inceleyen medya izleme kuruluşu GLAAD’ın senelik “TV’nin neresindeyiz?” raporuna göre yapımların yüzde 12’sinde LGBTQ+ temsili olduğu açıklandı.

Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı Bileşenleri tarafından hazırlanan, “Türkiye’de Erkek Şiddetiyle Mücadelede Sığınaklar ve Da(ya)nışma Merkezleri” izleme raporu yayımlandı. EŞİK, “Sıra Medeni Yasa’daki evlenme yaşına mı geldi? Yakında, evlenme yaşının kız çocuklar için 9, oğlan çocuklar için 12 olması yönünde bir yasa teklifiyle mi karşılaşacağız?” sorusunu sorarken Şubat’ta 22 kadın öldürüldü.

2022 Mart

“Dünyayı yerinden oynatacağız”

“Mart, ürkütücü bir aydır.

İçinde her şey vardır; iyilik, kötülük, tehlike, güven, ihanet...”^[1]

Valiliğin Feminist Gece Yürüyüşü’nü yasakladığını duyurmasının ardından kadınlar yürüyüşü gerçekleştireceklerini açıkladı.

Umut veren haberler arasında; Mart’ta ilk HPV aşısı mücadelesinden geldi. Çıkan emsal kararlar HPV aşısı bedelini SGK geri ödeyecek. İstanbul Sözleşmesi’ne sahip çıkmak için eylem yaptıkları için yargılanan 33 kadın beraat etti.

CHP, kadına şiddet suçlarında ceza artırımı getiren yasa teklifi görüşmelerinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun tali komisyon olmasına tepki gösterdi. Meclis gündemindeki erkek şiddeti yasa tasarısını hatırlatan EŞİK, “Yasalara dokunma uygula” diye seslendi.

Edanur Kaplan’a tecavüz ettikten sonra intihara sürükleyen Yusuf G. ve Mehmet A.’nın yargılandığı davada, sanık Yusuf G. heyetin oy çokluğuyla tahliye edilirken Mart’ta 25 kadın öldürüldü.

2022 Nisan

“İstanbul Sözleşmesinden Vazgeçmiyoruz”

“...mucizeler ayıdır Nisan,

birbirinden uzak coğrafyalarda ateşin koruna sığınır akıllar, hafızalar.”^[1]

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’na kapatma davası açıldı. Davaya karşı çıkan platform, kadınlara eylem çağrısı yaptı.

Danıştay, İstanbul Sözleşmesi’ni 28 Nisan’da görüşeceğini açıklarken, EŞİK’in çağrısına yanıt veren Türkiye’nin her köşesindeki 73 barodan binden fazla kadın avukat da 28 Nisan Perşembe günü İs-

İstanbul Sözleşmesi'ni savunmak için Ankara'daydı. Binden fazla avukat İstanbul Sözleşmesi'ni savundu.

Danıştay savcısı İstanbul Sözleşmesi'nin feshi kararının iptal edilmesini istedi. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının iptali yönünde açılan davalara ilişkin Danıştayda görülen duruşmada söz alan avukatlar, yaşamsal haklarını koruduklarını belirtti. Davayı takip etmek için dışarıda bekleyen kadınlara polis müdahale ederken geride kalan Nisan'da 29 kadın öldürüldü.

2022 Mayıs

"İstanbul Sözleşmesi İçin Hukuki Mücadelemiz Sürecek"

"Mayıs, rüzgarların ayıdır." ^[1]

Mayıs, İstanbul Sözleşmesi'ne dair itirazların görüşüldüğü 28 Nisan'daki Ankara Danıştay 10. Dairesi'ndeki davaya dair itirazlarla başladı. İstanbul Sözleşmesi'nin 11. yılında, 7 Haziran'a ertelenen duruşma için kadınlar: "7 Haziran'da yine Danıştaydayız" dedi. Danıştay 10. Dairesi, İstanbul Sözleşmesi konusundaki 60'a yakın davayı da 20'şerli gruplar halinde üç ayrı duruşmada ele alacaktı.

İstanbul Sözleşmesi mücadelesi sürerken diğer yandan Sözleşme'nin gerekliliğini ortaya koyan gelişmelerden Mayıs ayın-

da da örnekler okuduk: MHP'li Çakar, oyuncu Melis Sezen'i kıyafeti üzerinden hedef gösterdi. Türkiye LGBTİ+ haklarında yine sondan ikinci... Taliban kadınların televizyona yüzlerini örtmeden çıkmasını yasakladı. Oyuncu Ezgi Mola'ya, cinsel saldırı iddiasıyla yargılanan Musa O'ya hakaretten 6 bin 960 lira para cezası verildi.

Dengemizi koruyan gelişmelere baktığımızda; Yargıtay, Emine Bulut'u öldüren Fedai Varan'a verilen müebbet hapis cezasını onadı. Yunanistan "onarım terapisi"ni, Belçika ise "eşcinsellik dönüşüm terapisini" yasakladı. İspanya'da kadınların uzun süredir talep ettiği regl izni hakkı yasal hale geldi. Ve Kadınların günlük hayatını olumsuz etkileyen çok şiddetli regl ağrılarında (dismenore) 5 güne kadar çıkabilen regl izninin ilk Avrupa ülkesi olarak İspanya'da tanınması, bu hakkın küresele yayılacağı habercisiyken Türkiye'ye döndüğümüzde Mayıs'ta 32 kadın öldürüldü.

Binden fazla kadın avukat 28 Nisan Perşembe günü İstanbul Sözleşmesi'ni savunmak için Ankara'daydı.

2022 Haziran

"Dikkatini Çekiyorum Onur Ayı Başladı"

"Haziran, vaatlerle dolu bir aydır; başka bir mevsimin başka bir zamanın müjdecisidir." ^[1]

Dünyanın birçok yerinde sokaklara çıkan Onur Ayı Haziran, Taksim Polis Merkezinde trans kadına işkence ve taciz haberiyle başladı. Trans kadının avukatı Eren Keskin, Taksim Polis Merkezi Amir ve Memurları, olay yerinde görevli beklçi hakkında suç duyurusunda bulundu.

Savcı bir kez daha Sözleşme'den çekilme kararının iptalini istedi. Kadınlar Danıştay'da "Vazgeçmiyoruz" dedi. Kadınlar,

İstanbul Sözleşmesi için 3. kez Danıştay'a gitti, Danıştay savcısı 3. kez Sözleşme'nin feshinin iptalini istedi.

Setlerde eşitlik mücadelesini oyuncu Tülin Özen, "Keşke sakalım olsa, dediğim anlar çok oluyor" diye anlattı. Suudi Arabistan'da gökkuşağı renkli oyuncaklar toplandı.

İstanbul Onur Yürüyüşü'ndeki hak ihlalleri sıralandı. KA.DER 15. Olağan Kongresi gerçekleştirdi. KA.DER, parlamentodaki koltukların yarısını istedi.

Dünyanın dört bir yanının gökkuşağı renkleriyle dolup taşıdığı Haziran'da 32 kadın öldürüldü.

2022 Temmuz

"Tam eşitlik için 132 yıl gerek"

"Temmuz, uzun günler, gittikçe ısınan ısıdıkkça ağrılan havalar..."

Ağır çekimde çekilen acılar." [1]

Temmuz İran'daki kadınların "Tesettür ve İffet Günü"ne karşı eylemiyle başladı. Dünya gündemi dengemizi korudu ve Ukrayna'da eşcinsel evliliğin yasallaşması için ilk adım atıldı. AB'den homofobik LGBTİ+ yasası nedeniyle Macaristan'a dava açıldı.

Danıştay İstanbul Sözleşmesi'nin feshine ilişkin kararın iptal istemini reddederken bu reddin getirdiği örnek haberleri Temmuz'da da okuduk: Üç aileden biri gebeliği engelleyen yöntemlere ulaşamıyor. Türkiye'de sadece 33 kadın sığınağı var. "Küresel Cinsiyet Uçurumu" raporunun tam cinsiyet eşitliğine ulaşmak için öngördüğü süre 132 yıl olarak belirlendi. 2020'de 99.5 yıl olarak öngörülen süre, pandemi-den kadınların daha fazla etkilenmesi nedeniyle 2022'de 32.5 yıl daha arttı. Rapora göre, cinsiyetler arası uçurumun en az olduğu ülkeler sırasıyla İzlanda, Finlandiya ve Norveç oldu. Afganistan, Pakistan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti ise son

sırada yer aldı. 146 ülkeden oluşan listede Türkiye, 124. sırada.

Kadınlar, "Vazgeçmeye niyetimiz yok. Sözleşmede yazan her bir madde biziz, bizim mücadelemizle uygulanacak" çağrısını yaparken Temmuz'da 28 kadın öldürüldü.

2022 Ağustos

"Kadın Nüfus Cüzdanımı İstiyorum"

"Ağustos, adını bir hükümdardan alan, buyurucu ve tüm buyurucular gibi tembel bir aydır." [1]

Birleşmiş Milletler'den İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme konusunda Danıştay'a uzman görüşü: "Türkiye'nin gidişatı tersine çevirmesi ve tarihin doğru tarafında yer alması için çok geç değil." Üç imzalı BM Uzman Görüşü, Türkiye'ye İstanbul Sözleşmesi'ne dönme ve Danıştay'a da bu yolu açma çağrısı yaptı.

Dünyadaki gelişmelere baktığımızda; Singapur, eşcinsel ilişkiyi suç sayan düzenlemeyi kaldıracağını açıkladı. İran, kadınlara maç izleme yasağını kaldırmak zorunda kaldı. Sırbistan'da düzenlenmesi planlanan Europride iptal edildi.

Trans mahpus Buse "Kadın nüfus cüzdanımı istiyorum" çağrısında bulunurken Ağustos'ta 31 kadın öldürüldü.

2022 Eylül

"#MahsaAmini" #نی ماسه م

"Eylül, bu şehirde yaşanan en büyüğüdür..." [1]

Birleşmiş Milletler'den Afganistan raporu yayınlandı. Rapor, kadınlara, dini azınlıklara ve gazetecilere yönelik ağır ihlallere yer verdi. İran'da iki LGBTİ+ aktivisti için idam kararı çıktı. Hakkında idam kararı verilen aktivistlerden Seddighi: "Duygularımız için hayatımızı riske atıyoruz" dedi. Gülistan Doku, 1000 gündür kayıp... Ka-

Dünyadaki gelişmelere baktığımızda; Singapur, eşcinsel ilişkiyi suç sayan düzenlemeyi kaldıracağını açıkladı. İran, kadınlara maç izleme yasağını kaldırmak zorunda kaldı. Sırbistan'da düzenlenmesi planlanan Europride iptal edildi.

dın Cinayetlerini Durduracağız Platformu davası ertelendi. Cinsel yönelimi nedeniyle babası tarafından öldürülen Ahmet Yıldız'ın Anadolu Adliyesi'nde görülen davasında ilk kez LGBTİ+ derneklerinin tanık dinleme talebi kabul edildi. Küba eşcinsel evlilik ve evlat edinmeye "evet" dedi.

İstanbul Fatih, Saraçhane Parkı'nda, «Büyük Aile Buluşması» adı altında LGBTİ+ karşıtı miting ve sonrasında Beyazıt Meydanı'na yürüyüş yapıldı. Cemaat ve tarikatların düzenlediği LGBTİ karşıtı ayrımcı mitinglerin işaret fişeği olan Saraçhane'deki çağrı, RTÜK tarafından kamu spotu olarak da yayınlandı.

Tahran'a akrabalarını ziyarete giden Mahsa Amini erkek kardeşinin kullandığı aracı durduran ahlak polisince gözaltına alındı. Kardeşine, nasihat edilip serbest bırakılacağı söylenerek götürülen genç kadın, gözaltına alındıktan iki saat sonra komaya girdi ve kaldırıldığı hastanede öldü. Mahsa Amini, İran'da direnişin sembolü haline geldi ve bu sembol dünyanın her yerinde yankı buldu.

Türkiyeli kadın ve LGBTİ+ sinemacılarından İran'daki protestolara destek geldi. Kadınlar, devletin ideolojisini kurduğu başörtüsünü yırttı. Af Örgütü Amini için "Acil Eylem" başlattı. Oya Ersoy Meclis'te saçlarını kesti: "Eşitlik istiyoruz." Fransalı aktrisler İran'a destek için saçlarını kesti.

Dünyanın dört bir yanında tutam tutam kadın saçları uçuşurken Türkiye'de Eylül'de 26 kadın öldürüldü.

2022 Ekim

"Biz LGBTİ+ Aileleriyiz; Ebeveynleri, Kardeşleri, Akrabalarımız"

"Ekim, Tanrı'nın toprağı uysallaştırdığı aydır." [1]

Feminist Gece Yürüyüşü davasında beraat talebine ret geldi. Havle Kadın Derneği, CHP'nin Meclis'e "başörtüsü"ne yönelik yasa değişikliği önermesinin ardından başlayan tartışmalara ilişkin "Başörtüsü bir meseledir" dedi. Metroda erkek şiddetine 11 yıl 2 ay 15 gün hapis cezası verildi. Gazze'de uluslararası kadın boks ringi açıldı. CHP Milletvekili Sarıbal, "Sigortalı yani BAĞ-KUR'a kayıtlı kadınlar, 1.669 aylık prim ödemek zorunda. Ama bu yüksek primi çoğu ödeyemediği için bugün sosyal güvenceleri yok" dedi.

EŞİK'ten kadınlar, "41. maddede yapılması öngörülen değişiklikler kadınlar için de büyük tehdit oluşturuyor. Maddeye eklenmesi konuşulan 'aile kadın ve erkeğin birlikteliğinden oluşan birimdir' gibi ifadeler kadınlar için çok yönlü hak kayıplarına neden olabilir" diye uyardı.

Cumhurbaşkanının Malatya'daki konuşmasında "Güçlü bir ailede LGBT diye bir şey olabilir mi?" sözlerine LGBTİ+ aile topluluklarından yanıt geldi: "Biz LGBTİ+ aileleriyiz; ebeveynleri, kardeşleri, akrabalarımız. Herkes bizim hakkımızda, çocuklarımız hakkında konuşuyor. Bize 'güçsüz aile' yakıştırmaları yapıyor, aile olarak bile görülüyor. Çocuklarımıza 'sapkın' ithamlarında bulunuluyor. Tüm bunlar olurken bizim sesimiz duyulmuyor. Çağırın, anlatalım!"

Cumhurbaşkanı LGBTİ+ aileleri duydu mu? Anayasanın 41. maddesi değişecek mi? 2022'nin sonlarına gelirken bir çok soru muhalif haber başlıklarında, satır aralarında kalırken Ekim'de 32 kadın öldürüldü.

🗨️ **Dünyanın dört bir yanında tutam tutam kadın saçları uçuşurken Türkiye'de Eylül'de 26 kadın öldürüldü.**

2022 Kasım

“Duy, Gör, Bil, Yaşarken Yaşat”

“Kasım, veda ayıdır.

Geçmişe veda, geride kalan tüm mevsimlere elveda...” [1]

Kasım’da nefret mitingleri farklı illerde yapılırken, Demokrasi İçin Birlik, kadınlara ve LGBTİ+’lara yönelik şiddete tepki gösterdi. DİB açıklamasında, “LGBTİ+’ların yanında” mesajı verdi.

Hollanda’da simge binalar kadına yönelik şiddete karşı turuncuya bürünürken, Türkiye’de TGS’nin 25 Kasım raporuna göre, Kadın gazetecilere yönelik şiddet arttı. 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü’nde, Beyoğlu Kaymakamlığının yasak kararını tanımayan kadınlar, 25 Kasım Kadın Platformu çağrısıyla İstanbul’da Tünel Meydanı’nda bir araya geldi. 25 Kasım Kadın Platformu, düzenlenen eylemlerde polis uyguladığı şiddet hakkında ikinci kez suç duyurusu yaptı.

İran, halk isyanını bastıramadı, İranlı kadınlar, şiddet ve ayrımcılık ortadan kalkana kadar sokaklarda kalacağını açıkladı.

UN Women Türkiye Ülke Direktörü Asya Varbanova “Hepimiz kadınların hakları alanında elde edilen tüm bu kazanımların yitirilmesine ya da sürecin geriye gitmesine karşı koymalıyız. Kadın hareketinin sesini daha da yükseltelim” dedi. Kadınlardan şiddete karşı “SheSaidNo” çağrısı yükselirken, Güldünya’nın hikayesi tiyatro sahnesindeydi. Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği ile Namütenahi Tiyatro Topluluğu, 2004’te ailesinin öldürdüğü Güldünya Tören’in hikayesini anlatan “Öz” isimli tiyatro oyunu için bir araya geldi. “Öz” sahnede, “Duy, gör, bil, yaşarken yaşat” derken Kasım’da 28 kadın öldürüldü.

2022 Aralık

“Anayasa Değişikliğine HAYIR!”

“Aralık, yakın tarihin tüm çürümüşlükleri sanki içindedir.” [1]

Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi’nin (SU Gender); demokrasi, akademik özgürlük, toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminizm alanlarında öncü çalışmalar

#SHESAIDNO

yapan akademisyen Şirin Tekeli anısına düzenlediği Araştırma Ödülleri, bu yıl hibrit olarak düzenlenen konferansla 6. kez sahiplerini buldu.

171 kadın ve LGBTİ örgütü, AKP - MHP, BBP'nin 336 milletvekili imzasıyla TBMM Başkanlığına sunduğu, Anayasanın "din ve vicdan hürriyeti" başlıklı 24. ve "ailenin korunması ve çocuk hakları" başlıklı 41. maddelerine ilişkin değişiklik önerilerini içeren teklife karşı muhalefet partilerini "hayır" demeye çağırdı. Anayasa değişikliği tartışmaları sürerken Aralık'ta 19 kadın öldürüldü.

2022'nin son günlerine geldiğimizde, dengemizi arada sırada bulduğumuz iyi haberler, ruh halimizi korumak için başımızı umarsızca sallayarak okuduğumuz yasalar, hükümler karşısında, dik durarak attığımız bir kahkaha kaldı bazen bize, çoğu kez de ısrarla sürdürülen güçlü bir mücadelenin umudu...

Dönelim başladığımız yere, *Yılbaşı Gece-si'ne*;

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de yaşamın her alanındaki erkek egemenliği komedyenlerde de hüküm sürerken Gülse Birsal G.A.G.ile 2002'de ekranlar karşısında yüzümüzü güldürmüştü. Üstelik diğer kadın komedyenler gibi bir kılığa girmemiş, başka bir karaktere bürünmemişti. Bir kadın kendisi olarak diğer erkek komedyenler gibi bizi güldürüyordu. Burada muhteşem bir şey vardı ki *Avrupa Yakası*, *Yalan Dünya* ardı ardına gelen yıllarda bizi güldürmeye devam etti. *Jet Sosyete*'ye alışmaya çalışırken; dizinin içerisindeki dizi çekimi sahnesinde rol gereği kocasının tokatıyla "düşmesi" gereken kadın karakterin itirazı bizi sa-

dece güldürmekle kalmadı, kadın dayanışmasına kocaman bir selam yolladı. Ve *Aile Arası* sinema filmiyle farklı kadın temsillerini beyaz perdeye taşıyan Gülse Birsal 2022'nin sonunda heyecanla beklediğimiz yeni filmiyle Disney Plus'taydı. Açtık... Seyre daldık... Bir kadının yere düşüşünü ve aralıksız aşağılanmasını, bir başka kadının başörtüsünün açılışını, diğer bir kadının bir mafyadan sevgi bekleyişini, bir başkasının onu sevmeyen bir adamla evlilik planları yapışını ve bir başka kadının da Bülent Ersoy taklidiyle bizi yeni yılda eğlendirme çabasını seyrettik. Gülmedik... Başladığımız yere dönme vakti geldi, kocaman bir yıl bitti. Medya, ülkede olup biten tüm gerçekleri anlattığı hikayelerle 'Şahbaz' olup yeniden yeni bir harikulade yıl yarattı. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, kadın cinayetleri ve şüpheli kadın ölümlerine ilişkin 1 yıllık verilerini yayımladı. Şahbaz, hikayelerini bitirirken kadın şiddetinden, kadın cinayetlerinden geriye yine sayısal veriler kaldı: 2022 yılında 334 kadın öldürüldü.

📖 **Şahbaz, hikayelerini bitirirken kadın şiddetinden, kadın cinayetlerinden geriye yine sayısal veriler kaldı: 2022 yılında 334 kadın öldürüldü.**

^[1] Mine Söğüt - Şahbaz'ın Harikulade Yılı: 1979 (YKY)

^[2] Ümit Kıvanç - Meydanı Boş Bırakmayalım - Birikim Dergisi - Sayı: 68-69

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin İzleme Neden Gerekli?

Toplumsal cinsiyet göstergeleri sadece kadınlar ve erkeklerin gündelik yaşamına dair istatistikleri yansıtmaz, aynı zamanda kadınların ve erkeklerin topluma olan katkılarına, farklı ihtiyaçlarına ve sorunlarına ışık tutar.

Prof. Dr. Gülay TOKSÖZ

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Kapitalist toplumlarda erkeklerin gelir getirici faaliyetlerde bulunmak üzere iş dünyasında yer alması, erkek çalışmasının ücretli çalışmayla özdeşleştirilmesine yol açmıştır. Kadınların ise evde kalarak aile için çalışması “doğal” bir iş bölümü olarak sunulmuş ve bu çalışmanın ekonomik bir değeri olmadığı toplumsal kabul görmüştür. Bu iş bölümü evde maddi bir karşılığı olmadan çalışan kadınları erkeklere ekonomik açıdan bağımlı kılarken, iş gücü piyasasına giren kadınların sadece belli tür işlere uygun ve ucuz bir emek kaynağı olarak görülme-

sine imkan tanımıştır. Hane içinde kadın emeği üzerindeki denetim, kapitalist ekonomide hem iş yerlerinde hem de devlette kadın emeğine ilişkin patriarkal zihniyet ve pratiklerle bütünleşerek etkili olmuştur. Bu denetimin biçimleri zamana ve yere göre büyük ölçüde değişmekle birlikte özellikle 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın ilk yarısında kadınların çıraklıktan üniversiteye mesleği icra etme imkanı veren çeşitli eğitim-öğretim kurumlarından dışlanması, belirli mesleklere girmelerinin engellenmesi, işe alım uygulamalarında ayrımcılık yapılması, evlenmeleri durumunda bazı

mesleklerden çıkartılmaları veya bazı haklarının kısıtlanarak kalmalarına izin verilmesi, işten çıkarmalarda erkeklere kıyasla önceliğin kadınlara, özellikle evli kadınlara verilmesi, kadınların yapabileceği işlerin yasal düzenlemelerle örneğin çalışma saatlerine ilişkin düzenlemelerle kısıtlanması biçimlerini alabilmiştir. Kadınların iş gücü piyasasının dışında tutulmasıyla veya katılan kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalarla erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği pekiştirilmiştir.¹

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde kapitalizmin giderek yayılmasıyla tüm dünyada kadınların iş gücüne katılımı artmıştır. Kadınlar tarımdaki geleneksel üretim faaliyetlerinin dışında sanayi ve hizmetler sektörlerinde daha yaygın biçimde çalışmaya başlamış, bir yandan hane

içindeki ev ve bakım işlerini üstlenerek, bir yandan gelir getirici çalışmaya katılarak aile refahını yükseltmiş ve ekonomik ve toplumsal kalkınmanın temel unsurları olmuşlardır. Hane içindeki kadın çalışmasını, harcanan kadın emeğini görünür kılmak, ekonomik değerini ortaya koymak ve hak ettiği toplumsal değeri kazandırmak için uluslararası kadın hareketleri ve feminist sosyal bilimciler 1960'ların sonlarından bu yana çaba göstermiştir. Bunun sonucunda Birleşmiş Milletlerin 1995'teki

☞ **Tüm dünyada karşılıksız hane içi emeğe ayrılan zaman açısından kadın ve erkek arasında eşitsiz bir iş bölümü olduğu ortaya konmuştur.**

Pekin Konferansı'nda kadın ve ekonomi alt alanında dünyanın pek çok bölgesinde kadınların mali, parasal, ticari ve diğer ekonomik politikaların düzenlenmesi dahil, ekonomik karar alma mekanizmalarında, vergi sistemlerinde ve ödemelere ilişkin kararlarda hemen hemen hiç yer almadığı ya da yeterince temsil edilmediği belirtilmiştir. Artan kadın istihdamının, daha çok kayıtdışı ve düşük ücretli işlerde gerçekleştiği, sosyal güvenlikten yoksun olduğu, kadınların çalışma yaşamında çeşitli ayrımcılık uygulamalarıyla karşılaştığı dile getirilmiştir. Kadınların hane içinde ücretsiz ev içi ve toplumsal işlerin büyük bir çoğunluğunu üstlendiği, ancak bu çalışmanın genellikle sayısal olarak ifade edilmediği ve ulusal hesaplamalarda değerlendirilmediği, dolayısıyla kadınların kalkınmaya yaptıkları katkının göz ardı edildiği söylenmiştir. Aynı zamanda kadınların ev içindeki ve dışındaki ulusal

¹ Walby S. (1986) Patriarchy at Work, Minneapolis: University of Minnesota Press, s.55-57.

ekonomiye dahil edilmeyen, parasal karşılığı olmayan tüm çalışmalarının görünür kılınması ve hesaplanması için gerekli istatistiki araçların geliştirilmesi ve uygulanması çağrısında bulunulmuştur.²

Zaman kullanım anketleri, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun kadınların hane içinde üstlendiği ücretsiz ev içi ve toplumsal işlerin boyutlarını ortaya çıkaracak ölçüm tekniklerinin geliştirilmesi önerisine bağlı olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu anketler gösterge olarak kadınlar ve erkekler arasında karşılığı ödenen ve ödenmeyen çalışmanın dağılımını ortaya koymaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede adaletsiz dağılımın boyutlarını açığa çıkartarak, bu durumun kadınların gelir getirici çalışmaya katılımını ve eşit haklar mücadelesini nasıl engellediğini göstermektedir. Çeşitli ülkelerde uygulanan zaman kullanım anketlerinin sonuçları incelendiğinde, tüm dünyada karşılıksız hane içi emeğe ayrılan zaman açısından kadın ve erkek arasında eşitsiz bir iş bölümü olduğu ortaya konmuştur. Bazı gelişmekte olan ülkelerde kadınların karşılıksız emeğe harcadıkları zaman ile erkeklerin harcadığı zaman arasındaki fark günde 5 saati aşmaktadır (Gauthier vd. 2004). Türkiye'de TÜİK Zaman Kullanımı Araştırması 2014-2015 verilerine göre kadınlar bir günde ortalama 4 saat 17 dakikayı hane halkı ve ev bakımına harcarken, erkekler yalnızca 51 dakika

harcamaktadır. Aralarındaki fark üç buçuk saatten fazladır.³

Toplumsal cinsiyet göstergeleri, hükümetlerin taahhüt ettikleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne ölçüde sağlandığını ölçmek bakımından işlevseldir.

Pekin Eylem Planı'nda tüm kritik alanlarda eşitsizlikleri gidermek için stratejik hedefler önerilmiş, hedeflere ulaşılması için çeşitli aktörlerin gerçekleştirmesi gereken somut eylemler sıralanmıştır. Stratejik hedeflerin ne ölçüde gerçekleştiğinin ortaya konulabilmesi için mevcut durumu açığa çıkartan araştırmalara ve ne yönde gelişme olduğunu izlemek için göstergelere ihtiyaç vardır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu sonrasında, izlemenin gereğine yapılan vurguyla cinsiyet temelinde ayrıştırılmış veri toplanması ve göstergeler oluşturulması önem kazanmıştır. Göstergeler niceliksel teknikler aracılığıyla toplanan istatistiki verileri ölçen değişkenlerdir. Bunun yanı sıra niteliksel verilere dayanan göstergeler de vardır. Toplumsal cinsiyet göstergeleri bir toplumda zaman içinde toplumsal cinsiyete bağlı değişimlere dikkat çekerek hükümetlerin taahhüt ettikleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne ölçüde sağlandığını ölçmek bakımından işlevseldir. Bu göstergeler sadece kadınlar ve erkeklerin gündelik yaşamına dair istatistikleri yansıtmaz, aynı zamanda kadınların ve erkeklerin topluma olan katkılarına, farklı ihtiyaçlarına ve sorunlarına ışık tutar.

² Toksöz G., Memiş E. (2018) İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması, Ankara: CEİD, s.35

³ Age, s.124

☞ Türkiye çalışma hakkı bakımından OECD ülkeleri arasında en son sırada ve kararlara katılım hakkı bakımından sondan üçüncü sırada gelmektedir.

1990'lerden itibaren uluslararası kuruluşlar toplumsal cinsiyet eşitliğini izlemek için çok boyutlu karma göstergelere dayalı endeksler oluşturmuştur. Endekslerin temelini oluşturan karma göstergeler istihdam ve ekonomi alanının yanı sıra sağlık, eğitim, siyaset gibi diğer alanlara ilişkin eşitsizlikleri de konu alan istatistikleri içermektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) insan odaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde 1990 yılından itibaren insani gelişmişlik endeksini (İGE) ve 1995'ten bu yana toplumsal cinsiyet gelişmişlik endeksini (TCGE) sunmaktadır. İnsani gelişme endeksinin temel boyutları uzun ve sağlıklı yaşam, bilgi ve yaşam standardıdır. Uzun ve sağlıklı yaşamın alt göstergesi doğumda beklenen yaşam süresi, bilginin alt göstergeleri; yetişkin okur-yazarlık oranı ile eğitimde biletlik okullaşma oranı; yaşam standardının alt göstergesi ise satın alma gücü paritesine (SGP) göre hesaplanan kazanılmış gelirdir. Toplumsal cinsiyet gelişme endeksi bu göstergeleri cinsiyete göre karşılaştırılabilir olarak sunmakta ve ülkeleri gelişmişlik düzeyine göre yüksek, orta ve düşük insani gelişme kategorilerinde sıralamaktadır.

BMKP buna paralel olarak 1995-2009 yılları arasında Toplumsal Cinsiyet Güçlenme Ölçütü (TCGÖ) hazırlamış ve ekonomik katılım ve karar alma gücü, siyasal katılım ve ekonomik kaynaklar üzerindeki güç boyutlarını bahsedilen göstergelere dahil etmiştir. Bu boyutların alt göstergeleri olarak yasama ve yönetimde kadın oranı, uzman ve teknik işlerde kadın oranı, parlamentoda kadın oranı ve kadınların SGP'ne göre hesaplanan kazanılmış gelirlerinin erkeklerinkine oranına bakılmıştır.⁴

Karma göstergeler zaman boyutunda tek bir ülkede gerçekleşen gelişmenin veya gerilemenin hangi alanlarda gözlemlendiğini tespit etmede kolaylık sağladığı gibi ülkeler arası karşılaştırmalar sayesinde ülkelerin dünyadaki diğer ülkelere göre durumlarına dair fikir vermektedir. Buna göre 2021'de Türkiye, İnsani Gelişme Endeksinde 191 ülke arasında 48. sırada olup, en yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülkeler ara-

4 UNDP (2022) Human Development Report 2021/2022, s.269
<https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>

sında yer alırken, Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksinde 170 ülke arasında 65. sırada ve gelişmişlik düzeyi itibarıyla beş grup arasında orta gelişmişlik düzeyini gösteren üçüncü gruptadır. Türkiye, kadın ve erkek İGE değerleri arasındaki farkın yüksek olduğu ülkeler arasındadır.⁵ Bu farkın bu denli açık olmasının gerisinde özellikle kadınların istihdam oranlarının düşüklüğü ve buna bağlı olarak kadın erkek kazanılmış gelir düzeyleri arasındaki uçurum belirleyicidir.⁶

CEİD kurulduğu 2011 yılından bu yana toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadele için hak temelli izleme yapmaktadır. İzleme faaliyetleri için düzenli ve güvenilir verilere erişmek önem taşır. Türkiye’de yayınlanan verilerin çoğu kez yeterli düzeyde cinsiyet kırılımlı olmaması izleme açısından zorluklar yaratırken, son yıllarda başta TÜİK olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının giderek daha az cinsiyet kırılımlı veri yayınlaması, durumu daha da ağırlaştırmaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele açısından önem taşıyan veriler konusunda büyük boşluk olması ve bunun sivil toplum örgütleri aracılığıyla giderilmeye çalışılması dikkat çekicidir. Ancak endeksler açık biçimde kadınların çalışma hakkından yararlanamadığını, karar alma süreçlerinden dışlandığını ortaya koymaktadır.

CEİD izleme çalışması açısından kendisi de veri üretme çabası içindedir. BMKP İnsani Gelişme Raporları dünyadaki tüm ülkeler üzerinden bir karşılaştırma imkanı sunmaktadır ve buna göre Türkiye 2019’dan bu yana en yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Ancak Türkiye’nin içinde yer aldığı Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) ülkeleri ile kıyaslanması

karşımıza farklı bir tablo çıkartmaktadır. 2022’de ilk kez hazırlanan CEİD Endeksi Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği performansının OECD ülkeleri ile karşılaştırılabilir bir biçimde izlenmesi için oluşturulmuştur. Uluslararası belgelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yer verilen çalışma hakkı, iyi ve yeterli yaşam hakkı, eğitim hakkı, sağlıklı yaşam hakkı, ekonomik ve siyasi karar mekanizmalarına katılım hakkı ve şiddetsiz yaşam hakkı bakımından eşitsizlikleri izlemek amacıyla oluşturulan altı boyut ve 19 alt boyutta toplam 32 gösterge içermekte ve seçilen göstergelerin ağırlıklandırılmış bir ortalaması biçiminde hesaplanmaktadır. Buna göre Türkiye 2010-2020 döneminde 56,5 puan ile 36 OECD ülkesi arasında 35. sırada yer almaktadır.⁷ Türkiye çalışma hakkı bakımından OECD ülkeleri arasında en son sırada ve kararlara katılım hakkı bakımından sondan üçüncü sırada gelmektedir.

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneğinin çalışmalarını göstergelere ve bunların verilerine yoğunlaştırması, dernek üyelerinin sayılara olan özel merakından değil sayıların gösterdikleri ve göstermedikleri üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ışık tutmak, sorun alanlarını açığa çıkartarak oluşturulacak politikalara kanıt üretmek, kısaca eşitlikçi ve adil bir toplum için mücadele etmek anlayışından ileri gelmektedir.

Endeksler açık biçimde kadınların çalışma hakkından yararlanamadığını, karar alma süreçlerinden dışlandığını ortaya koymaktadır.

5 Age, s.272, 286

6 CEİD-UNDP (2022) Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Performansı 2000-2019: 2000-2019 UNDP Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksleri Analizi, <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2036>

7 CEİD (2022) Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu 201-2022, s.92, <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2121>

LGBTİ+'lar Açısından 2022

Toplumun azınlık olduğu varsayılan kesimlerine karşı uygulanan insan haklarına aykırı girişimler güçlü bir itirazla geri çevrilmezse, kendisini toplumsal azınlık mensubu saymayan diğer kesimlerin de hak kaybına uğrayacağı bir süreç kaçınılmaz.

**Kerem
DİKMEN**

*Kaos GL Hukuk
Koordinatörü*

Türkiye, uzun yıllardır devam eden ve gün geçtikçe derinleşen bir insan hakları kriziyle karşı karşıya. İnsan hakları krizine eşlik eden ve kısmen onun sonuçlarından biri olan ekonomik kriz ise, insan hakları krizinin bireyler üzerindeki sonuçlarının daha da ağır hissedilmesine yol açıyor. Siyasal iklimin kutuplaşma ekseninde daha da olumsuz bir hal aldığı bu süreçte lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve diğer cinsel kimliklerden oluşan LGBTİ+ toplumu, gündelik siyasal tartışmalarda şeytanlaştırılarak kriminalize edilen başlıca toplum kesimi. LGBTİ+'lar, yürütücüleri seçilmiş veya atanmış devlet görevlilerinin yürüttüğü hak temelli bir tartışma düzeninin değil; bu kişilerin doğrudan LGBTİ+'ları hedef alarak yürüttüğü sistematik nefret söyleminin mağdurlaştırılmış hak

sahibi kesimi olarak ön plana çıkmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nden Türkiye'nin ayrılması sürecinin de açıkça gösterdiği gibi bu LGBTİ+'ların hak kaybına yol açan tasarruflar, siyasal muhalefetin belirli kesimlerinde de destek buluyor.

Kaos GL tarafından her yıl yayımlanan LGBTİ+'ların İnsan Hakları raporu ile Medyada Nefret Söylemi raporları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; LGBTİ+'lara dönük nefret söyleminin ve insan hakları ihlallerinin artışı akımı içinde olduğu kolayca anlaşılıyor. 2022'yi önceki yıllardan biraz daha ayırıştırırsa, nefret söylemi üreten anayasal kurumların sayıca artışı oldu.

Etkisi 2023'e sarkan Anayasa değişikliği teklifi, LGBTİ+'ların hedef alındığı bir nefret kampanyasının en yüksek profilde-

ki eylemi oldu. Politikalar ve yasalar düzleminde hak alanını en başta LGBTİ+'lar açısından sistematik olarak yok sayan ve güvencelerini azaltan yürütme; parlamento çoğunluğundan ve kutuplaşmış siyasi iklimden güç alarak, bir darbe anayasası olarak sınırlı güvenceler içeren 1982 Anayasasını, hak ve özgürlük alanı açısından daha da geriye götürmeyi hedefleyen bir mücadele içine girmiş görünüyor. Hakikatle, hakikat ötesinin mücadelesine çarpıcı bir örnek teşkil etmesi açısından; hak alanını daraltan bu operasyonun temel gerekçesinin "insan hakları" olarak ifade edilmesi oldukça dikkat çekici. Nefret kampanyası sözde gerekçelerle topluma şaka yapıyor ancak yaşadıklarımız ve yaşatılmak istenenin hiç şakası yok. Toplumun azınlık olduğu varsayılan kesimlerine karşı uygulanan insan haklarına aykırı bu girişimler güçlü bir itirazla geri çevrilmezse, kendisini toplumsal azınlık mensubu saymayan diğer kesimlerin de hak kaybına uğrayacağı bir süreç kaçınılmaz.

2022'nin dikkat çeken bir diğer gelişmesi hiç şüphesiz Türkiye'nin dört bir yanında örgütlenen nefret mitingleri oldu. Basına yansıyan haberlerden en az 15 ilde örgütlenen nefret mitinglerinde LGBTİ+ varoluşunun ortadan kaldırılması çağrıları yapıldı. Hak talepleri söz konusu olduğunda barışçıl toplantı yapmak isteyen yurttaşlara hiçbir zaman tahsis edilmeyen meydanlar bu defa polis kordonları eşliğinde nefreti yayan kişi ve kurumlara tahsis edildi. Kentlerdeki kamu görevlileri, LGBTİ+'ların topyekûn imhasının bile dile getirilebildiği bu eylemlere katılım çağrısı yaptı, yönettikleri sosyal medya hesaplarında yapılmış olan çağrıları yaygınlaştırdı.

Siyasal muhalefetin ve maalesef toplumsal muhalefetin diğer öznelerinin barışçıl olmayan bu nefret öznelerine yeterli tepki verdiğini söylemek mümkün değil. Bu da LGBTİ+'ların karamsar ruh halini daha da derinleştiren bir etki yaratıyor.

Barışçıl olmayan nefret mitinglerine katılımın artması için çaba gösteren anayasal kurumların başında ise Radyo ve Televizyon Üst Kurulu; Kurulun Başkanı geldi. Kurul üyelerinin onayını dahi almadan, nefret mitingine katılımın artması çağrısı yapan video, kurul başkanının bireysel kararıyla Türkiye'den yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına kamu spotu olarak tavsiye edildi. Salgın, sel baskını, doğal afet gibi derhal aksiyon alınması gereken durumlarda başvurulabilecek istisnai bir usul olan başkan kararı ile kamu spotu olarak tavsiye etme uygulaması, LGBTİ+ nefretinin yaygınlaşması için bir yöntem olarak kullanıldı. Evet, biliyoruz ki RTÜK dahil anayasal kurumların birçoğu bu nefretin derhal yaygınlaşmasından oldukça memnun. Zira gündemlerinin asıl ayağı olan heteronormatif erkek egemen bir sistemin inşasını gerçekleştirirken, diğer tarafta bütün hücreleriyle birlikte Türkiye'yi kutuplaşmış bir toplumsal ortamda seçime götürmek istiyorlar.

Meydanlar, LGBTİ+'ların ve onların hak örgütlerinin engellenmesi çağrılarıyla inlerken, barışçıl taleplerini toplu olarak dile getirmek için aynı meydanlara ulaşmaya çalışan 600'e yakın LGBTİ+ 2022 yılı içerisinde gözaltına alındı. Önceki senelerde gözaltına alınanlar arasında soruşturması veya davası devam eden bir o kadar da

📖 **2022'yi önceki yıllarından biraz daha ayrıştıran, nefret söylemi üreten anayasal kurumların sayıca artışı oldu.**

hak sahibi var. Türkiye’de sistematik insan hakkı ihlalinin en belirgin türü olan ifade özgürlüğü, LGBTİ+’ların ihlal edilen başlıca insan haklarından biridir.

TBMM tarafından kabul edilen, uygun bulma kanununun varlığını yok sayarak, Cumhurbaşkanının tekli kararnamesi ile İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nden çıkılmasını hukuka uygun bulan Danıştay; herkese olduğu gibi LGBTİ+’lara da Cumhurbaşkanının kişisel kararlarının, bütün yurttaşları temsil eden Meclis’in iradesine üstün olduğunu göstermiş oldu.

Yargısal mekanizmalarda olumlu sonuç alındı gibi görünen birçok durumda LGBTİ+’lar açısından yargısal tacizin sonlandırılması, kötülüğe ara verilmesi bakımından olumlu bir içeriğe sahiptir. 2022 yılı içerisinde, önceki dönemlerde hak kullanımını nedeniyle kovuşturulan LGBTİ+’ların beraat ettiği bir gerçek. Ancak beraat eden bu kişilerin, temel hakka erişemedikleri, ifade özgürlüklerini kullanamadıkları, katıldıkları barışçıl gösterilerde şiddet kullanılarak gözaltına alındıkları da bir diğer gerçek. Beraat kararları bu yaşanmışlıkları ortadan kaldırmıyor. Genel yasaklama veya özel eylem, etkinlik yasaklama kararlarına karşı açılan idari davalarda da başarı oranı azımsanmayacak düzeyde. Bununla birlikte geçmişte verilen yasaklama kararlarını iptal eden hiçbir mahkeme kararı; vali ve kaymakamları yeni yasaklama kararları almaktan alıkoymadı. Özetle 2022 yılı, uygulayıcıların anayasa ve yasaları yok saydığı, mahkemelerin ise yürütmeyi durdurmadan ısrarla kaçınıp, seneler sonra adaleti yerine getirmiş gibi yaptığı bir yıl oldu.

2022 yılının LGBTİ+’lar açısından hak ve özgürlük alanının genişlediği bir yıl olarak anılmasını çok isterdik. Aksine, evrensel insan hakları ve demokrasi sisteminden uzaklaşmayı, ülkenin gücünün göstergesi olarak niteleyerek bununla övünen güç sa-

hipleri; LGBTİ+’ların doğrudan var oluşlarını hedefleyen bir anlatıyı toplumun içselleştirmesi için ellerinden geleni yapıyor. İnsan haklarına saygılı devlet anlayışının yürürlükte olduğunu dile getirirken, bu kavramın içerisinde LGBTİ+’ların haklarına da saygıyı gerektirdiği olgusunu inkar ediyorlar.

Sorduğunuzda hiçbiri LGBTİ+’lara karşı değil, onlar aslında Batı’nın Türkiye üzerinde yürüttüğü planların LGBTİ+’lar üzerinden uygulanmasına karşı. Onlara göre Batı, Türkiye’ye karşı bir savaş yürütüyor, yalnızca kullandığı silah farklı. O silah da aileyi yok etmek. Ailenin içine düşürüldüğü durum, toplumun da zayıflaması anlamına geliyor.

2022 yılına bakıldığında, çocuklar üzerinden aileye bir saldırı olduğu konusunda haklılar esasında. 2022 yılı kuduz aşısına erişemediği için ölen, hastane randevusu alamadığı için sağlık hakkına erişemeyen, enflasyon oranlarına bilgisayar başında müdahale eden ellerin hayat pahalılığının mağdur ettiği evlere beslenme imkanlarını sunamadığı, ailelerin artan kiralardan ötürü barınma hakkına erişemediği, küçük yaşta evlilik adı altında istismara uğrayan kız çocuklarının rastlantı eseri toplum tarafından öğrenildiği bir yıl oldu. Ve biliyoruz ki sözüm ona Batı’nın aile üzerinde oynadığı oyunlar için homofobik ve transfobik nefreti yayan kitleleri sokağa çağırıyor; mevzu başarısız ekonomi ve sosyal politikaların mağduru olan çocuklara gelince bir anda aileyi de çocukları da unuttular.

2022 yılının özeti LGBTİ+’ların hakları açısından iyi bir özet olmadı. Sistematik ihlaller devam ediyor. Transların geçiş süreçlerinde beden ve ruhsal bütünlüklerine dönük sistematik ihlaller sürerken, interseks bedenlere toplumsal cinsiyet rollerinin gölgesi hakkında geriye dönüşü imkansız müdahaleler de devam ediyor. Ancak LGBTİ+’lar ve hak örgütleri mücadele etmeye devam ediyor.

🗨️ **Barışçıl olmayan nefret mitinglerine katılımın artması için çaba gösteren anayasal kurumların başında ise Radyo ve Televizyon Üst Kurulu; Kurulun Başkanı geldi.**

ŞUBAT

■ Nafaka Hakkının Evlilik Süresiyle Kısıtlanması

6. Yargı Paketinde, nafakayı sınırlandıran düzenlemelerin gündeme gelmesi tartışmalara neden oldu. İki yılın altındaki evliliklerde 5 yıl, beş yılın altındaki evliliklerde 7-8 yıl, 5 ila 10 yıl arasındaki evliliklerde ise 12 yıl nafaka verilmesine yönelik düzenlemelerin, nafakanın evlilik süresi ile kısıtlanması anlamına geldiği ifade edildi. Çeşitli sivil toplum örgütleri ve muhalefet partisi temsilcileri tarafından yoğun şekilde eleştirilere maruz kalan düzenleme, netleşmiş değil.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak öncelikle böyle bir düzenlemenin yapım aşamasında kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine çalışan sivil toplum örgütlerinin görüşlerinin alınmaması ve sürece dahil edilmemelerini, katılımcı ve etkin yasama yönünden oldukça problemlili buluyoruz. Düzenlemeye ilişkin olarak ise kadınların çoğunun ücretsiz ev işçisi olduğu bir sosyo-ekonomik düzende nafaka hakkının evlilik süresiyle kısıtlanması net bir hak kaybına işaret etmektedir. Böyle bir düzenleme ancak kadınların işgücüne katılımının erkeklerle aynı seviyede olduğu ve bunu sağlayacak kamusal kreş hizmeti gibi uygulamaların etkin işlediği bir durumda gündeme gelebilir. Daha da önemlisi nafakanın evlilik süresiyle sınırlandırılması kadınların boşanma kararı almalarını zorlaştırarak Türkiye'nin en önemli toplumsal problemleri olan kadına karşı şiddet ve kadın cinayetlerini arttırıcı etkide de bulunacaktır.

MAYIS

■ Kadına Yönelik Şiddet ve Sağlık Çalışanlarına Yönelik Kanun

Kadına ve Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. Teklifle kadına yönelik şiddet suçlarına karşı caydırıcı cezalar getirildi. Kadına ve sağlıkçılara yönelik kasten işlenen suçlar katalog suçlar kapsamına alındı, ısrarlı takip de yeni kanunla cezai yaptırıma tabi kılındı. Önemli bir sorun alanı olan; failin salt indirim almaya yönelik kılık ve kıyafetine özen göstermesi de takdiri indirim nedeni olarak dikkate alınmayacak.

Denge Denetleme Merceğinden

Denge ve Denetleme Ağı olarak yeni düzenlemeyle alınan önlemleri mevcut duruma kıyasla bir ilerleme olarak görüyoruz. Ancak Türkiye'nin kronik bir sorunu olan kadına yönelik şiddetin sadece caydırıcı tedbirlerle ortadan kaldırılamayacağını altını tekrar çizme ihtiyacı hissediyoruz. Yeni düzenlemenin birçok maddesi, kadına yönelik şiddet eylemi gerçekleştirildikten sonrasına ilişkin yaptırımlar içeriyor. Bu yaptırımlar caydırıcılık anlamında önemli olsalar da düzenlemede şiddetin yaygınlığını sağlayan yapısal faktörlerin ortadan kaldırılmasına ilişkin herhangi bir değişiklik bulunmuyor. Ağ olarak ancak toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakıldığında, bu soruna yönelik etkin çözüm önerilerinin ortaya konabileceğini hatırlatma ihtiyacı duyuyoruz. Son olarak, kanun teklifinin hazırlanış yöntemi, bu sorunu uzun yıllardır çalışan sivil toplum örgütlerinin dahil edilmediği bir sürecin işletildiğini gösteriyor. DDA olarak etkin yasamanın etkin sivil toplum katılımı olmadan ulaşılamayacak bir hedef olduğunun bir kez daha altını çiziyoruz.

HAZİRAN

■ Pınar Gültekin'in Failine Haksız Tahrik İndirimi

Muğla'da üniversite öğrencisi Pınar Gültekin'in öldürülmesiyle ilgili davada, Gültekin'i öldüren Cemal Metin Avcı'ya verilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası "haksız tahrik" indirimiyle 23 yıla indirildi. Cinayet sırasında yardım ettiği iddiasıyla hakkında müebbet hapis cezası istenen Cemal Metin Avcı'nın erkek kardeşi Mertcan Avcı ise beraat etti.

Denge Denetleme Merceğinden

Kadına şiddet ve kadın cinayetleri Türkiye'nin önemli toplumsal sorunudur. Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifli bir yaklaşımın eksikliğinin bu sorunu yeniden üreten temel etkenlerden biri olduğunu düşünüyoruz. Pınar Gültekin'in yaşamına son veren kişiye verilen 'haksız tahrik' indirimini bu sorunu derinleştirecek bir karar olarak görüyoruz. Uzun süredir gözle görülür bir azalma yaşanan yargıya güveni de olumsuz etkileyecek bu kararın, bu sorunu derinleştirmenin ötesinde bir etkisi olması beklenmemelidir.

TEMMUZ

■ Danıştay İstanbul Sözleşmesi Kararının İptali Talebini Reddedti

Danıştay 10. Dairesi, İstanbul Sözleşmesi'nin feshine ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararının iptal istemini 2'ye karşı 3 oyla reddetti. Mahkeme, fesih kararının Anayasaya uygun olduğunu savundu. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu da esasa ilişkin başvurulara ret kararı verirse, Anayasa Mahkemesi'ne 'Anayasa'ya aykırılık' gerekçesiyle başvuru süreci işletilecek. Buradan da ret sonucu çıkarsa iç hukuk yolları tükenmiş olacak. Böylece süreç Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılacak bireysel başvurular ile devam edecek. "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İç Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine dair Cumhurbaşkanlığı Kararı, 20 Mart 2021'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştı.

Denge Denetleme Merceğinden

Danıştay'ın ret kararı hukuki açıdan birçok sorun barındırmaktadır. Öncelikle, Danıştay kararının gerekçesi detaylı incelendiğinde Cumhurbaşkanlığı kararlarının ve kanun hükümlerinde kararnemelerinin denetimi açısından sorunludur. Daha da önemlisi karar Anayasadaki birçok maddeyle de çelişki içerisindedir. Örneğin Anayasada Cumhurbaşkanlığı kararnemelerinin temel hak ve özgürlüklere ilişkin olarak sınırlandırmakta ve insan haklarına ilişkin uluslararası antlaşmaların cumhurbaşkanlığı kararnemesiyle düzenlenemeyeceğini belirtilmektedir. Ayrıca yasama ve yürütme erkleri arasındaki işlevsel ayrılık açısından da İstanbul Sözleşmesinden çekilme kararı sorunludur.

KASIM

■ 25 Kasım Kadına Karşı Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde İstanbul Tünel'de yapılmak istenen eyleme Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasak kararı getirildi. 25 Kasım Kadın Platformu tarafından yapılan çağrı sonucu toplanmak isteyen kadınlara polis müdahale etti, çok sayıda kişi gözaltına alındı. 25 Kasım, Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü. 25 Kasım'dan 10 Aralık İnsan Hakları Günü arasındaki 16 gün ise "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete Karşı 16 Günlük Aktivizm" olarak kabul ediliyor.

Denge Denetleme Merceğinden

Kadına yönelik şiddet ve yaşanan kadın cinayetleri Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunları arasında. Son dönemde özellikle İstanbul Sözleşmesi'nden çıkma kararı gibi uygulamalar bu son derece yaşamsal toplumsal sorunla etkin mücadele anlamında önemli geriye gidiş yaşanmasına neden olmakta. Türkiye'nin kanamakta olan yarası niteliğindeki bu sorunla etkin mücadele ancak toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini önceleyen politika yapım süreçleri ile mümkün. Bununla beraber konuyla ilgili yapılan protestoların yürütme erki tarafından yasaklanması ve sonrasında yapılan orantısız müdahaleler de demokrasi için vazgeçilmez bir hak olan toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlali niteliğinde uygulamalardır.

Dedi ki;

Adalet Bakanı Bekir Bozdağ:

"1 gün, 1 ay, 5 ay evli kalıp ölene kadar nafaka verme yükümlülüğü adil değil. Bunun bir ölçüsünün olması lazım."

Avukat Selin Nakipoğlu:

"Hukukta 'süresiz nafaka' yok. Nafaka, kadının çalışmaya başlaması, yeniden evlenmesi veya bir başkasıyla fiilen evli gibi yaşaması durumlarında kesiliyor."

Eşitlik için Kadın Platformu'ndan Berrin Sönmez:

"Nafaka da kadının ev içi emeği ile erkeğin gelirin yaptığı bir maddi değer var. Erkeğin gelirini maksimize ediyor kadın. Ve boşanma sonrası kadının bu emeğinin ekonomik değer olarak iade edilmesi gerekiyor kadına. Yoksulluk nafakasının anlamı bu aslında. Ve bu iade edilmediği takdirde erkek haksız kazanç elde etmiş oldu. Yani burada hem haksız kazanç hem de ekonomik eşitsizlik var."

HDP Milletvekili Oya Ersoy:

"Kadınların kazanılmış haklarının yasalar çıkartılarak daha da geriye götürecek adımların atılıyor olmasının kadın örgütleri başta olmak üzere kadınlar tarafından tepki ile karşılanmaktadır."

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu:

"Kadına yönelik şiddetle mücadele etmenin tek yolu, bu sorunun sebebi olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede. Bu mücadelenin en net ve kapsamlı ifadesi İstanbul Sözleşmesi'ndedir."

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık:

(Pınar Gültekin Davası) "Sonuna kadar süreci takip edeceğiz. Haksız tahrik uygulanmaması gerektiğini başından beri söylüyoruz. Bu davada haksız tahrik yanlış bir değerlendirmedir. Bir hukukçu olarak söylüyorum faili cesaretlendiren bir eylemdir."

HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan:

"Pınar Gültekin'in işkenceyle katledildiği delillerle ispatlandı. Ancak yargı katil erkeği ödüllendirerek 'haksız tahrik indirimi' verdi. Bu kararlar yargı kadın düşmanı olduğunu bir kez daha ilan etti. Kadın katillerini cesaretlendirmekten derhal vazgeçin."

Dedi ki;

Hukukçu Ömer Faruk Eminağaoğlu:

"İstanbul Sözleşmesi ile ilgili dava, Danıştay 10. Dairesi'nde sonuçlanmak üzere. Çıkacak kararı her durumda bir taraf, DİDDK'ye taşıyacak. İstanbul Sözleşmesi ile ilgili yürütmenin durdurulması isteminin reddi kararına itirazın bu kurulca 10'a 5 reddedildiği hatırlanacak olursa AKP, mevcut kurulun bu yapısı ile devamını amaçlıyor. İstanbul Sözleşmesi'nden sonra şimdi de son sözü söyleyecek DİDDK'ye müdahale ediliyor."

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan Güllü:

"İstanbul Sözleşmesinin feshine ilişkin kararın çok açık bir şekilde Anayasa'ya aykırı. Taraflı, erkek yargının bir örneğini daha yaşıyoruz."

BM Kadına ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü Reem Alsalem:

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini sözleşmeden çekilme kararını yeniden değerlendirmeye ve sözleşmeyi tanıyan ülkeler arasında tekrar katılmaya teşvik ediyorum."

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Genel Sekreteri Fidan Ataselim:

"Şüpheli kadın ölümlerinde ciddi bir artış söz konusu. Özgürlüklerimize karşı dayatmalar da var. Bütün bunların karşısında da güçlü olduğumuzu da biliyoruz."

2022'DE DENGE VE DENETLEME AĞI

Denge ve Denetleme Ağı olarak,
2022 boyunca çalışmalarımızı yoğun bir tempoyla sürdürdük.

DDA Aylık Bültenleri Aylık Postalar Ayın Z Raporu Sivil Toplumun Sözü DDA Söyleşileri mecliste.org

Gündemdeki gelişmeleri denge ve denetleme merceğiyle derlediğimiz **DDA aylık bültenlerimiz** ile faaliyetlerimizi, toplantı ve buluşmalarımızı bir araya getirdiğimiz **aylık postamızı** yılın 12 ayı boyunca yayınladık.

Başlıca faaliyetler alanlarımız; politika metinleri, analiz raporları, savunuculuk çalışmaları, saha, medya ve karar verici ziyaretleri, yürüttüğümüz kampanya çalışmaları ve eğitimler ile yıl boyunca; katılımcı ve çoğulcu bir demokrasiye katkı sunmak için çalıştık.

“**Ayın Z Raporu**” ve “**Sivil Toplumun Sözü**” podcast programları, “**DDA Söyleşileri**” başta olmak üzere sosyal medya faaliyetlerimizle görünür olduk.

mecliste.org platformumuzda, Meclis'teki tüm gelişmeleri adım adım takip ederek önemli rapor ve somut önerilerinin yanı sıra gündemden haberlere de yer verdik; Meclis gündemini haftalık ve aylık bültenlerimizle düzenli olarak yayınladık.

“**Denge Denetleme Merceğiyle 2022**”nin bu bölümünde DDA'nın çalışma programı arasından 2022 yılında öne çıkanları aylık dizgiyle derledik:

OCAK

- **Parlamente Sistem Çalıştayı** gerçekleştirdik; muhalefetin gündeme taşıdığı 'güçlendirilmiş parlamente sistem' konusunda kurumsal düzenlemeleri tartıştık, akademisyenler, sivil toplum ve medya temsilcileri ile ilgili diğer uzmanları bir araya getirdiğimiz çalıştay raporumuzu paylaştık.
- **mecliste.org** platformumuz tarafından her hafta yayımlanan "**Haftalık Yasama Sözlüğü**" ile önemli yasama kavramlarını sosyal medya ağlarında paylaştık.
- "**DDA Söyleşileri**"nde Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya ile toplumsal hesap verebilirliği, Derin Yoksulluk Ağı'nın Kurucusu Gazeteci ve İnsan Hakları Savunucusu Hacer Foggo ile de yoksulluğu konuştuk.
- Podcast programımız, **"Sivil Toplumun Sözü"** yayınımda DDA Ağ Temsilcisi Murat İşıldak'la 'gönüllülük' konusunu ele aldık.
- "**Denge ve Denetleme Sözlüğü**" ile işleyen bir denge ve denetleme mekanizması için temel kavramlar hakkında farkındalık oluşturmak için sosyal medya paylaşımlarımızı sürdürdük.
- **Medya ziyaretlerimiz** kapsamında, Duvar Gazetesi Ankara Temsilcisi Nergis Demirkaya ve Duvar Gazetesi muhabirleri ile bir araya geldik.

ŞUBAT

- **"Demokrasi Buluşmaları: Denge ve Denetlemeli Bir Parlamente Sistem İçin Temel Ölçütler"** başlıklı raporumuzu yayınladık.
- **"Türkiye Demokrasininin İstikrarı için Etkin Vatandaş ve Sivil Toplum Katılımı Şart"** çağrı metnimizi paylaştık.
- **mecliste.org** platformumuzdan;
 - **"Kamu Denetçiliği Kurumunun, 2021 Yılı Başvuru Verileri"** ile
 - **"Anayasaya göre Cumhurbaşkanlığı Adaylığı ve Seçim Usulleri"**ne ilişkin değerlendirme notları yayınladık.

MART

- "**DDA Söyleşileri**"nde Doç. Dr. Diğdem Soyaltın ile yolsuzluk üzerine konuştuk.
- **"Sivil Toplumun Sözü"** yayınımda, Buldan Eğitim ve Dayanışma Vakfı'ndan Meryem Salman konuğumuz oldu.
- **DDA Web sayfamızı** yeniledik.
- TED Robotics kapsamında, TED lisesinden yazılım ve kodlama alanında içerik üreten ve sivil toplum için de üretmek isteyen gençlerle bir araya geldik.

- Aktif Vatandaş Katılımını Etkin Kılma Projesi ve DDA 2022-2024 Stratejik Planı kapsamında Toplumsal Cinsiyet Eylem Planını doğrultusunda, "**Toplumsal Cinsiyet Eğitmen Eğitimi**" programını gerçekleştirdik.
- Seçim düzenlemesine ilişkin **Politika Belgesi** yayınladık. Bu Politika Belgesi ve demokratik seçimler üzerine Medyascope'a konuk olduk.
- **mecliste.org** olarak;
 - 6 muhalefet partisinin üzerinde uzlaştığı 'Güçlendirilmiş Parlamente Sistem Mutabakat Metni'nde yasama ve denetim işlevinin nasıl ele alındığını açıklayan Bilgi Notu yayınladık;
 - Türkiye'nin gündemindeki kanun teklifleri, yönetmelikler ile ilgili bilgi notlarıyla birlikte "**Türkiye'de seçim sistemi, D'hondt Uygulaması ve Seçim Kanun Teklifi**" üzerine de bir değerlendirme notu hazırladık.
- "**DDA Söyleşileri**"nde;
 - Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan Güllü ile toplumsal cinsiyet eşitliğini konuştuk.
 - Seçim düzenlemesine ilişkin Politika Belgemizi akademisyen Berk Esen'le tartıştık.
- Savunuculuk ve Üye İlişkileri faaliyetlerimiz kapsamındaki **saha ziyaretlerinde**; İzmir,

NİSAN – MAYIS

Diyarbakır ve Ordu'da sivil toplum ve meslek kuruluşları, kent konseyleri, yerel yönetimler ile siyasi parti örgütleriyle bir araya geldik.

- **Medya ziyaretlerimiz** kapsamında A Haber Ankara Temsilciliğini ziyaret ettik.
- **Ofis ziyaretlerimiz** kapsamında,
 - AIESEC İş Geliştirme ile bir araya geldik,
 - İBB Kent Konseyi Gençlik Meclisi toplantısı yaptık.

- **"Dünyada Sosyal Medya Düzenlemelerine Karşılaştırmalı Bakış ve Türkiye İçin Somut Öneriler"** başlıklı Dezenformasyon Yasası teklifine ilişkin bir rapor hazırladık.

- mecliste.org platformumuzun faaliyetleri kapsamında;
 - Farklı illerden ve farklı yaş gruplarından 27 sivil toplum temsilcisi katıldığı **"Yasamada Katılım ve İzleme Eğitimi"**ni ilkinin gerçekleştirdik. Yüz yüze ve 3 gün süren eğitimde, teorik ve uygulamalı oturumların yanı sıra TBMM'yi de ziyareti ettik.
 - Dezenformasyon Yasası düzenlemesi başta olmak üzere gündemdeki kanun tekliflerine ilişkin detaylı bilgi notlarımızı yayınladık.
 - **#ArşivlerdeMeclis'te** Meclis'in açılışının 102. yılına özel bir içerik hazırlayarak Meclis kütüphanesinin nasıl kurulduğunu anlattık.

- **"DDA Söyleşileri"**nde;
 - Doç. Dr. Erkan Saka ile Dezenformasyon Yasası teklifine ilişkin raporumuzu değerlendirdik.
 - Prof. Dr. Azime Tezer ile "İklim Krizi ve Etkileri"ni konuştuk.
- Mersin'e saha ziyareti gerçekleştirdik ve Mersin Kültürhane'de paydaşlarımızdan oluşan grupla **Denge ve Denetleme Atölyesi** düzenledik.

HAZİRAN

- Animasyon olarak tasarladığımız **"Aktif Vatandaş Ayşe Teyze"** videolarımızı güncellerken, video karakterimiz Ayşe Teyze'yi, Yerel Yönetim Reform Grubumuzdan Nahide Uçar'ın canlandırdığı yeni videolar hazırladık.

- **"Sivil Toplumun Sözü"** podcast programımızda ORKAGÜDER'den Tuğba Konaş Azaklı ile **"Mevsimlik Tarım Göçü"**nü konuştuk.

- Ağ Temsilcimiz Zübeyde Ozanözü ve Ar-Ge Koordinatörümüz Hakan Yavuzylmaz, **Flaş Haber TV canlı yayın** konukları oldular, ağımızı ve çalışmalarımızı anlattılar.

- **Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler Reform Grubumuz** ile gerçekleştirdiğimiz toplantıda, çalışma grubu oluşturduk.

- 23 Haziran 2022'de Meclis'te kabul edilerek yasalaraşan 6. Yargı Paketine ilişkin; denge ve denetleme ölçütleri üzerinden teklifteki riskleri değerlendirdiğimiz ve somut öneriler sunduğumuz, **Politika Belgesi** hazırladık.

- **mecliste.org** olarak;
 - **"Yasamada Katılım ve İzleme Eğitimi"**ni ikincisini, online bir organizasyonla gerçekleştirdik. Eğitime Türkiye'nin 7 bölgesinden, farklı illerden ve farklı yaş gruplarından 15 sivil toplum temsilcisi katıldı.
 - **"mecliste.org Merceğinden"** başlığı altında, Dezenformasyon Yasası'na ilişkin gazetecilik meslek örgütlerinin söylemlerini derledik.

- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu temsilcileri ile bir tanışma toplantısı gerçekleştirdik.

- DEVA Partisi tarafından hazırlanan 'Adil Yargı Eylem Planı' toplantısına katıldık

- Özgürlük Araştırmaları Derneği Katılımcı Anayasa Çalıştay'ında yer aldık.

- Sosyal Demokrasi Derneği'nin düzenlediği sempozyumda "Türkiye'de popülist siyaset, iktidar ve siyasi partiler" başlıklı oturumda sunum yaptık.

TEMMUZ

- **Denge Denetleme Gençlik Ağı** Programı düzenledik; 18-25 yaş arasındaki gençlerin sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında toplumsal sorunlara karşı duyarlılık geliştirmesi ve bu sorunlara sivil katılım ve sosyal etki odaklı yaratıcı çözümler ve proje üretme becerilerini geliştirmelerini amaçladık.
- CHP Hukuk ve Seçim İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Muharrem Erkek ile bir araya geldik, **"Denge ve Denetlemeli Bir Parlamenter Sistem İçin Temel Ölçütler Çalıştayı"** sonuç raporumuzun çıktıları üzerine konuştuk.

AĞUSTOS

- **mecliste.org** platformumuz üzerinden, TBMM'nin son bir yılını incelediğimiz **"TBMM 27. Dönem 5. Yasama Yılı Performans Değerlendirme Raporu"** yayınladık.

EYLÜL

- **Genel Seçimlere** ilişkin ağıımızın seçim çalışmaları odaklı stratejisini belirledik;
 - Seçim süresince DDA olarak üreteceğimiz içerikleri planladık,
 - Tüm söylem ve içeriklere dair web sayfası ve görsel kimlik çalışmalarına başladık.
- **mecliste.org** olarak;
 - TBMM'nin 2 Nisan 1923 tarihli ve 370 sayılı kararıyla; Ali Şükrü Bey cinayeti ve Topal Osman hakkındaki detayları derlediğimiz **#ArşivlerdeMeclis** içeriğimizi paylaştık.
 - 'Anayasa uyarınca uzatılmadığı ya da seçimler yenilenmediği halde 5 yıl süren yasama dönemi ne oldu da 6 yıl sürdü?' sorusuyla irdelediğimiz Meclis'in yeni yasama yılına girişiyle ilgili bilgi notumuzu yayınladık.
 - Hukuk İktisat ve Siyaset Araştırmaları Derneği'nin düzenlediği "Toplumsal Barış ve Adalet Buluşmaları"nın ilki olan "Sivil

EKİM

Toplumun Siyasete Katılımı" konulu toplantıya katıldık

- **Eskişehir Büyükşehir Belediyesi** Sosyal Hizmet Dairesi ve Genel Sekreterliği ile tanışma toplantısı gerçekleştirdik.
- **"Sivil Toplumun Sözü"** podcast yayınıımızı, Alevi Düşünce Ocağı'ndan Doğan Bermek gerçekleştirdik.
- **"Aktif Vatandaş Ayşe Teyze"** projemizin, sokak hayvanları konusundaki videosunu sosyal medya hesaplarımızdan yayınladık.

- Türkiye'nin önemli gündemi seçimlere ilişkin **"Gözümüz Demokraside"** kampanyası hazırladık. Kampanyamızla, seçim öncesi, seçim dönemi ve seçim sonrası olmak üzere çalışmalarımızı belirledik:

- Seçim ilanı öncesi, **"Gözümüz Adaylarda"**, **"Gözümüz Partilerde"**, **"Gözümüz Liderlerde"**
- Seçim ilanı sonrası, **"Gözümüz Sandıkta"**, **"Gözümüz Oylarda"**
- Seçim sonrası **"Gözümüz Mecliste"**, **"Gözümüz İcraatta"** ve tüm seçim süreci için **"Gözümüz Medyada"** diyerek, denge ve denetleme merceğiyle ürettiğimiz bilgi notları, politika belgeleri, analiz raporları ve video içerikleriyle toplumun her kesimine, **"demokrasi"** adına ulaşmayı hedefledik.

- **"Gözümüz Demokraside"** kampanyamızla ilgili, aralarında dijital iletişim uzmanlarının, gazetecilerin de olduğu isimlerle **odak grup toplantılarımızı** gerçekleştirdik.

- Bartın'ın Amasra ilçesinde, Türkiye Taşkömürü Kurumu Amasra Müessesesi Müdürlüğü'ne ait maden ocağında meydana gelen patlamaya ilişkin, **çağrı metni** yayınladık.

- Yeni yasama yılı açılışında yaşananları yakından izlemek için, 27. Dönem 6. Yasama Yılı'nın açılışı nedeniyle Denge ve Denetleme

Ağı ve mecliste.org olarak TBMM Genel Kurul Salonunda düzenlenen toplantıya katıldık.

- **mecliste.org** faaliyetlerimiz kapsamında gündemdeki kanun tekliflerinin detaylı incelemesinin yanı sıra;
 - Dezenformasyon Yasasına ilişkin, dezenformasyon ve basın ilişkisinin Türkiye tarihinde nasıl yer bulduğuna dair bir inceleme yazısı olan **“Takvim-i Vekayi'den Dezenformasyon Yasa Teklifine”** başlıklı #ArşivlerdeMeclis yazımızı yayınladık.
 - Amasra ilçesindeki maden ocağındaki patlamaya ilişkin; **Sayıştay raporlarının** etkinliği ve değerlendirmesi üzerine bir değerlendirme notu paylaştık.
- AB Başkanlığının “11. Kalkınma Planından 12. Kalkınma Planına Kamu-Sivil Toplum Diyaloğu” kapsamında düzenlediği odak grup toplantısına katıldık. Yeni kalkınma planına sivil toplumun katılımına dair görüşlerimizi ilettik.
- **Gençlik Ağı Programı** katılımcılarımız ile bir araya geldik, seçim dönemi kampanyamızı paylaştığımız ve katkı sunabilecekleri alanları tespit ettiğimiz geniş katımlı bir toplantı gerçekleştirdik.
- **“Sivil Toplumun Sözü”** podcast programımızda, Alevi Düşünce Ocağı Başkanı Doğan Bermek'i ağırladık.
- **Ofis ziyaretlerimiz** kapsamında;
 - CHP Ankara İl Kadın Kolları Üyeleriyle bir araya geldik.
 - Ağımızın üyelerinden Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı ile “Yerel Demokrasi için Belediye Sivil Toplum İş Birliği” raporunun çıktıları üzerinde değerlendirmelerde bulunduk.
- TBMM Meclis Araştırma Birimini ziyaret ederek, DDA'nın içerik çalışmalarını paylaştık ve görüş alışverişinde bulunduk.
- **Medya ziyaretlerimiz** kapsamında 24

Ekim tarihinde Evrensel Gazetesi Ankara Temsilciliği'ne konuk olduk.

- Sosyal Demokrasi Derneği'nin düzenlediği; gençlik akademisinde otoriterleşme ile ilgili sunum yaptık, **“Toplumsal Barış Sempozyumu: Türkiye'de Siyaset ve Kutuplaşma”** sempozyumunda da denge ve denetleme sistemi ve sivil toplumun önemini anlattık.

- **“Ekonomiyi Demokrasi Üzerinden Okumak: Denge Denetleme Sistemi Olmadan Refah Olur mu?”** başlıklı bir rapor yayınladık. Denge ve denetleme mekanizmasının etkin işlemeyişinin ekonomiye etkisini analiz ettiğimiz raporda, enflasyon, gelir adaletsizliği ve işsizlik gibi Türkiye'nin temel ekonomik sorun alanlarını irdeledik.
- **mecliste.org** olarak;
 - **“Yasamada Katılım ve İzleme Eğitimi”** nin üçüncüsünü, 3 gün süren yüz yüze bir organizasyonla gerçekleştirdik. Türkiye'nin farklı bölgelerinde 21 sivil toplum temsilcisinin katıldığı eğitimde Meclis'in yasama ve denetim işlevi başta olmak üzere teorik eğitimlerin yanı sıra, “Sivil Toplum ve Yasa Yapım Süreçleri” paneli düzenlendik, eğitimin son gününde ise katılımcılarımızla TBMM'yi ziyaret ettik.
- **DEVA Partisi** Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Yeneroğlu ile TBMM'de bir araya geldik. Ziyaretimizde “Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Anayasa Değişikliği Önerisi”ne ilişkin değerlendirmelerde bulunduk.
- **Medya ziyaretlerimiz** kapsamında;
 - ANKA Haber Ajansı'nı ziyaret ettik; Genel Yayın Yönetmeni Göksel Bozkurt ve Yazı İşleri Müdürü Mansur Çelik ile bir araya geldik.
 - Milliyet Gazetesi Ankara Temsilciliği ziyaretimizde de Ankara Haber Müdürü Şebnem Hoşgör ve Muhabir Meltem Güneş'le bir araya geldik.

KASIM

- “Gözümüz Demokraside” kampanyamızın “gözümüzdemokraside.org” web sayfasını hazırladık; DDA İngilizce web sayfamız da yayına başladı.
- AR-GE Birimimiz tarafından yazılan raporları podcast olarak sunduğumuz, [☐](#) “**Denge ve Denetleme Merceği Podcast**” serisini başlattık.
- [☐](#) “**Sivil Toplumun Sözü**” podcast programımızda, “Konuşmamız Gerek Derneği”ni ağırladık, regl yoksulluğunu konuştuk.
- Saha ziyaretlerimiz kapsamında **Eskişehir’de; Büyükşehir Belediyesi** ile Gençlik Merkezi’ni, Kent Konseyini, Sakin Okul Derneği’ni ziyaret ettik.

- İstanbul Politikalar Merkezi ve Medyascope ortaklığında hazırlanan “**Nasıl Bir Dünya Nasıl Bir Türkiye**” programına katıldık. “Ekonomiyi Demokrasi Üzerinden Okumak: Denge Denetleme Sistemi Olmadan Refah Olur mu?” raporumuzu konuştuk.
- [☐](#) **mecliste.org** olarak;
 - **#ArşivlerdeMeclis’te**, TBMM Genel Kurulundaki 2023 yılı bütçe görüşmelerine yansıyan tartışmalardan yol çıkarak, [☐](#) “**Meclisin Kavgalı Tarihi**” başlıklı, detaylı bir inceleme kaleme aldık.
 - STK’lar ile muhalefetin büyük doğa tahribatına yol açacağını belirterek karşı çıktığı ‘Uludağ Alanı Hakkında Kanun Teklifi’ne yakından baktık, ‘**mecliste.org merceğinden**’ derlemesini yayınladık.
- Gözümüz Demokrasi’de kampanyamız kapsamında; “**Demokrasi Atölyeleri**”miz başladı. “Nasıl bir Türkiye’de yaşamak istiyoruz”; taleplerimizi çözüm önerilerimizi Türkiye’nin dört bir yanında düzenlediğimiz atölyelerde, bir arada dile getiriyoruz.
 - Atölyeler için, Ankara’da Kolaylaştırıcılık Eğitimi düzenledik. Kolaylaştırıcılığın temel ilkeleri, yetişkin eğitimi ve

Demokrasi Atölyesi uygulamasına ilişkin 3 gün boyunca yoğun bir program gerçekleştirdik.

- Eğitimin ardından kampanyamız süresince devam edecek atölyelerimizi; Van’da, Balıkesir’de, Mersin’de, Konya’da ve Ankara’da düzenledik.
- **Saha ziyaretlerimiz** kapsamında, Gaziantep Üniversitesi’nden Prof. Dr. Mehmet Nuri Gültekin ile bir araya geldik, Gaziantep Kent Konseyi’ni de ziyaret ettik.
- “**İletişim Stratejimiz**”i güncelledik; yeni medya çağının getirdiklerini dikkate alarak stratejimizi yeniden planladık.
- **Ofis ziyaretlerimiz** kapsamında;
 - DEVA Partisi Çankaya İlçe Teşkilatı ve
 - Çankaya Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyeleriyle bir araya geldik.

DENGEVE
DENETLEMEAĞI

dengedenetleme.org

dengevedenetlemeagi@birarada.org

DengeDenetleme

DengeDenetleme